רילעט.

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

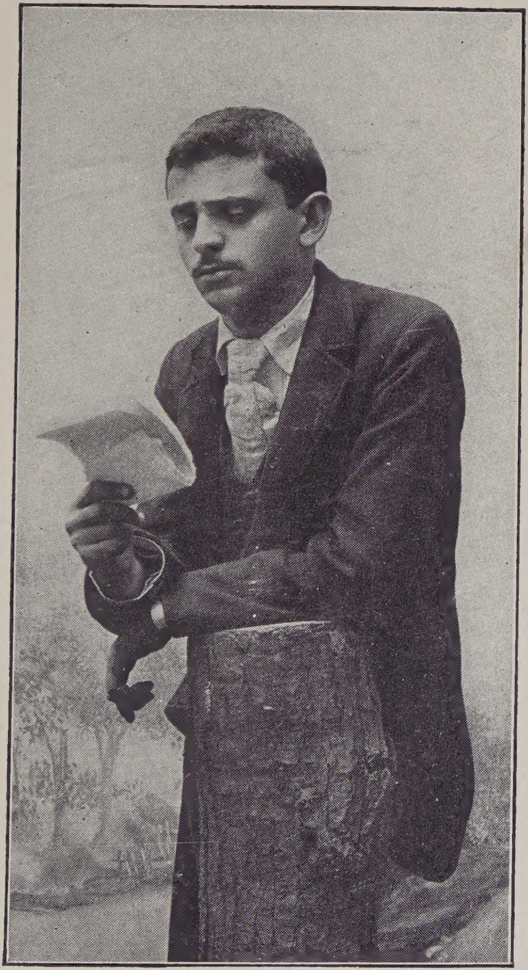

י. באָושאָווער

געזאמעלטע שריפטען

פון

י. באָוושאָווער

(פּאָעזיע און פּראָזא)

ארויסגעגעבען פון די

פרייע ארבייטער שטימע

ניו יאָרק

1911

יודישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטא
TORONTO

אינהאַלטס-פערצייכניס:

ליעדער און געדיכטע.

זייטע

מיין געבעט	3
שרייבענדיג	5
צו מיין מוזע	7
דעם דיכטער'ס ווירקען און געבורט	10
דער דיכטער אַלס גאַסט	12
צום ווינד	14
דיכטונגס־לוסט	15
דער בלומען־אינזעל	17
פריהלינגס־לוסט	18
פריהלינגס־געוויטער	19
הערבסט־בלומען	20
דער פראָסט	23
מיין לעצטער וואונש	27
צום שקלאַף	28
אונרוה	29
צום אַרבייטער	31
צו די ברידער	32
פרייהייט	33
רעוואָלוציאָן	34
אָמאָר און די פרייהייט	37
אַ געזאַנג צום פאָלק	43
צום קעמפפער	46
צום פאָלק	47
מערץ־געדאַנקען	51
צום אַנדענקען פון דוד עדעלשטאַדט	52

PUBLIC LIBRARY, TORONTO

זייטע

ביין מאָנומענט	57
דער געניוס דער מענשהייט	60
ליכט און שאָטען	66
די ווינטער־זון	73
דער פרייהייטס־וואַנדערער	76
דאָס לעבען	81
צוויי וועלטען	84
אַ מאָנאָלאָג פון דער דומהייט	88
און אימער נאָך	90
צום גלויביגען	91
דעם נביא'ס מפלה	93
דער שלאָף	94
נעכטען און היינט	98
פריעדען	99
פריהלינג און הערבסט	100
די פריעדענס־פּאַלמע	101
דער פרייהייטס־קעמפּפער	104
די קוגעל־גיסער	106
דער אַבשיעד	109
מייסטער און לעהרלינג	113
פאָטער־געפיהלען	114
ציהט שטאַרקער די סטרונעס	115
לעבט אין פריעדען	116
ערפאָלג	117
וואַנדער־ליעד	118
צו די ברידער	119
עס איז אַ טרוים — דאָך ריכטיג	120
ענטשלאָסענהייט	121
ווערטער פון אַ ברודער	122
אַ גוט וואָרט	123
אויפ'ן שטערבע־בעט	124
צו די שטערען	126
פון מיין אַלבום	127
נאַטור־ליעדער	129

	זייטע
פעסט־ליעדער	131
עראינערונגען פון קינדהייט	133
ליעבע־ליעדער	135
לוסט־ליעדער	137
געדיכטע	139
לוינען	141
פערזען	142
דאָס בענקען נאָך שעהנקייט	143
אָ פרעג מיך ניט	144
מיין פריינדין	146
איינזאַם	149
צו מיינע ברידער	150
פערלאַנג	150
די מיידעל׳ס ליעבע־ליעד	151
ער איז אַוועק	152
פרייהייט	153
אונזער וועג	155
נאָך הייגריך היינע	157
די אַרמוטה פריהער און יעצט	158
די גראָבע האַנד	160
דאָס מאָדעל	162
די בעשטראָפטע אונשולד	165
בעריל מטושטש	167
ליעדער	171
אַלטע און נייע ליעדער	173
מוטער און טאָכטער	175
די זיפצענדע שטימע	176
אויפרוף	177
פון ציריך	178
עפיגראַמען	180
אונזער וועלט	182
אַ גאָלדענע פעדער	183

געדאנקען, בילדער און סקיצען.

זייטע

„זייןאָדער ניט זיין" 187
אויס מיין טאָגעבוך 191
אויס דעם טאָגעבוך פון אַ שטילען מענשען 202
געדאַנקען און בעטראַכטונגען 207
פאַנטאַזיעס 216
גע־אַנג 220
ליעבע 223
אויס דעם טאָגעבוך פון אַ פרוי 229
די שטראָף פון דער נאַטור 235
אַ ליעבעס־געשיכטע 240
די יתומה 246
צוויי דורות 255
צו וואָס די גרויסע שטעדט? 263
קאַפּיטאַל׳ס קרבנות 268
געדיכטע אין פּראָזאַ 276

פּאָעזיע און גרויסע מענער.

זייטע

וועגען פּאָעזיע 181
היינריך היינע 309
ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן 318
וואָלט וויטמאַן 329
עדווין מאַרקהאַם 340

י. באָװשאָװער

זיין לעבען און זיין שאַפען.

יוסף באָװשאָװער איז געבאָרען אין ליבאװיץ, מאָהילעװער גובערניע, און װערט דעם קומענדען ערב יום כפור אכט און דרייסיג יאָהר אלט. שטאמען שטאמט ער פון א זעהר פיינער משפחה: חזנים און לומדים פון דער מוטער׳ס צד און סוחרים פון פאָטער׳ס צד. דער פאָטער גופא איז געװען א גרויסער למדן; אן אמת פרומער איד, טאקע מיט׳ן גאנצען הארצען, ניט קיין עיט צבוע, און בעװאוסט אלס בעל־טובה און בעל־צדקה, אָבער א גרויסער פאנאטיקער.

װאָס פאר אן ערציהונג קינדער געניסען ביי אזעלכע עלטערען אין א שטעדטעל װי ליבאװיץ, קענען מיר זיך שוין לייכט פאָר־שטעלען.

זיי זיינען געװען זעקס ברידער, און אלע משכילים. צװיי זיינען נאָך עד היום אין רוסלאנד און ביידע זיינען זיי גרויסע חזנים און זעהר אינטעליגענטע מענשען, „מושלמים גדולים", װי די העברעער װאָלטען זיי גערופען. צװיי אנדערע ברידער זיינען געשעפטס־לייט דאָ אין אמעריקא. די איינציגע שװעסטער אין דער משפחה איז פערהייראט אין רוסלאנד צו א זעהר געבילדעטען מאן (איהר װידמעט באָװשאָװער זיין ליעד: „עראינערונגען פון קינדהייט"). דער עלטסטער ברודער איז שוין לאנג טויט, „א קרבן פון דער אלטער פאנאטישער ערציהונג ביי אידען", שרייבט מיר ה׳ ס. באָװשאָװער פון אָלבאני.

אונזער אונגליקליכער פּאָעט האָט געלערענט אין חדר און ביין פאָטער גופא. דאָך איז פון איהם קיין גרויסער למדן ניט ארויס־

געקומען, און ער איז אוועק ארבייטען אין א מעהל־געשעפט נאָך אין זיין גאנץ פריהער יוגענר.

און דאָ מערקט זיך שוין אין איהם זעהר דייטליך זיין שטאר־קער וואנדער־גייסט, וועלכער כאראקטעריזירט זיין גאנצעם לעבען.

י. באָוושאָווער קען זיך בשום אופן ניט איינהאלטען לאנג אויף איין אָרט. עפּעס ציהט איהם א מאגנעטישע קראפט אימער ווייטער און ווייטער. זיין נשמה זוכט תמיד עפּעס הויכעס, ערהאַ־בענעם, אויסערגעוועהנליך גרויסעס. פון דעם מעהל־געשעפט אין רוסלאנד קומט ער פּלוצלינג אין אמעריקא. דאָ לערענט ער זיך אויס די פּעלץ־ארבייט, און הויבט שוין אָן גאָר נישקשהדיג פערדינע־נען, ווען פון עלערהויט שפּרינגט אין איהם אריין דער רוח הקודש און ער נעהמט שרייבען ליעדלעך פאר די ארבייטער און זיי פאַר־לעזען טאקע אין שאפּ גופא, און דערמיט ענדיגט זיך נאטירליך אונזער פּאָעט'ס פאבריק קאריערע.

אביסעל שפּעטער קויפט איהם דער ברודער א בשמים־קראָם (גראָסערי). נו, נו; קאָנט איהר שוין אליין פערשטעהן דעם סוף דערפון. אונזער סוחר נעהמט גלייך לעבען א טאָג: רופט צונויף חברים פון ארבע פנות עולם און הוליע ברודער! וואָס עס איז געווען אין קראָם האָט ער צוטהיילט: עסענוואַרג, אלערליי אנדערע סחורה און באארעם געלד וויפיעל ער האָט נאָר געהאט. אי וואָס, דאָס גע־שעפט הויבט אָן ווערען לעדיגלעך? זיין באָבע'ס דאגה איז דאָס. זאָל זיין. וועט ניט זיין קיין סחורה וועט מען ניט פערקויפען און א סוף.

און עס איז טאקע אין גיכען געוואָרען א סוף. ווי דען? פון אזא פאנטאסטיש־פּאָעטישער נשמה קאָן מען מאכען א גראָשעדיגען גראָסערי־מאַן?

דער ברודער פרובירט איהם דאָן האלטען ביי זיך אין געשעפט, אָבער וואו! קיין מענש אין דער וועלט איז ניט געווען ביכולת באָוושאָווער'ען צו „האלטען". אז אפילו ער גופא האָט זיך אליין ניט געקענט האלטען, א פשיטא שוין אנדערע. נאָך אלס קינד

פלעגט ער פלוצלינג נעלם ווערען פון דער היים און זיך בעהאלטען ערגעץ. כאָטש זוך איהם אין עק וועלט, ניטאָ! זיין אייגענע משפחה האָט איהם ניט געקענט בעגרייפען, כאָטש אפילו זיינע גרויסע פעהיגקייטען האָט יעדער מענש געקענט זעהן באלד פון זיין קינד־הייט אָן. פון דעסטוועגען קען מען ניט זאָגען, אז דיעזע פעהיגקייטען זיינען איהם איבערגעגעבען געוואָרען בירושה פון זיינע עלטערען, און וועלכע מען געפינט זיכער קיין בעזונדערעס ניט אין דיעזער הינזיכט. נאָר ווען זעהען מיר עס זשעניאלע קינדער ביי גרויסע מענשען? זשעני שיינט אדרבא זיך צו ערשעפּפען ביין ערשטען דור, און אָנשטאָט צו זיין גרויס, זיינען די קינדער כמעט תמיד מיטעל־מעסיגקייטען אָדער גאָר דעגענעראַטען.

בשעת מיר דערקענען זיך דאָ מיט אונזער דיכטער זעהען מיר פאר זיך נאָך גאָר א יונגען מענשעל (געקומען איז ער אהער אין זיין אכצעהנטען יאָהר, מיט צוואנציג יאָהר צוריק), גלייך און שעהן גע־וואקסען, געזונד ווי א יונגער בוים אין פולער בליהונג, מיט א שעהנעם רונדען פּנים, ברענענד שווארץ־ברוינע אויגען, א פיין־געוועלבטען שטערען, א קאָפּ בעדעקט מיט פעך־שווארצע, געדיכט געקרויזטע האָר, א גריכיש געטאָקטען נאָז און א ליעבליכען שמייכעל אויף די עטוואָס פולע ליפען.

זיין גאנצע געשטאלט איז געווען אזוי אינדיווידועל, אזוי זאָנדערבאר אנציהענד, ווי זיין עדעלע נשמה, זיין גרויסע הארץ, און שפּעטער זיין ערהאבענע דיכטונג גופא.

צוויי פאר אונזער אונגליקליכען דיכטער גרויסע עראייגניסע האָבען דאָ פּאסירט אין זיין לעבען: די ערשטע עראייגנים איז געווען, בעת ער האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן זיינע פּאָעמען אָבגעדרוקט אין דעם „ארבייטער פריינד“ און דער „פרייע ארבייטער שטימע“ אין אידיש, און די צווייטע עראייגנים איז געווען, בעת ער האָט דערלעבט צו זעהן זיין פּאָעזיע אין בענדזשאמין ר. טאָקער׳ס „ליבערטי“, אין וועלכער דאָס ערשטע געדיכט, ווי מיר שיינט, „אָן

דהי טאַילערס", איז געווען זיין אייגענע איבערזעצונג פון זיין אידישער פּאָעמא „צו די ארבייטער".

ה' טאַקער, וועלכער איז געווען פאר א לאנגע רייהע יאָהרען דער גרעסטער פאַרשטעהער פון אינדיווידואליזם־אנארכיזם אין אמעריקא, האָט אויפגענומען אונזער פּאָעט מיט אָפענע אָרעמס און אמת הערצליכער ליעבשאפט. ער איז פשוט געווען ערשטוינט און ענטציקט פון זיין גרויסען טאלאנט, און איז גלייך ארויס אין „ליבערטי" מיט א פייערדיגען לויב־געזאנג, אין וועלכען ער ער־קלעהרט פאר די וועלט די ערשיינונג פון א שטערען פון ערשטען ראנג אויפ'ן האָריזאָנט פון דעם ענגלישען ליטעראטור־הימעל. ער האָט ניט געקאָנט גענוג אָבלויבען די געוואלדיגע קראפט פון דעם זעהר יונגען דיכטער.

און דאָ, האָב איך מורא, הויבט עס אָן שווינדלען אין דעם מח פון אונזער פּאָעט, אקוראט ווי אין דעם מח פון דעם גרויסען קינסטלער סאָלנעס אין איבסען'ס „מייסטערבילדער", בעת ער דערגרייכט דעם סאמע שפּיץ פון דעם הויכען טהורעם, וואָס ער זעלבסט האָט אויפגעבויט.

יא, יא, דאָס אונגליק איז געשעהן. שוין ניט איין זשעניאלער קאָפּ איז פערדרעהט געוואָרען פון די צו שווערע לאָרבערקראנצען, וואָס מען האָט אויף איהם מיט אַמאָל און אונערווארטעט ארויפ־געלעגט.

און באָוושאָווער האָט תמיד געטרוימט פון די סאמע העכסטע הויכקייטען. איהם האָט זיך געוועלט, און געוואלדיג שטארק געוועלט, דערגרייכען דעם העכסטען פון אלערהעכסטע הימלען. זיין גאנצעס לעבען איז געווען איין לאנגע פּאָעטיש־הימלישע וויזיאָן. זיין גאנצעס וועזען איז געווען איין גרויסע צאפּלענדע הארץ, פול מיט עכט רויטע בלוט פון ליידענשאפט און זעעלען־לעבען. זיין נשמה איז געווען א פאנטאסטישע סימפאָני, וועלכע שוועבט אייביג ארום איבער די העכסטע וואָלקענס.

אמת, ער האָט קיינמאָל ניט פערגעסען, אז זיין שטרעבען

צו דערגרייכען דעם שפּיץ פון דעם פּאַרנאַסוס איז נאָך אַלץ געווען אין דער לופטען, אַז זיין הימלישען טרוים מוז מען נאָך ערשט אַראָבברענגען אָט דאָ אויף דער ערד, אָבער דאָ פּלוצים דערזעהט ער זיך מיט געדרוקטע אותיות שוואַרץ אויף ווייס, אין איינער פון די בעסטע צייטשריפטען פון אַמעריקא געשילדערט אַלס שטערען פון ערשטען ראַנג מיט וועלכען די ענגלישע דיכטער־וועלט האַלט אין בערייכערט ווערען.

דאָס הייסט אַלזאָ, אַז זיין טרוים איז פערווירקליכט, זיין אַמביציע דערגרייכט.

און באָוושאָווער איז שוין פון דאַמאָלסט אָן ניט דער זעלבער מענש.

דער פינסטערער שטן האָט פיעלע געשטאַלטען,
וואָס שטעהען דעם קעמפּפער אין וועג,
און יעדע בעזונדער פערשטעלט איהם דעם אויסגאַנג
און לאָזט איהם ניט זעהען דעם ברעג...

דאַרום הער מיין עצה, דו עדעלער קעמפּפער,
ניט לאָז זיך פערפיהרען, ניט לאָז!
זאָל שטורעמען, בליצען, זאָל דונערען, קראַכען,
זיי שטאַרק, ווען דער ווינד גיט אַ בלאָז!...

אזוי זינגט אונזער דיכטער. אָבער לײדער האָט ער אַליין נעבעך ניט געקענט ווידערשטעהן דעם פינסטערען שטן און דעם העלען בליץ. דער צו שטאַרקער ליכט האָט איהם פערבלענדעט די אויגען, ווי אַ בליאַסק פון אַ צו שטאַרקען שיין.

ווען איך שטעה ביים ברעג פון הויך־געוועלבטען פעלז,
און קוק אַרונטער אויף דעם ברייטען ים;
ווען אויף די ריעזען־וואָלקען רוהט מיין בליק,

און ווערט באהעפט מיט דער אונענדליכקייט;
ווען דורך דעם עטהער שוועבט מיין פאנטאזיע,
און זעהט דעם ליכטיגען פלאנעטען־גאנג,
ווי מעכטיג בין איך דאן, און דאך ווי שוואך!
ווי ניכטיג בין איך דאן, און דאך ווי גרויס!

פראפעטיש זינגט דא אונזער אונגליקליכער דיכטער. פונ'ם ריעזען־פעלז ווארפענדיג זיין בליק אויף די הימלען אין דער הויך און די ימים אין דער טיעף, שוועבענדיג אין דעם עטהער און בעהעפטענדיג זיך מיט דער אונענדליכקייט, ווערט דער מעכטיג־שוואכער זינגער בעפאלען פון א געפעהרליכען קאפ־שווינדעל און ער פאלט, פאלט פאלט ביז צום אבגרונד.

„ווי גרויס בין איך דאן, און ווי ניכטיג!"

דאך האלט ער זיך נאך פעסט א היבשע שטיקעל צייט און שרייבט אפט אין „ליבערטי" אונטער'ן נאמען „באזיל דאהל", פער־פאסט פיעלע אידישע פאעמען און זעצט איבער שעקספּיער'ס „קויפמאן פון ווענעדיג", „פאוסט" פון געטהע און אנדערע ווערק.

איבער זיין איבערזעצונג פון „דער קויפמאן פון ווענעדיג" זאגט פריינד אלכסנדר הארקאווי אין זיין פארווארט צו ה" ש. יודסאן'ס איבערזעצונג פון „ווערטהער'ס ליידען" פאלגענדעס:

„קונסטווערק פון גרויסע דיכטער, אין אזא געוויסענהאפטער איבערזעצונג ווי אייערע, זיינען אין אידיש, אויסער באוושאווער'ס איבערזעצונג פון „מוירטשענט או ווענים" נאך ניט ערשיענען."

און אז הארקאווי'ן ליעגט נאך עד היום אין זינען באוושא־ווער'ס ארבייט, קאן מען זיך פארשטעלען וואס פאר א מייסטער־ווערק אונזער דיכטער האט געשאפען.

איך וויים ניט אויף וויפיעל טאקער האט דא איבערשעצט באוושאווער'ס טאלאנט. אבער, אז ער האט געהאט גרויסע פעהיג־

קייטען וועט יעדער פערנינפטיגער לעזער צוגעבען. זיין אָריגינאַלי־טעט, דרייסטקייט און אויסדרוקס־קראַפט זיינען אַפט וואונדערבאַר. ער האָט בעזעסעןביידע מעלות: אי אַ מערקווירדיגע השגה, אי אַ וואונדערבארען זכרון. עס איז איהם איינמאָל איינגעפאַלען די אידעע צו נעהמען אַ קורס אין ענגלישער ליטעראַטור אין דעם בעריהמטען יעיל קאָלעדזש. ער איז גלייך אַוועק אין ניו־הייווען, וואו דיעזער קאָלעדזש געפינט זיך און גענומען לעזען אין דער יעיל ביבליאָטעק אלע קלאַסיקער אין דער ענגלישער שפּראַך.

נאַטירליך האָט זיך דער גאַנצער פּלאַן אויסגעלאָזען מיט גאָר ניט, ווייל ווי קומט אַזאַ ווילדער שווערמער צו אַ סיסטעמאַטישער לעהרע? וואָס פאַר אַ ווערטה האָבען ביי איהם פּראָגראַמען, טעקסט־ביכער און בעשטימטע לעקציאָנען?

אָבער ווען ער איז אין פערלויף פון וועלכע צעהן מאָנאַט צוריקגעקומען אהער פון ניו־הייווען האָבען מיר אַלע זיינע אינטימע פריינד געמוזט שטוינען פון זיין פאָלשטענדיגער ערלערנונג פון דער ענגלישער שפּראַך. ער איז געווען אַן אמת'ע ענציקלאָפּעדיע אויף צוויי פיס, אַ לעבעדיגער לעקסיקאָן. איך געדענק פּונקט ווי היינט, בעת מיר זיינען איין זומער־אבענד געזעסען אויף מיין וועראַנדאַ, גענ. קאַץ, באָוושאָווער און איך, און האָבען גערעדט איבער די גרויסע ענגלישע פּאָעטען, און ווי זיין שטייגער איז געווען, האָט זיך באָוושאָווער גענעבען זיין איראָנישען לאַך און אַ זאָג געטהאָן: „וואָס, שעללי? איך שאָקעל איהם אויס פון ארבעל“. מיר זיינען שוין אפילו געווען געוועהנט צו זיינע פּוסטע בעריה־מערייען און האָבען זיי קיינמאָל ערנסט ניט גענומען. ווייל וואָס אַ פּשוט'ן בשר ודם איז ניט ערלויבט, איז עס דעם דיכטער אָפט ערלויבט. און נאָך בעזונדער אַזאַ נאַאיוו־אונשולדיגען טרוימער, אַזאַ אידעאַליסטישען נאַטור־קינד ווי באָוושאָווער. נור דאַמאָלסט זיינען מיר גראָד געווען אויפגעלעגט צו האָבען מיט איהם אביסעל שפּאַס, און איך רוף זיך אָב צו איהם: „באָוושאָווער, ווען וועסטו שוין אויפהערען מיט דיינע משוגע'נע שטיק? איך וועל דיר וועטען

אַ גוטען דינער אַז דו פערשטעהסט ניט אפילו די פּירוש המלות פון די שווערע שטעלען פון שעללי'ס פּאָעזיע."

„אַט, לאָמיר זעהן", איז געווען זיין ענטפער. מיר זיינען אריין אין הויז, אויפגעמישט די שווערסטע בלעטער פון שעללי'ס ווערק און האָבען גענומען פרעגען ווערטער, אָבער אַזעלכע וואָס מיר האָבען טאַקע אליין ניט געוואוסט זייער בעדייטונג. און ווי ערשטוינט זיינען מיר געווען, ווען מיר האָבען נאָכגעזעהן אין וועבסטער'ס ווערטערבוך, אַז באָוושאָווער גיט אונז די ריכטיגע בעדייטונג פון יעדען וואָרט, פון זעלטענע פויגעל, פלאַנצונגען, קרייטיכער, טעכנישע טערמינען און דאָס גלייכען. ער האָט אָבער ניט טריאומפירט איבער אונז, ער האָט בלויז נאָך טיעפער איינגע־גראָבען דעם קאָפּ אין די פּלייצעס, ניעדריגער ארונטערגעלאָזען זיין לינקען אַקסעל און שווייגענדיג ארומגעגאַנגען איבער'ן צימער, רויכערענדיג איין סיגאַרעטעל נאָכ'ן אַנדערען, ווי געוועהנליך.

(איך מוז צוזעצען, אַז מיט דעם קורס אין ענגלישער ליטע־ראַטור איז ער חלילה ניט אויסען געווען קיין קאַריערע, נור פּשוט ווייל ער האָט געוואָלט זיך פערפאָלקאָמנען אין דער ענגלישער שפּראַך.)

איך רייד אַלזאָ ניט פון טאָקער'ס איבערשעצונג פון באָוושאָ־ווער'ס קרעפטען, כאָטש איך בין שטאַרק גענייגט צו גלויבען, אַז ער האָט מיט זיין ליוב־געזאַנג איבערגעכאַפּט די מאָס. אָבער אַז טאָקער האָט איהם מיט זיין עטהוזיאַסטיש פייערדיגער אויפנאַהמע פיעל שאַדען געטהאָן, איז ביי מיר קיין שום ספק ניט. דאָך ווייסען מיר, אַז באָוושאָווער'ס לירישע נשמה איז טיעף איינגעבאַקען אין דעם הארצען פון דעם ראַדיקאַלען המון אונזערען, און נאָך לאַנג, לאַנג וועט זיין נאָמען לעבען צווישען אונז.

און ניט איך און ניט איהר קאָנען דאָ ארויסגעבען דעם פּסק דין פון דער צוקונפט. אויף אַ סך, אַ סך דיכטער און קינסטלער האָט די וועלט אפילו אויף איין מינוט זיך ניט אָבגעשטעלט אַ קוק טהאָן, איז אָבער געקומען די מיסטישע צוקונפט פון אַ שפּעטערען

דור און האָט זיי מיט טריאומף אריינגעטראָגן אין דעם סאַמע טרקלין פון די מוזען.

די צייט וועט אפשר אויך אין דיעזען פאַל ענטפּלעקען סודות און ענטפערען פראַגען. איין זאַך איז אָבער זיכער: דער קולטור־היסטאָריקער פון דער אידישער ליטעראַטור אין אמעריקא וועט אונזער פּאָעט מוזען אָבגעבען אַ היבש עהרווירדיגען ווינקעל אין דעם טעמפּעל פון די געטער פון פּאָעזיע און הומאַנער עמאַנציפּאַציאָן.

נאַטירליך, מוזען מיר נעהמען אין אָנבעטראַכט דעם פאַקט, אַז באָװשאָװער האָט געשאַפען בלויז עטליכע געצעהלטע יאָהרען. און ווער קען וויסען וואָס פאַר אַ געוואַלדיגע קראַפט עס איז געלעגען בעהאַלטען אין זיין בעגאַבטען מח, אויב דער בייזער שיקזאַל וואָלט איהם ניט אַזוי אונערבאַרעמליך פערפאָלגט, איהם אריינטרייבענדיג אין דער שוידערהאַפטער מרה שחורה אין וועלכער ער געפינט זיך שוין כמעט צעהן לאַנגע יאָהרען!

איך בין ניט קיין פאַטאַליסט. דאָך צוריקבליקענדיג אויף מיין לאַנגע און אינטימע פריינדשאַפט מיט דעם אונגליקליכען, מוז איך קומען צום שלוס, אַז זיין שיקזאַל איז געװען אונפערמיידליך, ווי דער טויט זעלבסט. אַלע זיינע פריינד וועלען מיט מיר איינשטימען, אַז דער סוף פון אַ באָװשאָװער האָט בשום אופן ניט געקענט זיין אַנדערש ווי ענטוועדער דורך אַ פריהצייטיגען טוידט אָדער אין אַ משוגעים־הויז. און, אונטער די אומשטענדען איז דער וואַהנזין געווען דאָס נאַטירליכסטע וואָס מען האָט געקענט ערוואַרטען אין דיעזען פאַל. דער פאַקט איז, אַז ווען ניט זיין אייזערנער קערפּער־געבוי, וואָלט אונזער דיכטער זיך שוין לאַנג ניט געפונען צווישען די לעבעדיגע.

איך האָב דאָ אָקערשט געזאָגט „אונטער די אומשטענדען“. ווייל זעהר אָפט מאַטערט מיך דער געדאַנקען: וואָלט זיין שיקזאַל גענומען אַן אַנדער ווענדונג, ווען די געזעלשאַפט וואָלט זיך, למשל, מיט אַזאַ בעגאַבטען נאַטור־קינד בענומען אַנדערש, ווען זי וואָלט

איהם, לאָמיר זאָגען, בעזאָרגט מיט א קליין כאטקעלע ערגעץ אין א הערליכער לאנדשאפט, ארומגערינגעלט מיט דער פּרעכטיגער נאטור, וועלכע זיין נשמה האָט אזוי פערגעטערט? א מקום מנוחה, וואו ער זאָל קריגען דאָס ביסעלע לעבענס־מיטעל, פון וועלכע ער האָט זיין גאנצען לעבען אזוי ווייניג געפאָדערט, — אן אָרט וואו ער זאָל קאָנען דיכטען, טרוימען, פאנטאזירען וויפיעל זיין גרויסע הארץ זאָל נור גלוסטען, וואו ער זאָל קענען ארויסלאָזען זיין מעכטיגע טענאָר־שטימע אין איהר גאנצער הערליכער ווילדקייט, אקאָמפּאַנירט פון דער נאכטיגאל און בעצויבערט פון בארג און טהאָל, בוים און בלום? וואָלט אויך דאן אונזער דיכטער געשמאכטעט אין דעם אנשטאלט, אין וועלכען דער גוטהערציגער שטאאט אונזערער האלט איהם אויס אזוי פיעל יאָהרען?

נור דאָ רייסט זיך אריין אין אייער מח די פיעל בּרייטערע פראגע:

און וואָס מכח אונזער אונשטערבליכען עדעלשטאדט? און מכח אלע מיליאָנען נשמות יתרות, אלע אונגליקליכע זשעניעס, דיכטער און קינסטלער וואָס קריגען קיינמאָל גאָר קיין שאנס ניט צו ענטוויקלען זייערע טאלאנטען, אָדער וואָס קאָנען זיך בשום אופן ניט צופּאסען צו אונזער עקעלהאפט ניעדריגען לעבען פון פּראָזאאישער מיטעלמעסיגקייט, און שטארבען פון נויט און דחקות אין מיטען פון זייער רעכטען שאפען?

און ווי די הארץ וויינט אין אייך, ווען איהר בעדענקט, אז אזא שוידערליכער סוף איז דער נאטירליכער אויסגאנג, אז דאָס איז דער אונפערמיידליכער פינאל, וועלכער איז ווירקליך אין פולער הארמאָניע מיט דעם לעבען און שאפען פון דער מאָדערנער צייט; אז, ווען אזא באָוושאָווער וואָלט געענדיגט אנדערש ווי אין משוגעים הויז, וואָלט ער געווען אוננאטירליך, אונבעגרייפבאר, און ניט אין איינקלאנג מיט אונזערע פערשאָלטענע אומשטענדען.

„נו“, הער איך אייך זאָגען, „עס איז טאקע שווער פאר'ן אוטאָפּיען־אידעאליסט דורכצוקומען אין אזא שלעכטער פּראקטישער

וועלט. אָבער מען מוז זיך אביסעל צובויגען, זיך צופּאסען צו דער פערדאָרבענער סביבה אין וועלכער מיר אַלע געפינען זיך ביי היינטי־גען טאָג“.

און פאַר מיינע אויגען גיט מיר א בליאסק באָוושאָווער׳ס שפּאָטיש־וואָרעמער שמייכעל אַלס תשובה אויף אייער הארבע איינוועגדונג.

פערשטעהט איהר מיך, אזעלכע נשמות ווי זיינע פּאסען זיך קיינמאָל אין לעבען ניט צו צו קיינעם און צו קיין זאַך. ברעכען קאָנט איהר זיי, אָבער בויגען קיינמאָל אין לעבען ניט. קאָנט איהר בויגען שטאָהל? צין, בלעך, בליי, גאָלד יא; שטאָהל ניט. אזעלכע נשמות ווי באָוושאָווער׳ס ווערען ניט געגאָסען פון קיין בויגזאמען שטאָף. זיי טרוימען, דיכטען מאָהלען, שניצען און שאפען ניט פאר איין, נאָר פאר זיך גופא; ניט פון אויסענווייניג, צו געפעלען וועמען, אויפ׳ן בעפעהל אָדער פאר די בעלוינונג פון דעם אָדער יענעם, נאָר פאר די טיעפסטע טיעפענישען פון זייער הארצען, פאר די בעלוינונג פון זייער אייגענער נשמה.

דורך מיר געהט אויף די ליכט פון פריהען מאָרגען,
די ערשטע שטימען דער נאַטור רייזען דורך מיר,
מיט מאַכט ענטדעק איך וואָס זי האלט פערבאָרגען,
מיט שטורם און מיט אור־געוואלד ציה איך דורך איהר.

איך עפען אויף די שעפּפונג׳ס ברייטע טיהרען,
און פיהר דעם מענשען אין איהר הערץ אריין;
דורך איהרע סודות שטרעב איך איהם צו פיהרען,
ער זאָל איהר מייסטער און בעפעהלער זיין.

אזוי זינגט אונזער דיכטער א לא וואלט וויטמאַן, פון וועלכען ער האָט פיעל געהאַלטען.

אָדער נאָך דייטליכער זאָגט ער דאָס וואָרט געגען דאָס צו־פּאסען זיך אין זיין „ענטשלאָסענהייט“.

איך מוז געהן, און געהן אליין,
כאָטש די וועלט האָט ליעב צו שטעהן,
גרויס אין פרייד און גרויס אין קוואל
איז דער מענשליכער שיקזאַל.

אָפּט האָט מיך די זאָרג געקוסט,
אָפּט געבלוטעט האָט מיין ברוסט,
כ'האָב עס קיינעם ניט ערצעהלט,
און די וואונד האָט זיך פערהיילט.

ווי אַ לייכט־טורם וועל איך זיין
אין דער וועלט פון שמערץ און פיין,
לייכטענדיג דורך שטורם און נאַכט
ביז דער מיעדער מענש ערוואַכט.

עס איז אמת, אז אין אונזער פראקטישען יאָמער־טהאָל זיינען ניט אלע פּאָעטען אזוי נאאיוו־ריין, אזוי וואָלקען־הויך פאנטאַס־טיש ווי באָוושאָווער איז עס געווען. פערקעהרט, מאַנכע זיינען שוין גאָר צו מאטעריאליסטיש־פּראַקטיש. זיי דיכטען צו אָרדער, און פאר אַ דאָלאר וועלען זיי פערקויפען זייער נשמה פונקט ווי דער סאמע פּראָזאאישסטער בשר ודם. כי על פת לחם יפשע גבר. און אפילו די פעדער וואָס האָט אין זיך דעם פייער פון הימעל זינדיגט אָפּט פאר'ן שטיקעל ברויט. אָבער אויף אונזערע פּאָעטען־אנאר־כיסטען קאָן דאָס קיין לעבעדיגער מענש ניט זאָגען. אזעלכע נשמות ווי די פון עמערסאָן, וואהיטמאן, טהאָראָ, איבסען, טאָלסטאָי און וויליאם מאָריס פערקויפען זיך ניט פאר דאָס גאנצע גאָלד פון

טויזענד וועלטען. זיי דיכטען פאַר די אייביגקייט, און אונשטערב־
ליכקייט איז זייער נאַטירליכע ירושה.

אויף דער אידישער אַנאַרכיזם דאַ ביי אונז האָט אַ רעכט צו שטאָלצירען מיט די צוויי ליכטיגע שטערען וואָס זיינען ערשיענען אויף זיין פּאָעטישען הימעל. אזעלכע הערליכע נשמות ווי די פון אונזער עדעלשטאַדט און באָװשאָווער װעלען לאַנג, לאַנג ניט פער־
געסען ווערען פון דעם אידישען פרייהייטס־שטרעבענדען ארבייטס־
מאַן.

די נשמות פון די אמת׳ע פּאָעטען זיינען בעזונדערס מסוגל צום אַנאַרכיסטישען אידעאַל, שוין דערפאַר ווייל זיי קאָנען זיך וועניגער ווי אַנדערע צופּאַסען צום געדאַנקען פון אויסערליכען געזעץ און בעפעהלענדער אויטאָריטעט. זיי זעהען העט אריבער איבער די געקינצעלטע גרענעצען, איבער וועלכע דער געוועהנליכער „שפּיעזביגער" איז ניט בכח אריבערצוקוקען. דער גייסט פונ׳ם פּאָעט לאָזט זיך ניט בינדען פון די טראַדיציעס פון דער פערגאַנגענהייט אָדער די קאָנווענציאָנעלע ליגענס פון דער געגענוואַרט. זיין אויג איז די אויג פון אַ נביא, אַ זעהער, וואָס וואַרפט זיין אָדלער־בליק טיעף אין דער צוקונפט און זאָגט פאָראויס די אונפערמיידליכקייט פון אַן אידעאַלער געזעלשאַפט, וואו שקלאַפען און הערען וועלען זיין אונמעגליך.

דורך די שוואַרצע וואָלקענס פון דעם היינט זעהען זיי דעם פרעכטיגען רעגענבויגען פונ׳ם מאָרגען.

אָרעמער, אונגליקליכער שווערמער! דו האָסט קיינמאָל ניט געוואוסט פון אַן אָבהאַלט, און ווער רעדט שוין פון געהן צוריק? דיין שווערמער־אויג איז תמיד געווען געריכטעט אויף די העכסטע הויכקייט, וועלכע דו האָסט אויף איין מינוט ניט געצווייפעלט צו דערגרייכען. ליידער האָט עס אָבער ביי דיר ניט געסטאַיעט אָטהעם. און דאָך ווער וויים? אפשר חלום׳סטו נאָך איצט דיינע גרויסע חלומות?

מען מוז צוגעבען, ריידענדיג וועגען די צוויי פּאָעטען,

אז באַוושאַווער שטעהט ניט אין ערך העכער ווי ערדעל־שטאָדט אין פּאָעטישער קראַפט. זיין בליק אויף דאָס גאַנצע לעבען און די נאַטור איז פיעל ברייטער, טיעפער און אומפאַסענדער. זיין אמביציע איז אַן אונענדליך העכערע. ער איז ניט צופריעדען צו שרייבען שעהנע, גלאַטע פּאָעמען פאַר'ן אידישען ארבייטער, וועלכע זאָלען איהם וועקען צום קאַמפף און בעוויינען זיינע ליידען, ווי ערדעלשטאַדט טהוט עס. באַוושאַווער שטרעבט צו דיכטען אין דער שפּראַך פון שעקספּיער און מילטאָן, וויל ריידען צו דער גאַנצער וועלט, און קלעטערט מיט די לעצטע כחות ביז אויף דעם סאַמע שפּיץ פון דעם געטליכען פּאַרנאַסוס.

ווי געזאָגט, ער איז נעבעך אַרונטער פון דער ביהנע אין רעכטען מיטען פון זיין שאַפען און דאַרום איז שווער צו זאָגען, צי ער וואָלט ווען דערגרייכט צום הויכען פּעדעסטאַל אויף וועלכען עס געפינט זיך היינט־צו־טאָג א פרוג, א יהואש אָדער א ביאַליק.

דען איהר מוזט וויסען, אז עס גיבט צווייערליי פּאָעזיע: איינפאַכע וואָס פליסט שטיל־מורמלענדיג, ווי די שמאָלינקע טייכע־לעך וואָס פליסען פון די ניעדריגע בערג, און אַפּעלירט צום הארצען אפילו פון דעם פּראָסטעסטען מענשען, און ערהאַבענע שטורם־און־דראַנג פּאָעזיע וואָס זעצט מיט א געוואַלדיגער קראַפט, ווי דער וואַסערפאַל פון ניאַגאַראַ, און ווערט שווערליך בעגריפען אפילו פון דעם קולטיווירטען מענשען.

נאַטירליך געפינט זיך א מאַסע פּאָעזיע, וועלכע ליעגט, אַזוי צו זאָגען, צווישען די פלעכע און דעם שפּיץ פונ'ם בארג. אָבער ניט יעדער וואָס קען מאַכען גראַמען איז א פּאָעט. פּאָעזיע, אמת'ע פּאָעזיע, איז, מוזט איהר וויסען, א גאַנץ „ערדעלע זאַך“. דאָס איז די העכסטע פאָרמע פון ליטעראַרישער קאָנסטרוקציאָן. זי מוז זאָגען גאָר א סך אין גאַנץ ווייניג, איבערלאָזענדיג דעם לעזער זיך אָנצו־שטויסען אויף דאָס ניט־דערזאָגטע. און גראָד דאָס איז וואָס מאַניעט אונז אויסצופילען דעם דיכטער'ס גרויסען געדאַנק און ענדיגען דאָס הערליכע ניט־דערענדיגטע בילד. דאָס איז וואָס מאַכט די פּאָעמאַ

אזוי ווערטהפול. און קיין זאך קען ניט שטארקען און בערייכערען אונזער גייסט ווי דאס ערלערנען פון א גרויסער דיכטונג.

באוושאווער האט דאס הפנים גוט געוואוסט. ער פלעגט ארומ־געהן און דעקלאמירען צעהנדליגע בלעטער פון שעקספיער, דאנטע, מילטאן און וויטמאן אויף אויסענווענינ. זיין וואונדערבארער זכרון איז איהם דא שטארק צוניץ געקומען.

אבער מיר זעהען איהם אין די שפעטערע צייטען פיעל געענ־דערט. דער לינקער אקסעל שטארק ארא‏בגעלאזען, דער רעכטער אוננאטירליך הויך; דער קאפ אריינגעבויגען אין די פלייצעס, דער פנים בלאס, די קליידער פערלאזען. בלויז די אויגען ברענגען נאך מיט זייער אמאליגען פייער. דאן פלעגט שוין זעהר אפט טרעפען, אז באוושאווער זאל אריינשפאצירען צו מיר אין הויז דורכ'ן פענסטער. „פארוואס האסטו ניט אנגעקלונגען?“ פרעגט מען ביי איהם. „אט, קלינגען, ניט געוואלט שטערען“, ענטפערט ער און שמייכעלט. „פון וואנען קומט א איד פלוצלינג?“ „ווייס איך, בין געווען אין ניו יארק, האט זיך מיר פערוועלט זיך דורכגעהן צו אייך אין בראנזוויל“.

און דאס פלעגט אפט פאסירען. ער איז געווען א געבוירענער וואנדער־קינד; האט ניט געקאנט איינזיצען אויף איין ארט, כאטש שמיעד איהם צו מיט אייזענס. צו יענער צייט פלעגען איהם שוין מענשען נאכקוקען אין גאס. די דיענסטמיידלעך האבען פאר איהם געציטערט ווי פאר'ן אשמדאי אליין. „א משוגע'נער טרעמפ“, אבער וואס פאר א געטליכע נשמה!

און מיט אלע זיינע חסרונות האב איך איהם ליעב געהאט, כאטש ער האט אפט געקאנט א מלאך פון געדולד ארויסברענגען.

איין מאל זיצט ער און רעדט מיט מיין פרוי. זי פלעגט איהם תמיד אויסמוסר'ען פאר וואס ער פיהרט זיך ניט אויף ווי א מענש, זיצט ניט אויף אן ארט, און דאסגלייכען. און אין מיטען דערינען גיט ער איהר א זאג: „איך בין א גאט, מיסעם קאהן! אזעלכע ווי איהר

מוזען צו מיר דיענען, מיט עהרפורכט מיך בעטראַכטען און אַכטונג געבען מיר זאָל קיין זאַך ניט פעהלען".

איהר האָט געקאָנט לאַכען פון איהם וויפיעל אייער הארץ האָט געגלוסט. איהם האָט דאָס ניט געארט. ארגומענטירען האָט מען מיט איהם ניט געקאָנט. קאָנט איהר ארגומענטירען מיט אַ קינד? ניט איך און ניט קיינער פון די אנדערע אינטימע פריינד זיינע, ווי זאָלאָטאראָף, מאָיסעיעף, מייזעל, פישער און די איבעריגע, וועט זיך בשום אופן ניט קאָנען דערמאָנען ווי באַוושאָוועד האָט אויס־געזעהן, בעת ער איז געווען אין כעס אויף וועמען, פשוט דערפאר, ווייל מיר האָבען איהם קיינמאָל אין כעס ניט געזעהן. ער האָט ניט געוואוסט וואָס קנאה שנאה אָדער איז אזעלכעס. ער איז ארומגע־גאנגען אויף דער ערד און געלעבט אין די הימלען.

געלד האָט ביי איהם גאָר אין גאנצען קיין ווערטה ניט געהאַט. האָט ער עס געהאט איז עס ביי איהם אין דער מינוט פערשוואונדען. האָט ער עס ניט געהאט, איז אויך רעכט. האָט ער צוגעהונגערט, אָדער איז זיך דורכגעגאנגען אַן אכט, צעהן מייל צו אַ פריינד (אָפט ניט פאר נחת: ס'איז פשוט דער ניקעל ניט געווען) און אָבגעגעסען אַ מאָהלצייט אָדער צוויי, און דאוואי אין וועג אריין. דער וואנדע־רענדער גוף האָט נעבעך געמוזט מיטהאלטען מיט'ן וואנדערענדען גייסט, און אזוי האָבען זיי ביידע קיין מנוחה ניט געהאַט.

ער פלעגט אָבארבייטען אויף אַ טהעאטער־שטיק, פאר אדלער'ן, למשל, וואָכענלאנג, אָבנעהמען די אָרעמע עטליכע דאָלאר און זיך אויספוצען אין שפּאָגעל נייע קליידער פון קאָפּ ביז די פיס, אָנשטאָפּען די קעשענעס מיט טשאָקאָלאַד און אנדערע נאשערייען, און הוליע קבצן! ער האָט זעהר ליעב געהאט אוועקצוגעבען זאכען צו קינדער. אליין אַ גרויסע קינד, פלעגט ער אָפט מיט דעם קליינ־וואַרג פערברענגען. זיין גאנצער לעבען איז געווען איין שטיק „באָהימיאַניזם" (אַ „באָהימיאַן" אין ענגליש הייסט ניט אַ פּראָס־טער, וואָכעדיגער טרעמפּ, נאָר אַן ארטיסט אַן אביון, וואָס שטארבט פון הונגער זינגענדיג, מאָהלענדיג אָדער דיכטענדיג).

ווען מיר האָבען שוין ניט געקענט אויסהאַלטען פון איהם, פּלעגען מיר איהם געבען עטליכע דאָלאַר צו פאָהרען צום ברודער אין אַלבאַני. אָפּט האָט ער פאר די געלד זיך אײנגעקױפט אַלערלײ זאַכען און — והילד איננו, דער בחור איז דאָ צוריק. „סטײטש, באָװשאָװער, פאר וואָס ביזטו ניט אָבגעפאָהרען?" „וואו אָבגע־פאָהרען?" פרעגט ער אײך. און עס שטעלט זיך ארויס, אז ארויס־געהענדיג אין גאַס האָט ער זיך פער׳חלום׳ט איבער וואָס עס איז און פערגעסען, אז דאָס איז ער געגאַנגען צום טרײן קײן אַלבאַני. אויף אזא׳ן אופן, דערצעהלט מיר פרײנד זאָלאָטאראָף, האָט איהם יעקב גאָרדין איין מאָל דערלאַנגט אכט דאָלאַר ער זאָל פאָהרען צום ברודער. (גאָרדין האָט פון איהם געהאַלטען אן עולם ומלואה און געלעגט גרויסע האָפנונגען אויף זײן צוקונפט.) לאָזט זיך אויס, אז מײן פּאָעט געהט זיך אװעק צו צײטלין אין רעסטאָראַן און לעבט א טאָג מיט חברה אויף וואָס די וועלט שטעהט. אַלע חברים האָבען געמוזט עסען מיטאָג אויף זײן רײכע קעשענע, און פון די אכט דאָלאַר איז קײן פּעני ניט געבליבען.

ער האָט געהאַט א שעהנע טענאָר־שטימע, וועלכע ער וואָלט וואהרשײנליך געקאָנט קולטיווירען אויסגעצײכענט גוט. איז אָבער די צרה וואָס בײ איהם איז קײן געדולד ניט געווען צו ארבײטען לאַנגזאַם, שטופּענווײז, צו קלעטערען מיהזאַם, אום צו דערגרײכען דעם ציעל. ער האָט גלײך געוואָלט זײן א זינגער אין מעטראָפּאָלי־טאַן אָפּערא הויז, און טאַקע דער ערשטער זינגער אין דער וועלט. מיט וועניגער האָט ער זיך ניט צופריעדענגעשטעלט. און ער פלעגט תמיד זינגען אָפּעראַס, אָדער זײנע אײגענע פאַנטאַסטישע קאָמפּאָ־זיציעס און זיך בעגלײטען אויף דעם פּאָרטעפּיאַן גאָר נישקשה׳דיג.

ער זאָגט צו מיר איין מאָל: „דאָקטאָר, נעקסטען סיזאָן זײט איהר מײן גאַסט אין מעטראָפּאָליטאַן". איך קוק איהם אָן און שטוין. „וואָס איז, האָסט שוין אָבגעקױפט די אָפּערא הויז?" „וואָס הײסט?", פרעגט ער, „איהר װײסט גאָר ניט, אז איך בין שוין אזוי גוט ווי ענגאַזשירט אַלס ערשטער טענאָר?"

איך ווייס ניט צי ס'איז אמת, נור מען זאָגט, אז זשיהן דע רעשקע זאָל איהם האָבען שטאַרק ערמוטהיגט און פערשפּראָכען הילפע, אויב ער וועט קולטיווירען זיין שטימע.

איך קאָן מיר שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר א שרעקליכע וויר־קונג עטליכע גוטע ווערטער פון דע רעשקע וואָלטען געהאַט אויף אונזער קראַנקען דיכטער. און אז ער איז געגאַנגען צו איהם ווייס איך געוויס. נאָר וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען צווישען די צוויי חברה־לייט ווייס איך ניט.

געגן. פישער האָט איהם געהאַט אריינגענומען צו זיך אין הויז און האָט איהם אויסגעהאַלטען מיט עסען, לאָזשי און קליינ־געלד. דערפאַר האָט ער געזאָלט לערנען מיט די צוויי קינדער דייטש. נו, נו, קאָנט איהר זיך שוין פאָרשטעלען ווי אונזער „פעדאַגאָג" טהוט זיין ארבייט. נאָך ניט גענוג, געהט ער ארום גאַנצע נעכט איבער'ן צימער, זינגט און דעקלאַמירט וואו און ווען איהם פאַלט איין און מען קאָן פון איהם ניט דערהאַלטען.

זאָגט ער איהם: „באָוושאָווער, זייט מוחל, זוכט זיך אַן אנדער לאָזשי, מען קען פון אייך ניט לעבען."

„וואָס הייסט?" מאַכט ער, „וואָס הייסט איך זאָל זיך זוכען אַן אנדער לאָזשי? און וואָס פעהלט מיר דאָ? מיר איז דאָ זעהר בעקוועם. אלא וואָס דען, איהר קאָנט ניט ליידען, טו מופט זיך אנדערשוואו." און גאָר אָהן כעס, אין פולען ערנסט, „היינע'ן אָדער געטהע'ן וואָלט איהר עס אויך געהייסען מופען?" גיט ער דערנאָך א פרעג פישער'ן.

צו יענער צייט שרייבט ער עס מסתמא זיינע טיעפזיניגע „בעטראַכטונגען איבער'ן לעבען", אין וועלכע ער גיט זיך פלוצלינג א פרעג: „וואָס ציה איך מיך אזוי צוריק פון לעבען? וואָס האָב איך מורא?"

און ער ענטפערט זיך אליין:

„איך געה אוועק צו דער נאַטור. אין שטילען וואַלד, צווישען די דונקעלע, גרינצווייגיגע בוימער ווער איך ווי ניי־בעלעבט. עס

ווערט מיר קיהל, שטיל און רוהיג צום מוטה. מיין אויג פאַלט אויף די אָבגעבראָכענע צווייגלעך אויף דער ערד. איך בליק אַריין אין די דונקעלע וועלבונגען פון די בוימער; איך זוך אַ געהיימנים.

„אייביגע געהיימנים פון דער וועלט, פון דער נאַטור! ווי לאַנג וועט דיך מיין גייסט זוכען צו פערשטעהן? ווי לאַנג וועט ער שטרעבען צו דיר?“

און ווייטער: „וואָס הויבט זיך מיין פאַנטאַזיע אויף צו די שטערען? וואָס טראָגט זי זיך אַרום אין די הימלען? וואָס זוכט זי דאָרט וויט וואו דער הימעל וועלבט זיך אַרונטער? וואָס וויל זי אין דער טיעפענים פון ים?

„איך וויל ניט געהן מיט מענשען. איך וועל מיך ליעבער פערטיעפען אין די סודות פון דער שעפּפונג פון דער וועלט, וועל זוכען צו געפינען דעם אָנפאַנג פון אַלע אָנפאַנגען: איך וועל אַוועק צוריק צו דער ערשטער קוועלע פון דער נאַטור און פון לעבען, איך וועל אַרויפשטייגען צו די העכסטע הימלען, אַרונטערשטייגען צו די טיעפסטע טיכען פון דער וועלט, איך וועל וויסען וואָס איך בין.“

אָט די נור וואָס קאָפּירטע ציילען כאַראַקטעריזירען אונזער אונגליקליכען דיכטער׳ס גאַנצען לעבען.

אין אַן אַנדער שטעלע און אין אַן אַנדער צייט רופט ער אויס:

— „און וואָרום ניט לעבען, זיין ניצליך פאַר זיך אַליין, און בעפרוכטען דעם לעבען פון אַנדערע? וואָרום ניט אָפּט אויסנוצען מיין עקזיסטענץ און שטעהן אין דער וועלט, א י ן מ י י ן ל ע ב ע ן ו ו י נ אָ ך מ י י ן ט ו י ט, אַ געביידע אָבגעענדיגט, אויסגערונדעט, אויסגעפיהרט און דורכגעפיהרט אין אַלע איינצעלהייטען, ביז דער קלענסטער פערציערונג?

„ווי שעהן עס איז ווען די אַקאָרדען און האַרמאָניען פון דער אָפּערא שטייגען אויף אין דער לופט און וויקלען זיך פונאַנדער אין טויזענדער רעגענבויגענס פון פאַרב און קלאַנג, און פלעכטען, קרייזלען זיך און שטראָמען אַרוים אין טויזענדער פאַלטען, פאַרבען און בלומען־קאָלירען; ווי שעהן עס איז ווען די בעגייסטערטע, ענט־

ציקענדע טענער דרינגען ארוים פון דעם זינגער'ס הארץ, און די מעלאָדי הערט זיך קלאָהר און זילבערדיג און דופטענד!

„קען דען ניט מיין לעבען זיין אזוי?“

און דער בייזער שיקזאל ענטפערט: „ניין, עס קען ניט זיין“.

און אין די אויערען קלינגט מיר באָוושאָווער'ס געזאנג:

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
ווילסט אומזאָנסט אין הימעל פליהען,
און דיין הערץ זאל ווי די זאָנע
אויף דעם גאנצען ערד־באל גליהען.

טרוימער, טרוימער, דו נאאיווער,
האָסט אַ הערץ אַ זעהר הייסע,
אָבער אין די ברידער'ס הערצער
איז די קעלט אַ זעהר גרויסע....

מערקווירדיג רייך איז זיין ווערטער־שאַץ. און ניט נאָר אין זיין פּאָעזיע נור אויך אין זיין שטארקער, אונערשעפּפליך רייכער פּראָזא. זיינע איבערזעצונגען פון שעקספּיער'ס „מוירטשענט אָוו ווענים“ און געטהע'ס „פאוסט“ וועלען אויף אייביג בלייבען קלאַ־סיקער אין דער אידישער ליטעראטור. ער איבערזעצט אזוי, אז איך פערגעסט גאָר אין גאַנצען, אַז דאָס לייענט איהר ניט דעם אָריגינאל גופא. עס פליסט אזוי גלאַט, וואונדער־שעהן און נאָך דערצו אזוי טריי צום טעקסט.

לייענט אויפמערקזאם זיינע אויסגעצייכענטע ארטיקלען איבער „וואָס איז פּאָעזיע?“ „איהרע פאָרמען און נוצען“ און די שעהנע ביישפּיעלע וועלכע ער פיהרט אָן צו אילוסטרירען לירישע און עפּישע פּאָעמאָס, סאָננעטען, אָדען, באלאַדען, פאַבעל און עפּיגראַם־געדיכטע און עלעגיען.

לייענט אויך אויפמערקזאם זיינע קלאַסישע ביאָגראַפיעס פון

וואָלט וויטמאַן, ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן, היינריך היינע און עדווין מאַרקהאַם. אַלע וועלען זיי פערבלייבען אין אידיש קלאַסיש.

עס איז ביי מיר אויך קיין ספק ניט, אז מיט דער צייט וועט אויך זיין הערליכע ארבייט אויף דער ענגלישער שפּראַך ריכטיג אָבגעשאַצט ווערען. ס׳וואָלט געווען אַ שאָד זי זאָל געהן לאבוד.

ווען עס קומט צו רייד וועגען באָוושאָווער פרענען אַ סך פון זיינע פריינד און פערעהרער: „וועלכע אורזאַכען האָבען איהם געריהרט פון זינען?“ „אַזא גענִיאַלער קאָפּ“, זאָגען זיי, „און האָט דאָך ניט אויסגעהאַלטען.“

הערסטו, אָט דאָס איז עס דאָך, וואָס אַזאַ געניאַלער קאָפּ. אַ גראָבע קאָפּ, אַ ווענִיגער סענזיטיווע נאַטור וואָלט זיכער אויסגעהאַלטען, ווי עס האַלטען אוים מילִיאָסען גראָבע קעפּ און שטיינערנע הערצער.

אָבער נעהמט אַזאַ עדעלע פּלאַנצע און רייסט זי אוים מיט׳ן וואָרצעל יונגערהייד פון איהרגעבורטס־אָרט, ווען זי האַלט אין רעכטען בליהען, און פערוואַרפט זי ערגעץ איבער שבעה ימים אויף אַ ווילד־פרעמדען מאַטעריאַליסטיש־שטיינערנעם באָדען, און זי מוז פערוועלקט ווערען אָדער שטאַרבען פאַר דער צייט.

וואָלט זיין בעסער ער זאָל געוועזען בלייבען אין דער היים? יא, אין דער היים. אָבער וואו האָט אַ איד אַ היים? און נאָך אַ רוסישער איד, אַן אָרעמער איד, און דערצו נאָך אַ גאַונ׳ישער, אַ טיעף־פיהלענדער און ראַדיקאַל־דענקענדער איד?

ברויך זיך אָבער מאַכען, אַז ער נעהמט שוין, ווי דער היסטאָרישער גלות־איד, דעם וואַנדערשטעקען אין האַנד אריין און לאָזט זיך אַוועק נע ונד אויף דער גרויסער, גרויער וועלט, זאָל ער דוקא אריינפאַלען אין אַמעריקא, און נאָך אין דעם טויזענד מאָל פערשאָלטענעם, קאָמערץ־מאַטעריאַליסטישען ניו יאָרקער גיהנם, אין דעם אָרט וואו עס בליהען דלות און מיליאָנען אָנשטאָט בלומען און ציטראָנען, אין דעם לאַנד וואו דאָס לעבען איז אונמענשליך פּראַקטיש, וואו עס גריבעלט און שוויבעלט מיט „פאַנטאַטאַס“ און

„גרעפטערס", אין דער שטאָדט אין וועלכער די לופט גופא איז פערפּעסטעט פון שווינדעל, רויב און מענשליכע בלוט, וואו עס געפינט זיך מאַמאָן'ס גרעסטער בית המקדש פון דער גאַנצער מאָדערנער וועלט — די וואָלל סטריט בערזע. דאָ אין דיעזען כף הקלע איז נעבעך די צאַרטע נשמה פון אונזער פּאָעט־אידעאַליסט פערוואָרפען געוואָרען. טאָ וואָס אַנדערש האָט געקענט פון איהם ווערען? וואו דען, ווען ניט אין אַ משוגעים הויז, האָט אַזא אונגליק־ליכער געקענט געפינען אַ מקום מנוחה?

ווי אָפט קומט יעטוועדען ערלעכען מענשען אויפ'ן געדאַנקען, אַז דער איינציגער קלאָהרער און אמת'ער אָרט אין דיעזער אונ־נאַטירליכער, צודרעהטער און פערמאַסקירטער וועלט איז דאָס משוגעים־הויז?

די נשמות יתירות זיינען דאָ איבערפליסיג, מען לאַכט פון זיי אין די הויפענס. טאַלאַנט, זשעני און הארץ געהען דאָ נאַקעט, באָרוועס און הונגעריג. ווער ברויכט זיי? מאַך געלד, אַ סך געלד, אַ גאַנצען באַרג מיט געלד, און דו ווערסט גלייך גרויס און בעריהמט. אַי, אינעווייניג ברענט ביי דיר אַ הייליג פייערעל? טאָ גוט זשע, ברויכסטו דאָך ווייטער קיין בגד אויפ'ן נאַקעטען לייב ניט.

גיבט עס נאָך אַ גרעסערע זעעלען־טראַגעדיע אויף דער וועלט?

יאַ, דער אונשטערבליכער פרוג האָט רעכט ווען ער זינגט זיין איראָניש־בייסענדען פערז:

מי טאָר ניט טראַכטען,
מי טאָר ניט קלערען:
מי קען פון דעם
משוגע ווערען.

און באָוושאָווער האָט יאַ געטראַכט און געקלערט, און נעהונ־גערט און געשמאַכטעט דאָ אויף אונזער באָדען פון שטיינער און דערנער, און די אונפערמיידליכע טראַגעדיע האָט פּאַסירט.

ווייל קיין איבערראשונגען זיינען אין דער נאטור ניטא. איין מאל אזוי אנגעהויבען, מוז עס זיך אזוי און ניט אנדערש ענדיגען. האט איבסען׳ס בראנדט געקאנט ענדיגען אנדערש ווי מיט א פריה־צייטיגען טוידט? אזא׳ן אייזען־פעסטער כאראקטער ווי בראנדט לאזט זיך בשום ענין אופן ניט בויגען און ניט צופאסען, און ער לעבט ווי א העלד און שטארבט ווי א העלד.

יעדע גרויסע דראמא איז פאטאליסטיש אונפערמיידליך אין איהר סוף. איבערראשונגען טרעפט איהר בלויז אין אלערליי שונד און מעלאדראמא. ווייל יעדע אמת׳ע דארשטעלונג פונ׳ם לעבען מוז זיין אזוי רעאליסטיש טריי ווי דאס לעבען גופא.

דעריבער האבען אלע די וואס קאנען אביסעלע טיעפער אריינבליקען אין דער נשמה פונ׳ם מענשען, אויך געקענט דערקענען די ערשטע, אבער אונפעהלבארע, סמנים פון אונזער דיכטער׳ס דעגענעראציאן. זיינע אימפולסיווע טהאטען, די גוזמא׳דיגע קראפט פון זיינע געפיהלען, זיין אונרוהיגקייט, די ענדערונג אין זיין אויסזעהן, אין זיין כאראקטער און שטאנדהאפטיגקייט, זיין אונפעהיגקייט זיך צו קאנטראלירען און דער פערלוסט פון דער מינדעסטער אינטערעסע אין זיין אומגעבונג, — אלעס דאס האט דייטליך אנגעוויזען די ווענדונג אין וועלכער דער שיקזאל האט איהם געטריבען.

דאך, מוזע, מיין הערץ, ווי די ראזע, פערוויאנעט,
זי ווערט אימער שוואכער פון שמערצען אהן שיעור,
דורך פיילען פון יעצטיגען גיהנב צוראניעט...
דאך, אך! עס געפינט זיך קיין טהוי נים פאר איהר...

א, אמת, אויך איך זעה א נאכט אויף מיר ווארטען,
דאך זי וועט נים ברענגען קיין קוויקענדען דופט.
אך ניין! נאר א קבר, א קאלטען, א הארטען,
וואו טויט וועל איך ליגען אהן אטהעם, אהן לופט...

אָדער ווען באָוושאָווער זינגט וועגען „מיין פריינדין“ און ענדיגט:

דו זינגסט מיר שטיל, מיין טהייערע,
אַ טרויער־ליעד אָהן סוף,
און זינגסטו ווען אַ נייערע —
זי הער איך ניט... איך שלאָף...

איך האָב קיין פריינד, קיין גרעסערע,
ווי דו אין נויט און פיין,
קיין טרייסטערין, קיין בעסערע,
אַ, מעלאַנכאָליע מיין!...

אין דיעזער שרעקליכער מעלאַנכאָליע, אין דיעזען מאַנאָפּסי־כאָזים, פול מיט אילוזיאָנען און דעלוזיאָנען, ערהויבענע און אומע־טיגע שטימונגען, געפינט זיך אונזער פּאָעט שוין אַ דוצענד יאָהרען.

אָנפאַנג פלעגט ער ארומגעהן אין דולהויז און ריידען צו זיך אליין און שרייבען אויף די וועגד — ווער קאָן וויסען וואָס?

זעהט ער נאָך איצטער די הימעלשע מוזע אין זיינע טרוימען? מאַניעט איהם נאָך איצט אויך די הערליכע ל אָ ר ע ל י י מיט איהר געטליך־טייפעלשען צויבער? דאכט זיך איהר ארבייט איז דאָך שוין אָבגעטהאָן... און

דער שיפער בלייבט אונטען זיצען,
ערגריפען פון ווילדען פיין;
ער זעהט ניט די פעלזען־שפּיצען,
ער קוקט זיך אין איהר נור איין...

איך גלויב דאָס די כוואַליעס פערשלינגען
די שיפעל און דעם שיפער דערביי;

אוּן דאָס האָט געטהאָן מיט איהר זינגען
די שעהנע לאָרעליי.

ווען ער נאָך אמאָל צוריקקעהרען צו אונז, אָדער איז ער פער־לוירען אויף אייביג? ווער ווייס. דערווייל געהען אוועק די יאָהרען, וועלכע קומען שוין קיינמאָל ניט צוריק.

דאָך לאָמיר האָפען.

דאָ ניט לאַנג האָט די קונסט־וועלט אויפגעקאָכט מיט דער פרעהליכער בשורה, אַז ו ו י נ ט ש ע נ צ אָ ד ז ש ע מ י ט אָ, דער בעריהמטער סקולפּטאָר, וועלכער האָט אין זיינע יונגע יאָהרען פערשפּראָכען וואונדער, האָט פּלוצלינג וויעדער אויפגעלעבט, נאָכ־דעם ווי זיין מייסטער־האַנד האָט פינף און צוואַנציג לאַנגע יאָהרען קיין זאַך ניט געשאַפען, די נשמה פון דעם זשעני אָבשלאָפענדיג איהר שרעקליך לאַנגען מעלאַנכאָלישען שלאָף אַ האַלבען לעבען לאַנג. דער גרויסער שניצער איז תחית המתים אויפגעשטאַנען און שאַפט וויעדער וואונדער, ניט מעהר אַלס אינגלינג, נור אַלס אַלטער גרייז מיט זיין אייביג יונגען גייסט.

„וואונדערבאַרער ווי די פאַנטאַזיע איז די וואַהרהייט“.

קאָנען מיר נאָך אפשר האָפען אַז אויך באָוושאָווער וועט צוריקקעהרען צו אונז און ווידער דיכטען און שאַפען פאַר אונז!

מיכאל קאַהן.

ליעדער און געדיכטע

מיין געבעט

שטיל איין, אָ נאַטור, דיינע זיסע אַקאָרדען,
דיין גאָלדענע האַרפּע שטיל איין!
דיין ליעד וויל מיין ליעבע צום שוואכען ערמאָרדען,
עס ציהט אין דיין שוים מיך אריין.

איך וויל ניט אין דיינע מעלאָדישע ים'ען
דערטרינקען מיין ברענענדע זעעל;
די זילבערנע כוואַליעס זיי וגעלען די פלאַמען
פערלעשען פון איהר אויפ'ן שטעל, —

די פלאַמען, וואָס ברענען מיט האַס און מיט ליעבע,
געצונדען פון ריינעם פערשטאַנד;
וואָס שטייגען אַרויף ביז די וואָלקען די טריבע,
אין ווילדען וואולקאַנישען בראַנד.

אָ, לאָז מיך, נאַטור, מיין געליעבטע, מיין זיסע,
בעדעק, אָ, דיין הימלישע ברוסט!
דיין אָטהעם, דיין הויך, איז פאַר מיר יעצט אַ תּפיסה!
איך טאָר ניט פערזינקען אין לוסט!

איך טאָר ניט — און מעג איך עס טויזענד מאָל װעלען,
דען דאָרטען... אָ, שרעקליך! בעטראַכט,
ווי ס'טרינקען זיך טויזענדער מענשליבע זעעלען
אין פינסטערען אַבגרונד דער נאַכט.

אָ, זעה! זיי זינקען דאָרט אין טייכען פון טרערען,
זיי שלאָפען בעדעקט פון טומאַן...
זיי קענען דעם רוף פון צייט־ווינד ניט הערען,
צו ברעכען די שיף פון טיראַן.

אַהין וויל איך וואַרפען מיין זעעלע מיט פריידען,
אַהין, ביז צום פינסטערען שלונד —
און זאָל זי מיט שטראָמען פון פייער בעקליידען
דעם טיעפען, דעם שווייגענדען גרונד.

זאָל נעהמען דאָרט קאָכען און שוימען, און מישען,
זאָל שטייגען צום וואָלקען דער דאַמפף —
זאָלען אויך אין דער לופט זיך די כוואַליעס צוגיסען,
זאָל שטורמיש בעגינען דער קאַמפף!

און זאָלען צושמעלצען די וואַרעמע פאַרעס
דעם שאָטען, וואָס דעקט צו דאָס ליכט;
זאָלען ווערען צושפּאָלטען, צוריסען די כמאַרעס,
זאָל צייגען די זון איהר געזיכט...

זאָל גלענצען, בעלייכטן פון די גאָלדענע שטראַהלען,
דער טהוי אויף די בלומען אין פעלד;
זאָל טרינקען פון לעבענ'ס פערפומיגע קוואַלען
די מענשהייט מיט פרייד אויף דער וועלט...

ערשט דאַן, אָ, נאַטור, וועל איך האַלזען און קיסען
דעם זאַמד, וועלכער רוהט אויף דיין טריט —
דערטרינקען מיין זעעלע אין דיינע געניסען
מיט רוהיגען, זיסען געמיטה...

שרייבענדיג

איך בין מיר געזעסען אליין אין מיין צימער
פערטיעפט אין געדאנקען, פער׳חלום׳ט, ווי אימער,
און האב מיט׳ן פעדער געצאצקעט די גראמען,
מיין ליעדעל זאל קלינגען הארמאניש צוזאמען.

איך האב די זשארגאנישע ווערטער געקליבען,
פיעל מאל יעדע שורה אלץ איבערגעשריבען,
פילייכט וועט דער טאקט מוזיקאלישער קלינגען,
ווייל היינטיגע צייטען... מי וויל, מי זאל זינגען...

אזוי האב איך גאנץ לאנג געזוכט און געגרגיבעלט,
די הילצערנע ווערטער געהאקט און געהובעלט,
ביז... פלוצלינג, איך הער א גערויש, א געפילדער,
א שרייען, א ליארמען, אלץ ווילדער און ווילדער.

מיר האט זיך געדוכט אין די ערשטע סעקונדען,
אין בין אין א ים אין א טיעפען פערשוואונדען,
און איבער מיין קאפ הער איך קלאפענדיג פאהרען
דעם ווינד אויף די כוואליעס מיט שטירמישען צארן.

מיר האט זיך געדוכט, אז די ערד איז צופאלען
אין טויזענדע שטיקלעך מיט שרעקליכע קנאלען,
נאר באלד, די מינוט, בין איך צו זיך געקומען —
איך האב אין טומעל א שטימע פערנומען:

„וואָס זיצסטו, דו נאַר, זאָ פערטיעפט אין דיין חלום?
דיין ליעדעל איז גאָרנישט, איז הבל הבלים,
אונז וועסטו אין לעבען ניט קענען בעגרייפען,
מעגסט טויזענדער מאָל נאָך די ווערטער פערשלייפען.

„אונז ווילסטו אין שורות און פערזען פערצאַמען,
פערשעהנען, פערפוצען, פערגלעטען מיט גראַמען!
דו נאַר! ניין, ניט אונז וועסטו קענען בעשרייבען!
מעגסט וואָכען און יאָהרען נאָך גריבלען און קלייבען.

„דו מעגסט אויף די בערג פון געדאַנקען אומפליהען
צושפרייט אויף דער פליגעל־פוהר דער פאַנטאַזיען,
און וועלען אונז ריכטיג, נאַטירליך בעדענקען,
וועט אלץ אונזער שטראָם פון דיין אָרט דיך פערשווינקען.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

ווער זייט איהר, אָ זאָגט, איהר געהיימע געשפענסטער?
ענטפלעקט אייך פאַר מיר, אין מיין הויז, נעבען פענסטער —
„מיר וועלען דעם נאָמען דיר אונזערען זאָגען:
מיר זיינען די צרות, מיר זיינען די פלאָגען!“...

צו מיין מוזע

פערלאָז מיך ניט, מוזע, אָ טייערע מיינע,
דו ליכטיגער שטערן פאַר מיר אויף דער ערד!
דו הימלישע טאָכטער, דו הייליגע, פיינע —
נאָר דו ביזט מיין וואפען, נאָר דו ביזט מיין שווערד.

ווען נאָר דיינע פינגער, די עדעלע, צאַרטע,
וואָס זיינען ווי בליהענדע ליליען זאָ וויס,
בעריהרען די אייז־בערג, די הויכע, די האַרטע,
וואָס פרעסען מיין הערץ — דאַן צושמעלצט גלייך דער אייז—

דאַן שמעלצט דער אייז, אויך מיין הערץ ווערט צושמאָלצען
און הויבט אָן צו שווימען אין טרערען אַ טייך;
דאַן שטייג איך אַרויף אויפ׳ן פאַרנאַס דעם שטאָלצען,
און שלאָג פון מיין האַרפע די סטרונעס זאָ גלייך —

דאַן שלאָג איך די סטרונעס און טהוי־טראָפּען־טרערען
פערגיס איך אויף זיי, ווען זיי ציט׳רען אין קלאַנג,
אַן אָבקלאַנג, אַ זיפצענדער לאָזט זיך שטיל הערען,
וואָס שטילט אין מיין הערץ דעם טיעפסטען פערלאַנג...

אָ מוזע, דורך דיר, נאָר דורך דיר קען איך וועקען
די ליידענדע ברידער, וואָס יאָמערן שטיל...
וואָס לעבען אין עלענד, אין אייביגען שרעקען,
דורך די, וועלכע האָבען קיין מענשען־געפיהל...

געליעבטע! איך קניע אויף דער ערד פאַר דיר נידער
און שמאַכטענדיג קוס איך דעם זוים פון דיין קלייד;
הויב אויף דיינע בליקען, די גאָלדענע ווידער
און הער צו מיין תפלה, אָ, הער, וואָס איך רייד!

עס פלאַקערט די זאָנע און שיסט איהרע פיילען;
די ראָזע אין פעלד ווערט פערדאַרט און פערשמאַכט,
דאָך גיך לאָזט אַרונטער די נאַכט איהרע זיילען
און בויט אויס איהר טעמפעל מיט גלאַנץ און מיט פראַכט —

זי בויט איהם פול וואונדער, פון ריינע בריליאַנטען,
בעדעקט מיט אַ העל־בלויען זיידענעם דאַך,
אין מיטען אַ קרוין־לאָמפּ בעזעצט מיט דיאַמאַנטען
און זילבערנע ליכטער אַרום איהם אַ סך —

און דאַן לאָזט זי גיסען אַ קריסטאַל־קלאָהרען רעגען,
וואָס קרייזעלט פון יעטווידען זייל זיך אַראָפּ,
און טרינקט אָן די ראָזע — זי נעהמט זיך בעוועגען,
און שעפּט די פּערפּום־לופט, און לעבט ווידער אָפּ —

דאָך, מוזע, מיין הערץ, ווי די ראָזע, פערוויאַנעט,
זי ווערט אימער שוואַכער פון שמערצען אָהן שיער;
דורך פיילען פון יעצטיגען גיהנם צוראַניעט...
דאָך, אַך! עס געפינט זיך קיין טהוי ניט פאַר איהר...

אָ, אמת, אויך איך זעה אַ נאַכט אויף מיר וואַרטען,
דאָך זי וועט ניט ברענגען קיין קוויקענדען דופט.
אַך ניין! נאָר אַ קבר, אַ קאַלטען, אַ האַרטען,
וואו טויט וועל איך ליגען, אָהן אָטהעם, אָהן לופט...

אָ, זאָג מיר ניט, ליעבסטע, איך וועל דאָס דערטראָגען
און זעהן די צוקונפט׳ס בעלייכטענדען טאָג —
ניט־ווילענדיג, טהייערסטע, מוז איך פערצאָגען,
דאָרום הער מיך, אָ, הער וואָס איך בעט, וואָס איך זאָג:

בעגלייט מיך, בעגלייט ביז די לעצטע מינוטען
און העלף מיר דערצעהלען מיין שמערץ דורך געוויין.
און דאַן ווען מיין הערץ וועט אין גאַנצען פערבלוטען,
דאַן, ליעבסטע, ניט לאָז מיך, ניט לאָז מיך אַליין.

דער טויט, ווען ער וועט מיט זיין אָרעם צודריקען
די גאָלדענע זאַנגען פון יוגענד און לוסט,
דאַן ווענד איך צו דיר מיינע פלאַמענדע בליקען
און דריק צו מיין קאָפּ צו דיין הימלישער ברוסט.

איך וויל אין דיין אָטהעם זאָל לאַנגזאַם צורינען,
ווי נעבעל, מיין טריבער, געפּייניגטער גייסט;
דאָך ביז איך וועל פאַלען, בעלייכט מיר מיין זינען,
צו וועקען די ברידער, וואָס זיינען פערגרייזט!...

דעם דיכטער'ס ווירקען און געבורט

דורך מיר געהט אויף די ליכט פון פריהען מאָרגען;
די ערשטע שטימען דער נאַטור ריידען דורך מיר,
מיט מאַכט ענטדעק איך, וואָס זי האַלט פערבאָרגען,
מיט שטורם און מיט אור־געוואַלד ציה איך דורך איהר.

איך עפען אויף די שעפפונג'ס ברייטע טהירען,
און פיהר דעם מענשען אין איהר הערץ אריין;
דורך איהרע סודות שטרעב איך איהם צו פיהרען,
ער זאָל איהר מייסטער און בעפעהלער זיין.

איך שאַף און לעב אין איהרע טיעפסטע טיעפען;
איך דענק און פיהל אין איהר; איך האָף און טרוים;
איהר עוויגעס לעבען ווערט פון מיר בעגריפען,
זי איז מיין שוץ, מיין ענדציעל און מיין היים.

איך וועק דעם שטורם אין די טיעפע ימים,
איך שוועב אום מיט די וואָלקען מיט שטורם און רויש;
איך ברענג דעם פריהלינג'ס אייביגע בשמים,
דורך זאַנפטע ווינטעלעך זינג איך מיר אוים.

ביז אין דעם פיינסטען שטויב פיהל איך די בלומען,
דעם רעגען פיהל איך עה' ער הויבט אָן געהן,
איך פיהל די שטורם־ווינדען איידער נאָך זיי קומען,
אַלעם בעגרייף איך, וואָס איז ליעב און שעהן.

עס האָט מיך די נאַטור מיט לוסט געבאָרען,
איהר ברוסט האָט מיך געזויגען און גענעהרט;
און טריי און הייליג דורך דעם לויף פון יאָהרען,
האָב איך איהר שטימע אין מיין ברוסט געהערט.

די שטימען דער נאַכט האָבען ליעבליך געקלונגען,
די אייביגע שטערן האָבען אויף מיר געבליקט,
דער ווינד האָט מיר אַ וויגען־ליעד געזונגען,
דער ברייטער ים האָט מיך אין שלאָף פערוויגט.

דער דיכטער אַלס גאַסט

מונטער איז דער ווירטה געזעסען,
בײ דעם וויים־געדעקטען טיש,
האָט זײן טאַגעס־זאָרג פערגעסען
לוסטיג פיהלענדיג און פריש.

האָט געטרוימט פון פרישע בלומען,
פון געזאַנג און פון מוזיק;
האָט זײן קינד אַרומגענומען
מיט זײן טרייען פאָטער־בליק.

האָט געטרוימט פון פרישע בלומען,
פון דער ליעבע'ס רוהע צייט,
פון די דופטענדע פערפומען,
און דאָס גליק פון שטילע לייט.

האָט געביינקט נאָך לוסט און לעבען,
נאָך דעם דיכטער און זײן ליעד;
צו דער רוהע הינגעגעבען,
פון דעם לעבען'ס ליידען מיעד.

און ווי ווארעם אָנגעצויגען
פון זײן הערצען'ס־זאָנגשיין;
מיט די שעהנע בלויע אויגען
איז דער דיכטער דאָן אַריין.

האָט מיט פריידע איהם געגריסט דאַן
מיט זיין זיסען זילבער־לאַך;
און די שטונדע איהם פערזיסט דאַן
מיט זיין ליעבע הונדערט־פאַך.

האָט געשפיעלט און דאַן געזונגען,
האָט געשטיפט און האָט געלאַכט;
ליעבליך האָט זיין ליעד געקלונגען
אין דער וואַר'מער זומער־נאַכט.

וועלען זיינען ווייט געפלאָסען
צווישען וועלדלעך פריש און גרין;
טרעלען האָבען זיך געגאָסען,
זילבער־טרעלען זים דאַרין.

פריי איז דאַן די לופט געוואָרען,
די געמיטהער זאַנפט און ריין;
קלאָר, ווי אין די קינדער־יאָהרען,
ווערט הער גייסט נאָך זים געווינ.

צום ווינד

צוטראָג, אַ ווינד, אויף דיינע פליגעל
די הייסע ווערטער פון מיין פען,
וואָס זיינען שוואַרץ, ווי זשאַר פון אויבען,
דאָך אונטען קען מען פייער זעהן...

און וואו דו הערסט אַ הערץ נאָר שלאָגען
אויב שלעכט, פערדאָרבען אָדער פיין —
זאָ ברענג אַהין די פלאַמען־ווערטער
און בלאָז זיי טיעף אין הערץ אריין.

און אויב דאָס בלוט איז דאָרט פערפראָרען,
זאָ וועק עס, ווי דו וועקסט דעם ים;
און מאַך עס זידען, מאַך עס קאָכען,
און וועק דאָרט אויף דעם פרייהייטס פלאַם!..

דיכטונגס-לוסט

.1

ווי דער דיאמאנטען־שלייפער זיץ איך,
און איך פוץ די ליעדער מיינע,
מוטה און זין, און קראפט בעזיץ איך,
זיי צו שאפען די ליעדער מיינע.

אלעס, וואס מיר יעצט בעזיצען,
האט דעם מענשענ'ס מיה געשאפען ;
ווער עס וויל זיין קראפט בענוצען
קען פאר זיך א וועלט בעשאפען.

נור געארבייט, ניט געצעגערט,
ניט געפוילט זיך, ניט געוויינערט,
אימער פארוועגטס נור געגאנגען,
מענש, ערפיעלסט דאן דיין פערלאנגען !...

.2

אין דעם ענגען קרייז דער ברידער,
דיכט איך לוסטיג מיינע ליעדער,
ווייליג זעץ איך מיך אנידער,
און די דיכטונגס־לוסט קומט ווידער.

אין דעם ענגען קרייז דער ברידער,
דיכט איך לוסטיג מיינע ליעדער,

און דעם שטראָם פון די געפיהלען,
זוך איך מיט מיין פען צו שטילען.

.3

לוסט און לעבען זיי צו געבען,
דאָס איז יעצט מיין איינציג שטרעבען;
מיט מיין גייסט זיי יעצט צו נעהרען,
דאָס איז גענצליך מיין בעגעהרען. —

.4

ליעב איז מיר אינ׳ם קרייז פון פריינדע,
וואו די ליעבע וואַרעם שיינט;
פרעהליך איז מיר אין דער וועלט,
ווען דער שטראָם דער דיכטונג קוועלט. —

.5

ליכטיג איז עס אין מיין צימער,
ליכטיג־העל מיין לאַמפּע ברענט,
און דאָס ליכט פון די געדאַנקען
שיינט צו לייכטען אויף דער וועלט.

זיס און טרויליך איז די שטונדע,
זיס איז מיר די אבענד־צייט,
ווי אַ פרעהליכע בשורה
קלינגט מיר עטוואָס פון דער ווייט. —

דער בלומען-אינזעל

איך האָב אין מיין יוגענד געטרוימט פון אַן אינזעל —
אַן אינזעל, אַ גרינעס, בעוואַקסען מיט בלומען,
געצייכענט פון נאַטור'ס צויבער־פּינזעל
מיט גלענצענדע פאַרבען, געמישט מיט פּאַרפיומען.

דער קינדערשער טרוים האָט אין פינסטער'ן דרעמעל,
געצויגען מיין הערץ, ווי מיט גאָלדענע צוואַנגען,
און צווישען די פּורפּורנע וואָלקענס אין הימעל
בין איך שטאַרק בעגייסטערט איהם זוכען געגאַנגען...

ס'זיינען זייט דאַן פיעלע יאָהרען פערשוואונדען,
איך וויל יעצט מיין קינדערשען שכל פערפלוכען.
אומזיסט, אַך אומזיסט, האָב איך צייט דאַן פערנומען —
דעם אינזעל, דאָרט אויבען, אין אַ הימעל צו זוכען —

אָט דאָ אויף דער ערד, וואו עס האָט מיך געבאָרען
מיין מוטער, אלס שקלאַפען, פון הענקער צו ליידען —
אָט דאָ איז דער אינזעל פון אייביגע יאָהרען,
מען דאַרף נאָר די דערנער, די דערנער אויסשניידען!

פריהלינגס-לוסט

רוישט אויף איהר שטראָמען פון מיין יונגער זעעלע
און גריסט די וועלט, די גייערע, די העלע,
מיט כרובים־קלענגע זאָל מיין האַרפע זינגען,
ווי טויזענד פידלען זאָל מיין לוסט־ליעד קלינגען.
פון אַלע פעלדער שפּראָצט אַ נייעס לעבען,
עס שוועבט אַ טיעפער פרייד פון אַלע זייטען,
און רופט מיט צויבער־טענער פון דער ווייטען.

ווי בשמים פון דעם הר הזיתים שמעקט עס,
ווי מיט אַ לופט־געוועבטען שלייער דעקט עס
די בערגע צו, און רעגט זיך זאַנפט און פרייער,
אַ נייע האָפנונג אין אַ וועלט אַ נייער.

ווי שעהן דו ביזט, אָ וועלט פון טויזענד גליקען,
ווי שעהן דו ביזט, אָ ערד, אין דיין ענטציקען!
ווי פרעכטיג ביזטו, לעבען, אין דיין גרויסקייט,
ווי מעכטיג — אין דיין טומעל, אין דיין הייסקייט!

ווי הויבט דער גייסט זיך אויף אויף אַדלער פליגעל,
ווי לייכט ער אין דעם הימעל׳ס קלאָרען שפּיגעל!
ווי יובעלירט די זעעלע אין איהר פרייהייט,
ווי שוועבט זי הין אין אונפערוועלקטער טרייהייט!

פריהלינגס־געוויטער

פעלקער, אין שמערץ צייט פיעלע יאָהר געבונדען,
דענקט פון ערלייזונג און פון פרייערע שטונדען.
ברעכט איין די מויערען פון דער אונבעזינונג,
און קעמפפט מיט מענער־מוטה פאַר איי׳ר ענטרינונג!
רייסט זיך ווי שטראָמען פון די בערג די ענגע,
און נעהמט די וועלט מיט קאַמפף און שטורם־געזענגע.
טויטעט דאָס פאַלשע, און פערניכטעט דאָס שלעכטע,
בעפרייט דאָס עדעלע, דאָס ריין־גערעכטע.
זייט ווי די לייבען אין דער מדבר מעכטיג,
און אין שטיקער רייסט וואָס איז נידערטרעכטיג!
זייט ווי די וועלדער שטאַרק אין נייעם בליהען,
און ווי די זון זאָל אייער לעבען גליהען.
בעפרייט די אָרעמע, שטיצט די בעדריבטע,
לערנט די פערבלענדעטע, די יאָך־בעטויבטע,
ווערט דורך די לײדען איי׳רע שטאַרקער, קליגער,
און שטעהט אין לעבען ווי בעקרענצטע זיעגער!
אַ וועלט זאָל אויפשטעהן פון דער וועלט׳ס רואינען,
קיין מענשען־טרער זאָל מעהר אומזיסט ניט רינען.
קיין אָרעמאַן זאָל אויף דער ערד ניט קלאָגען,
קיין מענש זיין ברודער־מענש צו טויט ניט שלאָגען...
גערעכטיגקייט זאָל אייער גליק בעקרוינען,
פרייהייט — די וועלט און אייער זיין, בעשעהנען.

הערבסט בלומען

1

מיין קעמפּפער, מיין קעמפּפער,
וואָס זיצסטו זאָ שטום?
דו זעהסט ווי מען וואַרפט דיר
אַ בלום נאָך אַ בלום?...

דאָס פאָלק איז נאָך נאַריש,
פערקריפּעלט און קראַנק,
דאָך ווייס עס צו געבען
זיין קעמפּפער אַ דאַנק...

דו גלויבסט ניט? אָ, זעה נאָר!
אַ בלימעלע פאַלט! —
אַ בלומע, אַ האַרטע,
וואָס קלאַפּט און וואָס קנאַלט!...

עס איז איצטער הערבסט־צייט,
פערשטעהסט דאָך אליין:
די בלומע פערפלאַנצט מען,
עס בליהט אויף אַ... שטיין...

2

„קיין נייעס פּאַסירט ניט
דאָ, אונטער דער זון" —
אויך דו מוזט, מיין קעמפּפער,
דאָך וויסען דערפון. —

בעטראַכט דיזע שטיינער,
בעטראַכט זיי און זעה:
דאָס זיינען די פונקען
פון'ם „אויטאָ־דאַ־פע" ...

3

עס פלאַקערט אין דאָרן
די „גבורה" פון גאָט
און לאָזט איהם נאָך וואַקסען —
צום אייגענעם שפּאָט!...

עס צאָרנט אין רייכען
דאָס „געטער־געפיהל",
און איהם לאָזט עס לעבען —
אַ, טייפלישעס שפּיעל!...

4

די „זעקעלעך", די „קנעפּעלעך",
די „צעטעלעך", די „פּערד",
זיי זיינען צוזאַמען
געוואָרען אַ שווערד;

זיי געהען אין איינעם
אויף „קדוש השם“
בעקעמפּפען די זינדער,
וואָס שרייען: „ניט נעהם!“...

„ניט נעהם אָב פון שקלאַפען
זיין קאַרגען פערשטאַנד,
זיין מיה און זיין ווערקצייג,
זיין הויז און זיין לאַנד!“

„ניט נעהם אָב זיין ווילען,
דעם ש אַ פ ע ר פון רעכט,
זיין מוטה און זיין צאָרן,
זאָנסט בלייבט ער אַ קנעכט!“

* * *

די חברה ערהויבט זיך,
ערקלערט אונז אַ שטרייט. —
נאָר פאָרוועדטס, נאָר פאָרוועדטס,
עס קומט נאָך די צייט...

דער פראָסט

עס קאָכט און עס מישט, און עס זידט און עס שטורעמט,
עס צאָרענט דער ים — ס'איז אַ שרעק, אַ סכנה!
אַט זעהט מען די כוואַליעס, ווי פעלזען געטהורעמט,
אַלס וואָלטען זיי וועלען פערשלינגען די לבנה,
נאָר זי, די לבנה, זי ציטערט, זי שרעקט זיך
און וויל אויפ'ן הימעל איהר פּאַקעל ניט טראָגען,
זי פלאַטערט, בעהאַלט זיך, פערהילט זיך, פערשטעקט זיך
גאַנץ טיעף אין די פינסטערע וואָלקען, וואָס יאָגען.

מען זעהט ניט קיין פויגעל, מען זעהט ניט קיין שיפען,
נאָר וואַסער־בערג הויכע צום לינקען און רעכטען,
וואָס ראַנגלען זיך, קעמפפען, וואָס זיינען בעגריפען
ווי העלדען אין שלאַכטפעלד, צו קריגען, צו פעכטען.
עס הערט זיך אין מיטען דעם רויש, דעם געפילדער,
די שטימע פון ווינד מיט זיין וואויען און פייפען,
אַט גראָבט ער זיך איין אין די כוואַליעס — און ווילדער
בעגינען די קעמפּפער דעם קאַמפף אָנצוגרייפען.

נאָר דאָרטען גאַנץ ווייט אויף אַ פינסטערען אינזעל
ביים ברעג פונ'ם ים, דאָרטען זעהט מען שטיל קריכען
דעם פראָסט, ווי אַ בער, מיט זיין טייפלישער פינזעל
בעמאָהלט ער די ערד מיט פערשיעדענע שטריכען.
ער קריכט זיך אַלץ ווייטער און שטעלט אויס די אויגען
אַזוי ווי אַ בייזער, אַ צאָרניגער טיגער —

אָט האַלט ער זיין פּינזעל צום וואַסער געבויגען
און ברומט אין דער שטיל: „יאַ, איך מוז זיין דער זיעגער,

„איך וועל זיין דער זיעגער! — איך הויב אָן צו פיהרען
מיט כשוף, מיט צויבער מיין האַנד אויף די וועלען
און באַלד, די מינוט, מוז דער וואַסער פערפּרירען,
דער שטורמישער ים מוז זיך רוהיג יעצט שטעלען.“
און גלייך ווי עס ענדיגט דער פראָסט זיך בעקלעהרען,
זאָ ווערט ער אַלץ שניידענדער, גרויזאַמער, האַרטער;
ער הויבט אָן זיין האַנד אויפ׳ן וואַסער צו קעהרען
און מורמעלט זיין כשוף מיט פאָלגענדע ווערטער:

„זיי בעשוואָרען ביי דעם ערד־באַל,
ביי די בערג קליין און גרוים,
ביי די טייכען, בלומען, גראָזען,
וועלכע רוהען אין מיין שוים!

„ביי די טויטע זיי בעשוואָרען,
וועלכע שלאָפען אין דער ערד,
ביי די בעטלער, וואָס געשטאָרבען
זיינען דורך מיין שאַרפען שווערד!...

„ביי די קינדער זיי בעשוואָרען,
וועלכע קוועלען זיך אין קעלט,
ביי די בייבים פון די שקלאַפען,
וואָס איך טרייב זיי פון דער וועלט!

„זיי בעשוואָרען ביי די גליעדער,
ביי די פים און ביי די הענד,

וואָס איך האָב פון זיי דעם לעבען
דורך מיין צאָרען אָבגעטרענט !...

„זיי ביי יעדער זאַך בעשוואָרען,
וועלכע האָט אין זיך אַ זאַפט,
ביי די ווייכע, פייכטע, נאַסע,
וואָס פערפרירט נאָר דורך מיין קראַפט !

„זיי בעשוואָרען, ים, דו ווילדער,
פאַר מיין כשוף האָב רעספּעקט !
רויש ניט, זיד ניט, קאָך ניט מעהרער —
ווער מיט אייז זאָגלייך בעדעקט !..."

— — — — — — — — — — — — — — —

עס קאָכט און עס זידט, און עס מישט און עס שטורעמט,
עס צאָרענט דער ים — ס'איז אַ שרעק, אַ סכנה !
און צווישען די כוואַליעס וואָס שטעהען געטהורעמט
דערהערט זיך אַ שטים, ווי אַ שטאַרקע קאַנאָנע :
„איך לאַך פון דיר, פראָסט, מיט דיין כשוף און נאָמען ;
איך בין ניט געגליכען צו לוזשעס און טייכען,
וואָס האָבען געקענט זיין זאָ מעכטיג צוזאַמען,
אַז דו וואָלסט פון זיי, ווי פון מיר, מוזען ווייכען !...

„בעטראַכט נור, דו נאַר, אין דער לענג און אין דער ברייט מיך,
ווער קען מיר בעדעקען, פערשיטען, פערשטאָפּען !
און דאָך קען מען זעהן — נאָר דער, וואָס פערשטעהט מיך,
אַז איך בין צוזאַמענגעגאָסען פון טראָפּען...
מיך ווילסטו בעשווערען ביי טויטע, ביי קינדער,
וואָס דו האָסט געשיקט אינ'ם קבר, אין קאַלטען !
די מענשען, דו נאַר, זיינען מעכטיג ניט מינדער, —
ווען זיי זאָלען, אָ, נור צוזאַמען זיך האַלטען !....

„זיי לײדען אָהן שיעור פון אַן אײביגען װינטער,
אַן ערגערער פיעל נאָך, װי דו און דײן צאָרען.
„מאַמאָן“ איז זײן נאָמען, ער קװעלט זײ, ברענגט אונטער!
דורך איהם, ניט דורך דיר, װערען מענשען פערפראָרען,
זײ פאַלען אין גאַס, װי די מוקען, די פליגען,
זײ װערען צו מערדער, צו רױבער פערדאָרבען,
פער׳משפט צו גאַלגאַן, אין קערקער צו ליגען —
זײ זײנען נאָך נאַריש און פאַלען אַלס קרבן“...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

עס הויערט דער פראָסט נעבען ים בײ די ברעגעס,
און קוקט צו מיט צאָרען דעם טאַנץ פון די כװאַליעס...
אַ מענשען! קענט איהר ניט פערטרײבען די נגע׳ס,
אַזױ װי דער ים, זיך בעפרײען פון אַלעם?!...

מיין לעצטער וואונש

אָ, פאָלק! איך וואָלט וועלען דערלעבען די שטונדען,
ווען דו וועסט בעזיעגען דיין בלוטיגען פיינד;
ווען דו וועסט ניט זיין אין קייטען געבונדען,
גור גענצליך פון פרייהייט בעקרענצט און בעשיינט!

און דאַן, ווען דו וועסט זיך פערזאַמלען אין פריידען
צו פייערען פרעכטיג דיין מענשליכען זיעג,
וואָס דו האָסט עררונגען דורך צרות, דורך ליידען,
דורך שווערע, דורך ביטערע, שרעקליכע קריעג —

אָ, דאַן, ווען אויף גרינע, אויף בלומיגע פעלדער
וועט שאַלען דיין פרעהליכער זיעגעס געזאַנג,
און ווייט פון די טיעפע, די דונקעלע וועלדער
וועט אָבקלינגען הימליש פון דאָרטען דער קלאַנג —

ווען ס'וועלען פון פרייד זיין בעשטראַהלט די געזיכטער,
אַזוי ווי דער מזרח פון זאָניגען גלאַנץ,
די אויגען זאָ גלענצען, ווי הימלישע ליכטער,
פון מענער און פרויען אין לוסטיגען טאַנץ —

אָ, דאַן וואָלט איך וועלען, אָ פאָלק! איין סעקונדע
בעטראַכטען די סצענע, כאָטש געבען אָ בליק.
עס וואָלט זיך פערהיילען די בלוטיגע וואונדע,
וואָס ברענט אין מיין הערצען זייט יאָהרען צוריק...

און דאַן וואָלט איך זינגען אַ ליעד צום געזעג'נען,
ביז וואַנען מיין הערץ וואָלט פאַר שמחה צוגעהן...
און נאָכדעם דעם טויט מיט פערגניגען בעגעג'נען,
עס זאָל מיך בעוויינען די פרייהייט אליין!...

צום שקלאַף

זוען כ'זעה דיינע הערשער, וואָס טרינקען דיין בלוט —
דיין בלוט, וואָס ביי מיר איז זאָ טהייער,
דאַן צינדט זיך אין הערצען ביי מיר אָן אַ גלוט,
עס פלאַקערט באַלד אויף דאָרט אַ פייער...

אַ וויטהענדער פייער פון צאָרן און האַס,
מיין יעטזוידער נערוו שרייט נאָך ראַכע;
איך וויל דאַן צורייבען, צומאָלען אויף אַש
די אַלע, וואָס דריקען די שוואַכע...

נור שקלאַף, ווען איך זעה, אַז דו גיסט זיך קיין ריהר
און ווילסט זיך גאָר בעסער ניט מאַכען —
אַ, דאַן ווערט דאָס הערץ שיער צושפרונגען אין מיר,
איך הויב אָן פאַר וועהטאָג צו לאַכען...

אונרוה

אַ שטיקעלע שטויב אין גרויסען, ברייטען וועלט־רוים,
דאָך שטאָלצער פון אַ גאָט דורך זעלבסט־בעוואוסטזיין,
האָב איך, אַ טרוימער, געוואַנדעלט דורך דאָס לעבען,
פערלייק'נענדיג דעם הימעל און די געטער,
די בלוט־פערלאַנגענדע, די מענשען־פרעסענדע,
קיין מאָל געוועזענע און בייזע געטער. —
אָ, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען,
אין מענשען־לעערע, לעבענס־לעערע סטעפּעס,
וואו ס'וואַקסט קיין גראָז, קיין בלומע און קיין בוים ניט,
וואו ס'פליסט קיין וואַסער און עס ווייעט קיין ווינטעל;
וואו אונערטרעגליך ברענט די זון און פלאַקערט
נאָך הייסער, ווי דער פייער־פלאַם פון גיהנם,
און איהרע שטראַהלען ברענען אויף די שטיינער,
די ווילדע, קאַלע, אונבעגראָזטע שטיינער,
און מאַכען גלוטיג־הייס די הייסע זאַמד־וועג,
וואו טיעף פערזינקט דער פוס פון וואַנדערער; —
ווי — ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען,
אין איינזאַמקייט, אָהן לאַבונג, אָהן ערפרישונג,
אין האַנד דעם וואַנדער־שטאַב, אָהן ברויט, אָהן וואַסער, —
נאָך רוהע שמאַכטענדיג און לעבען זוכענדיג,
נאָך מענשען בענקענדיג און איינזאַם שטאַרבענדיג;
און אַלע שמערצען וואָלט איך שטיל פערטראָגען
און שטיל און רוהיג וואָלט איך אויסגעגאַנגען,
אַ וויסטע זעהענדיג און קיין גן־עדן! —

יאַ, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך שטאַרבען,
אַלס וואַנדלען אין אַ וועלט פון פראַכט און שעהנקייט,
אומרוישט פונ׳ם הייסען, טויזענדפאַכען לעבען,
אומרוישט פון גליק, פון פריידע און ענטציקען,
די זיסקייט פיהלענדיג פון קורצען דאַזיין,
און פיהלענדיג די הייסעסטע פערלאַנגען
און דאָך פערברענט, פערצעהרט זיין און פערשמאַכטעט,
און אומגעהן הונגעריג אין קאָרן־פעלדער
און דורשטיג ביי די מאַרמאָרנע פאָנטאַנען,
פאַר יענעם שאַפענדיג אַ גליקליך לעבען,
און זעלבסט, ניט שרייענדיג, צום טויט פערוועלקען,
אַ גן עדן זעהענדיג און ניט קיין וויסטע —
אַ, ליעבער אין אַ מדבר וואָלט איך וואַנדלען! —

צום אַרבייטער

אָ, צאָרן ניט, ברודער, אויף מיר פאַר מיין ליעדעל,
וואָס ריהרט אָן זאָ טרויערינ דיין שמאַכטענדע הערץ!
איך קען זיך ניט העלפען — עס כליפּעט מיין פידעל,
זי יאָמערט, זי וויינט אויף דיין צו־גרויסען שמערץ...

איך פיהל עס, אָ ברודערעל, גלויב מיר, ביין זינגען,
אַז דו וועסט עס הערען מיט ביטערען וועה —
אָבער, וואָס האָב איך שולד, ווען איך הער אימער קלינגען
דיין אייגענעם שרעקליכען ליידענס־געשריי?...

איך וואָלט זעהר וועלען דיר זינגען פון פריידען,
די סטרונעס בעריהרען אין שטונדען פון לוסט, —
דען דאָס איז דאָס בעטען, דאָס וויינען, דאָס רעדען
זייט לאַנג פון מיין הערץ, וועלכע זיפצט אין מיין ברוסט.

דאָך, ברודער, זאָלאַנג דו וועסט טראָגען געדולדיג
די שענדליכע קייט, דעם טיראַנישען יאָך,
זאָלאַנג וועל איך וועקען, אָ, מאַך מיך ניט שולדיג! —
און טהוסטו עס יא, אָ דאַן... זינג איך דיר דאָך...

צו די ברידער

קומט, ברידער, געטרייע! אַהין לאָמיר שטרעבען, —
אַהין, וואו די זילבערנע קוואַלען פון לעבען
צוגיסען זיך ברייט פונ׳ם פעלזען אַרונטער
און פּלוידערן, פּלאַפּלען, און רופען אונז מונטער:
„קומט, אירדישע קינדער!
קומט גיכער, געשווינדער
און לעשט אָב פון הערצען דעם ברענענדען פלאַם!
פערלירט קיין סעקונדע,
דען קורץ איז די שטונדע;
מיר פליסען אַוועק באַלד אינ׳ם נאַכט־שוואַרצען ים!...“

קומט, ברידער, אַהין אין געשלאָסענע רייהען, —
דאָרט וועט נאָך אַ בלום אונזער הערצען ערפרעהען,
בענעצט מיט דעם לעבענ׳ס פערפומיגע טראָפּענס;
דאָרט זינגט זי איהר ליעדעל ביים פעלזען צוקאָפּענס:
„איך בין פון די בלומען
פון לעבען גענומען,
אָהן מיר איז ער ביטער, נאָך ביטערער ווי גאַל; —
איך בין עס די פרייהייט,
איך דיען אייך מיט טרייהייט, —
קומט, פליקט מיך — איך גלענץ, ווי אַ הימלישער שטראַהל!“

פרייהייט

נאָך בענקט די וועלט נאָך פרייהייט'ס זיסען פריעדען,
נאָך לעבט די צוקונפט אין דעם שקלאַפען'ס ברוסט;
דער וועלטען־אורטייל איז פאַר א י ה ר ענטשיעדען,
עס שטרעבט דער מענש צו איהר אין לעבענס־לוסט!—

נאָך האָט דער ארבייטער זיין זעלבסט־בעוואוסטזיין,
נאָך איז דער מענשען־פונק אין איהם ניט טויט, —
ענטציקט פון פרייהייט וועט אמאָל זיין ברוסט זיין,
און זיינע טעג וועל'ן זיין פריי פון נויט.

א ליכט וועט אויפגעהן אין די קומענדע צייטען,
דער מענש וועט שטעהן אין קראַפט ווי ניי בעלעבט,—
די שלעכטע דורות וועל'ן זיך לאַנגזאַם בייטען,
די וועלט וועט האָבען האָס, צו וואָס זי שטרעבט...

רעוואָלוציאָן

איך קום ווי אַ שטאָלצער קאָמעט, ווי די זון, ווען עס
הויבט אָן צו טאָגען;
איך קום ווי אַ בייזער געוויטער פון בליץ און פון
דונער געטראָגען;
איך קום ווי אַ גלוטיגע לאַווע פון וואָלקען־בעדעקטע
וואולקאַנען;
איך קום ווי דער שטורעם פון צפון, וואָס וועקט און
ערשרעקט אָקעאַנען.

איך קום, ווייל עס האָבען טיראַנען פערוואַנדעלט די
פעלקער אין טראַהנען;
איך קום, ווייל מען פיטערט דעם פריעדען מיט פולווער
און בליי און קאַנאָנען;
איך קום, ווייל די וועלט איז צוטהיילט און דער בונד
פון דער מענשהייט צוריסען;
איך קום, ווייל מען וויל פאַר דעם צייט־גייסט דעם
ענדלאָזען וועלט־רוים פערשליסען.—

איך קום, ווייל איך בין אין דער מדבר פון הערשאַפט
געבאָרען געוואָרען;
איך קום, ווייל עס האָבען די הערשער געוועקט און
ערצויגען מיין צאָרן;
איך קום, ווייל די מענשליכע ברוסט קען די זריעה פון
לעבען ניט טויטען;

איך קום, ווייל מען קען ניט די פרייהייט אויף אייביג
פערשמיעדען אין קייטען. —

איך האָב די געקנעכטעטע פעלקער געפיהרט אין די
פריהערע צייטען
און האָב זיי געהאָלפען די שענדליכע קנעכטשאַפט
אויף פרייהייט פערבייטען,
איך בין מיט דעם פאָרטשריט געגאַנגען, די וועלט
איהם געהאָלפען בעניייען,
און געהן וועל איך היינט מיט די פעלקער, און וועל זיי
אין גאַנצען בעפרייען.

און אייך, איהר געהייליגטע געלד־זעק, געזאַלבטע,
געקרוינטע באַנדיטען,
איך וועל אייך פערניכטען מיט אייערע פאַלשע
געזעצע און זיטען,
און אייערע הערצער, וואָס שמאַכטען נאָך מענשען־
בלוט, וועל איך דערשטעכען,
און אייערע קרוינען און סצעפטער, די גאָלדענע,
וועל איך צוברעכען!

איך וועל אייער פאַרביגען פורפור, ווי שמאַטעס אין
שטיקלעך צופליקען,
צו וועלכע דאָס פאָלק האָט געיובעלט אין נאַרישער
פרייד און ענטציקען, —
פערליערען וועט אייער פערפראָרענע וועלט איהר
בלענד־שיין דעם שטאָלצען,
אַזוי ווי דער שנעע, וועלכער פאַלט פון די אייז־בערג,
פון זון־שיין צושמאָלצען!

פערניכטען וועל איך אייער שפינוועב־מאראל און
די אוראלטע ליגען,
און אייערע פפאפען, די פינסטערע, וועל איך
דערשטיקען ווי פליגען,
און אייערע הימלען, און אייערע שדים, און אייערע
געטער,
איך וועל זיי צושטערען, און ריין וועל איך מאכען די
ערד און דעם עטהער! —

און מעגט איהר מיך ווערגען, און שיסען און הענגען —
אומזאנסט אייער מיהע!
מיך שרעקט ניט קיין קערקער, מיך שרעקט קיין שאפאט
ניט, מיך שרעקט ניט קיין תליה!
ארויסוואקסען וועל איך פון דר'ערד און איך וועל זי
מיט וואפען בעדעקען,
ביז איהר וועט אויף אייביג פערזינקען, ביז אייך וועט
דער קבר פערמעקען! —

אַמאַר און די פרייהייט

עס נייגט זיך די זון צו פערזינקען
אין ים, אין דעם שפּיגעלדיג גלאַטען,
אויף וועלכען די נעכטליכע שאַטען
פערשפּרייטען זיך לאַנגזאַם און ווינקען...

און גאָלדענע וואָלקען־פיגורען
מאָהלט אוים נאָך די זינקענדע זאָנע,
און טרעט אָב איהר טראָהן דער לבנה,
וואָס צייגט פון דער וויית איהרע שפּורען.

און וואָלקען, ווי מאַרמאָרנע זיילען,
ווי טעמפּעל צושטערטע פון זיעגער,
בעפאַרבטע מיט בלוט פון די קריעגער —
בעדעקען דעם הימעל אין צייל'ען...

ווי שטיל איז אויפ'ן ים, אויפ'ן וויטען !...
נאָר דאָרט ביי די דונקעלע סקאַלעס,
דאָרט מורמלען די שלאָפענדע כוואַליעס,
לעגענדען פון אוראַלטע צייטען.

* * *

דאָך זעהט ! דורך דער לופט שוועבט אַ רייטער,
אַ קינד מיט געשלאָסענע אויגען,

אַ יונגלינג מיט פייל און מיט בויגען —
ער יאָגט זיך אַלץ ווייטער און ווייטער.

ער יאָגט זיך אַלץ נעהנטער צום לאַנד צו
און פאַכט מיט די פליגעל, די קליינע,
די שנעע־ווייסע פליגעל, די שעהנע,
זיי ברענגען געשווינד איהם צום סטראַנד־צו.

„יעצט פליהט, מיינע פיילען — זאָ רעדט ער —
פליהט הין אויף דער ערד צו די מענשען,
וואָס וועלען אי פלוכען, אי בענשען
די פרוכט, וואָס איהר ברענגט זיי אויף שפּעטער.

„דער זומער־טאָג איז שוין פערשוואונדען,
די זאָנע, די הייסע פערגאַנגען,
און יעדעס הערץ פיהלט אַ פערלאַנגען —
אין לוסט צו פערברענגען די שטונדען.

„מיט בשמים פול זיינען די לופטען,
וואָס ווירצען די נעכט פונ׳ם זומער;
די וועלט וויל פערגעסען איהר קומער,
ווען בלומען און בליהונגען דופטען.

„עס פיהלט יעדער מענש זיך געטריבען
פון קרעפטען זייט אייביגע יאָהרען,
זיין הערץ מיט אַ צווייטע צו פּאָרען —
און לעבען, געניסען און ליעבען...

„דרום פליהט, מיינע פיילען דער ליעבע,
אויף אייביג ניט וויעדער צו קעהרען —“

דאָך האַלט! — פון דער ערד לאָזט זיך הערען
אַ שטימע, אַ טרויעריג־טריבע —

דאָס בלאַנדזשעט אַ יונגפרוי ביים וואַסער,
געשלאָסען אין אייזערנע קייטען:
זי הויבט אויף איהר שטימע צו בעטען
און ווערט אימער בלאַסער און בלאַסער:

„האַלט אָב, אָ, אַמאָר, איין סעקונד
די פיילען! ניט אייל זיי צו וואַרפען!
מען דאַרף שוין ניט מעהרער פערשאַרפען
דעם שמערץ פון מיין בלוטיגער וואונד...

„די פרייהייט בין איך, די געפּלאָגטע,
די אייביג פערהאַסטע פון הענקער,
די אייביג געזוכטע פון דענקער,
און יעצט נאָך, ווי אימער, געיאָגטע —

„דאָך האָב איך מיין מוטה ניט פערלאָרען;
נאָך לעבען די פריינדע דער פרייהייט,
וואָס קעמפּפען ענטשלאָסען מיט טרייהייט,
מיט אייביג גערעכטיגען צאָרן.

„און זיי, אָ, אַמאָר, די וואָס ווילען,
די פרייהייט זאָל ליעבע בעקרוינען,
זיי זאָלסטו, איך בעט דיך, פערשוינען,
פערהיטען פון ליעבעס־געפיהלען —

„נאָך ווילען די פרויען ניט וויסען
די מענער אין קאַמפּף צו בעגלייטען,

און שווער איז די ליעבע צו טויטען —
מיין קעמפפער וועט ווערען ענטריסען!

„זי וועט איהם פון שלאַכטפעלד פערפיהרען
אויף קרומע, געפעהרליכע וועגען...
וואוהין? וועט זיין ליעבע ניט פרעגען —
און איך וועל מיין קעמפפער פערליערען!

„דרום הער, אָ, אמאָר, צו מיין תפלה
און רויב ניט פון מיר מיינע פריינדע,
וואָס ווילען מיך רעטען פון פיינדע,
פון בלוטיגע פיינדע, פון פיעלע!"

„איך קען דיין פערלאַנג ניט ערפילען
(ענטפערט אמאָר איהר פון אויבען),
כ'וויל דיינע קעמפפער ניט רויבען,
איך זעה ניט וואוהין איך זאָל ציעלען...

„דאָך פרייהייט, מעלד אָן דיינע קינדער
מיין שפרוך, וואָס דו וועסט פון מיר הערען,
עס וויל זיי אין לעבען בעלעהרען,
דער גאָט פון דער ליעבע, דער בלינדער:

„דעם קעמפפער דאַרף קיין זאַך ניט בינדען!
און דאָס, וואָס עס האָט איהם געהינדערט,
וואָס האָט זיינע טהאַטען געמינדערט,
דאָס מוז אוים דעם וועג איהם פערשווינדען!

„ער מוז יענע בענדער צופליקען,
וואָס האַלטען נאָך איהם ביי דאָס אלטע,

די צוקונפט, די פרייהייט־בעשטראַהלטע,
זאָל יעצט אויך זיין לעבען בעגליקען.

„וואָס טויגען די שוואַכע נאַטורען,
די וואַקס־ווייכע שטילע געמיטהער?
אין דעם קאַמפף, זאָ הייס און זאָ ביטער,
פערשווינדען גאָר שנעל זייערע שפּורען.

„אין דעם קאַמפף זיינען פערבונדען
דער אָבגרונד מיט׳ן הימעל צוזאַמען —
דאָ רוישען פיעל זאַלציגע ים׳ען,
דאָ ברענען פיעל בלוטיגע וואונדען...

„דער קעמפפער מוז קענען בעגרייפען
דעם קאַמפף אין זיין ריכטיגער גרויסקייט,
דאַן וועט ער מיט דאָפּעלטער הייסקייט
זיין שווערד געגען הענקער פערשלייפען.

„א פייער־זייל וועט ער דאַן ווערען
און וואַנדלען פון איין אָרט צום צווייטען,
דעם האַס געגען הערשער פערברייטען,
די שרעק פאַר טיראַנען צושטערען.

„ער וועט דורך די לענדער פערקינדען
דעם קומענדען ליכטיגען מאָרגען,
די ענדע פון קנעכטשאַפט און זאָרגען,
און וועט דעם רעבעלען־בראַנד צינדען.

„און ווען ער זאָל ווערען געבלוטיגט
פון פיינד, וואָס שטעהען ענטקעגען;

און ווען עס זאָל ברעכען זיין דעגען —
זיין גייסט ווערט ניט ווערען עטנמוטהיגט.

„דאָרום פרייהייט, דו יונגפרוי דער וויסטע,
די געטין פון גליק און פון פריידען,
זאָל טרויער דיין גלאַנץ ניט בעקליידען,
ניט נעהם זיך קיין זאָרגען אומזיסטע!

„ווען אַהן דיר איז פינסטער די ערד יעצט,
ווען אַלעס איז דאָרטען פערדאָרבען,
ווען ליעבע אויך פאַלט אלס אַ קרבן
און האָט געגען גאָלד ניט קיין ווערטה יעצט —

„זאָ ווערט זיך דיין קעמפפער מיט עקעל
ענטהאַלטען פון דיעזע גענוסען;
ער ווערט די געליעבטע ניט קוסען,
וואָס וויל דערפאַר רענדלעך אַ זעקעל.

„און ווייל, אום דעם יעצט צו פערזיסען,
מוז ער זיין געוויסען פערשוואַרצען —
ווערט ער מיט דער פרייד פון זיין האַרצען
די פרייהייט דער צוקונפט בעגריסען!“....

א געזאַנג צום פאָלק

הויב אויף דיינע אויגען, אָ פאָלק, וואָס דו ביזט
אזוי עלענד און אָרעם,
הויב אויף דיינע אויגען צו מזרח און מערב,
צו צפון און דרום
און זעה די געזאמעלטע אוצרות, און זעה
פון דיין ארבייט די פירות,
און זעה דעם געבליבענעם רייכטהום פון
פריהער געוועזענע דורות.

הויב אויף דיינע אויגען און זעה אויפ'ן ים
די געלאָדענע שיפען,
און זעה אין די דונקעלע וועלדער דעם רויך
פון די לאָקאָמאָטיפען,
און זעה, ווי זיי שוועבען און קומען געשווינד
פון אָ געגענד אָ וויימען
און פיהרען אין אנדערע לענדער פראָדוקטען
און סחורות צו בייטען.

הויב אויף דיינע אויגען און זעה די
געמויערטע גרויסע פאבריקען,
וואו ארבייטער זעגען און הובלען, און וועבען,
און נעהען, און שטריקען,
און שמיעדען און פיילען, און טאָקען און שניצען,
און גלעטען און פוצען,

און שאפען די וואַרע, און שאפען דעם רייכטהום
צום מענשליכען נוצען.

און זעה די מאשינען, די בלאנקע, די ריעזיגע
אייזערנע שקלאפען,
וואס היטען די מענשליכע כחות און העלפען
די רייכטהימער שאפען,
און זעה, ווי די ווילדע, די מעכטיגע קראפט
דער נאטור איז בעצוואונגען,
ווייל טיעף איז דער מענשליכער שכל אין
איהרע געהיימנים געדרונגען.

און ווייט אויף די בליהענדע, לוסטיגע פעלדער
הויב אויף דיינע אויגען
און זעה, ווי עס שטעהען די גאלדענע זאנגען
פון שווערקייט געבויגען,
און זעה אין די פרעכטיגע גערטנער די בוימער
מיט פרוכטען בעהאנגען,
און פויגעל ערפילען די צווייגען, ערפילען
די לופט מיט געזאנגען.

און זעה, ווי די זאפטיגע וויינטרויבען ווערן
געטראטען אין קעלטער,
דער ווײן ווערט געגאסען אין פעסער צו ווערען
געשמאקער און עלטער,
אום שפעטער צו זידען אין בעכער, די מענשליכע
הערץ צו ערפרעהען,
ערוועקענדיג האפנונג און ליעבע, פעריאגענדיג
שמערצען און וועהען.

און זעה, ווי די גאַנצע נאַטור איז בערייט צו
פערזיסען דיין לעבען,
און פיהל אין דיין ברוסט אַ פערלאַנגען און פיהל אין
דיין הערצען אַ שטרעבען,
און מוטהיג אין ריעזיגע מחנות שטרעק אוים דיינע
הענד, די פערדאַרטע, —
גענוג שוין צו זיין די בערויבטע! גענוג שוין
צו זיין די גענאַרטע!

הויב אויף דיינע אויגען, אַ פאָלק, געה אַרוים פון
די פינסטערע קברים,
הויב אויף דיינע אויגען צו מזרח און מערב,
צו צפון און דרום
און נעהם די גע׳ירש׳ענטע אוצרות און נעהם
פון דיין אַרבייט די פירות,
און שאַפענדיג לעב און געניסענדיג שאַף
אין די פרייערע דורות! —

צום קעמפפער

די יעצטיגע צייט איז א שארף פון א מעסער
פאר דעם, וועלכער קעמפפט געגען איהר;
זיין לעבען קען ווערען אין צווייען צושניטען,
פערניכטעט ביי יעטיוודען ריהר.

דער פינסטערער שטן האט פיעלע געשטאלטען,
וואס שטעהען דעם קעמפפער אין וועג;
און יעדע בעזונדער פערשטעלט איהם דעם אויסגאנג,
און לאזט איהם ניט זעהן קיין ברעג...

דארום הער מיין עצה, דו עדעלער קעמפפער,
ניט לאז זיך פערפיהרען, ניט לאז!
זאל שטורעמען, בליצען, זאל דונערען, קראכען,
זיי שטארק, ווען דער ווינד גיט א בלאז!...

דיין פיהלענדע הערץ זאלסטו, ברודער, פערבינדען
גאנץ פעסט מיט דער קומענדער צייט —
פערקניפלען מיט צוקונפט'ס פערגאלדעטע פעדים,
וואס ציהען צו דיר זיך פון ווייט...

דיין אויג אבער, פריינד, זאלסטו י ע צ ט האלטען אפען
פערהיטען געפאהר אויפ'ן שטעל,
דיין ריינער פערשטאנד זאל דיר דינען אלס פאקעל —
די אויג זעהט נור דאן, ווען ס'איז העל...

צום פאָלק

.1

איך האָס דיין דומהייט און דיין בלינדקייט, פאָלק,
אין דיין געשפּרעך געפין איך קיין פערשטאַנד,
דיין שאַרפער וויטץ ערשיינט מיר אָבגעשמאַקט,
דיין פלאַכע פרייד איז ניט די מיינינגע,
און דאָך ווי אַכט איך און בעוואונדער דיך !
דיין שווערע מיה, דיין לעבען אָהנע רוה,
דיין ריעזען־קראַפט, דיין שטילע טהעטיגקייט,
די וואונדער־ווערקע דיינע, ווען איך זעה —
דאַן שטעה איך שטיל און האָב רעספּעקט פאַר דיר.
דער פעלז איז מעכטיג אין דער וויסטעניס,
דער וואַלד איז אימה׳דיג אין צייט פון שטורם,
דער שטראָם איז שרעקליך אין זיין ווילדען האַסט,
דאָך פעלז און וואַלד און שטראָם פערשווינדען גלייך,
ווען דו בעריהרסט זיי מיט דיין שטאַרקער האַנד,
וואָלסטו פעראייניגט שכל מיט דיין קראַפט,
ווי גרויס, ווי גליקליך וואָלסטו.דאַן געווען ?

.2

דו נעהמסט זיך איבער מיט דעם נאָמען מענש
און זאָגסט, דו ביזט דער קעניג דער נאַטור —
פערשטעהסטו וואָס עס הייסט צו זיין אַ מענש ?
עס בויט דער אָדלער זיך אַ נעסט ווי דו,

די שוואַכע פליעג פערמעהרט זיך זאָ ווי דו,
די קליינע מילב איז פלייסיג זאָ ווי דו —
אין וואָס בעשטעהט דיין הויכע מענשליכקייט?
ביזטו דאָס קליגסטע וועזען אויף דער ערד?
פערשטעהסטו זיך, פערשטעהסטו די נאַטור?
האָסטו געפיהל פאַר שעהנקייט, קונסט און פראַכט?
געפינסטו לוסט אין פרייהייט, פרייד און לוסט?
ביזטו גענייגט צו פריעדען, רוה און גליק?
זאָג, איז דיין פריינדשאַפט גרויס, דיין ליעבע ריין?
אויב ניט, וואָס ביזטו דען? וואָס ביזטו דען? —

.3

דו לעבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס לעבען איז,
דו שטאַרבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס שטאַרבען איז,
דו גלויבסט און ווייסט ניט וואָס דאָס גלויבען איז,
דו האָפסט און ווייסט ניט וואָס דאָס האָפען איז.
וואָלסטו פערשטאַנען וואָס דאָס לעבען איז,
און אויך פערשטאַנען וואָס דאָס שטאַרבען איז,
וואָלסטו פערשטאַנען וואָס דאָס גלויבען איז
און אויך פערשטאַנען וואָס דאָס האָפען איז —
דאַן וואָלסטו ניט געלעבט אין שווערער נויט,
און ניט געשטאָרבען אָפט ניט לעבענדיג,
דאַן וואָלסטו ניט געגלויבט אין ווינד און שטויב
און ניט געהאָפט אויף דאָס, וואָס קען ניט זיין.
דיין בלייך געזיכט וואָלט זיין פון קרעפטען רויט,
און פריידענ־העל וואָלט זיין דיין דונק'לע אויג,
דיין שוואַכע האַנד וואָלט זיין ווי אייזען שטאַרק,
און הירשען־פלינק דיין קרעפטענלאָזער פוס.
דיין הערץ וואָלט פיהלען, אָבער זיפצען ניט,

דיין קאָפּ וואָלט דענקען, אָבער זאָרגען ניט,
דיין מויל וואָלט ריידען, אָבער פלוכען ניט:
דיין יעדעס וואָרט וואָלט זיין אַ זיסער קלאַנג,
און דו — אַ פריהלינג אויף דער שעהנער ערד.

.4

איהר זיצט געדריקט אין רייכע, גרויסע שטעדט,
וואו יעדע הויז איז ווי אַ פעסטונג הויך.
האָט איהר דען מורא דאָס די פרישע לופט,
וואָס וועהט צו אייך פון וואַלד, און פעלד, און טהאָל
וועט אייך דערשטיקען ווי אַ בייזער פיינד?
איז אייך די ענגקייט און דער טומעל ליעב?
איז אייך דער דלות און דער עלענד זים?
איז אייך די וועלט ניט ליעב אָהן שטויב און שמוץ?
צושטערט די טורמעס, וואו איהר זייט געדריקט!
לאָזט הינטער זיך דעם רעש און די זינד
און קעהרט זיך אום צו דער נאַטור צוריק.
פערשפּרייט זיך אויף דער שעהנער, ברייטער ערד
און בויט זיך שטעדטלעך ריין, און קליין, און רייך,
וואו יעדע וואוינונג זאָל אַ טעמפּעל זיין,
שעהן פאַר דעם אויג און פאַר דעם גוף בעקוועם.
די פעלזען וועלען געבען שטיין גענוג,
די וועלדער וועלען געבען האָלץ גענוג,
און איהר האָט קרעפטען און פערשטאַנד גענוג.
זאָל איבער אייך דער הימעל גלענצען העל,
די שעהנע זון אייך לייכטען אונגעשטערט,
זאָל'ן פויגעל זינגען אייך אַ מאָרגען־ליעד,
דער דופט פון פעלדער זאָל פערוויגען אייך.
זאָל'ן אייערע גאַסען זיין ערפילט מיט פרייד,

מיט פלייט, און צימבעל, און גיטאַרען־קלאַנג.
זאָל אייער לעבען ווערען פריי און גרוים,
און איהר געזונד, און פריש, און לעבעדיג,
די אַלטע לייט ווי טענענבוימער פעסט,
די יונגע קינדער קרעפטיג, שעהן און גוט,
די יונגע לייט ווי צעדערבוימער שטאַרק,
בעקרוינט מיט שעהנקייט ווי דער גאָט פון ליכט,*)
און פול מיט לעבען ווי דאָס לעבען זעלבסט.
די מיידלעך'ס באַקען צאַרט און ראָזען־רויט,
דער אָטהעם ריין און זיס, ווי בלומען־דופט,
די אויגען שטראַהלענדיג און ליעבעפאָל,
דאָס לאַכען טרעלענדיג און זילבער־העל —
ווי וואָלט עס מיך געפרעהט אייך זאָ צו זעהן!

*) אפאָלאָ.

מערץ געדאַנקען

װען איך שטעה אַמאָל בײַן ים בײ נאַכט
אין װעה פערזונקען, שטום, פערטראַכט
און הער דעם שטילען װעלען־רױש,
דאַן זיפץ איך, װײן און קרעכצע אױס:
זאָ שלאָפט די פרײהײט אױף דער װעלט,
דערשטיקט פון רױבער, קנעכט פון געלד,
זאָ זיפצעט, קרעכצט זי, װי דער ים
פון טיעפען שמערץ, פון װעה, פון גראַם...

װען איך זעה בײַן ים אַ טײכעל קלײן
און נעבען איהם אַ פעלזען־שטײן
װאָס לאָזט איהם ניט אין ים אַרײן,
דאַן שרײ איך אױס מיט שמערץ און פײן:
דער טײכעל, אַך, בין איך, בין איך,
צום ים פון פרײהײט ציהט עס מיך,
און װעה! אַ שטאַרקע װאַנד פערשטעלט,
געבױט פון אונזער הערשער־װעלט...

װען כ׳זעה דעם דונער׳ס װילדער קראַך
צושפאַלט דעם שטײן און מאַכט איהם פלאַך,
צושנײדט זײן האַרטקײט װי אַ זעג,
און מאַכט דעם טײכעל פרײ דעם װעג —
דאַן װער איך מוטהיג, שטאַרק און דרײסט,
עס װאַכט באַלד אױף מײן פרײהײטס־גײסט,
און טיעף בעגײסטערט רוף איך, שרײ:
רעװאָלוציאָן! דו מאַכסט מיך פרײ!...

צום אַנדענקונג פון דוד עדעלשטאַט

(געשריבען אין דעם טאָג פון זיין טויט.)

זיסע זון, פערבאָרג זיך איצטער,
וויקעל איין דיין שטראַהלען־פּראַכט
אין אַ ברייטער, ברייטער כמאַרע
שוואַרץ און פינסטער, ווי די נאַכט...

כ'וויל דיין שיינען יעצט ניט זעהן,
ווען פינסטערנים איז מיין הערץ,
ווען איהר יעדער, יעדער ווינקעל
איז געפילט מיט זעעלען־שמערץ.

זאָל פערציהען זיך דער הימעל
מיט אַ וואָלקען רונד און רום,
כ'וויל נאָר איצטער טרויער טרעפען —
טרעפען טרויער אומעטום.

אויף די בוימער זאָלען פויגעל
זיצען טרויעריג און שטום,
צו דער ערד זאָל זיפצענד בויגען
זיך אין פעלד די שעהנע בלום.

וואו איך וועל זיך קעהרען, ווענדען,
זאָל איך טרעפען טרויער היינט,
זאָל נאַטור מיר העלפען קלאָגען
אויף אַ וואהרען מענשען-פריינד...

דאָרטען, אין אַן אָרעמער שטיבעל,
ליגט פערגליווערט אויף'ן בעט
יעצט די לייכע פון אַ קעמפפער —
פון אַן אַרבייטער ,פּאָעט ;

נאָך די פיעלע, פיעלע ליידען
אין זיין קורצער לעבענס-צייט,
נאָך די זאָרגען, נאָך די צרות,
האָט דער טויט איהם יעצט בעפרייט.

קאַלט און שטום, און איינגעפראָרען
שטעהט זיין הערץ אין זיין ברוסט —
יענע הערץ, וואָס האָט געשלאָגען
און געגליהט מיט פרייהייטס-לוסט....

יענע הערץ, וואָס האָט בעדויערט
אַלע אָרעמע, שוואַכע קנעכט,
וועלכע האָבען ניט קיין פרייהייט
און קיין ביסעל מענשען-רעכט —

יענע הערץ, וואָס האָט געשאָלטען
ווייט און ברייט דאָס קאַפּיטאַל,

וועלכע האָט די ערד פערוואַנדעלט
אין אַ פינסטערען יאָמערטהאַל;

יענע הערץ, נאָר אַך וואָס רייד איך,
פיעל צו שוואַך איז נאָך מיין פען
אָבצומאַהלען אַזאַ מוסטער,
ווי זיין הערץ איז וואַהר געווען.

צוגעקוקט האָט ער די פעהלער
פון דער שלעכטער, פאַלשער וועלט,
און מיט ליעבע צו דעם שוואַכען
האָט ער זיך אין קאַמפף געשטעלט.

אויפגעאָפפערט האָט ער אַלעס,
פאַר זיין הייליגען פּרינציפּ,
און די וואַהרע מענשען־לעהרע
איז געפלאָסען פון זיין ליפּ.

אויפגעאָפפערט האָט ער אַלעס:
זיך, זיין גאַנצע הויזגעזינד —
רוהיג זיצען פון דער ווייטען
איז געווען ביי איהם אַ זינד...

ניט געקוקט אויף פערגניגען
האָט ער אין דער שלעכטער צייט,
פערגניגען האָט געהייסען —
פאָרטצוזעצען נאָר דעם שטרייט.

ווען פערפראָרען זיינען געווען
גראָב מיט אייז אין שטוב די ווענד,

דאַמאָלס האָט די מענשען־ליעבע
אין זיין הערצען שטאַרק געברענט.

שפּעט ביי נאַכט — ניט אויסגעשלאָפען,
דאָרשטיג, הונגעריג און מיד,
איז ער שטיל אַליין געזעסען
שרייבענדיג זיין פריי̈הייטס־ליעד.

יענע ליעד, וואָס יעדע שורה
איז אַ שטאַרקער קריגס־סיגנאַל,
אויפצואוועקען אַלע שקלאַפען,
קעמפפען געגען קאַפּיטאַל.

טרערען, וואַרעמע, הייסע טרערען,
פלעגען פליסען אימער פאָרט
פון זיין אויג אויף יעדע בלעטעל,
און אויף יעדעס, יעדעס וואָרט.

ניט געאַרט האָט איהם דער בילען
פון דער באַנדע ווילדע הינד...
מיט אַ זיפץ פלעגט ער דאָס לאָזען,
עס זאָל אוועקגעהן מיט'ן ווינד.

דאָך, געפאַלען איז דער קעמפּפער
צווישען אַלע אויפ'ן פעלד,
יא געפאַלען — דאָך געשטאָרבען
איז ער, ווי אַ וואַהרער העלד.

„גלויב אין זיך ניט ביז דיין ענדע" —
זאָגט אַ שפּריכוואָרט, קלוג און וואַהר.

זעהט! זיין ענדע איז געקומען,
זאָגט יעצט עדות פאַר דערפאַר...

זאָגט איהם פריינד און פיינדע,
אַז געשטאָרבען איז ער בראַוו;
ניט געביטען זיין אידעע:
די בעפרייאונג פונ׳ם שקלאַוו!

ניט געביטען — ביז געקומען
איז דער טויט און האָט פערמאַכט
זיינע אויגען איהם אויף אייביג
פאַר דער אייביגער, פינסטערער נאַכט...

עדעלשטאַט! דו ביזט געשטאָרבען,
פיהלסט ניט מעהר דעם וועלטען־שמערץ,
דאָך דיין טויט האָט פערוואונדעט
שרעקליך, שרעקליך מיר מיין הערץ.

ביזט געשטאָרבען, דאָך איך טרייסט זיך,
ווייל עס לעבט דיין גרויסער גייסט,
ווען איך וועל דיין ליעד נאָר זינגען,
וועט עס זיין פאַר מיר אַ טרייסט...

און איך ווייס, די צייט וועט קומען
מיט דעם פרייהייטספולען גלאַנץ,
דאַן וועט יעדער איינער לעגען
אויף דיין גראַב אַ בלומען־קראַנץ.

17טען אָקטאָבער, 1892.

בײ'ן מאָנומענט

עס חלום'ט, טרוימט הער מאָנומענט
אין בלאַסען מאָנד־שײן שטיל, אַלײן,
געטאָקט, געשניצט פון קינסטלער־הענד,
געהאַקט פון װײסען מאַרמאָר־שטײן.

דער בילד שטעלט פאָר: אַ דענקער זיצט
און האַלט אַ פעדער אין זײן האַנד,
דער שנעע פון אויבען פינקעלט, בליצט,
װי דינער שטויב פון אַ ברילױאַנט;

מען הערט קײן שאָרך, קײן פּיפּס אַרום,
דער גאָרטען רוהט אין שוים דער נאַכט,
די װײסע בױמער שטעהען שטום,
דער װינטער־װינד שפּאַצירט זיך זאַכט.

איך שטעה בײ'ן מאָנומענט און טראַכט:
די װעלט בעלױנט נאָך דעם, װאָס דענקט;
אָט האָט מען דאָ זײן בילד געמאַכט,
און כבוד, עהרע איהם געשענקט.

איך שטעה און טראַכט, און קלער און קלער:
מען װאָלט מיך עהרען זאָ װי איהם,
װען איך װאָלט זײן געלעהרט װי ער —
דאָך שטיל! מיר דאַכט, איך הער אַ שטים —

איך הער אַ שטים — וואָס קען דאָס זיין ?
האָב איך די בוימער אויפגעוועקט ?
אַך, ניין ! מיר פאַלט אין קאָפּ אַריין,
דער מאָנומענט האָט זיך גערעגט.

קען ריידען דען דער קאַלטער שטיין —
די זאַך, וואָס ניע קיין לעבען טראָגט ?
דאָך שטיל ! עס רעגט זיך ווידער שוין,
ער ווינקט צו מיר, איך הער ער זאָגט :

„זאָלסט ניט שטרעבען
אין דיין לעבען
צו דעם פּוסטען לאָרבער־קראַנץ ;
הער מיין לעהרע :
זוך קיין עהרע,
זוך קיין כבוד, זוך קיין גלאַנץ.

„זאָל דיר לויבען
און ערהויבען
דאָס, וואָס שאַפען וועט דיין קראַפט,
וועלען מענשען
שילטען, בענשען,
אַלעס איינס ! — האָסט גוט'ס געשאַפט...

„דיין געוויסען
קען פערזיסען
וואַרהייט, עהרליכקייט אַליין.
ניט בריליאַנטען,
ניט דיאַמאַנטען,
ניט קיין קראַנץ און ניט קיין קרוין...

„זאָלסט ניט שמייכלען,
זאָלסט ניט הייכלען
דעם, וואָס ליעבט קיין וואַרהייט ניט;
נור פערמיידען
און פערשניידען
פון דער וועלט זיין שלאַנגען־טריט.

„זאָגען־קלאָרהייט
איז די וואַרהייט,
קעמפף און שטרעב און לעב פאַר איהר!
ליעבט זי קיינער,
ליעב זי איינער,
שטאַרבען זאָל זי נור מיט דיר!...“

— — — — — — — — — — — — — — —

ער רעדט ניט מעהר — ער שווייגט שוין שטיל;
זיין זיסע שפּראַכע פערשטעה איך רעכט,
אָ, קאַלטער שטיין, דו זאָגסט מיר פיל,
יא, כ׳לעב פאַר וואַרהייט, לעב און פעכט!

דער געניוס דער מענשהייט

(אויף דער וועלט־אויסשטעלונג)

שוואַרץ פערשלייערט רוהט שיקאַגאָ;
לאַנג פערקלונגען איז דער טומעל
אין די גאַסען, פון די מאַסען,
דעם געמישטען מענשען־רומעל.

אויף די זון־שיין מיעדע אויגען
האָט דער שלאָף געלעגט זיין זיעגעל;
און די נאַכט האָט טיעפען שווייגען
אויסגעשפרייט מיט איהרע פליעגעל.

און עס שלאָפען זאַנפט די בוימער
פון'ם בעריהמטען ד׳ז ש ע ק ס אָ ן גאָרטען,
וואו שיקאַגאָ'ס וועלט־בעוואוסטע
וועלט־אויסשטעלונג שטעהט יעצט דאָרטען. —

און די שטאָלצע, ריעזען־גרויסע,
מאַיעסטעטיש פראַכט־בעדעקטע,
וואונדער־שעהנע, לאַנג געבויטע
און מיט שווערער מיה פאָלשטרעקטע

זיילען־טעמפלען, קונסט־געביידען
שטעהען איינגעהילט און שוויינען —

און די העל־בעמאָהלטע פאַרבען
שימערען דורך די גרינע צווייגען.

אין דעם דונקעל־בלויען הימעל
גליהט אַ שטערענדעל אַ בלאַסער,
און די האַלב־מאָנד שווימט פאַמעלעך,
ווי אַ שיף אין שטילע וואַסער.

פלוצלינג — זעהט! אַ וואונדער, וואונדער!
אין דער לופטען בליצען שטראַהלען,
זילבער־שטראַהלען, צויבער־ליכטער,
און דער דונקעל ווערט פערפאַלען. —

איז דאָס ניט אַ מחנה גייסטער,
וועלכע שוועבען דורך דעם נאַכט־ים?
ניין! — דאָך זעהט! עס שטייגט אַ וואָלקען
איינגעוויקעלט אין אַ פּראַכט־ים —

זעהט! עס בליצט, עס לייכט, עס פינקעלט,
ווי רובינען, ווי קריסטאַלען;
אימער בייטען זיך די פאַרבען, —
שווער דעם וואַהרען גלאַנץ צו מאָהלען!

אָט, עס שטייגט, עס שטייגט אַרונטער!
וועלכע וואָלקען, וועלכע דינקייט!
ס'איז אַ טראַהן אַרומגערינגעלט
מיט אַ גאָלדענע וואונדער־גרינקייט.

אין דער לופט, אין מיטען גאָרטען,
זעהט מען איהם יעצט נידערשטייגען,

אויבען אַ בריליאַנטען־דעקע,
אויפגעקניפּט אויף פּאַלמען־צווייגען.

אויף דעם וואַלקען־טראַהן אַ קראַנע
הענגט פון מירטען דונקעל־גרינע,
דורכגעוועבט מיט זאַנען־שטראַהלען,
ווי מיט גאָלדענע פעדים דינע.

אין אַ ברייטען, שוואַרצען מאַנטעל
איינגעהילט — דאָרט זעהט מען זיצען
אויף דעם טראַהן אַן אומבעקאַנטען —
איבער איהם די ליכטער בליצען.

זעהט די מיענען מילדע שטרענגקייט!
זעהט דעם פּנים, עדעל־בלייכען,
און די טיעפע שוואַרצע אויגען
אין דעם שטערן, אין דעם הויכען!

שוואַרצע, זיידענ־ווייכע לאָקען
ציערען שעהן דעם קאָפּ דעם שעהנעם,
צוגעדעקט — ווי מאַיעסטעטיש! —
מיט אַ לאָרבער־קראַנץ אַ קליינעם.

שטיל ערהויבט ער זיך פון זעסעל,
ראָלט אַ פּאַרמעט אויף, אַ דיקען,
און די גלענצענדע געביידען
קוקט ער אָן מיט שטרענגע בליקען.

פינסטער ווערען זיינע מיענען...
מ׳זעהט איהם יעצט די האַנד ערהויבען

און זיין שטימע, מעכטיג־זיכער,
קלינגט אַרונטער לויט פון אויבען:

„טעמפּעל בויט איהר, מיר צו עהרען,
ווייט און ברייט אין אַלע לענדער —
א י ה ר, די פיינד פון ליכט און וויסען,
אַ י ה ר, די פרעכע קונסט־בעשענדער! —

„וועה אייך, איך פערשטעה אייך!
ניט פאַר מיר געברויכט מען ליגען!
ניין! די גרויסע, דומע וועלט נור
קענט איהר מיט דעם גלאַנץ בעטריגען.

„הערט מיין שטימע, שטאָלצע הערשער,
וועלטען־רויבער, ליגען־שמיעדער,
און פערציטערט זאָלען ווערען
אייערע שמאַלץ־בעדעקטע גליעדער!

„אין די גרויסע, רייכע צימער,
אויף די ווייכע, זייד'נע קישען,
וואו איהר ליגט יעצט וויין־בעטרונקען
און געניסט דעם שלאָף דעם זיסען —

„זאָל מיין בראַנד־וואָרט אייך ערשרעקען,
אייך, מאַמאָן'ס געקויפטע גייסטער! —
און אין שטויב זאָלט איהר באַלד ליגען
פאַר דער מענשהייט'ס וואהרען מייסטער...

„רויט, מיט מענשען־בלוט בעזידעלט,
זיינען אייערע הענד, די ווייכע,

ניט בעריהרט מיט זיי די הימלען
פון הער געטין קונסט, די הויכע!

„די, וואָס ווילען, אַז לאַרבער
און די מירטען זאָלען בליהען,
פ ר י י ע קינסטלער צו פערציערען —
ליעבט איהר אויפ׳ן שטריק צו ציהען...

„זעהט איהר אין מיין חופּה בליאַסקען
מאַסען שטערען ווי בריליאַנטען?
ווייסט: דאָס זיינען זיי, די טויטע
און די לעבעדיגע טאַלאַנטען.

„אָבער פיעל מיליאָנען ליכטער,
הויכע געניעס, טיעפע דענקער,
האָבען נ י ט געקענט ערשיינען —
איבער אייך — איהר ווילדע הענקער!

„דאָרט אין אייערע שקלאַפען־גריבער,
לעשען זיך די העלסטע שטערן —
ז י י נאָר קענען מיך ערהויבען,
ז י י נאָר קענען מיך פערעהרען! —

„איך פערלאַנג פון אייך קיין קרבן
מיט אַ פינסטער׳ן געדאַנקען!...
אייערע זיסע אָפּפער־ריחות
עקלען מיך ווי מאָרד־געשטאַנקען.

„פריינד זייט איהר פון שטריק און גאַלגאַנס,
פרייע גייסטער צו דערשטיקען;

פריינד זייט איהר פון שראַט און פולווער
אום די וועלט צו אונטערדריקען —

„אָבער ניט פון טעמפּעל בויען
פאַר דאָס עדעלע און שעהנע,
פאַר דאָס וואַהרע און דאָס הויכע,
פאַר דאָס שטראַהלענדע און ריינע!...

„אייערע מוחות און געהירען,
וועלכע וועבען, דרעהען, שפּינען
אימער נייע רויבער־נעצען,
נאָך אַ גאָלד־גרוב צו געווינען, —

„האָבען דאָס מאָל אויסגעגריבעלט
נאָך אַ קוואַל, וואו בלוט צו שעפּען
פון די דומע, דומע מענשען,
וועלכע לעבען נאַר צום שלעפּען...

„און דאַרום איהר שוואַרצע זעעלען!
רייס איך אָב פון אייך דעם שלייער,
זאָלען אַלע אייך ערקענען,
אַלע בלינדע שאָטען־געהער.

„וועה אייך, וועה אייך, אונטערדריקער!
הערט מיין וואָרט, עס איז דאָס העכסטע —
גיך וועט איהר ווי פליגען פאַלען
אין די הענד פון די גערעכטע!...

„אונטער אייערע ליגען־טהורעמס
וועט איהר זינקען — און אויף אימער!
איך — דער געניום פון דער מענשהייט —
וועל בעלעבען יענע טרימער!" — — — — — — — — —

ליכט און שאטען

1

איך בין אין מיין צימער געזעסען ביינאכט
אין טרויעריגע חלומות פערזונקען;
פון הימעל האט קלאָהר די לבנה געשיינט,
פערשפרייטענדיג זילבערנע פונקען.

עס האט זיך געדרעהט אין מיין מוח די ערד,
(זי זעהענדיג ווילט זיך מיר וויינען) —
און איך האב געזעהן פיעל לענדער און שטעדט,
און האב זיך ערינערט אן היינע'ן.

איך האב זיך דערמאנט אן דעם גרויסען פאעט,
(איך ווייס שוין ניט ווי ס'איז געשעהן),
און באלד האט מיין הערץ א פערלאנגען געפיהלט —
דעם דיכטער, דעם טויטען צו זעהן.

איך שרעק זיך פאר מענשען, פאר לעבעדיגע, ניט
און שרעק זיך פאר טויטע געוויס ניט;
דאך מעגען פיעל לעבעדיגע וואנדלען אהין,
וואו מען דארף שוין קיין הענד און קיין פיס ניט. —

און זיצענדיג האב איך אין חלום דערהערט
א לירע, א געטליכע, שפיעלען,

עס האָבען די טענער ערוועקט אין מיין הערץ
די עדעלסטע, טיעפּסטע געפיהלען.

זיי האָבען בעצויבערט מיין זאַנפטען געמיטה,
געעפענט דעם קוואַל פון די טרעהרען;
מיר דאַכט זיך, איך וואָלט מיינע יאָהרען פערבראַכט
אליין נאָר די לירע צו הערען!

און פּלוצלינג האָב איך אינ׳ם צימער בעמערקט
אַ שטילעס, אַ וואונדערליך וועבען —
און גלייך ווי אויף פליגעל איז היינע אליין
געקומען פון קבר צו שוועבען.

ער איז ניט געווען קיין צופוילטער סקעלעט,
זיין גוף איז געווען אַ געזונדער;
און ער האָט אויף מיר מיט אַ שמייכעל געקוקט,
מיך מאַכענדיג פרעהליך און מונטער.

„איך בין יעצט — האָט ער מיט אַ שמייכעל געזאָגט —
דורך דר׳ערד פון קבר ענטלאָפען,
און וואָלט איך מיין רייזע געמאַכט אויף דער ערד,
מיך וואָלט אַ זשאַנדאַרם געטראָפען. —

„מען האָט מיר אין פראַנקרייך, אין שעהנעם פּאַריז,
אַ קבר צום שלאָפען געגעבען —
בעגראָבען זיין קענסטו אין יעטווידעס לאַנד,
דאָך לאָזט מען דיך ניט לעבען. — —

„עס לויפען די יאָהרען; עס זיינען זייט דאַן
באַלד זיעבען און דרייסיג פערלאָפען,

און ליגט מען אין קבר איין איינציגען טאָג,
זאָ הארף מען אויף אויפשטעהן ניט האָפען.

„און ווילסטו מיט יענער וועלט ווערען בעקאַנט,
פאַר וועלכער די מענשען זיך שטרייטען?
דו מעגסט דיין „גן־עדן“ נאָך דאָ אויף דער ערד
אויפ׳ן „גיהנום“ פון רייכען פערבייטען. —

„איך האָב זיך ביים לעבען — זאָ האָב איך געדענקט —
ערלויבט פונ׳ם הימעל צו שפּאָטען.
געווים וועט מען דאָרטען פאַר אַל־מיינע זינד
מיך שמייסען און ברענען און בראָטען. — —

„אַ טעות! דאָס זאָגען די פּפאָפען נאָר אונז,
די שמוציגע, לומפּיגע פּפאָפען!
זיי ווילען עס זאָלען קיין מענשען ניט זיין —
נאָר הייליגע, געטליכע אָפען. —

„ניטאָ קיין גן־עדן, קיין גיהנום ניטאָ,
קיין גאָט איז ניטאָ און קיין טייפעל!
פון אונטען איז ערד, פון די זייטען איז ערד,
דעם מויל קומט נאָך אויך אָן אַ הייפעל.

„מען ליגט אין דער שטיל און מען גיט ניט קיין פּיפּס,
ווען ס׳בייסען און קיצלען די ווערים,
די שמוציגע ווערים! זיי קריכען אין קאָפּ
און קריכען נאָך אין די געדערים.

„אויך מיר וואָלט די חברה געטאָציעט אָהן סוף,
ווי ס׳האָבען געטהאָן די צענזאָרען,

אַ נס וואָס איך האָב אויף דער זינדיגער ערד
מיין פלייש דורך אַ קראַנקהייט פערלאָרען.

„איך האָב פאר דער נאַרישער, פינסטערער ערד
זיך אימער געמוזט אינטערעסירען,
כ'בין איצטער געקומען ערפאַהרען די נייעס,
וואָס האָבען געזאָלט דאָ פאַסירען.

„מען האָט צו מיין עהרע אַ דענקמאָל געמאַכט,
די „לאָרעליי" זיצט אויף איהם אויבען,
זיי ווילען איהם אָבער אין דיסעלדאָרף ניט,
מיר דאַכט זיך, דאָס קומט דורך מיין גלויבען.

„צוואַר בין איך געוואָרען אַ איד,
נאָכ'ן דין פון דער הייליגער תורה,
דאָך שפּעטער — איך האָב זיך געשמד'ט און איך האָב
בעגאַנגען אַ גרויסע עבירה. —

„און שיצט מיך דער גייסט פון'ם געטליכען זוהן,
און שיצט מיך אברהם, מיין זיידע,
דאָס קריסטענטהום שטינקט און דאָס יודענטהום שטינקט,
זיי שטינקען, מיין טהייערער, ביידע! —

„דאָס יודענטהום און קריסטענטהום, טהייערער פריינד,
זיי זייט עוויג געפעהרליך —
מיר דארפען קיין פריסטער, מיר דארפען קיין גאָט,
זיי מיינען עס אַלע ניט עהרליך!

„איך וואָלט מיינע פריינדע פון נאָהענט און ווייט
מיט דער עהרליכסטער אַבזיכט געראַטהען:

דער בעסטער, געזונדסטער גלויבען איז —
אַ גלעזעלע ווײן און אַ בראַטען!

„אַ קעסטליכע וואוינונג פֿאַר זיך און דער פֿרוי,
דאָס מוז יעדער אײנציגער האָבען,
און נאַהרונג און פֿרײהײט, פֿערגניגען און לוסט,
און פֿרײדע און אויך גאָרדעראָבען!

„און האָבען דאָס איצטער די אָרעמע ניט
און מוזען פֿאַר אַנדערע שאַפֿען,
דערין זײנען שולדיג די עהרליכע לײט,
וואָס מאַכען די מענשען פֿאַר שקלאַפֿען.

„און פֿרעגט איהר מיך יעצט, וואָס איהר זאָלט מיט זײ טהאָן,
זאָ זאָג איך אַרויס מײן געדאַנק אײך:
איהר זאָלט מיט זײ טהאָן, ווי מען האָט געטהאָן
מיט'ן זעכצעהנטען לודוויג פֿון פֿראַנקרײך! — — — “

דאָ האָט ער געשוויגען, און איך האָב געפֿרעגט:
„קען איך דיר מיט אירגענד וואָס דיענען?“
און ער האָט געענטפֿערט געלאַסען און שטאָלץ,
מיט לאַכענדע, ביטערע מינען:

„זײ שטעלען מײן דענקמאָל אין דיסעלדאָרף ניט,
די אויבערשטע שורקען און לומפּען —
איך ווינש זײ, זײ זאָלען דאָרט ווערען דערשטיקט
אין זײערע שמוציגע זומפּען! —

„אַצונד האָט מען דאָ, אין דער פֿרײהײט־שטאָל,
געזאַמעלט פֿיעל געלד און געקליבען

צו קויפען פון קינסטלער מיין פראַכט־מאָנומענט —
עס האָבען זיך פיעלע פערשריבען.

„אָ, הימעל! אָט דאָ, אין דער פרייהייט־שטאַל,
דאָ וועט מען אַ דענקמאָל מיר שטעלען,
אָט דאָ, וואו עס קייען די מענשען טאַבאַק,
ווי וועט מיר דער ריח געפעלען?

„איך האָב אין מיין לעבען דאָס לאַנד ניט געליעבט,
יעצט מוז איך עס לאָזען פּאַסירען,
עס זאָל מיין דענקמאָל, דער פּרעכטיגער שטעהן,
און ווינטער און זומער־צייט פריערען!

„און בין איך אַן אָרעמער טויטער אַצונד,
און מוז איך עס לאָזען פּאַסירען,
זאָ וויל איך אָם ווענינגסטענס זעהן די שטאָדט,
און וויל אין די גאַסען שפּאַצירען.

„און גלייך ווי ווירגיל האָט דעם דאַנטע געפיהרט
אין גיהנום דורך טויערען און טהירען,
זאָלסטו יעצט — אָבוואָהל עס איז פאַלש דער פערגלייך —
דיין פריינד, דעם געשטאָרבענעם, פיהרען.

און צייג מיר די גאָלדערנע קעסעל־גרוב דאָ,
און צייג מיר די אידישע גהעטאָ,
און צייג מיר ווער האַנדעלט, ווער שאַפט, און ווער לעבט,
ווער לערנט און שרייבט דאָ און רעדט דאָ.

„און וועסטו מיר יעדע זאַך ווייזען גענוי,
די לומפּען די גרויסע און קליינע,

אַלם עהרליכער מענש וועסטו ווערען געקרוינט
פונ'ם אָרעמען היינריך היינע. — — "

מיר זיינען באַלד ביידע געגאַנגען אין גאַס,
געאָרעמט, ווי ברידער — פערשטעהט זיך!
עס האָט די לבנה אונז ליכטיג געשיינט,
עס האָבען אויך שאָטענס פערשפרייט זיך...

די ווינטער זון

נעבעל־גרויע וואָלקען דעקען צו דעם הימעל,
שטיקענד, אונערטרעגליך איז די לופט אין גאַס !
ס׳ליעגט די גאַנצע וועלט אין טיעפען, דיקען שימעל...

לאַנגזאַם פאַלט אַ ווייכער שנעע פון אויבען — שמוציג,
בלאָטיג, שוואַרצלעך בלייבט ער אונטען ליגען, נאַס...
קלעבט זיך אָן די טריט אָן, ליימיג, שווער און גליטשיג...
כ׳שטעה ביים פענסטער שטיל און קוק אַרוים אין דרויסען :
מענשען יאָגען, לויפען גיך... אָהן צוועק... אָהן ציעל...
דריקען, קוועטשען, שטויסען, היילען זיך און רוישען...

טרויריג, דונקעל ווערט עס מיר אין הערצען — שווערער,
שווערער דריקט דער טיעפער וועה־און שמערץ־געפיהל,
דאָך, וואָס זעה איך ? דאָרטען ווערט דער הימעל קלערער :

די לופט ווערט צושפאָלטען
אין נעבעל אין קאַלטען,
ווערט ליכטיגער, העלער,
און שנעלער און שנעלער
דערזעהען זיך קוויטען,
איינס שעהנער פון צווייטען,
וואָס בילדען צוזאַמען
פון ראָזיגע פלאַמען
פיעל גאָלדענע טייכען,

און שעהן, אָהן גלייכען,
דערזעה איך באלד שטייגען
אין הייליגען שווייגען
די זאָנע, די שעהנע,
די הימלישע, ריינע
און ווארעמע שטראַהלען
לאָזט לאַנגזאַם זי פאַלען
פון אויבען אַרונטער,
און אַלעם ווערט מונטער.

מיין הערץ הויבט אָן שלאַגען
און פיהלען און זאָגען:
אַוועק איז דער קומער,
עס קומט אָן דער זומער,
די פויגעלעך זינגען,
די ליעדער ערקלינגען,
עס בליהען די בלומען
און גלייך ווי פערפומען,
געווירצען וואָס דופטען,
צוטראָגט זיך אין לופטען
דער גרוך פון די ראָזען
פון ווינטעל צובלאָזען.
די טייכלעך צופליהען,
און זילבער־קלאָר גיסען
זיך רוישענדע כוואַליעס
פון פעלזען, פון סקאַלעס,
און שפרינגען און טאַנצען,
און שפרינגען און גלאַנצען...

. . . .

ווער! וואָס זעה איך? ווידער ווערט דער הימעל טריבער
און די זון בעהאַלט זיך... אַך, עס ווערט מיר קאַלט...
ווידער ווינטער... פוסטע חלומות... עס ציטערט יעדער
נערוו אין פיבער...

שוין פערגאַנגען!... ווידער וואָלקען טרעפען מיינע בליקען
שוואַרצע, פינסטערע פון שרעקליכען געשטאַלט —
אָט, אָט האַלטען זיי און ווילען אַלץ דערשטיקען...

פון די קוימענס זעצט אַ שוואַרצער רויך — געדיכטער
שוואַרצער ווערט ער אין הער נעבעלדיגער לופט —
באַלד צוטהיילט ער זיך און מאַהלט ערשרעקענדע געזיכטער.

און די הייזער, דוכט מיר, שיבען זיך צוזאַמען,
ענגער ווערט די גאַס... אַ שוואַרצער פויגעל רופט
קלאַגענד אין הער לופטען, גלייך ער וואָלט פערדאַמען,

. . . .

די שוואַכע ווינטער־זון
זאָ גיך פערגעהענדע,
זי גלייכט „רעפאָרמעלעך"
ניט לאַנג בעשטעהענדע....

דער פרייהייטס-וואַנדערער

אין האַנד דעם וואַנדער־שטאַב, מיט פעסטע טריט,
אזוי וואַנדערט ער ארום פון לאַנד צו לאַנד;
מיט איהם געהט ס׳לעבען, געהט די פרייהייט מיט,
די פעלקער־רעכט שיצט ער מיט זיין האַנד. —

שעהן ליגט די וועלט פאַר איהם, מיט ליכט בעדעקט,
מיט ליעבע רוהט אויף איהר זיין טיעפער בליק;
זיין גייסט איז פריי, זיין הערץ איז אויפגעוועקט,
און שלאָגט מיט פרייד, מיט טיעפען מענשען־גליק.

אויף בארג און טהאָל ליגט קלאָר די זון פערשפרייט,
אויף בארג און טהאָל ליגט קלאָר זיין פרייער גייסט;
נור ווען איהם דענקט זיך פון דער מענשהייט׳ס־נויט,
זיך אין זיין אויג אַ בית׳רער טרער בעוויזט. —

טעמפלען פון שעהנהייט לייכטען אין זיין קאָפּ,
אַ וועלטען־פראַכט איז איינגעדריקט אין איהם;
געבלענדעט לאָזט ער אָפּט זיין בליק אַראָפּ,
און הערט פערשעמט זיין אייג׳נע הערצענס־שטים. —

ער זעהט די פרייד, ער זעהט די לייד פון לעבען,
אין יעדען ווינקעל דרינגט זיין בליק אריין, —
ער זעהט דעם רייכען אין זיין וואוילטאָג שוועבען,
ער זעהט דעם אָרעמאַן אין נויט און פיין.

און אָפט אין ליידען טהוט דאָס הערץ איהם וועה,
דאָך ווערט ער ניט פערצווייפעלט אין זיין וועג;
ער הערט די מענשהייט'ס ליידענס־אויסגעשריי,
דאָך זינקט ער ניט, ער זוכט אַ נייעם שטעג. —

עס לעבט פאַר איהם קיין טרייער פאָטער ניט,
קיין מוטער לעבט ניט, וועלכע ער האָט ליעב
מעהר ווי די פרייהייט, און זיין פרייער שריט
געהאָרכט מיט שטאָלץ זיין אינערליכען טריעב. —

קיין פריינד איז איהם קיין פריינד ניט, ווען זיין ציעל
מוז געהן פערלאָרען; — מיט אַ שטאַרקער האַנד
צורייסט ער יעדען דריקענדען געפיהל,
און געהט אַלץ ווייטער, שטאָלצער אין זיין שטאַנד. —

איהם רופט צום וואַלד, איהם רופט צום טהאָל ארויס,
אַ שטימע הערט ער אין הער ווייטער וועלט, —
איהם טרייבט די נויט פון יעדער ליידענדער הויז
צו זוכען דאָס, וואָס יעדען שקלאַפען פעהלט. —

ביי'ן זייט פון באַרג זעצט ער זיך שטיל אַוועק,
און דענקט מיט פריידע פון דער פריהלינגס־צייט;
ער זוכט קיין ענדע ניט, ער זוכט קיין ברעג,
זיין ציעל איז נור צו גאַר'ן נאָך דאָס, וואָס איז ווייט. —

איהם ציהט דאָס הערץ צו ווייטע, ווייטע לענדער,
זיין זעעלע שמאַכטעט נאָך אַ זיסען טרוים, —
איהם בינדען ניט די אַלטע לעבענס־לענדער,
די אַלטע זייטען־פפליכט בעוועגט איהם קוים. —

ער געהט אַרום אין ווייטען, ווייטען לעבען,
ער וויל ניט וויסען פון קיין וועלטען־מאַכט ;
אַליין זיין וויל ער אין זיי פרייען שטרעבען,
פון קיינעם ניט געדריקט, ניט אויסגעלאַכט.

מיעד זינקט זיין קאָפּ אַרונטער אויף דער ברוסט,
שטיל זיפצט ער, אין געדאַנקען שטאַרק פערטיעפט ;
אָפט דענקט ער לאַנג פון זיסער קינדער־לוסט,
אָפט פון דער וועלט, דאָך — ניט מיט גאַל און גיפט. —

ער וויל קיין וועזען ניט, קיין מענשען דריקען,
ער שטרעבט ניט צו געווינען וועלכע מאַכט ;
און זוכט ער מאַכט, איז עס די מאַכט צו שיקען
די ליכט פון פרייהייט דורך דער וועלטען־נאַכט. —

ער פערדיגט ניט קיין דומהייט און קיין גלויבען,
ער גיט דער וועלט ניט, וואָס זי דאַרף ניט מעהר ;
ער שטרעבט די וועלט, די מענשהייט צו ערהויבען,
אַוועקנעהמענדיג די לאַסט וואָס איז איהר שווער. —

און ווען ער זעהט די וועלט אין פּראַכט און גלאַנץ,
די הייליגע שעהנקייט פון דעם וועלטען־אַל ;
ווען יונג און אַלט בעוועגען זיך צום טאַנץ,
בעלייכטעט פון דעם לעבען'ס פריידען־שטראַהל ; —

ווען פרייער לעבען רעגט זיך איבעראַל,
ווען אַלע הערצער שלאַגען שטאַרק מיט לוסט ;
און אַלע הערען דעם זיסען פרייהייטס־שאַל
וואָס רופט זיי פון דער ווייטען, אונבעוואוסט ; —

ווען אַלע פּולסען שלאָגען מיט דער פרייד
פון דאַזיין, און די וועלט זעהט אויס ווי נײַ;
ווען אויך דער אָרעמסטער ווערט בעפרייט פון לייד
און איז נאָך לאַנגען שקלאַפען ענדליך פריי; —

ווען פון דער וועלט פערשווינדעט דאָס, וואָס דריקט,
און אויך די לופט ווערט ריין, און שטיקט ניט מעהר,
ווען אַל דאָס פינסטער'ע ווערט אַוועקגעשיקט
אין פינסטער'ן אָבגרונד, און ס'איז קיינעם שווער

צו שאַפען, צו געניסען, און צו זיין;
ווען קלאָג און נויט, און יעדער יאָך פערשווינדט, —
און אַלע לענדער שטימען גענצליך איין; —
ווען אין דער האַרץ פון בלינדען שקלאַפען צינדט

זיך אָן דאָס הייליגע, זיסע פרייהייטס-ליכט,
און ער ווערט פריי, און בראַוו, און שטאַרק, און קלוג;
ווען ריין און עהרליך צייגט זיך יעדעס געזיכט,
און אַלע הערצער זיינען פריי פון טרוג: —

ווען דורך דער וועלט ציהט דורך דער פרייהייטס-קלאַנג,
און אַלע וואַכען אויף; און קיינער מעסט
זיין גרויסקייט ניט געגען צוויטענס, און קיין צוואַנג
ערשט מעהר ניט, נור די וועלט ווי אַ פעסט

איז אויסגעציערט מיט פרייהטס-פאָהנען, און
מיט קרענצע, — ווען די וועלדער זיינען פריש,
און אַלעס גלענצט, בעלייכטעט פון דער זון,
און יעדען איז דאָס לעבען ליעב און זיס; —

דאַן וואַכט אויף אין זיין ברוסט אַ גרויסער גייסט,
אַ פריידען־רויש לויפט דורך זיין קערפּער דאַן,
און מיט אַ שטורמענדיגער הייליגער גבורה רייסט
זיך זיין געמיט צום שטאָלצען פרייען מאַן; —

די העכסטע פרייד פון לעבען פיהלט ער דאַן,
און זיסע טרערען טריפען פון זיין הערץ;
דאַן שמייכעלט ער צום טראָץ פון דעם טיראַן,
דאַן לאַכט ער זאַנפט פון גרויסען וועלטען־שמערץ; —

זיין הערץ צוגעהט; זיין ליידענדער געמיט
ווערט לויז־געבונדען פון זיין לאַנגען צוואַנג;
מיט שטאָלץ בעוועגט זיך יעצט זיין פרייער שריט
און פאַר זיין אַרבייט איז איהם יעצט ניט באַנג. —

זיין שטימע הויבט זיך אויף מיט געטער־מאַכט, —
זאַנפט ווי די שטימע פון דער טויב און שוואַן,
זיס ווי די נאַכטיגאַל'ס שטים, וואָס קלינגט ביי־נאַכט, —
שטאַרק ווי דער דונער־קלאַפּ ביי'ם אָקעאַן; —

און אין זיין גייסט, מיט'ן פרייהייט'ס גייסט פעראיינט,
בליקט ער מיט ליעבע אויפ'ן אָרעמאַנ'ס געצעלט;
און מיט די בליקען, וועלכע זיינען נאָך פערוויינט
פון פרייד, בענשט ער מיט פרייד די גאַנצע וועלט.

דאָס לעבען

.1

מיר זוכען פרייד֞ען אינ׳ם רויש פון לעבען,
אונ ווילען אונזער ברוסט זאָל ווערען קיהלער
מיר שטעהען שטיל און דענקען פון שטרעבען,
מיר שטרעבען דענקענדיג צו לעבען שטילער.

עס בענקט דאָס הערץ נאָך אונבעקאַנטע וועלטען,
עס שטרעבט צום גליק דער מוח, דער געזונטער,
דאָך זייער ציעל ערררייכעןביידע זעלטען —
זיי ציהט די אַרמוטה און די נויט אַרונטער.

אָפט, ווי טיראַנען, האַסען מיר די מענשען,
און אונזער ליעבע זוכען מיר צו טויטען;
אָפט, ווי בעשיצער, ווילען מיר זיי בענשען,
און זיי ערלעזען פון די שווערסטע נויטען.

וואָס איז דער קאַמפף, וואָס הערשט אין אונזער זעלע?
דאָס ווילדע רוישען פונ׳ם ים געפיהלען?
וואו איז אין לעבען יענע גאָלד׳נע שטעלע,
וואו ס׳בליהט די זיכערהייט פון אונז׳רע ציעלען?

.2

אימער אין שטורעם זיך טראָגענדיג
בלייבען מיר אָפטמאָל אליין;
אימער אין ארמוטה זיך פלאָגענדיג
ווערט אונזער הערץ ווי א שטיין;
אימער מיט צווערגען זיך שלאָגענדיג
זינקען מיר, ווערען מיר קליין;
אימער אין ליידען פערצאָגענדיג
קענען מיר פאַרווערטס ניט געהן.

.3

רופסטו דאָס לעבען די ליעבע?
רופסטו די ליעבע דאָס לעבען?
שטונדען, אי העלע, אי טריעבע,
האָבען מיר ביידע געגעבען.

.4

מיר זיינען אָפט מעהר, ווי מיר דענקען,
אָפט מעהר, ווי עס דוכט זיך דער וועלט;
און אָפט וואָס מיר ווינשען צו שענקען,
האָט יענעם קיינמאָל ניט געפעהלט.

עס האָט יעדע ברוסט א גן־עדן,
עס האָט יעדער מוח א קרוין,
מיט וועלכע, אין שמערצען און פריידען,
דער מענש האַלט זיך טהייער אליין.

.5

דו קענסט דאָס לעבען, דאָס לעבען קען דיך
מיט גאָלדענע גאַבען בעשענקען ;
מאַכט עס דיך גליקליך ? מאַטערט עס דיך ?
עס ווענדעט זיך אָפט אָן דיין דענקען.

.6

טויזענדער דורות פערשווינדען
אָהנע די וועלט צו ערגרינדען,
נאַריש ערשיינט זיי דאָס לעבען ;
דאָך דענקער, און קינסטלער, און דיכטער,
קעניגע, פרינצען און ריכטער,
לאָזען זיך נאַרען און לעבען.

צוויי וועלטען

תרח און אברהם.

(אויסצוג פון א ניט געענדיגטער דראמא)

תרח אין זיין ווערקשטאט:

איך האב ניט ליעב די געטער וואס איך שאף.
אט שטעהען זיי פאר מיר געשניצט פון שטיין,
אהן זעעלען, אהנע לעבען, אהן געפיהל, אהן גייסט,
בילדער פון ראכע, דורשטענדיג נאך בלוט,
מיט אויסגעשטרעקטע הענד, פערצעהרט פון האס,
דאס זיינען זיי, די געטער פון דער וועלט,
געשאפען פון די פריעסטער פאר דאס פאלק.

ווי קען איך צו זיי קניען אין געבעט,
ווי קען איך זיי פערעהרען, ווען מיין האנד,
דורכדרונגען פון מיין דונקלער פאנטאזיע,
האט זיי געשאפען פאר דער בלינדער וועלט?

וועמען זאל איך ערצעהלען וואס איך פיהל,
וועמען פערטרויען, וואס מיין טיעפעס הערץ
עמפפינדעט, טראכט, פעראכטעט, ליעבט און האסט, —
געהאקטע שטיינער, וועלכע הערען ניט,
פערשטעהען ניט, זעהען ניט און פיהלען ניט?

מעג זיך דאָס פאָלק פאַר זיי אין אימה שטעהן,
זיי אָפּפער ברענגען, זיי בעפריעדיגען
מיט מענשען־בלוט, מיט אָקסען און מיט שאָף,
מיט טהייערע דיאַמאַנטען, געלד און ווייץ;
מעג זיך דאָס פאָלק די פּריעסטער שעצען הויך
אַלס מעכטיגע פערמיטלער פון די געטער,
איך קוק אויף זיי מיט צווייפעל רוהיג־שטיל,
זיי שניצענדיג בין איך געוואָרען אַלט.

האָב רייכטהום זיך ערוואָרבען, פיעלע קנעכט,
קעמלען און שעפסען, דיענער, דיענסטען, פריינד,
איך בין געעהרט פון קעניג און פון פאָלק,
און ווייט בערידהמט איבער דער גאַנצער לאַנד,
מיט קינדער שעהנע בין איך אויך געבענשט,
זאָ וועל איך לעבען ביז מיין לעצטען טאָג,
איך בין צו אַלט צו שטרייטען מיט דער וועלט,
צו זאָגען איהר די וואַהרהייט וואָס איך דענק.
די צווייפעל, וועלכע דרעמלען אין מיין ברוסט,
זיי וועלען דרעמלען ביז אין גרוב אַריין.

(אברהם, אין מדבר):

מיין פאָטער׳ס הויז האָב איך פערלאָזען יונג,
וואו פיעלע פאַלשע געטער האָבען מיך
אַלס יונגעס קינד פערווילדעט אָנגעבליקט.
די פראַכט־בעדעקטע, גלאַנץ־ערפילטע שטאָדט
מיט איהרע זיטען און לעבענס־אַרט,
דער פּאָמפּ, די גרויסקייט פון די קעניגע,
די חניפות פון די פריעסטער, טיעף־געציעלט,
די עהרע פון דעם אונטערדריקטען פאָלק,

האָט מיך ניט צוגעצויגען, דען איך ווייס,
די געטער פון מיין פאָטער זיינען פאַלש,
די שטאָדט איז דונקעל, און איהר לעבען איז
פערצויגען מיט אַ פינסטערנים פון זינד.
די גרויסקייט פון די קעניגע איז פוסט,
די פריעסטער זיינען אָבגעטונקט אין בלוט,
דאָס בלינדע פאָלק איז צו דער ערד געבויגט,
איך ווייס ניט וועמען און פאר וואָס עס עהרט.
מיין פלאַץ איז ניט מיט זיי, — דאָס האָב איך לאַנג
געפיהלט אין די געהיימנים פון מיין הערץ.
מיין גייסט האָט זיך פערדונקעלט מיט דעם שטויב
פון זייער פאַלשער, פלאַכער עקזיסטענץ,
איך האָב געביינקט און ניט געוואוסט נאָך וואָס.
די מדבר־לופט האָט מיך גערופען זיס,
די העלע זון האָט מיך געקוסט מיט לוסט,
דער ווייטער הימעל האָט מיך איינגעוויגט,
און אונבעקאַנטע שטימען אין מיין הערץ
האָבען מיר געהייסען געהן צו דער נאַטור.

(ער רעגט זיך אויף אין אימה׳דיגער עהרפורכט):

דער ווייטער מדבר ליגט פערהילט אין נאַכט,
דער דונק׳לער הימעל וועלבט זיך איבער מיר,
פערדעקט מיט שוואַרצע וואָלקען, אָהן שטערן,
אונענדליך, אונבעגרייפליך, אימה׳דיג.
די קרעפטע פון דער וועלט פערוויקלען מיך,
ווי ווילדע כוואַליעס פון אַ ברייטען ים,
דער שאָטען פון דער ערד פערשלייערט מיך,
איך פיהל אין זיך די גבורה פון אַ גאָט.
אַ שטאַרקער שטורם בעוועגט מיין פעסטע ברוסט,

איך מוז דעם שעפּפער פון דער וועלט יעצט זעהן.
מעג מיך אַ בליץ דערשלאָגען וואו איך שטעה,
מעג מיך אַ שטורם־ווינד וואַרפען צו דער ערד,
מעג מיך אַ מחנה ווילדע גייסטער פאַנגען,
איך מוז בעפרידיגען מיין ווילד פערלאַנגען.
גייסט פון דער שעפּפונג, איך בעשווער דיך יעצט,
האָ שטעהענדיג אַליין אין דיעזער נאַכט,
זאָג מיר, וואו זאָל איך דיך געפינען, וואו ?
איהר שטורם־בעוועגטע ימים, זאָגט, אָ, זאָגט !
איהר שוואַרצע וואָלקען אין דער ברייטער לופט,
איהר אייביג שנעע־געקרוינטע ריעזען־בערג —
איהר גרויסע און אוראַלטע וועלדער זאָגט,
אונענדליכע נאַטור נאָך וועלכע איך האָב אָפט
געשמאַכטעט פון מיין אינערליכסטער הערץ,
נאָך וועלכער מיין נשמה האָט געגאַרט,
און וועלכע איך האָב איניג־היים געליעבט, —
זאָג מיר, וואו זאָל איך דיך געפינען, וואו ? —

א מאָנאָלאָג פון דער דומהייט

אך, ווי גוט מיר איז צו ליגען
בײַ דעם אַרבייטס־מאַן אין קאָפּ,
ס׳איז מיין בעסטער פערגעניגען,
קיין זאך געהט מיר דאָרט ניט אָפּ.

עסען, עס איך זיין געהירען
(ס׳איז אַ זעהר זיסע זאַפט),
אין דער שטיל — ער זאָל ניט שפּירען —
זויג איך אויס זיין דענקונגס־קראַפט.

כ׳בין בײַ קיינעם אונטערטהעניג,
איך אַליין האָב דאָרט די מאַכט;
איך רעגיער דאָרט, ווי אַ קעניג,
ווייל עס איז דאָרט שטענדיג נאַכט...

ווי אַ פלעדער־מויז פערשפּרייט איך
מיינע שוואַרצע פליגעל דאָרט;
און די פינסטערנים פערברייט איך,
כ׳לאָז פאַר ליכטיגקייט קיין אָרט.

טאָמער קומט אַ שטראַהל געפלויגען
פון פערשטאַנד און וויל אַריין,
ליעג איך דאָרטען אויסגעצויגען
און איך שריי: „דער אָרט איז מיין״!...

קריגט דער ארבייטער אַכאָטע
צום פערשטאַנד (אַ גאָט בעהיט)!
שריי איך, ווי אַ פראָש פון בלאָטע:
„הער, מיין פריינד, עס טויג דיר ניט!"...

און ווי דאַנקט מיר טראָהן און גלויבען,
פאַר מיין הילף צו זייער ציעל!
איך, די דומהייט, העלף זיי רויבען,
טרייבען זייער טייפעל־שפיעל.

איך, די דומהייט, בין דער קירכע'ס
בלאַנקער, צוויי־געשאַרפטער שווערד,
נאָר דורך מיר, אָהן מיה, אָהן טרחות,
רויבט זי זיך די גאַנצע ערד. —

איך, די דומהייט, העלף פערפיה־ען
אין אַ שמוץ דעם ארבייטס־מאַן;
כ'היים איהם דולדען די וואַמפירען —
שאַפען אוצרות דעם טיראַן. —

איך בין דאָס שוואַרצע שלייער,
וואָס פערשטעלט די וועג צום גליק,
איך בין דאָס דער קעפ־פערדרעהער,
כ'היים די מענשהייט געהן צוריק...

דאָך... איך ציטער... אָ, די צייטען...
עפעס דוכט מיר... דוכט זיך אָפּ,
אז דער ארבייטער וועט בייטען
מיך, זיין שכן, פון זיין קאָפּ. —

דען אין פוסטען, שוואַרצען מח,
וואו איך הערש מיט ווילדער מאַכט,
דרינגט פערשטאַנד אַריין מיט כח —
און מיין שאָטען־טראַהן צוקראַכט...

און אימער נאָך

און אימער נאָך, אימער נאָך, אימער נאָך ליידט איהר;
און אימער נאָך שקלאַפען פערוואָגעלטע זייט איהר;
און פרייהייט און וואוילשטאַנד אויף „פריי־זופּ“ פערבייט איהר;
און אייערע מענשליכע רעכטע פערשפּייט איהר;
און יעטווידען אויפשטאַנד מיט אימה פערמיידט איהר;
און אונזערע בעסערע לעהרען פערשרייט איהר;
און אימער נאָך, אימער נאָך, אימער נאָך ליידט איהר;
און אימער נאָך שקלאַפען פערוואָגעלטע זייט איהר!

צום גלויביגען

ניט פאַל, אַ מענש אויף דיין געזיכט פאַר גאָט,
דורכוויקט פון טרערען, פון געבעט פערשוואַכט!
ניט מעהר פערהערליך איהם מיט לויב און פראַכט;
חען ווייס: אין זיין גלאַנץ ליגט פאַר דיר אַ שפּאָט....

די זעלבע קראַפט, וואָס לעבט, ווירקט אין ד י ר,
זי ווירקט און לעבט אין אַלעס, א י ב ע ר א ל;
עס גיבט קיין קראַפט, קיין שטאַרקערע פאַר א י ה ר.
פאַר זיך א ל י י ן ניט בוק זיך און ניט פאַל;

און ציהסטו דורך דעם גאַנצען וועלטען־רוים,
פון א י ה ם, דיין ג אָ ט, געפינסטו קיין שפור;
דער „גאָרנישט" האָט קיין פלאַץ אין דער נאַטור
און ע ר, דיין א ל ע ס, איז אַ פוסטער טרוים...

אַ שלעכטער טרוים, אַ בייזער טרוים, אָ, מענש!
ענטשטאַנדען פון דער דומהייט און פערשטאַרקט דורך שרעס,
דיך צווינגט די ק נ ו ט ע: „וואַרף דיין איך אַוועק",
און אָפּפער זיך פאַר א י ה ם און לויב איהם, בענש.

און ווייסטו ווער דער ע ר איז, בעסטער פריינד?
דאָס איז די הערשער־מאַכט, די שטריק, די קייט,
וואָס בינדט דיך, קוועלט, און שענקט דיר נאָכ'ן טויט
די שווארצע גרוב, אַנשטאָט דעם שעהנעם ה י י נ ט.

דיין תפלה און דיין וויינען איז א טרייסט,
דאָך ניט פאַר דיר — פאַר דיינע הערהרען נאַר!
דיין בעטען זאָגט זיי אָן אַ גוטעס יאָהר,
דען זעלבסט צו געהמען ביזטו נאָך ניט דרייסט...

די יאָהרען שוועבען, לויפען זיך פערביי,
א שטראָם פון דיינע טרערען יאָגט זיי נאָך,
און אך! נאָך שווערער ווערט דיין לאַסט, דיין יאָך,
דיך דריקט די דעספּאָטישע טיראַניי.

ווער הערט דיין שטילעס וויינען, בלייכער קנעכט?
ווער זוכט צו לינדערן דיין נויט, דיין פיין?
דער מעכטיגער וויל אימער מעכטיג זיין,
דען וואָס איז ער, ניט רויבענדיג דיין רעכט?...

דיין לוסט צום שטרעבען און דיין האָפנונג זינקט;
דען ניכטס איז האָפנונג אָהן דעם מענשענ׳ס טהאַט;
דיין שקלאַפען־לעבען מאַכט דיך מיעד און מאַט —
און זעה, ווי גיך דער קאַלטער קבר ווינקט!

דער גלויבענס־נעבעל רינגעלט דיך אַרום,
אַזוי ווי אַ שיף, וואָס שטעהט אין מיטען ים;
עס פיהלט די ברוסט העם לעבענ׳ס זעהנזוכט׳ס פלאַם,
עס זוכט געעוס — דאָך דו ביזט שטיל און שטום...

געפינסט קיין אויסגאַנג ניט? — אָ, בליק אַהער!
דו פרייהייטס־מאַן, צושפּאַלט דעם נעבעל גיך,
אַ שטראַהלען־רעגען וועט ערפרישען דיך
און אויסקוסען דיין לאַנג פערגאָלטע טרער.

ווי פון דער ערד שטייגט אויף אַ נייע וועלט,
אַ נייע צויבער־לאַנד, זאָ גאָלדיג שעהן;
ערפילט מיט לעבען און מיט לוסט — און ריין
פון הערשער־שמוץ, פון גלויבענס־פּעסט און געלד.

דעם נביא׳ס מפּלה

דער נביא האָט געוואָלט די טויטע בעשווערען,
זיי זאָלען ווידער לעבעדיג ווערען,
ער האָט די טויטע פון קבר גערופען,
און געוואָלט בעלעבען די טויטע גוף׳ן,
און אָלס ער האָט די נשמות בעשוואָרען,
איז איהם פּלוצלינג מאָדנע צום מוטה געוואָרען;
עס האָט איהם גענומען צופּען און בייסען,
ביז ער האָט געוואָלט פון זיך די הויט רייסען.
שטעכיגע פליגעלעך זיינען איהם בעפּאַלען,
ביז ער האָט זיך געקראַצט מיט נעגעל און קרעלען;
פון אַלע זייטען האָבען זיי איהם גערויסען,
ביז ער האָט פון זיך די הויט געביסען.
אָט דאָס זיינען די טויטע נשמות, כלעבען,
און מעהר האָט ער זיך קיין מיה געגעבען.

דער שלאָף

נאַכט האָט ברייט זיך אויסגעגאָסען,
אַלע אויגען צוגעשלאָסען,
איך אַליין נאָר זיץ ביי'ן טישעל
און איך לערען נאָך אַביסעל.
אַך, ווי זיס דאָס איז, ווי טהייער!
ס'לעשט די וועלע'ס דורשטיגען פייער,
גלייך ווי טהוי, ווי טראָפּענס נאַסע
טרינקען אָן די ליליע בלאַסע,
וועלכע וואַרט, די זאָנען־שטראַהלען
זאָלען ווערען שוין פערפאַלען
און די נאַכט זאָל ענדליך ווינקען,
אום דעם טהוי צו קענען טרינקען.

און איך לערען, מיש די בלעטלעך,
וועלכע זיינען גלייך צו בעטלעך,
וואו עס רוהען טויטע ראַסען,
העלדען, קעמפּפער, פעלקער־מאַסען.
כ'לערען, לעז פון טאַפּפערע קריעגער,
פון בעזיעגטע און פון זיעגער,
וועלכע האָבען פול טרייהייט,
היים געקעמפּפט פאַר רעכט, פאַר פרייהייט,
וועלכע האָבען ווי די לייבען,
ווי די ריעזען זיך ערהויבען

מיט אַ ליעבעס־באַנד צוזאַמען,
אום די הענקער צו פערדאַמען.

לעבענד זעה איך די געזיכטער
פון די העלדען, גלייך ווי ליכטער,
כ׳זעה די אויגען פלאַמען, בליצען,
שטראַמען מוטה און שכל שפּריצען.
און די לאָקען, לאַנגע, שעהנע,
גלייך ווי וועלען, כוואַליעס קליינע,
ווען דער ווינטעל טהוט זיי רייצען,
וואַרפען אום זיך אויף די פּלייצען.
אַך! עס טראַכט זיך מיר ביי׳ן לעזען:
וואָלט עס יעצט, אָ יעצט געוועזען,
און איך וואָלט שוין דאָרטען זיצען —
דאָרט, אין פעלד, וואו שווערטער בליצען...

פון געשיכטע געה איך איבער
ציט׳רענדיג אין לייכטען פיבער
צו די אַנד׳רע וויסענ׳ס־לעהרען,
וועלכע זוכען צו ערקלערען
יעדע קראַפט, וואָס ליעגט בעהאַלטען
אין נאַטור׳ס געהיימע פאַלטען
פון דער ערדע, פון די פלאַנצען,
פון דעם ערדענ־רייך אין גאַנצען,
און פון יענע לעבענס־טהיערע,
וועלכע האָבען זייער דירה
דאָרט ביי׳ן אָבגרונד פון די ים׳ען,
וואו זיי לעבען זיך צוזאַמען.

און איך לערען, לערען, לערען,
דאָך, ווער זוכט עס מיר צו שטערען?
עפּעס ציהט — איך הויב אָן שפּירען
אַ טומאַן אויף די געהירען,
וואָס איז דאָס? פון מיינע אויגען
איז די זעהונגס־קראַפט פערפלויגען,
און זיי ווילען זיך שוין שליסען,
ווער איז דאָס — איך וואָלט עס וויסען —
וואָס פערגינט מיר ניט די שטונדען,
ווען איך הייל די אַלטע וואונדען?
ווער איז דאָס? איך מעג דאָך זיצען
נאָך אַ טאָג פון שאַפען, שוויצען!

שאַט! איך פיהל, אַ שוואַרצער שאָטען
וועבט אַרום מיין קערפּער מאַטען,
שטילער, שטילער, עס בעוועגט זיך!
שטילער, שטילער, אַט עס רעגט זיך:
„כ׳בין דער שלאָף, איך בין דער דרימעל,
כ׳בין געשיקט פון מאַמאָן׳ס הימעל
דיר דעם מח צו פערשפּינען,
שטומפּיג מאַכען דיר דעם זינען,
דיינע אויגען צו פערמאַכען,
זאָלסט ניט קענען לערנען, וואַכען...
מוזט פאַר־טאָג שוין געהן פערדינען —
דרעהען, טרייבען די מאַשינען.

„מיינסטו, אַז די פרייע שטונדען,
די מינוטען, די סעקונדען,
ווען דו ביזט פון שאַפּ געקומען,
האָט מאַמאָן ניט צוגענומען?

וויים: זיי זיינען אויך ניט דיינע!
גאָט מאַמאָן זאָגט: „אַלץ איז מיינע“!
רוה נאָר אוים דיין קערפּער שלאָפען,
זאָלסט אויף מאָרגען קענען שאַפען,
ווי אַ פערד, יא, ווי אַ בהמה
פול מיט אַנגסט, מיט שרעק, מיט אימה
פאַר דעם געלד־גאָט׳ס שווערע בייטשען...
כ׳דאַרף ניט מעהרער דיר פערטייטשען“...

* * * * * * * * * * * * * * *

אַך, ווי ביטער איז דאָס לעבען!
אַלץ דעם טייפעל אָבגעגעבען...
אַרבייטער! בעטראַכט... בעטראַכט אייך!...
אַך... עס שלעפערט... גוטע נאַכט אייך!...

נעכטען און היינט

ביי נאכט האט דער פאטער, אַן אלטער פּאעט,
בעזונגען דעם שנעע און געגאַנגען צו בעט.
אויף מארגען האט ער פאר זיין זוהן אין דער פריה
געלעזען זיין נעכטיגע שנעע־פּאָעזיע:

„ווי פעדערען ווייסע, פון ענגעל געפּליקט,
די ערד צו בעפּוצען פון הימעל געשיקט,
ערשיינט מיר דער שנעע אין זיין רוהיגען געהן,
זיין צאַרטקייט בעצייכענט די אונשולד אליין.

„און וואו עס געפינט זיך אַ שמוציגער אָרט,
אַ בלאָטע, אַ זומפּ אויפען גאַס דאַ און דאָרט,
זאָ ווערט עס פון׳ם שנעע מיט אַ דעקטוך פערשפּרייט
און אַלעס איז קלאָר אין דער לייינג און דער ברייט.“

דער זוהן האט די ליעד מיט התמדה געהערט,
מיט שכל די ווערטער בעטראַכט און בעקלערט,
נאָר באלד האט דער פאטער געזאָגט איהם: „מיין זוהן,
בעזינג אויך דעם שנעע זאָ, ווי איך האָב געטהון.“

דער זוהן האט אין פענסטער געגעבען אַ בליק
און האט איהם געענטפערט ביי׳ן קומען צוריק:
„אַך פאטער, ס׳איז אַנדערש פון נ ע כ ט ע ן ביז ה י י נ ט—
דער שנעע איז יעצט שמוץ, דען די זון האט ערשיינט“...

פריעדען

פאָלק! דו האָלסט דעם פריעדען הייליג,
ליעבסט איהם הערצליך, ליעבסט איהם זעעליג,
לאָזסט זיין נאָמען ניט בעשמוצען.
זאָג: וואָס ברענגט עס דיר פאַר נוצען,
וואָס דו זוכסט אַלץ צו פערדאַמען
די, וואָס הייסען ניט צוזאַמען
יענעם בונד פון פריעדען האַלטען,
וועלכער, ווען דו וואָלסט איהם שפּאַלטען,
וואָלט ער ברענגען גליק און לעבען
און די וואָהרע רוה דיר געבען?

ווייסטו דען די אונטערשיעדען
פון א וואָהרען, פאַלשען פריעדען?
ניין! דו ווייסט עס ניט אויף זיכער,
עפען אויף די וויסענס־ביכער!
און זיי וועלען דיר ערקלערען,
מיט דער וואָהרהייט דיך בעלעהרען:
דאָס פריעדען מיינט יענע רייהען,
וואו עס גיט קיין צוויי פּאַרטייען —
פון געדריקטע און פון רייכע —
נאָר פון פרייע מענשען, גלייכע!...

גלייכע אין פּראָדוקטען שאַפען,
ניט פון הערשער און פון שקלאַפען!

גלייכע אין געניסען אַלעס,
סיי אין רייכקייט, סיי אין דלות.
וויל אַ מענש מיט מיר ניט קריגען,
דאַרף ער מיך קיינמאָל בעטריעגען.
רויבט ער מיינע — מוז איך שטרייטען,
כ׳וויל מיין „רעכט" אויף „ניכטס" ניט בייטען,
לאָז איך רויבען — בין איך איינער,
וואָס בעגיסט מיט טהוי די שטיינער....

פריהלינג און הערבסט

איך ליעב דעם וואַלד, ווען ער איז גרין,
איך ליעב איהם אויך, ווען ער איז געל;
דען קיינמאָל נאַרט ער ניט מיין זין
און צייגט די וואַרהייט ליכטיג, העל...

איך זעה דעם פריהלינג אויך אין הערבסט:
דער אמת וועלקט ניט אין נאַטור.
אָ, שעהם זיך וועלטעל! נור דו פערדערבסט
פון ריינעם אמת יעדע שפור...

די פריעדענס-פּאַלמע

אַ פריעדענס-פּאַלמע בליהט
אין נייגצעהנטען יאָהרהונדערט,
פון קעניגע געהיט,
פון טויזענדע בעוואונדערט.
זי גיבט קיין שאָטען ניט
דעם וואַנדערער דעם מיעדען,
קיין פרייער פויגעל פליהט
אינ'ם הימעל פון איהר פריעדען.

דאָך שטעהט זי אונגעבויגען
זייט לאַנגער, לאַנגער צייט,
געוועסערט פון די אויגען
פון יונג' און אַלטע לייט,
פון זיפצען און פון קלאָגען,
פון קרעכצען שטיל געווינט,
פון שמערצען און פון פּלאָגען,
פון וועהטאָג אונבעזיעגט.

פיעל טויזענד פילגער ציעהען
צו איהר פון יעדעם לאַנד,
מיט הערצער, וועלכע גליהען
פון כעס, שטאָלץ און שאַנד.
דאָך ווענינ פילגער קומען
צוריק מיט איהר אין האַנד,

זיי פאַלען און פערשטומען
דאָרט קעמפּפענדיג ביינאַנד.

איהר זאַנפטעסטע בעוועגונג
רעגט אויף די גאַנצע וועלט,
איהר קלענסטע, שטילסטע רעגונג
וואַרפט אָן אַ ווילדע קעלט.
מיט בליקען פול מיט טרויער,
אליין אין זיין געצעלט,
בעוויינט דער אָר׳מער בויער
דעם פריעדען, וואָס איהם פעהלט.

עס וויינט די צאַרטע מיידעל,
און בעט פאַר איהרע זינד;
די מוטער, מילד און איידעל,
בעקלאָגט איהר ליעבעס קינד;
דאָך קומען זיי ניט ווידער,
די קעמפּפער, ׳זוי געשווינד,
די קינדער און די ברידער,
זיי ליגען טויט און בלינד.

זיי זיינען לאַנג פערשוויגען,
די שטאָלצע קעמפּפער אַלע,
דען ווייט אין שלאַכטפעלד ליגען
אַ הויפען שאַרבענס קאַלע;
און אימה׳דיג פון מיטען,
פערשוואַרצט פון בליי און רויך,
ערהויבט זיך אונפערשניטען
די פריעדענס־פאַלמע הויך.

עס קוקט אויף איהר די זאָנע
אַראָב אין שמערץ און גראַם ;
דאָס מויל פון א קאַנאָנע,
דאָס איז איהר שטאַרקער שטאַם ;
די צווייגען זיינען שווערטער,
די בלעטער זיינען שפּיזען,
געדויבט פון פיעלע ערטער,
פון פיעלע טויטע ריעזען. —

דער פרייהייטס־קעמפּפער

ער מעג אליין אין שטורם שטעהן,
זיין טהעטיגקייט וועט בלייבען;
איהם קען די נויט, און אויך דער טויט
פון ווירקען ניט פערטרייבען.

ער מעג פון פיינד און גוטע פריינד
פערשטויסען און פערשפעטעט זיין;
ער זעהט אויך היינט, די זון וואס שיינט
פון פרייהייט, וועלכע וועט זיין.

ער זעהט די וועלט פון רויב און געלד
מיט האס, און שפּאָט, און קאַלטקייט;
ער קעמפּפט אין פעלד, אַ יונגער העלד,
ער וויים ניט פון קיין אַלטקייט.

ער רייסט מיט רייד דעם שעהנעם קלייד
פון פאַלשקייט און פון ליגען,
ער קעמפּפט אין פרייד, אין שמערץ און לייד,
ניט דענקענדיג זיעגען.

איהם טרייבט דער דראַנג פון פאָלק'ס פערלאַנג
צו לעבען און געניסען;
דער האַס צום שלאַנג פון שקלאַפען־צוואַנג,
פון מענשען אָהנע וויסען.

איהם יאָגט דער גייסט, וואָס ברעכט און רייסט
דאָס פוילענדע אין שטיקער,
וואָס שטעכט און בייסט און שטראָפט און שמייסט
דעם ווילדען אונטערדריקער.

איהם אַרט קיין שפּאָט פון לייט און גאָט,
ער וויל קיין לאַסט ניט טראָגען;
ער זוכט, און האָט, אַ נייַ געבאָט,
וואָס הייסט נ י ט ל אָ ז ע ן פּ ל אָ ג ע ן.

די קוגעל־גיסער

אַכצעהן הונדערט אַכט און פערציג —
„מיכעל“ איז אַ העלד געוואָרען!
דייטשלאַנד'ס מיכעל איז אַ קעמפּפער
און ער קעמפּפט מיט מוטה און צאָרן!

זיינע לאַנגע עזעל־אויערען
האָט ער פלוצלינג איינגעצויגען,
און דעם עהרליך־בראַוּוען רוקען
האָט ער ענדליך אויסגעבויגען.

און ער קעמפּפט אויף באַריקאַדען,
דען צו שווער איז איהם צו טראָגען
פון זיין „פאָטערלאַנד“ די לאַסטען,
פון די פירסטען און הערצאָגען.

ביקסען קראַכען, קוילען פליהען,
קאַמפּף־געשרייען הערט מען שאַלען;
אָרעמס פעכטען, שווערטער בליצען,
און די פיינדע פאַלען, פאַלען.

און — אַ פריידע! אין דעם טומעל,
אין דעם ליאַרעם, אין דעם שטורעם
שטעהען קינדער און זיי גיסען,
גיסען קוילען אין אַ פורעם.

פאַר די פריינדע, פאַר די קעמפּפער,
פאַר די טאַטעס, פאַר די ברידער
טאָרען ניט קיין קוילען פעהלען,
און זיי שאַפען אימער ווידער.

בעקלעך גליהען, שטערענס שוויצען,
אויגלעך בליצען טיעף בעגייסטערט;
יעדער היילט זיך, מונטער־פלייסיג,
און מען ארבייט און מען מייסטערט.

„האָלץ אַהערצו!“ — שרייט אוים איינער
און הויבט אָן דעם קעסעל מישען;
„שטופּ מיך ניט!“ — שרייט אוים אַ צווייטער,
וועלכער האַלט העם בליי אין גיסען.

„אָט איז האָלץ אַ פולער פאַרטוך!“
און דער פייער׳ל פלאַקערט העלער,
און דער קאַמפּף ברענט שטאַרקער, שטאַרקער,
און די קוילען ווערען שנעלער.

קליינע העלדען, קוגעל־גיסער —
וועלכע וואונדער־שעהנע סצענע!
אָה, ווי וואָלט איך האַלזען, קוסען,
קלוגע קינדער, זאַ ווי יענע!...

פאַר די באָבע׳ס פוסטע מעשות
פלעגען זיי זיך פריהער שרעקען,
און ביי־נאַכט די לאָקען־קעפּלעך
אין די קישען טיעף פערשטעקען.

אָבער איצטער, ווען די טאַטעס
שטעהען מוטהיג אינ'ם פייער,
האָט אויך אין די קליינע קינדער
ערוואַכט דער גייסט הער פרייער. —

פינף און פופציג לאַנגע יאָהרען
זיינען זייט דער צייט פערשוואומען,
נאָך איז ניט דער קאַמפף געענדיגט,
קעמפפע נייע וועלען קומען! —

אָבער איהר, איהר שקלאַפען־עלטערן,
לערנט אייערע קינדער פריי זיין;
בראַווא פרייהייטס־קעמפפער! דאָס זאָל
די ערציהערס ה ע כ ס ט ע ר פרייז זיין!...

דער אַבשיעד

דער טאָג איז געקומען דער גליקליכער,
אויף וועלכען דו האָסט לאַנג מיט זעהנזוכט געוואַרט,
דער טאָג, וואָס בעפרייט דיך פון פינסטערען שאַפּ,
וואו דו ביזט געווען פיעל יאָהרען פערשפּאַרט.
דו זעהסט דורכ'ן פענסטער די זאָנע מיט פרייד,
עס שיינט דיר היינט ליכטיגער, שענער איהר שטראַהל,
ווערסט מעהר זי ניט זעהן אזוי, ווי ביז היינט,
דורך די דונקעלע שויבען, מיט שמערץ און מיט קוואַל.

דער טאָג איז אַוועק — די זון געהט אַראָב
און וואַרפט אויף דיין אַרבייט אַ גאָלדענעם פונק,
דו הויבסט אויף די אויגען און קוקסט זי אָן לאַנג
און, דאַכט זיך, זי זאָגט דיר גאַנץ שטיל, מיט אַ וואונק:
„לעג ניעדער די אַרבייט, דו גליקליכעס קינד,
די נאָדעל, מיט וועלכער דו האָסט לאַנג געשאַפט —
די שטאָלענע נאָדעל, וואָס ז'האָט ווי מאַגנעט
געצויגען ביז איצטער דיין קראַפט און דיין מאַכט.

„לעג נידער די פאָדים, לעג ניעדער די זייד,
מיט וועלכע דו האָסט פאַר די רייכע גענעהט
די טהייערסטע קליידער פון זיידענע שטאָף,
און זיך ביי דער אַרבייט געוואונשען דעם טויט.
שנייד אָב די פאָדים, דו שניידסט דאַמיט אָב
די קייטען, וואָס דו האָסט געטראָגען ביז היינט,

שנייד איבער די פאָדים — דער שניט זאָגט דיר אָן,
אַז דו ווערסט פערבונדען אַצונד מיט דיין פריינד!"

דיין הערץ הויבט אָן שלאָגען מעכטיג און שטאַרק,
דו לעגסט וועק דיין אַרבייט, שטעהסט אויף פונ'ם אָרט,
דיין קאָפּ איז צוטומעלט פון אויפרעגונג, פרייד,
דו קענסט גאָר פאַר שמחה ניט רײדען קיין וואָרט,
דיין אויג ווערט פערפלאָסען מיט אַ וואַר'מען טרער,
וואָס פינקעלט אַזוי ווי אַ טהייערער שטיין.
דו קוקסט זיך אַרום אויף די ווענד פונ'ם שאַפּ,
און נעהמסט פון איהם אַבשיעד מיט שטילען געוויין:

„אַדיע, דו פינסטערע גרוב פון דער ערד!
אַדיע, דו קערקער אין פרייהייטס-געשטאַלט!...
אַדיע, דו רויבער פון קרעפטען, פון בלוט!
דו טייפעל, וואָס וואַנדעלט פון יונג אום אויף אַלט!
אַדיע, דו פערפעסטעטע, גיפטיגע לופט,
דו האָסט באַלד מיין לונגען געמאַכט ווי אַ זיפּ.
פיעל בליהענדע בלומען זיינען געוואָרען פערוועלקט,
דו האָסט זייער זאַפט אויסגעצאַפּט מיט דיין ליפּ!

„די קינדערשע יאָהרען, פון לעבען דעם מאַי,
האָב איך ביי דער אַרבייט בעגראָבען אין דיר,
קיין פרייע סעקונדע, קיין פרייע מינוט
האָט עס אין מיין לעבען געגעבען פאַר מיר,
דאָ האָב איך פיעל גאָלדענע חלומות געטרוימט,
און פיעל מאָל געזועסען פערזונקען אין וועה,
דאָ האָב איך געלאַכט, און פיעל מאָל געוויינט,
דאָך יעצט נעהם איך אָבשיעד מיט פריידען — אַדיע!"

נון, יעצט מיט דעם פּאַרמאַן געזעגענסטו זיך,
ער קוקט אויף דיר שמייכלענד, מיט פרעהליכען בליק,
דו מיינסט, אַז ער פרעהט זיך, אַ טעות, מיין פריינד!
ער שענקט דיר אַלס עהרע די ווערטער „מיט גליק“.
און יעצט מיט די פריינדינס געזעגענסטו זיך,
און יעדערע ווינשט: „אין גיכען ביי דיר“.
שוין פאַרטיג! גיסט ווידער אַ קוק אויף די ווענט,
און נעהמסט אָן מיט שמחה די הענטעל פון טהיר —

דאָך האַלט! יעצט האָב איך דיר צו זאָגען אַ וואָרט:
אומזיסט איז דיין שמחה, אומזיסט איז דיין פרייד!
ווערסט איצטער נאָך ווערען אַ שקלאַף ביי אַ שקלאַף,
ווערסט האָבען נאָך גרעסערע צרות און לייד!
אַן אַרבייטס־מאַן נעהמסטו, אַ פינסטערען קנעכט,
אָ, מיידעל! ווערסט ווערען פערפינסטערט, פערשוואַרצט,
דיין רוקען ווערט בויגען זיך יונג פאַר דער צייט!...

ווערסט וואוינען אין פינסט׳רע קליינינקע רומס,
אין אַ שמוציגען הויז, אויף אַ בוידעם, טאָפּ־פלאָר,
ווערסט זעהן דעם לענדלאָרד גאַנץ עפטערס ביי זיך,
וואָס היט, דו זאָלסט צאָהלען די רענט אויף אַ האָר.
און ווערסטו ניט קענען איהם צאָהלען צום סראָק,
זאָ וואַרפט ער אין סטריט דיינע זאַכען אַרויס,
און זאָגט נאָך דערביי מיט אַ מינע פון שמערץ:
„איך מוז דאָך אויך צאָהלען די שטייער פון הויז“...

ווערסט קינדערלעך האָבען, ווערסט ליעבען זיי שטאַרק,
און עפטערס ניט האָבען קיין עסען פאַר זיי,
און זאָ ווי מיט שפּיזען ווערט שטעכען דיין הערץ
זייער ביטערער יאָמער, דער הונגער׳ס געשריי.

וועסט שטענדיג נאָר ציטערען פאַר'ן ביטערען „סלעק",
די פינסטערע צייט, ווען קיין אַרבייט איז ניטאָ;
וועסט פלוכען דיין לעבען, וועסט פלוכען דיין מאַן,
וועסט שילטען דעם חתונה טאָג, און די שעה.

דו געהסט צו דער חופה מיט שמחה, מיט פרייד,
דו מיינסט, דיך ערוואַרטעט דער מזל, דער גליק,
אָ מיידעל, דו ביזט נעבעך ביטער געאירט!
דער מאַרש צו דער חופה איז אַ טויטען־מוזיק,
תכריכים נאָר זיינען דער שלייער, דער טול;
די חופה — דיין גרוב, דער מת — דו אַליין,
דער גאָלדענער רינג איז אַן אייזערנע קייט
און אויך אַ מצבה, אַן אָנדענקונג שטיין!...

מייסטער און לעהרלינג

ער האַלט איהם און שלאָגט איהם, און האַלט איהם פעסט.
מיט הענד ווי מיט אייזערנע צוואַנגען.
דער אָרעמער לעהרלינג שרייט נעבעך אויס:
„וואָס האָב איך דען מייסטער בעגאַנגען?“

„דו קליינער יונגאַטש, דו האָסט היינט אין דער פריה
געקוסט מיין נעלל נעבען ברונען,
ווען דו האָסט זי דאָרט מיט צולאָזענע האָר
שעפענדיג וואַסער געפונען.“

„איך ווייס ניט אַליין ווי איך האָב עס געטהאָן,
איך שווער אייך, מיין העררה, בנאמנות;
עס האָט מיך געמאַטערט די ליעבעס־לוסט,
דאָס עס איז געווען אַ סכנות.

„די זון האָט אַריינגעשיינט אין מיין צימער,
און האָט מיך ניט שלאָפען געלאָזען;
כ'האָב געזעהן דעם טהוי אויפ'ן גרינעם גראָז
און געריכט דעם דופט פון די ראָזען.

„כ'בין אַרויס אין גאָרטען; אַ ליעדעל האָט זיך
אין טרעלען פון מיין האַלז געקייקעלט;
דאָך דאָרטען נעבען ברונען איז נעלל געשטאַנען
און האָט אויפ'ן עמער געפייקעלט.

„זי האָט אויסגעזעהן אַזוי שעהן,
דאָס מיך האָט די לוסט צוגומען,
און אַזוי ווי איהר זעהט זיינען מיינע ליפּען
מיט איהר באַק זיך צונויפגעקומען.“

פאַטער-געפיהלען

קינדער פון דער ערד, איך ליעב אייך,
ווי אַ פאַטער, און פערגיב אייך
אַלע אייערע זינד;
מיט, און פאַר אייך וואָלט איך לעבען,
אייך מיין הארץ אַוועקגעגעבען,
ווי אַ קליינעס קינד.

זעה איך אייך אין פולע גאַסען,
גליקליך און געציערטע מאַסען,
דורך דער יוגענד־ליעבע רייך, — —
וויינט זיך מיר מיט פריידען־טרערען,
און מיין איניגסטעס בעגעהרען
איז צו לעבען נור פיר אייך.

ציהט שטאַרקער די סטרונגעס

די הייזער ווערען העכער,
די לענדלאָרדס ווערען שטרענגער;
מיר שלאָפען אויף די דעכער,
און שטוב ווערט אימער ענגער.

די ארבייטס־צייט ווערט גרעסער,
דער ארבייטס־לאָהן ווערט קלענער;
די „באָסעס" געהט עס בעסער,
זיי ווערען דיקער, שעהנער.

די ריכטער ווערען שלעכטער,
ווי וואהרע קאניבאלען;
און דער וואָס איז גערעכטער,
דער מוז אלס אָפּפער פאלען.

די פוהר־לייט פון גן־עדן,
(רבנים, ווי אויך פריעסטער)
זיי הייסען אונז ניט ריידען,
ווען די וועלט ווערט אונז פינסטער.

ניט מעהר אזוי פיעל יאהרען
וועט אייך דאָס פאָלק פערשווייגען;
דער ראכע־גייסט, דער צאָרן,
ער האלט אין ווילדען שטייגען.

דריקט מעהר, איהר האַבונעס,
און טאַנצט אין די פּאַלאַצען,
ציהט שטאַרקער אָן די סטרונעס —
און די געדולד וועט פּלאַצען.

לעבט אין פריעדען

פריעדען אויף דער גאַנצער ערד,
גלייכהייט פאַר דער גאַנצער וועלט!
לעבט אייך פריינד, ווי אייך געפעלט,
אָהנע שווינדעל, אָהנע געלד,
אָהן דעם הענקער, אָהן דעם שווערד,
קעניג, בויער, שקלאַף און קנעכט,
יעדער האָט דעם זעלבען רעכט.
ניט קיין גאָט און ניט קיין טראָהן, —
יא, מען דאַרף קיין אויבענאָן,
און מען דאַרף קיין אונטען ניט.
וואָס מען דאַרף זאָל יעדער טהאָן, —
ווי דער בויער אַזוי דער קעניג.
ווען, זאָגט, וועט דאָן זיין וועניג? —

ערפּאַלג

אונענדליך וועלען מיינע בלומען בליהען,
ערדרייכט וועט ענדליך זיין מיין לעבענס־ציעל;
און אויב ניט אַלעס וועט מיין גייסט ערציהען,
פערלאָרען געהן וועט ענדליך דאָך ניט פיעל.

ניט אַלעס קען אין לעבענס־תהום פערזינקען,
ניט אַלעס קען פערלאָרען געהן אין רויש;
דער מוטנער שטראָם קען דאָך ניט אַלעס פערטרינקען,
די שטורעמס רוישען זיך אַם ענדע אוים. —

וואָס מוז געשעהן אינ׳ם מענשענ׳ס לעבען,
דאָס קומט אַם ענדע מיט די צייטען דאָך;
דאָס ברענגט מיט די נאַטור אין אייביגען שטרעבען,
דאָס שאַפט דער מענש אין שווערען לעבענס־יאָך.

דאָס איז דעם מענשענ׳ס אָנגעשטרענגטער ווילען,
וואָס שמידעט די מענשהייט׳ס אייביגען שיקזאַל;
דאָס זיינען אונזערע ערהאַבענע ציעלען,
וואָס עפ׳נען אונז דעם טיעפען לעבענס־קוואַל.

מען דאַרף נור וועלען אום צו קענען שאַפען,
מען דאַרף נאָר שטרעבען אום צו קענען זיין;
מיר קענען פריי זיין, אָדער הערען שקלאַפען,
ס׳איז ווי מיר אָרדנען אונזער לעבען איין.

שאפט אייך אליין א וועג צום עקזיסטירען,
אונ ניט פערלאזט זיך אויף דער הילף פון גאט;
ניט לאזט זיך אימער פון דער האפנונג פיהרען,
דער מענש וואס שטרענגט זיך אן, דער האט.

וואנדער-ליעד

יעצט מוז איך וואנדערן מיט מיין פרייער ליעד,
יעצט מוז איך וואנדערן און ניט ווערען מיעד,
עס מעג מיר ליגען אויף מיין הערץ א שטיין,
איך מוז מיר אלץ וויטער, אימער וויטער געהן.

איך מעג פערפאלגט זיין פון דער גרעסטער נויט,
מיין בעסטע האפנונג מעג יעצט ליגען טויט, —
איך וויים, א צייט וועט קומען, ווען דאס גליק
וועט לאכענד געבען מיר רוה צוריק.

איהם וועל איך טרעפען, דעם געזונדען פריינד,
זיין שטערען וועט גלענצען פון פערשטאנד בעשיינט,
מיט איהם צוזאמען וועל איך לעבען שטיל,
און אימער שטרעבען צו מיין וויטער'ן ציעל.

צו דיא ארבייטער

.1

ווען איהר זעהט די זון פערזונקען —
פינסטער ווערט איהר פלאַם,
און די ערד זעהט איהר פערטרונקען
אין אַ שוואַרצען ים —

זאָלט איהר מענשען, נאָר ניט מיינען
אַז די זון פערגעהט;
ניין! די ערד־האָט פון איהר שיינען
זיך אָװעקגעדרעהט..

.2

ווען איהר זעהט פון גליק, פון לעבען
שיינט אייך ניט דער פראַכט,
שטענדיג זעהט איהר פאַר זיך שוועבען
וואָלקענס שוואַרץ ווי די נאַכט —

ווייסט: דער גליק ווערט ניט פערגאַנגען,
ס'ליגט אויף איהם קיין פלוך,
איהר אַליין האַלט איהם פערהאַנגען
מיט אַ שוואַרצען טוך!...

עס איז אַ טרוים—דאָך ריכטיג

איך זעה ביי־נאַכט אין טרוים
ביי'ן טייך אַ שעפּסעל ליגען,
עס שטעהט נעב'ן איהר אַ וואָלף
און ברומט מיט פערגעניגען:

„עס האָט מיר גוט געגליקט
די שעפּסעל צו דערשטיקען;
יעצט וועל איך מיט איהר פלייש
אביסעל זיך ערקוויקען.“

ער עפענט אויף זיין מויל
און רייסט זי מיט די צייהנער,
ער פרעסט מיט אַפּעטיט
און האַלט שוין ביי די ביינער...

דאָך פּלוצלינג מיט אַמאָל —
עס פאַנגט זיך אָן ערהויבען
די שעפּסעל און בלייבט שטעהן
פערוואַנדעלט אין אַ לייבען —

און גיך וואַרפט זי דעם וואָלף
צו דר'ערד זאָ שטאַרק אַנידער,
אַז ס'ווערט צופלאַצט זיין פעל,
צושאָטען אַלע גליעדער...

— — — — — — — — — — — — — —

איך כאַפּ זיך אויף פון שלאָף...
עס שיינט די זון שוין ליכטיג —
איך קוק זיך גוט אַרום,
עס איז אַ טרום — דאָך ריכטיג...

ענטשלאָסענהייט

איך מוז געהן, און געהן אַליין,
כאָטש די וועלט האָט ליעב צו שטעהן,
גרויס אין פרייד און גרויס אין קוואַל
איז דער מענשליכער שיקזאַל.

אָפט האָט מיך די זאָרג געקיסט,
אָפט געבלוטעט האָט מיין ברוסט,
כ'האָב עס קיינעם ניט ערצעהלט,
און די וואונד האָט זיך פערהיילט.

ווי אַ לייכט-טהורם וועל איך זיין
אין דער וועלט פון שמערץ און פיין,
לייכטענדיג דורך שטורם און נאַכט,
ביז דער מיעדער מענש ערוואַכט.

ווערטער פון א ברודער

אין ענגערע קרייזען פערשטויסט דיך די וועלט און זי האלט
דיך געבונדען,
דיין איך ווערט געטויטעט און דיין אייגענער ווילען ווערט
לאנגזאם פערשוואונדען,
פערלאנגענדיג שטארבט דיין פערלאנגען, די לוסט אין דיין
הערצען ווערט שטילער,
די שעהנע געפיהלען פון מיטלייד און פריינדשאפט, זיי ווערען
אלץ קיהלער און קיהלער.

דו קענסט אויף דיין היים און דו קענסט אויף קיין מענשען
מיט ליעבע ניט קוקען,
פערלאשען און קאלט איז דיין פריינדליכער בליק און
געקרימט איז דיין רוקען,
און פינסטערנים הערשט אין דיין מוח, עס שטעהען
געלעהמט די געהירען,
און ווילענלאז לאזטו זיך קנעטען, געדאנקענלאז לאזטו
זיך פיהרען.

און מאגער און בלייך איז דיין פנים און שוואך איז דיין
יעטווידער אבר,
פון קנעכטשאפט און נויט א פערמאטערטער נייגט זיך דיין
קערפער צום קבר;
עס האט דיר די וועלט און דיין פאטער נאר צרות און
דומהייט געגעבען,
און האפנונגסלאז פיהרסטו אן ענגען, א שווארצען
געשטארבענעם לעבען.

אַ גוט וואָרט

איך שטעה ביים בוים און בליק אַרויף:
ער טראָגט די פריכטע רוהיג, שטאָלץ;
איך שטעה ביים בוים און בליק אַראָב:
מוראַשקעס קריכען אויף זיין האָלץ...

איהם קימערט ניט, דעם קלוגען בוים,
די חיה'לעך, זאָ שוואַך, זאָ קליין...
ער שענקט די וועלט זיין זיסע פרוכט
און בלייבט דורך זיי ניט נאַקעט שטעהן...

און איהר, אַ ברידער, ווען איהר קעמפפט
און טראָגט די מענשען־פליכט אויף זיך,
זאָ נעהמט אַ ביישפיעל פון דעם בוים
און קימערט זיך ניט אום דעם „איך"...

אויפ׳ן שטערבע בעט

א בייסמענט, א קבר גאנץ פינסטער און שמוציג,
צוברא̄כענע פענסטער פערקלעפּט מיט פּאפּיער,
די וועגט זייגען חושך, פערשימעלט און גליטשיג,
עס פייפט זיך א ליעדעל דער ווינד דורך דער טהיר.

דער פלא̄ר איז צופוילט לאנג אין שטיקלעך און ברעקלעך,
עס זעהט זיך די ערד נא̄ר פערפרא̄רען און נאס,
קיין אויוועך ניטא̄, און דער פרא̄סט ער קווועלט שרעקליך,
ער טרייסעלט און מוטשעט פיעל מעהר ווי אין גאס.

אויפ׳ן פלא̄ר, א̄ן א זייט, אויף א זאק אויסגעצויגען,
מיט שמאטעס בעדעקט, ליעגט א מענשען־סקעלעט,
ס׳איז געל זיין געזיכט, איינגעשרומפּען די אויגען,
ער מורמעלט גאנץ שטיל זיין לעצטעס געבעט...

גאנץ לויזע, פּאמעלעך, עס קלאפּט אין זיין הערצען,
אין האלז א̄בער כריפּעט אזוי ווי א זעג...
נא̄ך איין סעקונדע — עס זיעגען די שמערצען,
ער ענדיגט זיין לעבען — ער קומט צו א ברעג...

אין לומפּען געקליידעט, נעב׳ן איהם איינגעבויגען,
די ווייב מיט די קינדערלעך שטעהען ארום;
עס גיסען זיך טרערען פון זייערע אויגען,
און קלא̄געגדיג, שרייענדיג בעטען זיי איהם:

„אַ פּאַטער׳ל שטאַרב ניט! אויף אונז האָב רחמנות
און לאָז אונז ניט איבער גאַנץ עלענד אַליין,
עס שטעהט אונזער לעבען, אָהן דיר, אין סכנות,
מיר וועלען דאָך אַלע פון הונגער אויסגעהן...“

„אַ, פּאַטער׳ל שטאַרב ניט!“ — דאָרט יאָמערט מיט גרוילען
אַ קליינינקער אינגעלע, פיער יאָהר ערשט אַלט, —
„אַ געה בעסער ברענג אונז פון סטריט ברויט און קוילען,
איך וויל דאָך זעהר עסען, עס איז מיר זאָ קאַלט...“

ער גלעט זיינע באַקען — בעדעקט זיי מיט טרערען,
ער קליפּעט און יאָמערט „אַ וועה איז מיר ווינד!“
דער פּאַטער הויבט אָן מיט די ליפּען צו קעהרען
און ענטפּערט פּאַמעלעך זיין ווייב און זיין קינד:

„אַ הערט אויף צו וויינען, אַ הערט אויף צו קלאָגען,
און לאָזט מיך גאַנץ רוהיג בעגעג׳נען דעם טויט!
וואָס העלפט אייער וויינען, איך קען מעהר ניט טראָגען
די ליידען, די שמערצען, דעם הונגער און נויט.

„מען האָט מיך געבויגען, געמאַטערט, געפּייניגט,
געזויגען מיין בלוט אָהן אָן אויפהער אין שאָפּ,
מען האָט מיך פערוואונדעט, מען האָט מיך געבלוטיגט,
יעצט בין איך געפאַלען פון צו שווערען קלאָפּ...

„איך האָב מיין געזונד ביי׳ן מאַשין אָנגעוואָרען,
געהאָרעוועט ביטער, ווי טאָג אַזוי נאַכט,
עס האָבען די שלעגע פערקירצערט מיינע יאָהרען,
יעצט שטאַרב איך פון צרות... פון הונגער פערשמאַכט...“

עס האָבען זיך פלוצלינג די ליפּען פערשלאָסען,
ער האָט ניט גערעדט מעהר קיין איינציגעס וואָרט,
אַן אייז־קאַלטער שוייס האָט זיין קערפּער בעגאָסען,
ער איז אויסגעגאַנגען — געשטאָרבען זאָפאָרט...

צו דיא שטערען

שטערען, זילבער־קלאָרע שטערען!
האָט איהר אונזער וועלט בעטראַכט —
אונזער וועלט זאָ שלעכט, פערדאָרבען,
וואו עס הערשט די פינסטערע נאַכט?...

אונזער וועלט וואָס איז געגליכען
צו אַ פינסטערען יאָמערטהאַל,
וואו דער מענש אין גרויסע מאַסען
לעבט אין קנעכטשאַפט, פיין און קוואַל?

„בלאַסער דיכטער! — ניט געזעהן
האָבען מיר ביז יעצטיגער צייט —
ווי אַ זילבער־קלאָרער שטערען
זעהט די וועלט אונז אויס פון ווייט.“

פון מיין אַלבום

.1

איינגעהילעט אין אַ כמאַרע
ליגט דער הימעל ווייט און ברייט,
דאָך קיין איינציג טראָפּען וואַסער
פון דעם שוואַרצען וואָלקען געהט.

אויף מיין הערץ, ווי אויפ'ן הימעל,
ליגט אַ וואָלקען גרויס און שווער;
דאָך דער וואָלקען וויל ניט פּלאַצען,
ס'רינט קיין איינציג, איינציג טרער...

.2

און ווען איך געפעלט ניט די ליעד וואָס איך זינג —
די ליעד וואָס יעטווידער אות איז אַ טרער —
די ליעד, וואָס אָנשטאָט זי זאָל מאַכען איך גרינג
די הערצער — מאַכט זי נאָך טרויעריג שווער! —

זאָ זייט ניט אין כעס! — איך וואָלט האָבען שולד,
ווען עס וואָלט ניט געווען אָט דער איינציגער פאַל:
אַז די ליעד, וועלכע ברענגט איך אַרויס פון געדולד
וואָלט איך ניט געשעפּט פון אייער אייגענעם קוואַל...

.3

ווען איהר דאַרפט געהן פעריל זוכען
זוכט איהר זיי ניט אויף אַ באַרג —
נאָר ביים גרונד פון טיעפען וואַסער,
דאָרט געפינט איהר זיי ניט קאַרג.

ווען איהר ווילט געהן הערצער זוכען —
הערצער עהרליך, גוט און בראַוו?
זוכט ניט ביי די גרויסע הערען,
זוכט זיי נאָר ביי׳ם פּראָסטען שקלאַף!...

נאַטור־ליעדער

.1

ווי גרויס, ווי וואונדערבאַר ביזטו, נאַטור!
די פּערלען דיינע האָט דער מענש געזוכט;
די אוצרות דיינע האָט דער מענש בענוצט;
די קרעפטען דיינע האָט דער מענש בעהערשט;
די סודות דיינע האָט ער אויסגעפאָרשט, —
דו אָבער שטעהסט נאָך אין דיין אַלטער פּראַכט,
בעדעקט מיט גלאַנץ, אונענדליך ווי די צייט,
אָן אייביג־שטראַהלענדע געהיימנים!

.2

ווען דורך די בוימער שיינט דער לעצטער שטראַהל,
און אויף די בערג אַ זאַנפטער פּורפּור ליגט;
ווען דורך די פעלדער וועהט אַ פרישע לופט,
און בלום, און בלאַט ערשיינט ווי איינגעוויגט;
ווען אין דער הויך דער אָבענד־שטערן גלענצט,
שעהן ווי אַ שליח פון אַ נייער צייט, —
ווי דייטליך זעה איך דאַן דעם לעבענס־צוועק,
ווי איז מיין ברוסט ערפילט מיט לעבען דאַן!

.3

וועז כ׳שטעה ביי׳ם ברעג פון הויך־געוועלבטען פעלז
און קוק ארונטער אויף דעם ברייטען ים;
זוען אויף די ריעזען־וואָלקען רוהט מיין בליק,
און ווערט באהעפט מיט דער אונענדליכקייט;
וועז דורך דעם עטהער שוועבט מיין פאַנטאַזיע,
און זעהט דעם ליכטיגען פלאַנעטען־גאַנג,
ווי מעכטיג בין איך דאַן, און דאָך ווי שוואַך!
ווי ניכטיג בין איך דאַן, און דאָך ווי גרויס!

.4

וועז כ׳האָב פערצווייפעלט אין דער גרויסער וועלט,
האָב איך אַ טרייסט געזוכט אין דער נאַטור:
איהר יונגע שעהנקייט אין דער פריהלינגס־צייט;
איהר זיסער טרויער אין דער צייט פון הערבסט;
איהר שטילעס אַלטער אין דער ווינטער־צייט —
זיי האָבען מיך בערוהיגט און געשטאַרקט;
מיין ברוסט ערפילט מיט פרישער ענערגיע,
מיט יוגענדליכער קראַפט, און לעבענס־מוטה.

פעסט-ליעדער

1.

(פרויען כאָר):

פלעכטען מיר בלומען
אין פעלד און אין וואַלד,
געסט וועלכע קומען
בעגריסען מיר באַלד.

פרוכט פון די צווייגען
מאַכען מיר גרייט,
פלוימען און פייגען,
האָניג און ברויט.

באָקסער און מאַנדלען,
און טייטלען פריש,
שעהן צו פערוואַנדלען
דעם פריינדליכען טיש.

ליליען און ראָזען
מיט קוויקענדען דופט,
ווייראך און גראָזען,
צו ווירצען די לופט.

קומט דורך די פעלדער,
זאַמעלט זיי גיך;

קומט דורך די וועלדער,
יעדע פיר זיך.

.2

(מענער כאָר):

קומט צו די טישען
ווילקאָמענע געסט;
זיך צו ערפרישען
ביי'ם פרעהליכען פעסט.

פילט אָן די בעכער
מיט שוימענדען וויין,
ביז דורך די העכער
די זון שיינט אריין.

קומט, איהר בעגריסטע,
פון פריינדע געשעצט,
שטונדען פערזיסטע,
ערוואַרטען אייך יעצט; —

שטראַהלענדע אויגען,
און הערצער פול פרייד,
קעפּ אונגעבויגען
פון זאָרגען און לייד.

לוסט און געלעכטער
און פרעהליכע טענץ,
פון אייערע טעכטער
און בליהענדע קרענץ.

עראינערונגען פון קינדהייט

(געווידמעט מיין איינציגע שוועסטער)

.1

ביי די בלויע בערג
האבען מיר בלומען געקליבען,
ביי די בלויע בערג
בין איך אליין געבליבען.

געגצליך מיט בלומען בעשנעעט
איז דער בארג געלעגען,
ווען די פריינדינס זיינען
דיר געקומען ענטקעגען.

אין דעם טיעפען טהאל
בין איך אליין געשטאנען,
ווען איהר זייט פערשוואונדען
אין די בלויע טומאנען.

לאנג האב איך געבענקט נאך דיר,
דאך באלד ביזטו געקומען
מיט א שטראהלענדער געזיכט
און מיט בלויע בלומען.

.2

ביים וואסער־מיהל
האב איך שפאצירט,

און האָב מיר שטיל
די פיאַלקען בעריהרט.

ביי׳ם טיעפען גראָבען
האָב איך מיך בעזינט,
וואו די קרייטיכער האָבען
פריש געגרינט.

אויפ׳ן בערגעל כ׳בין
דאַן אַרויף,
וואו די בלומען בליה׳ן
און וואַקסען אויף.

דאָרט האָט מיך באַלד
בערוישט דער דופט,
פון גרינעם וואַלד,
פון דער פרישער לופט.

אין רויטע העמדלעך,
שטאַרק פערגניגט,
האָבען דריי פאָניעס
זיך דאָרט געוויגט.

אויף בלומען־בייטען
האָב איך געשפיעלט,
און האָב די קווייטען
אין מיין הערץ געפיהלט.

דעם גאַנצען טאָג
האָב איך דאָרט פערבראַכט,
און בין פרעהליך געקומען
אַהיים פאַרנאַכט.—

ליעבע=ליעדער

.1

זי האָט מיין הארץ געוואונען,
איך ווייס ניט ווי אזוי ;
זי האָט מיין הערץ געוואונען,
און טהוט מיר אזוי וועה.

איהר סאַמע בליק ערשרעקט מיך,
ווען איך דערזעה זי נאָר ;
א קאַלטער שוויים בעדעקט מיך,
ווען איך דערזעה זי נאָר.

וואָס ווילסטו ליעבסטע האָבען ?
וואָס מיינט דיין מאָדנער בליק ?
וואו זאָל איך מיך בעגראָבען,
פון פרייד, און לוסט, און גליק ?

.2

זי איז צאַרט און גליהענד,
ווי דער וויין ;
וואונדערליך אָנציהענד, —
וואָס קען בעסער זיין ? —

זי איז מילד און גליהענד,
ווי דאָס גליק;
זי איז ליעב און בליהענד,
וואונדער טהוט איהר בליק.

גענצליך בין איך איהרער,
זאנפט בין איך ווי זאפט;
גענצליך בין איך איהרער,
אָהנע מוטה און קראפט.

.3

ווי א קינד פערזינק איך
אין מיין לוסט;
אין פערטרויען רוה איך
ביי איהר ברוסט. —

לוסט-ליעדער

.1

אין אייביגער ליעבע פערזינק איך
אין אייביגער פריידע און לוסט;
און דורשטיג פון לעבענס-קוואַל טרינק איך
צו קיהלען מיין ברענענדע ברוסט.

מיר שטראַהלען אונצעהליגע ליכטער
אין מעכטיגער, אייביגער פראַכט;
מיר שיינען די שעהנסטע געזיכטער,
ווי שטערען אין הימעל ביי נאַכט.

דאָס לעבען פון פיעלע מיליאָנען
קלינגט אָב אין מיין ליעבענדער הערץ;
איך גרים די צושפרייטע נאַציאָנען,
ווי דער פריהלינג-פערקינדענדער מערץ.

.2

איך האָב זי געזוכט און האָב זי געפונען,
די לוסטיגע לאַכענדע מיידעל,
זאָ שעהן ווי אַ נימפפע, וואָס וואוינט אין אַ ברונען,
פאַנטאַסטיש, און ליעבענד, און איידעל.

איך האָב זי געזוכט און האָב זי געפונען,
איך האָב זי געקוסט און אומאַרעמט;
און באַלד, ווי אַ גייסט, איז מיין עלענד ענטרונען,
מיין הערץ האָט זיך ווידער דערוואַרעמט.

.3

לאַכען די שטראַהלענדע אויגען דיינע,
ווערען פערשוואונדען די זאָרגען מיינע;
הער איך דיין וואונדערליך־זיסעס ריידען,
זיץ איך פערגעטערט אין אייביגע פריידען.
שמייכעלט מיר זאָניג דיין יונגע ליעבע,
וויים איך ניט מעהר פון מינוטען טריבע;
זיצען מיר שווייגענד אומאַרעמט ביידע,
ווער איך אַ קינד און ווין פאַר פריידע.

געדיכטע

.1

די פאנטאזיע.

לעב מיט מיר אין לוסט און פרייד,
כ'וועל דיר קיינמאָל ניט טהאָן צו לייד;
כ'האָב פאַר דיר אַ שטילען אָרט,
צווישען וואַלד, און באַרג, און טייך;
זאַנפטע בלומען בליהען דאָרט,
וואונדער־שעהן און פאַרבען־רייך.
שמאַכטענדיג נאָך ליכט און טהוי,
עפ'נען זיי די בלעטער פריה,
ווי די ליעבע פון אַ פרוי
דופטעט זייער פאָעזיע.
כ'האָב אַ וואונדערליך געזאַנג
פון די גייסטער אין דער לופט,
הימליש שעהן איז יעדער קלאַנג,
זיס ווי פרישער בלומען־דופט.
אין די וואָלקענס וואונדער־וועלט,
וואו דער פרייער פויגעל שוועבט,
האָב איך דיר אַ שעהן געצעלט
מיט מיין צויבער אויסגעוועבט.
דאָרט לייכט די זעלע פון
דער שעהנהייט ווי אַ זון,
גייסטער טאַנצען צויבער־טענץ,

אויסגעציערט מיט שטראַהלען־קרענץ,
דאָרט שוועבט דער גייסט זיך פריי
פון דער ערדען־טיראַניי;
זיפצען הערט מען דאָרט ניט:
אַלעס גליהט, און לעבט, און בליהט,
אַלעס פרעהט זיך, אַלעס לאַכט,
אַלעס שטראַהלט אין פולער פראַכט.

.2

פערלאַנג.

אייביג וואו די שעהנהייט איז,
אייביג וואו די ריינהייט איז,
וויל מיין זעעלע וואוינען;
אייביג וואו די טריַיהייט איז,
אייביג וואו די פרייהייט איז,
וויל איך מיך בעקרוינען.

.3

א ראטה.

אין דער מענשהייט זאָלסטו גלויבען,
וועט דאָס גליק דיין רוה ניט רויבען;
זאָלסט אין זיך אַליין פערטרויען,
וועט דיר פאַר דער וועלט ניט גרויען.

.4

בעטראַכטונג.

יאָגסטו זיך נאָך פרייד צו גיך,
ווערט די פרייד פערשוואונדען,

האלסטו מיט דעם עלענד זיך,
דויערט עס אויף שטונדען;

אַלץ וואָס קוועלט און פייניגט דיך
האלט דיך פעסט געבונדען;
וועסטו ברודער פאָלגען מיך,
שען נאָר די סעקונדען. —

לוינען

ווען אַלע בליהען האָר איך איין,
ווען אַלע לאַכען וויין איך דאָן.
ווען די וועלט וועט זיין, וועל איך ניט זיין,
איך בין מיין פריינד אָן אָרעמאָן.

ווען די וועלט ווערט פרעהליך ווער איך טרויעריג,
ווען די וועלט ווערט נאַריש, ווער איך קלוג.
עס ציהט מיך צו די מענשהייט'ס עלענד,
עס שטויסט מיך אָב די מענשהייט'ס טרוג.

די גאַנצע וועלט איז מיר צו קליין,
אַ קליינער צימער איז מיר גענוג!
איך וויים ניט, בין איך אַליין,
אָדער איז אַלעם שווינדעל און טרוג? —

פערזען

.1

וואָס ווילט איהר, אַלטע ליעדער
פון לאַנג פערגאַנגענע צייטען ?
וואָס קומט איהר קלאַנגען ווידער,
און רופט מיך פון דער ווייטען ?

איך קען אייך ליעדער הערען,
דאָך זינגען אייך ניט מעהר,
פון זיפצען און פון טרערען
איז מיר דער קאָפּ צו שווער.

.2

וואָס בענקט עס זיך און בענקט זיך
גאַנץ טיעף ביי מיר אין ברוסט ?
וואָס דענקט עס זיך און דענקט זיך
פון אַלטער קינדער־לוסט ?...

איך בין שוין מעהר קיין קינד ניט,
און קען קיין קינד ניט זיין ;
אָפּט לאָזט די מענשהייט'ס זינד ניט,
און אָפּט די לעבענס־פיין.

דאָס בענקען נאָך שעהנהייט

נאָך דער שעהנקייט בענקען אַלע,
אַלע האָבען דאָך געפיהלען,
יעדער וויל זיין גייסט בעפרייען,
און זיין הערצענס־רוישען שטילען.

יעדער וויל זיין גייסט ענטציקען,
וויל דאָך אַמאָל וואונדער זעהן;
יעדער וויל אַ פריינד בעגליקען,
וויל וואָס נייעס זאָל געשעהן.

יעדער לעבט אַמאָל אין גלויבען,
יעדער האָט דאָך אַ געמיטה;
יעדער וויל אַ פריינד ערהויבען, —
וויל עס דען דער הענקער ניט? —

יעדער פיהלט דעם וואַהרען לעבען,
יעדער וויל וואָס גוטעס טהאָן;
נור מען דאַרף זיי אויגען געבען,
יעדער זאָל טהאָן וואָס ער קען. —

יא, מען דאַרף זיי נור ערקלערען,
יא, מען דאַרף זיי לערנען נור,
פיעלע וועלען דאַמאָלט הערען,
לעבען דאַן אין דער נאַטור.

אָה, פרעג מיך ניט

אָ, פרעג מיך ניט, וואַרום איך טרויער,
וואַרום איך בין אַזוי בעטריבט;
ניט פרעג, וואַרום איך ווער אַלץ בלאַסער —
איך בין פערליעבט, מיין פריינד, פערליעבט...

איך האָב מיין ליעבסטע ניט געזעהן,
נאָך ווייס איך, אַז זי איז זאָ שעהן,
ווי אַלע שטערען פון דעם הימעל,
און שעהנער, ווי די זון אַליין...

איך פיהל אַמאָל איהר באַלזאַם־אָטהעם,
ער קומט פון זעהר אַ ווייטע לאַנד —
איך פיהל איהם שטאַרק אין מיינע נערוועז
צוברענען זיך פון ליבעס בראַנד.

און ווען איך געה אין גאַס שפּאַצירען,
וויל איך קען פאַר שמערץ אין שטוב ניט זיין,
דאַן זאָגען מיר די שוואַרצע הייזער:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!“...

ווען כ׳געה אַמאָל ביי די פאַבריקען
און קוק זיך אין די פענסטער איין,
דאַן הער איך די מאַשינען רוישען:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!“....

ווען כ'זעה די בלייכע ארבייטס־מאַסען
און קוק זיי אין געזיכט אריין,
דאַן זאָגט מיר זייער מינע דייטליך:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!"....

ווען כ'זעה אין גאַס שפּאַצירען פאָהרען
דעם פאַבריקאַנט, דעם דיקען שוויין,
דאַן קלינגען זיינע זילבער־טאַלער:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!"....

ווען כ'זעה דעם בלויען ראָק ביין ווינקעל,
וואָס שטעהט און וויעגט זיך פונ'ם וויין,
דאַן זאָגען מיר די ווילדע אויגען:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!"....

און ווען איך זעה דאָרט די אָרמעען
מיט שווערד און ביקס מאַרשירען פיין,
דאַן קלינגט עס מיר פון זייערע שפּאָרען:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!"....

און ווען איך זעה דעם אַלטען קלויסטער
מיט'ן צלם אין דעם אבענד־שיין,
דאַן ווינקען מיר די הויכע פענסטער:
„ניטאָ, ניטאָ, די ליעבסטע דיין!"....

און יאָהרען קומען און פערגעהען,
די זעהנזוכט וואַקסט, עס וואַקסט דער פּיין;
דער ווינטער געהט, דער פריהלינג קומט,
דאָך, זי קומט ניט, — די ליעבסטע מיין!...

מיין פריינדין

אָ, גוטע, גוטע פריינדין מיין,
ווי ליעבסטו מיך אָהן שיעור!
דו לאָזט מיך ניעמאָלס איינזאַם זיין,
ביזט שטענדיג נאָר מיט מיר!

דו געהסט מיר נאָך בעגלייטענדיג,
ווען קלאָהר די זאָנע שטראַהלט,
דיין טוך אויף מיר פערשפרייטענדיג,
ווען שנעע און רעגען פאַלט.

דיין שווארצען שלייער פלאַטערען
זעה איך אויף יעדע הויז,
וואו מיינע פריינד זיך מאַטערען,
אום ברויט אַ שטיקעל בלויז....

ניטאָ צו דיר קיין גלייכערע,
דו ביזט זאָ גוט, זאָ מילד,
די טעכטער פון די רייכערע,
זיי זיינען שלעכט און ווילד.

זיי זעה איך אימער טאַנצענדיג
מיט לוסט פון שטעל צו שטעל,
זיי זעה איך אימער גלאַנצענדיג,
ווי זאָנענשטראַהלען העל. —

און אַך! איך קען ניט ליידען דאָס
פון טיעפענים דער זעעל,
עס מוז מיין אויג פערמיידען דאָס,
זאָנסט ברעכט מיין הערץ צו שנעל.

איך מוז דאַן אין מיין צימער געהן
צו טרויערן פאַר זיך,
און דאָרט, אין ווינקעל, אימער שוין
געפין איך ווארטען דיך.

דיין בליק דריקט אוים צופרידענהייט,
געמישט מיט טיעפען וועה;
אַך, וואָס פאַר אַ פערשידענהייט,
איז צווישען דיר און זיי!

זיי זיינען צו דער זאָנע גלייך,
וואָס בלישצעט פון דער הויך,
און דו — צו דער לבנה גלייך,
פערטרויערט, זאַנפט און בלייך.

איך טרעף דיך אימער זיצענדיג
אין שווארצען אָנגעטהאָן,
דיין אויג, פון מיטלייד בליצענדיג,
זי גלייכט אַ שווארצע זאָן.

אומאַרעמסט מיך מיט ליידענשאַפט,
מיין קאָפּ רוהט אויף דיין שוים,
און האָסטו ניט צו ריידען קראַפט,
דיין קום איז אָבער הוים...

דו זינגסט מיר שטיל, מיין טהייערע,
א טרויער־ליעד אָהן סוף,
און זינגסטו ווען א נייערע —
זי הער איך ניט... איך שלאָף...

איך האָב קיין פריינד, קיין גרעסערע,
ווי דו, אין נויט און פיין,
קיין טרויסטערין קיין בעסערע,
אָ, מעלאַנכאָליע מיין!...

איינזאַם

ביטער איז צו זיין פערוואָרפען
אין אַן איינזאַם, שטילען אָרט,
ווייט פון פריינד און ווייט פון ברידער,
וואו מען הערט קיין פרייעס וואָרט.

אַך, ווי זיס עס איז צו קעמפפען
אויפ'ן פעלד מיט אַלען גלייך!
שעהן פערלויפען טעג און וואָכען,
ווי די שטראָמען פון אַ טייך.

שווערער קאַמפף פאַר רעכט און פרייהייט!
מעגסט נאָך טויזענד מאָל זיין שווער,
ביזטו דאָך זאָ גוט און טהייער,
און איך ליעב דיך אימער מעהר.

וואָס איז דען אָהן דיר דער לעבען?
גאָר נישט, גאָר נישט, ווינד און שטויב!
דען וואָס טויגען אונז'רע מענשען
צו אַ וועלט פון מאָרד און רויב?

נאָב'לער קאַמפף, דו גיבסט מיר האָפנונג,
מאַכסט די שווערע צייטען גרינג:
אָהנע שטרעבען איז קיין לעבען,
און דו גיבסט עס מיר אַלסדינג.

און אָבוואָהל איך ליג געבונדען
אויפ'ן בעט, צובראָכען, קראַנק,
ביזטו דאָך, אָ, קאַמפף פאַר פרייהייט,
נאָר מיין איינציגער געדאַנק!

צו מיינע ברידער

די פיעדעל בין איך,
די סטרונעס זייט איהר,
נור איהר קענט דעם קלאַנג
ערוועקען אין מיר.

דאָס ליעד וואָס איך זינג
פערדאַנק איך נאָר אייך,
אַליין בין איך שטום,
ווי מאַרמאָר־שטיין גלייך.

און ליעב איך אייך ניט,
און ווער פלוצלינג מיעד,
דאַן זינגט זיך ניט מעהר
קיין איינציגעס ליעד...

פערלאַנג

אייביג וואו די שעהנהייט איז,
אייביג וואו די ריינהייט איז,
וויל מיין זעעלע וואוינען;
אייביג וואו די טרייהייט איז,
אייביג וואו די פרייהייט איז,
וויל איך מיך בעקרוינען.

די מיידעל'ס ליעבע ליעד

א בליהמעלע בליהט אין וואלד אליין,
פון דער וועלט בעהאלטען.
בליהמעלע, בליהמעלע, בליהמעלע שעהן
ווער וועט דיך נאך האלטען?

איבער די בערג שוועב איך ווי א רויך,
זים דופטען די קארן־בלומען. —
ווען וועט מיין געליעבטער אויך
צו מיר אמאל שוין קומען?

דעם גאנצען טאג זיץ איך און ווארט
און דענק פון איהם און דענק אלץ;
ער האט מיך ווידער אבגענארט,
און אך, איך בייגק און בייגק אלץ...

ער איז אַוועק

ביידע זיצען, ביידע שווייגען,
שטיל און רוהיג איז אין זאַאל,
דורך די געלבליכע גאַרדינען
וואַרפט די זון איהר לעצטען שטראַהל.

ביידע שווייגען — זיינע בליקען
ווענדט ער בעטענדיג צו איהר,
זי פערשטעהט זיין שטומע ביטע
און זי זעצט זיך ביי'ם קלאַוויר.

מיט די דינע צאַרטע פינגער
ריהרט זי אָן די ביינדלעך זאַכט ;
און זי שפּיעלט „די אַכט מאַרטירער" —
הינטער איהר שטעהט ער פערטראַכט...

אויסגעשפּיעלט די לעצטע טענער —
זיי פערקלינגען ווי אין שרעק ; —
לוסטיג שטעהט זי אויף פון פּיאַנאָ
און זי זעהט — ער איז אַוועק...

פרייהייט

(נאָך הענרי מאַקיי.)

דו האָסט מיך געפרעגט היינט מיט ציט׳רענדע ליפּען,
וועֶר איז פריי אין זיין לעבען.
איך האָב דיר געצייגט מיט׳ן פינגער צום הימעל:
„פריי זיינען די וואָלקען, וואָס שוועבען“,
און פריי איז דער ווינד, וואָס ער לויפט דורך די וויטקייט
פון׳ם וועלט־רוים אין עטליכע רגע׳ס,
און פריי איז דער ים, וואָס ער קוסט און וואָס לאַסצעט
די העלע, די זאַמדיגע ברעגעס.

פריי זיינען די בערג־שפּיצען יענע, וואָס זיי האָט
אַ פוס־טריט קיין מאָל ניט געבויגען,
און פריי זיינען אויך יענע רוהענדע וועלדער,
דורך וועלכע קיין קויל איז געפלויגען. —
דער פוקס בויט זיין נעסט דאָרט, דער הירש געפינט נאַהרונג,
פיעל מינים ערציהען זיך נייע;
די גאַנצע נאַטור מיט איהר גליהענדען לעבען
און שווייגענדען טויט, זיינען פרייע.

האָסטו ווען געזעהן דעם אָדלער אין לופטען?
ו ו אָ ס צייגט איהם, וואוהין זיך צו יאָגען?
און האָסטו אַ פערד אין דער וויסטע געזעהן,
וואָס האָט נאָך קיין אַמט געטראָגען?

האָסטו אויך געהערט מיינע שטורם־געזאַנגען,
די ערשטע און לעצטע, די טרייע? —
דער ים און דער אָדלער, די בערג און די וועלדער,
דער פערד און מיין ליעד זיינען פרייע!

דאָרט שפּיעלט זיך אַ קינד נעבען ברעג פון'ם טייכעל...
דאָס שיפעל צושפּאַלט דאָרט די כוואַליעס...
דער טהוי קוסט די ראָזע — וואָס שמייכעלסטו, זאָג מיר,
זאָ ביטער, זאָ טריעב איבער אַלעם?
אָך, יעצט ערטש פערשטעה איך די פראַגע,
ווער איז עס פריי אין זיין לעבען? —
מיר קנעכט פון דער דומהייט, נאָר מיר זיינען שקלאַפען,
וואָס האָבען צו פרייהייט קיין שטרעבען!...

אונזער וועג

(פריי נאָך געטהע.)

קענסטו, געליעבטער, יענע לאַנד,
וואו די ציטראָנען בליהען;
וואו אַפּעלסינען, שעהן ווי גאָלד,
אויף דונקעלע צווייגען גליהען;
וואו לופטען וואַרעם, זאַנפט און פריש,
פונ'ם בלויען הימעל וועהען;
וואו מירטען גרינען שטיל, — און הויך,
די לאָרבער־בוימער שטעהען?
קענסטו דאָס לאַנד? —

אהין! אהין
וואָלט איך מיט דיר, געליעבטער, ציה'ן —
דאָך, אַך! אויך דאָרט הערשט נויט און פּיין,
מיר וועלען ערשט ניט גליקליך זיין.

קענסטו, געליעבטער, יענעם הויז?
עס רוהט איהר דאך אויף זיילען;
די זאַאַלען גלענצען, לאַדען איין
צו בלייבען, צו פערווייל ען;
און מאַרמאָר־בילדער שטעהען פיעל,
שעהן אויסגעשטעלט אין ציילען;
זיי ווינקען ליעב, זיי רופען דיך

צו קומען, זיך צו איילען —
קענסטו דאָס הויז?

אהין! אהין
וואָלט איך מיט דיר, געליעבטער, ציה'ן —
דאָך, אָך! מיר קענען דאָרט ניט זיין,
מען לאָזט קבצנים ניט אריין.

קענסטו, געליעבטער, יענע וועג
פול דערגער און פול שלאַנגען?
דאָרט זיינען אַלע דענקענדע
און עהרליכע געגאַנגען. —
דאָרט בילען הינד אין לייבען־פעל,
דאָרט שרייען וועלף און טיגער,
דאָך אונערשראָקען וואַנדלען דאָרט
די צוקונפט'ס שטאָלצע זיעגער —
קענסטו דעם וועג? —

אהין! אהין
אָ, קום, געליעבטער, לאָמיר ציה'ן —
דאָרט ווינקט די פרייהייט'ס מאָרגענשיין,
די וועלט וועט פריי פון זאָרגען זיין.

נאָך היינריך היינע

שוואַרצע רעק, לאַקירטע שיכלעך,
ווייסע פלעט־זועש, גאָלדענע צייהנער,
זאַנפטע ווערטער, פרומע מינעם —
און די הערצער קאַלט ווי שטיינער!

און מיט קאַלטע, גלאַטע הערצער
שענקען זיי דער וועלט נדבות;
טאַנצען פיעל אויף צדקה־בעלער —
אַלץ צוליעב... צוליעב זכות אבות!

עדעלע הערצען, עדעלע פרויען —
מעגען נאַרען זיי פערטרויען,
אָבער איך וויל לויפען גיכער
העלפען, באַריקאַדען בויען!

אויף דער באַריקאַדע, דאָרטען, דאָרטען
נעהם איך מיר דעם ביקס אין אָרים
און בעדאַנק די פילאַנטראָפען —
כ׳מאַך זיי אין די הערצער וואָרעם....

דיא ארמוטה פריהער און יעצט

(פריי איבערזעצט אויס דעם דייטשען.)

פריהער האָט מען זי געזעהן,
וואו דעם רייכען׳ס פוס פלעגט טרעטען,
אויפ׳ן גאַס מיט זיפצען, וויינען,
אַ נדבה פלעגט זי בעטען;
פריהער פלעגט זי שטעהן ביין פּאַלאַץ,
קוועטשען זיך צו קירכען־טהירען —
איהרע מינען פון פערצווייפלונג
זאָלען רייכע הערצער ריהרען.

פריהער, ווען די גרויסע הערען
פלעגט זיך אַ יום־טוב מאַכען,
האָט זי זיי „וויוואַט" געשריען,
„עהרפורכט" פלעגט אין איהר ערוואַכען.
דאַנקען פלעגט זי פאַר אַ פוס־טריט,
ווען אַ סענט פלעגט זי נאָר קריגען,
און די האַנד פון דעם טיראַנען
פלעגט זי קושען מיט פערגניגען.

איהר הכנעה פלעגט געפעלען
זיין דעם הערשער. — דען די גרויסקייט
פונ׳ם טיראַן גלאַנצט שעהנער,
ווען די אָרמוטה צייגט איהר בלויזקייט...

יעצט — די צייט האָט זיך געענדערט,
און דער נויט דריקט, שטאַרקער, גרעסער,
דאָך די אַרמוטה בעט ניט מעהרער
פאַר דעם רייכענ׳ס שעהנע שלעסער.

שווייגענד שטעהט די אַרמוטה איצטער,
סטראַשענדיג מיט ערנסטע מינען,
אין פאַבריק פון דעם יאהרהונדערט,
ביי די רוישענדע מאַשינען.
און זי זוכט מיט שטאַרקע קרעפטען
זיך אַן אָרט אין קאַמפּף צו שאַפען,
מיט געדאַנקען־שאַרפקייט שמידט זי
פאַר דער צוקונפט איהרע וואַפען.

איצטער וואַרט זי ניט אויף פרומע,
ס׳זאָל דורך זיי אַ הילף איהר קומען,
ניין! זי פאָדערט יעצט מיט ערנסט,
וואָס מען האָט פון איהר גענומען.
די הצלחה פון איהר אַרבייט
זאָל קיין אַנדערען געהערען,
און גערעכטיגקייט און גלייכהייט
וויל זי זיך אַליין בעשערען.

פאַר די טהירען מעהר ניט ווימלען,
נאָר אין פּאַלאַץ אומשפּאַצירען!
און דער שעהנער קראַנץ פון פרייהייט
זאָל אויף איהר קאָפּ שוין בעציערען.
דער, וואָס וויל אַ חלק האָבען,
זאָל די משא העלפען טראָגען,
— און וועיל איהר צאָהל איז דער גרעסטער
וועט איהר קיינער „ניין“ ניט זאָגען...

דיא גראָבּע האַנד

(פריי איבערזעצט אויס דעם דייטשען.)

אָ, זאָג, ווארום נעהמסטו פערשעהמט
דיין האַנד זאָ גיך פון מיר צוריק?
ווארום ביזטו געוואָרען רויט
און קעהרסט אַוועק פון מיר דיין בליק?
דו שעהמסט זיך, ווייל דו ווייסט, דיין האַנד
איז ניט, ווי אַנדערע, ווייך און צארט —
זי האָט קיין שמוק, קיין רינג אויף זיך
און איז צושפּאָלטען, שוואַרץ און הארט? —

אָ, שעהם זיך ניט — איך ווייס גאַנץ גוט,
וואָס זי, דיין האַנד, האָט אויפגעטהאָן.
זי האט מיט צאַצקעס ניט געשפּיעלט,
ווי יענע הענד, פון אויבענאָן...
מיט'ן פאָכער האָט זי ניט געפאָכט,
קיין ליעד געשריעבען אויפ'ן פּאַפּיער
און ניט געקלאַפּט אין רייכען זאַאל,
די ווייסע ביינדלעך פון'ם קלאַוויר.

זי האָט דעם פאָטער נאָר דערנעהרט,
וואָס איז געלעגען קראַנק פיעל יאָהר;
זי האָט די קליינע שוועסטערלעך
געגעבען ברויט, געקאָרמעט נאָר.

פאַר פיעל האָט די שוואַכע האַנד
דעם שטיקעל ברויט אין נויט געשאַפט,
דאָס איז געוועזן קיין לייכטע זאַך
פאַר אַ מיידעל, זאַ ווי דו, אָהן קראַפט.

דיין האַנד איז ניע געוואָרען מיעד
און האָט געאַרבייט מיט'ן שוויים.
און איז זי יא אמאָל, גאַנץ שפעט,
אַראָבגעפאַלען מיעד אין שוים —
דאַן איז אַוועק איהר צאַרטקייט באַלד,
פערשוואונדען איז איהר טיעפער חן
און גראָב געוואָרען איז די האַנד,
וואָס איז געוועזן אַמאָל זאָ שעהן.

און דאָך, איך ליעב זי יעצט פיעל מעהר,
ווי יענע הענד, וואָס זיינען פיין —
ווי יענע הענד, וואָס נאָר דורך זיי
מוז דיין האַנד גראָב און שמוציג זיין...
זאָל קושען יענע צאַרטע הענד
דער אויסגעפוצטער, רייכער העדר ;
אויף דיין האַנד, שוועסטער, טריעפט אַראָפּ,
אוים דאַנקבאַרקייט, אַ הייסער טרעהר...

דאָס מאָדעל

(נאָך אַננאַ בערט.)

זי זיצט נעבען פייער־פּליים שפּעט אין דער נאַכט,
געבויגען דעם קאָפּ און די אויגען פערמאַכט,
אין שוואַרצע געדאַנקען פערזונקען;
אין צימער איז דונקעל, אין צימער איז קאַלט,
די קוילען, די לעצטע, פערלעשען זיך באַלד,
עס גליהען נאָר איינינע פונקען.

זי איז אין איהר יוגענד געווען זעהר שעהן,
בעצויבערט האָט יעדען איהר הימעלשער חן —
דער פאָטער איז לאַנג שוין געשטאָרבען;
די מוטער איז פיעל מאָל פערהייראַטה געווען —
זי ווייס ניט גענוי, וואָס מיט זיי איז געשעהן,
איהר זעעלע וואַר לאַנג שוין פערדאָרבען.

זיי האָבען געליטען אי הונגער, אי נויט
און בלייך איז די טאָכטער געוואָרען אָהן ברויט —
געזאָגט האָט די מוטער זי קוועלענד:
„דו ביזט אַזוי ווייס, אַזוי שעהן ווי געשניצט,
דו וואָלסט דאָך אַ קינסטלער די אויגען פערבליצט,
ער וואָלט אונז גערעטעט פון עלענד.“

און זי קוועלט זי טאָג־טעגליך און בעט מיט געוויין,
ביז ענדליך די טאָכטער בעשליסט זיך צו געהן;

און ציטערענדיג לויפט די יתומה
צום קינסטלער, צום גרעסטען, און געהט אין דער פריה
אַרויף אין זיין פּרעכטיגער קונסט־גאַלעריע —
עס קלאַפּט איהר אין הערצען פאַר אימה.

דאָרט שטעהען פיעל פרויען אין שנעע־ווייסער פּראַכט,
גאַנץ נאַקעט, ווי ס׳האָט די נאַטור זיי געשאַפט —
עס גליהען איהרע באַקען, ווי ראָזען;
די מאַרמאָרנע שעהנקייט פערבלענדט איהר דעם בליק
און באַלד, די מינוט, וויל זי לויפען צוריק,
דאָך וויל זי דער קינסטלער ניט לאָזען.

ער האַלט זי געפאַנגען — דאָך ניט מיט געוואַלד,
עס רעדט פון איהר עלענד איהר בלייכע געשטאַלט —
ער וויל זי מיט חניפה פערפיהרען;
ער צייגט איהר אַ טייסטער, אַ שעהנעם, מיט גאָלד —
און דאָס האָט די אָרעמע מוטער געוואָלט —
און ענדליך פערשליסט ער די טהירען.

עס ציטערען איהרע הענד און דאָס הערץ איז פול לייד,
זי טהוט אוים די קליידער און נאַקעטערהייד
בעוויזט זיך איהר לייבליכע ריינקייט;
זי הויבט אויף די הענד און פערשטעלט דאָס געזיכט
און שטעהט אַ פערעשהמטע אין זון־שיין און ליכט,
אַ בילד פון דער גריכישער שעהנקייט.

און ער האָט זיין בליק מיט איהר קערפּער בעהעפט,
ער מעסט מיט די אויגען און צייכענט און טרעפט,
פון איהר וואונדער־פיגורע בעגייסטערט;
און לאַנגזאַם ווערט שטילער איהר שמערצענס־געפיהל,

זי עפענט די אויגען און קוקט אין דער שטיל,
ווי איהר חן ווערט זאַ קינסטליך בעמייסטערט.

און ווערט זי פערמאַטערט, דאַן דריקט ער צום שלום
אויף איהר שנעע־ווייסען גאַקען דעם ערשטען קוס:
„און זעה איך אייך קומענדיג מאָרגען?"
און קומענדיג מאָרגען און געהענדיג לאַנג,
איז מעהר שוין איהר הערץ ניט געוועזן אַזוי באַנג —
און זי האָט איהר געזיכט ניט פערבאָרגען.

און ער האָט געשאַפען אַ הערליכעס בילד,
וואָס האָט איהם מיט לוסט און ענטציקען ערפיעלט,
און דאָס פּראַכט־ווערק וואָס ער האָט געבאָרען,
ער שיקט עס אַלס וואונדער פון שטאָדט צו שטאָדט,
דאָך זי, דאָס מאָדעל פון זיין קונסט־ווערק, זי האָט
איהר צניעות און עהרע פערלאָרען...

אָ, מענשען, איהר שילט און איהר האַסט זי דאַרום,
און דאָך — די מאַרטירער־קרוין פינקעלט מיט רוהם
און גלענצט אויף איהר זינדיגען שטערן:
די נאַקעט געוואָרענע שעהנקייט דורך נויט,
פון איהר האָט די הערליכע קונסט זיך פערשפּרייט,
און דער זיעג פון דער קונסט וועט זי עהרען!

דיא בּעשטראָפטע אונשולד

(אויס דעם דויטשען.)

וואָס פיהרט מען דאָרט די מיידעל, די בלייכע,
גּעבונדען דורך דער ענגער גאַס?
וואָס טראָגט מען דאָרט די צאַרטע לייכע,
פערוויקעלט האַלב און מאַרמאָר־בלאַס?
די מאַסע מורמעלט שרעק־צוטראָגען:
„ס'איז וואָהר? מען וויים שוין יעצט איהר זינד?"
מען הערט אַן אַלטע פרוי דאָרט זאָגען:
„זי האָט ערשטיקט איהר אייגען קינד!"

די ווייבער שטעהען טיעף געבויגען
און הערען וואָס די אַלטע זאָגט;
מיט כעס זעהען אַלע אויגען
די עלענדע, וואָס געהט פערצאָגט.
מען זעהט קיין איינציג טרעהר ניט פאַלען
פאַר דער, וואָס געהט צום קערקער יעצט,
דאָך הערט מען שטימען צאָרניג שאַלען
און הענד זעהט מען צונויפגעקוועטשט...

אָ, פאָלק, מיט דיין בעשלוס, דעם שנעלען,
וואָס זעהט נור ביז צום נעקסטען שריט;
מיט דיין ענטציקונגס־פלאַם, דעם העלען,
וואָס נעהמט דיין גליק צום גרונד אָפט מיט —

וואָס וויגסטו, זאָג, מיט גיכע ווערטער
די עלענדע אין מאָרד־שולד איין
און גערהסט אַריבער יעגע ערטער,
פון וואו עס שטאַמט די גאַנצע פיין?

קומט מיט! איך וועל דעם מערדער צייגען,
וואָס טראָגט די שולד פון דיעזען מאָרד;
איהר, בלינדע פלוכער, וועט דאַן שווייגען
ביים אנבליק פון דעם גראָבען לאָרד.
איהר דאַרפט דעם בליק צום גלאַנץ ערהויבען,
צום שלאָס, וואָס איהר האָט אויפגעבויט,
דאָרט זיצט דער העלד, וואָס וויים צו רויבען
די אונשולד, וועלכע זיך פערטרויט...

ער זיצט אין גרויסע, רייכע זאַאלען,
אויף זייד און סאַמעט פריי און פראַנק,
בריליאַנטען וואַרפען צויבער־שטראַהלען
אויף איהם, וואָס איז פון זינד האַלב קראַנק;
ער טרוימט אין זאַנפטען אבענד־שלומער,
פון מיידלעך און פון ליעבעס־גלוטה —
גאָר איהם בעשטראָף, דו פאָלק פון קומער,
צופלייש איהם מיט דיין שטאַרקע רוטה!...

בעריל מטושטש

(נאך געטהע)

איך בין געווען אַ פילאָזאָף
און האָב געלאַכט פון פּאָעזיע,
און האָב אין יעדען מענשען צום סוף
געזעהן אַ נאַר דער פאַנטאַזיע;
נאָכדעם בין איך געווען פּאָעט,
האָב שטאַרק געליעבט די פּאָעזיע,
און האָב אין גאַס, אין שטוב, אין בעט,
געטרוימט פון מוזען שפּעט און פריה.

דאַרום פייף איך איצטער אין דער הויך,
דאָס אַלץ איז נאַריש, אַלץ איז רויך,
דאָס הענקען און דאָס טרוימען אויך.

איך בין געווען אַן אַקטיאָר,
און האָב זיך אָנגעבלאָזען שטאַרק,
האָב זיך געקרייזעלט לאַנג די האָר,
געגלעט די וואָנציעס און דעם קאַרק;
און דאַן בין איך געוואָרען מיעד
צו בייטען אימער מיין געשטאַלט,
און בין געוואָרען ווי דער איד,
וואָס ווערט אין דער אמונה אַלט.

דרום זינג איך איצטער אין דער שטיל,
דאָס אַלעס, אַלעס האָט קיין ציעל,
די וועלט איז נור אַ קינדער־שפּיעל.

איך בין געוואָרען גוט און פרום,
און האָב די ראַכע שטאַרק פערהאַסט;
האָט מיך די וועלט געררופען דום,
און מיך בעהאַנדעלט ווי איהר פאַסט;
און דאַן בין איך געוועזן טיראַן,
און האָב די גאַנצע וועלט געדריקט,
און בין פון האַס און שלעכטסקייט האָן
געוואָרען באַלד אַליין דערשטיקט.

דרום שווייג איך איצטער וואו איך בין;
איך לויף אַהער, איך לויף אַהין,
און אַלעס, דאַכט מיר, האָט קיין זין.

איך בין געוואָרען אַלט און גרוי,
און האָב מיר אין דער פאַנטאַזיע
געלאַכט פון יעדער שעהנער פרוי,
און איבערהויפּט פון יעדע „זי“;
און דאַן בין איך געוואָרען יונג,
האָב צוגעשפּרונגען אויף איין פוס;
אַ בליק, אַ לאַך, אַ וואָרט אַ שפּרונג,
איך האָב גע'חלש'ט נאָך אַ קוס.

דרום לאַך איך יעצט פאַר זיך אַליין,
דאָס אַלעס וואָס איז יונג און שעהן
מוז דאָך אַם ענדע אונטערגעהן.

איך בין געווען אַ קינסטלער אויך,
בעליעבט, בעוואונדערט און בעריהמט;
כ'האָב אַלץ בעטראַכטעט פון דער הויך,
און זיך אַביסעל צוגעברומט,
און דאַן בין איך געוואָרען פראָסט,
אַזוי אַ מענש, מיט מענשען גלייך,
האָט מיך אַ שטיק געזונד געקאָסט
צו האַלטען פעסט מיין קעניגרייך.

דרום זיפץ איך איצטער פריה און שפעט,
דען אַלעס וואָס מען טראַכט און רעדט
איז ווי דער טרוים פון אַ פּאָעט.

איך בין געווען אַ סאָלדאַט
און האָב מאַרשירט מיט גלייכע שריט,
און האָב ביין ברענענדען האַרמאַט
געזעהען ווי דאָס פולווער פליהט;
און דאַן האָב איך מיר אויסגעלאַכט
פון פולווער, ביקסען, קריעג און שווערד,
און האָב פאַר זיך אַליין געמאַכט
אַ פריעדען אויף דער גאַנצער ערד.

דרום קלאַפּ איך מיט די פינגער צו,
מיין קריעג און אויך מיין פריעדענס רוה
איז דום, ווי אַלעס וואָס איך טהו.

איך בין געווען וואָס איהר ווילט,
און האָב מיר פיעלעס איינגערעדט,
איך האָב מיר מיט די וועלט געשפּיעלט,
ווי איינער שפּיעלט זיך אין אַ געוועט.

איך האָב געבענשט און געפלוכט,
געוואָרען פּעט, און דין, און דאַר,
איך האָב געטרוימט, געטראַכט געזוכט,
און בין אַרויס אַ האַלבער נאַר.

דרום לאָך איך מיט פערגניגען היינט,
איך האָב די וועלט ניט צו שטאַרק פיינט,
און בין אַ שטיקעל מענש, מיר שיינט. —

ליעדער

(איבערזעצט אויס דעם ענגלישען)

.1

זאָנען־אונטערגאַנג.

אויף אַ באַרג, פון מענשען ווייט,
וואַנדעל איך אַליין,
שטראַהלענד ראַש אין מערב זייט,
נעהמט די זון פערגעהן.

אַבגעטונקט אין שטראָמען ליכט
ליגט די שטאָדט אין טהאָל,
לאַנגזאַם ווענד איך מיין געזיכט
פון דעם לעצטען שטראַהל.

פריידליך קומט די נאַכט און קיהל,
דען דער טאָג איז מיעד,
און מלאכים זינגען שטיל
אין מיין הערץ אַ ליעד.

.2

צו אַ בלומען־בייט.

שעהנע, ריינע בלומען־שוועסטער,
ווען איך זעה אייך בליהענד שטיל,

דעמאָלט איז מיין גליק דער גרעסטער,
ווער איך רייכער אין געפיהל.

כ'וואָלט אייך דריקען צו מיין הערצען,
כ'וואָלט ווי שוועסטער אייך געקוסט,
דען איהר שטילט מיר איין די שמערצען,
און ערפילט מיין הערץ מיט לוסט.

3.

מאַי־ליעד.

קומט דער שעהנער מאָנאַט מאַי
ווערען אַלע הערצער פריי,
זינגט די פויגעל, בליהט דער וואלד,
הויבט דער מענש אָן ליעבען באלד.
שעהן און ניי,
ליעב און טריי,
איז די וועלט אין מאָנאַט מאַי.

שפּראָצט אויפ'ם ניי דאָס גרינע גראָז,
גיט אַ וואַרעמער ווינד אַ בלאָז,
לעבט דער אָר'מסטער ווידער אָפּ,
גרינגער ווערט עס אונז אין קאָפּ,
און די וועלט,
ניי־בעזעלט,
וואַרפט איהר טרויער־קלייד אראָפּ.

נייע און אַלטע ליעדער

זיי קלינגען מיר פרעמד, יענע אַרבייטער־ליעדער,
וואָס איך האָב געזונגען, און וויל זינגען ווידער.
עס ווילט זיך מיר לעבען, עס ווילט זיך געניסען,
איך וויל מיינע אויגען פונ׳ם עלענד פערשליסען,
און מעהר פון קיין אָרמוטה און דחקות ניט וויסען.
עס רופען מיך שטימען פון שעהנערע וועלטען,
וואו גראָבקייט און אָרעמקייט זעהען זיך זעלטען, —
פון וועלטען פון פריידע און גליקליכע טרערען,
פון בעסערע זיטען און לייכטערע לעהרען,
פון קונסט און געשמאַק, פון טאַלאַנט און ענטציקען,
פון גליהענדע הערצער און שטראַהלענדע בליקען.
עס רופען מיך שטימען, און וועקען, און ריהרען,
און ווילען צו בעסערע צייטען מיך פיהרען, —
צו צייטען פון גלויבען און גליקליכעס האָפען,
פון רוהיגעס וואַכען און זאָרגלאָזעס שלאָפען,
פון לופטיגעס לאַכען און זאַנפטערע שמייכעל,
פון הערצער בעגרענצטע און גלויבענדען שכל.
ווי ליעבליך זיי קלינגען די שטימען פון וויי‍טען!
ווי אונגערן ס׳ווילט זיך די עהרע פערבייטען!
דעם אַרבייטער׳ס לעבען, ווי טרוי׳ריג עס קלינגט מיר;
ווי דונקעל און פינסטער, און שרעקליך עס ווינקט מיר
פון וויי‍טען דער אייביגער עלענד, וואָס דריקט איהם
און קוועלט איהם און פּלאָגט איהם, און מאַטערט און
שטיקט איהם!

ווי קליין איז זיין וועלטעל, ווי דונקעל זיין לעבען,
ווי ענג איז זיין „איך“, ווי בעשרענקט איז זיין שטרעבען!
אָהן שכל, אָהן וויסען, אָהן גייסט און אָהן מח,
אָהן פרישקייט, אָהן זאַפט, אָהן לעבען, אָהן כח,
פערדאַרט און פערטריקענט, צודריקט און פערוויאַנעט,
דערשלאָגען, פערוואונדעט, צובלוטיגט, צוראַנעט:
גענאַרט און בעטראָגען, פערדומט און געבלענדעט,
פערשפּאָט און ערניעדריגט, פערשטויסען, געשענדעט,
בערויבט און בע'גזל'ט, געפליקט און געשונדען. —
ווי טרוי'ריג זיי קלינגען, די פריהערע ליעדער, —
דאָך ווילט זיך געדענקען און זינגען זיי ווידער!

מוטער און טאָכטער

ביים וואַש־טאָפּ שטעהט די מוטער,
עס העלפט איהר אויך איהר קינד;
אוןביידע וואַשען, דרעהען
די שוואַרצע וועש געשווינד.

די מוטער טהוט די אַרבייט
אַ גאַנצע וואָך אין הויז,
די טאָכטער געהט פערדיענען
און העלפט איהר זונטאָג בלויז...

די מוטער איז אַ בלייכע,
אַ דאַרע, שוואַכע פרוי;
די טאָכטער איז אַ בלומע,
וואָס ווערט פערוועלקט אָהן טהוי...

די מוטער ליעבט די טאָכטער —
דאָך זי איז שוואַך אַליין,
די טאָכטער ליעבט די מוטער
און העלפט די וועש איהר דרעה'ן.

איך שטעה אין ענגען צימער
און קוק פערטראַכט אויף זיי;
עס איז דאָך גאַנץ געוועהנליך,
דאָך, אַך! דאָס הערץ טהוט וועה...

די זיפּצענדע שטימע

די לופט איז דומפּף, עס איז פֿאַרנאַכט;
די זון פֿערזינקט, דאָרט ווייט, בעזאַכט;
דער אבענד שפּינט מיט גרינגער האַנד
די שוואַרצע פֿעדים אויפ׳ן וואַנד.

און באַלד דערהער איך דורך דער לופט
אַ טרויער־שטימע וויינט און רופֿט,
איהר זיפּצער־טאָן צוגיסט זיך גלייך,
ווי ס׳וואָלט געוועזן פֿון מאַרך אַ טייך...

און טיעף אין הערצען דרינגט זי איין
און וועקט די שמערצען, און וועקט דעם פּיין
און יאָמערט, בעט מיט טיעפֿען וועה:
„וואָס זיצסטו שטיל, וואָס זיצסטו — געה!“

איך הער זיך איין, איך קוק זיך אום,
ס׳איז אַלעס רוהיג, שטיל אַרום,
דאָך אַרבייטס־מאַן, די שטים, מיר שיינט,
דאָס איז דיין שוויגען, אַר׳מער פֿריינד...

אויפרוף

(סאַטירע)

פאַרוועֿרטס! פאַרוועֿרטס! ליעבע שמייכלער,
גוטע, פרומע, שטילע הייכלער,
ביזנעס־מאַכער, טעלער־לעקער,
פאָלקס־פערזאָרגער, וועלט־ערוועקער,
„סמאַרטע" לייט פון אַלע קלאַסען!
האָט רחמנות אויף די מאַסען,
וועלכע שטאַרבען אין די גאַסען,
דורך דעם הונגער־טויט, דעם בלאַסען —
גלייך ווי ענגעל קומט, בעווייזט זיך!
האָט רחמנות — אַדוועֿרטייזט זיך!...

וואָס? איהר הערט קיין טאָלערס קלינגען?
זייט איהר קלוג — הערט אויף צו דינגען!
מיט אַ זיפץ און מיט אַ חנ'דעל,
מיט אַ ברעקעל, מיט אַביינדעל
קענט איהר יעצט דעם „חן" געווינען —
„קעש" וועט איהר נאָכהער פערדינען,
ווען דער שוויים וועט ווידער רינען
פון די לעבעדיגע מאַשינען! —
נעהמט אַוועק דעם הונגער'ס רימען,
קויפט מליצים, קויפט זיך „שטימען"!....

פון ציריך

אין ציריך לעבען שטראַנד אַליין,
דאָרט שטעהט דער שליח ציבור;
די אַלפּען גלענצען וואונדער־שעהן,
די זאָנע האַלט ביים אונטערגעהן,
זי שטייגט די בערג אַריבער.

בעגייסטערט און בעצויבערט שטעהט
דער בראַווער שליח ציבור,
ער האַלט דעם מויל געעפענט ברייט
און אָטהעמט איין די לופט וואָס וועהט,
און רעדט אין זיסען פיבער:

„ווי דאַנק איך אייך, אַ ארבייטס־לייט,
וואָס איך בין יעצט אין ציריך!
איך מערק ניט ווי עס לויפט די צייט,
איך שווים אין לויטער זעליגקייט,
אַ גראַפען־לעבען פיהר איך.

„איך טהו זיך אָן אין ווייסע וועש
ווי איך שטעה אויף, פריה־מאָרגען,
און געה שפּאַצירען אין קאָנגרעס —
(אַ דאַנק דעם מענשליכען פראָגרעס)
איך וויים ניט פון קיין זאָרגען.

„איהר הונגערט האָרט — מיין שמערץ ווי גרויס ! —
מיט קינדער און מיט פרויען ?
אָ !... דאָ אין ציריך איז ניט היים,
דעם בעסטען וויין, דאָס פעטסטע פלייש
איז גרינג דאָ צו פערדייען...

„דאָך אַך ! ניט לאַנג נאָך וועל איך שטעהן
און זעהן די שנעע־בערג שטראַהלען ;
איך מוז צו אייך ווידער געהן,
אָ, ברידערלעך ! עס ווינקען שוין,
עס רופען מיך די וואַהלען...

„איהר פרעגט, וואָס האָט מען אויפגעטהאָן
ביז יעצט פון אייערטוועגען ?
מען האָט פערשוואַצט דעם גאָט מאַמאָן,
פערטרונקען שטאַט, און קירך, און טראָהן
און... געוואַלד ! הערט אויף צו פרעגען...“

עפּיגראַמען

קיינער פֿערשטעהט ניט דאָס לעבען, אַזוי ווי מען קען עס פֿערשטעהן;
אימער נאָך בלייבט אונז צו לערנען, אימער נאָך ווייטער צו געהן.
שטרעבענדיג ווערען מיר קליגער, קעמפֿפענדיג ווערען מיר אַלט;
ווייט אין דער שלאָפֿענדער צוקונפֿט, זעהען מיר אונזער געשטאַלט.

די ליעבע ווי פֿערלענדער טהוי, און דופטענדעס האָניג טריפֿט
פֿונ׳ם דיכטער׳ס הערץ; אָפֿט רופֿען די מענשען עס גיפֿט.
די יוגענד לויפֿט נאָך דער אַלטקייט, די אַלטקייט נאָך יוגענד;
די טוגענד האָט לוסט צו פֿערברעכען, ס׳פֿערברעכען צו טוגענד.
אָפֿט ווערענדיג מיעד פֿון דאָס אַלטע, זוכען מיר נייעס גליק;
דאָס נייע אָפֿט זעהענדיג — ווילט זיך דאָס אַלטע צוריק.
קענסטו אין לעבענס־קאַמפֿף בליהען, מיט טהאַטען בעלאָדען זיין שווער,
מענש! זיי צופֿריעדען: — וואָס קענסטע פֿערלאַנגען נאָך מעהר?
ביזטו אַזוי ווי אַ בוים, וועלכער גיט אונז ערפֿרישענדע פֿרוכט,
ווערסטו געשעצט און געאַכטעט, ווערסטו געליבט און געזוכט.
אימער נאָך האָבען מיר ליעבער די מענשען מיט הייסעס געפֿיהל,
דאָך פֿיהרען די קעלטערע מענשען אָפֿט גיכער צום ציעל.

דאָס וואָס דיך עקעלט אָפּ היינט, קען דיך מאָרגען נאָך
מאַכען ענטציקט;

מרעט ניט דאַרום אויף דער זאַך, וועלכע האָט דיך נאָך היינט
ניט בעגליקט.

מעסטען, און וועגען, און לערנען, זעהן און צווייפלען
און מעסטען,

פּאַסט פאַר דעם עדעלסטען מענשען, פּאַסט פאַר דעם דענקער
דעם גרעסטען.

ביזט אַ דענקער אַ דיכטער, זיי גרויס אין דיין שטילעס
געצעלט,

דאָך צייג ניט דיין גרויסקייט צו אָפּען דער נאַרישער
וועלט.

די וועלט קען בעוואונדערען גרויסקייט, דאָך לאַנג צו איהר
וויל עס ניט קניהען;

דאָס גרויסע מוז ענדליך זיך עטוואָס צו בויגען בעמיהען.

די דיכטונג איז אַזוי ווי אַ וואַלד מיט דופטענדע, ריעזיגע
בוימער;

דאָך מוז די ערפאַהרונג בעגלייטען און פיהרען דעם
טרוימער.

מיר ווילען ניט טהאָן וואָס מיר טהוען, און פרעגען: וואַרום?

מיר טהוען ניט ווילענדיג, איידער מיר זעהען זיך אום.

דאָס לעבען פערשווינדעט אונז פרעגענדיג: יא אָדער ניט?

דען „יא“ אָדער „ניט“ איז דער פלאַנטער ביי אונזערע טריט.

„דעם פריינד וועל איך מעהר שוין ניט זעהן, איך האָב שוין
צו איהם ניט קיין לוסט“;

דאָך באַלד ווי איך האָב עס בעשלאָסען, האָבען מיר זיך
געזעהן און געקוסט.

האָב איך די זאַך וואָס איך וויל, דאַן פערשווינדעט בענקשע
מיין פערלאַנג,
האָב איך ניט וואָס איך וויל, דאַן פערפלוך איך די וועלט
און מיין האַנג.
„נאָר אַ הויך זאָל זיין דיין ליעד" —
זאָגט אונז דייטשלאַנד'ס גרעסטער דיכטער,
אָבער דיכטונג פאַר דעם איד,
מוז מען וועגען אויף געוויכטער.

אונזער וועלט

אַ גרויסער ברייטער אייז-מעער
פערפראָרען אומעטום,
די מענשען — ווי די בערען
וואָס קריכען דאָרט אַרום...

אַ גאָלדענע פעדער

אַ גאָלדענע פעדער האָסטו מיר געשאָנקען, מיין פריינד;
זי האָט מיר אין אָנפאַנג גאָר ליעבליך און רייצענד געשיינט;
און אַלס איך האָב שפּעט אין דער נאַכט מיינע פערזען געשמיט,
האָט זי מיר געפינקעלט און זאָ ווי אַ כשוף געגליהט...

עס האָבען די אויגען אַ קראַפּט אַ געהיימע געשפּירט,
דאָס האָט זיי אַ שטראַהל פון דער גאָלדענער פעדער בעריהרט.
זי האָט מיך געבלענדעט און איך האָב איהר שעהנקייט
בעטראַכט,
דאָך, אַך! אין מיין פרייהייטס־ליעד האָב איך אַ פעהלער
געמאַכט...

געדאַנקען, בילדער און סקיצען

„זיין אָדער ניט זיין ?“

איך וואָלט וועלען אלעס ארויסזאָגען און פערטיג ווערען מיט איין מאָל, און א סוף דערמיט! — וואָס טויג זיך לאנג פערנעהמען מיט זאכען, וואָס האָבען כמעט קיין צוועק און קיין ציעל ניט? וואָס טויג דאָס לעבען? אָבער האָט דען דאָס לעבען ניט קיין ציעל? איז ניט דאָס לעבען אליין — די טהעטיגקייט פון די אטאָמען אין דער גאנצער נאטור, די אייביגע ענדערונג און אבוועקסלונג פון דעם לעבען אין טויט, און פון טויט אין לעבען — איז דען ניט דאָס אייביגע בליהען און וועלקען פון דער נאטור איהר לעבענס־צוועק? וואקסט דען ניט דער בוים ארוים פון דער ערד, גיעריג צו לעבען, פול מיט לעבענסקראפט, און פערשפרייט מיט פרייד און לוסט זיינע צווייגען אין די גאָלדענע שטראהלען פון דער זון? עפענען זיך דען די בלומען ניט אין ליעבע, און בעצויבערן די אויג מיט זייערע הונדערטע, הארמאָנירענדע פארבען און זיסע דופטען? גלענצט דען גיט זייער סאמעט קאָליר, ענטציקט דען ניט זייער זאנפטקייט ווען מען בעריהרט זיי? זינגען דען ניט די פויגעל אין דער לופט? פערשפרייט דען ניט דער טייך זיין גלאטען שפיגעל, און קרייזעלט דען דער ווינד ניט זיינע שטילע וועלען? לעבט דען ניט אלעס ארום מיר, אין מיר, איבער מיר, אין דער לופט, אין די וועבונגען פון די פלאנצען, אין די וואָרצעל פון דער ערד, אין די טויזענדער און טויזענדער קליינע ברואים'לעך, מיט וועלכע די וועלט, די נאטור איז אָנגעפילט און דורכגעדרונגען? בעוועגען זיך דען ניט מיליאָנען וועזען אויף דער ערד, אין אלערליי כאראקטערציגע און נאטור־אייגענטהימליכקייטען? רווישען דען די אלטע, אורהאלטע וועלדער ניט? קוסט דען דער ים

דעם ברעג ניט? פערגעהט דען ניט די רויט־שטראַהלענדע זון מיט אונבעשרייבליכען רייכטהום, גלאַנץ און פּראַכט? שיינען די אייביגע שטערן ניט אין די אייביגע וויסטען פון לעבען און נאַטור? — קלינגען דען אין מיר ניט די שטימען פון'ם טאָג, די טויזענדהער הארמאָניען פון לעבען? ביינקט דען מיין הערץ ניט נאָך די ווייטע, ווייטע פעלדער, שטראָמען און ווילד־בעוואקסענע טהאָלען? גטהט דען די זון ניט אויף אין מיר, און בעוועגט זיך מיין הערץ דען ניט מיט ליעבע צו דער גרויסער, אייביגער, אונענדליכער נאַטור? איז דען ניט מיין הערץ פערבונדען מיט אַלעס אין אייביגער ליעבע? און האָט דען מיין לעבען קיין צוועק ניט? דאַרף זיך דען גאָרנישט אין מיר ענטוויקלען, האַרף דען גאָרנישט אין מיר קלעהרער ווערען, זיך אויסלייטערן, אויסבעסערן, פערפאָלקאָמענען? דאַרף דען דער בוים פון מיין לעבען ניט ארויסלאָזען פון זיך זיינע שעהנסטע און רייכסטע צווייגען, און געבען פון זיך די רייכסטע, געזונדעסטע, געשמאַקסטע און פאַרבענרייכסטע פרוכט? איז דאָס ניט צוועק און ציעל גענוג? — און איז דען מיין לעבען גענצליך אונניצליך אין דער גרויסער לעבענס־קייט פון דער נאַטור, פון דער וועלט? פילט דען מיין איך ניט אוים א פלאַץ אין לעבען? לעב איך דען ניט אין די הערצער פון אנדערע מענשען, בין איך דען ניט מיט זיי פערבונדען אין ליעבע און פריינדשאפט, אין דענקען און שטרעבען, אין בלוט און פלייש? שמערצט מיר דען ניט זייער שמערץ, טהוט מיר דען ניט וועה זייער וואונד, לייד איך דען ניט מיט זיי? — זיינען זיי גאָר פרעמד צו מיר? פיהלען זיי ניט פיר מיר? בין איך זיי גאָר א פרעמדער?

ניין, דאָס קען ניט זיין!

און וואָרום ניט לעבען, זיין נוצליך פיר זיך אליין, און בעפרוכטען דעם לעבען פון אנדערע? וואָרום ניט אָפּט אויסנוצען מיין עקזיסטענץ, און שטעהן אין דער וועלט, אין מיין לעבען, ווי נאָך מיין טויט, א געביידע אָפּגעענדיגט, אויסגערונדעט, אויסגעפיהרט אין אַלע איינצעלהייטען, ביז דער קלענסטער פערציערונג?

ווי שעהן איז עס, ווען די אקאָרדען און הארמאָניען פון דער אָפּערא שטייגען אויף אין דער לופט און וויקלען זיך פונאנדער אין טויזענדער רעגענבויגענס פון פארב און קלאנג, און פלעכטען, קרייזלען זיך און שטאמען ארוים אין טויזענדער פאלטען, פארבען און בלומען-קאָלירען! ווי שעהן איז עס ווען די בעגייסטערטע, ענט-ציקענדע טענער דרינגען ארוים פון דעם זינגער'ס הארץ, און די מעלאָדיע הערט זיך קלאָר, זילבערדיג און דופטענד!

קען דען ניט מיין לעבען זיין אזוי?

די פארבען פון די טהייערע געהאקטע און געשליפענע שטיי-נער, רובינען, טירקוס-שטיינער, קריסטאלען, די קאָלירען פון די אויסגעפּוצטע, פיעל-פארביגע קאָראלען, די ווינקעל, זיילען, קאָרי-דאָרען און וועראנדאָס פון אן אָפּגעענדיגטער געביידע, די געשלי-פענע שטיינער און די טענער פון א מעלאָדיע, די קלאָהרקייט פון א געדאנק, ארויסגעבראכט פונ'ם טיעפען שטילען דענקער — איז דאָס ניט אלעס הארמאָניע, געטליך און ערהאבען? און האָב איך דען אין זיך ניט אזעלכע שטיינער, אזעלכע פארבען, קלאנגען און טענער ארויסצוברענגען אין דער פאָלענדיגטער פאָרמע? — ווי שעהן איז א געדאנק, וועלכער שיינט אונז אין זיין פולער קלאָהר-קייט און דייטליכקייט! ווי שעהן איז אלעס וואָס איז אָפּגעענדיגט, אָפּגעטאָקט און אויסגערונדעט! ווי שעהן איז א לעבען וועלכער שטעהט פאר אונז מיט דער פאָלענדיגטער פאָרמע פון א טרוימענ-דער סטאטוע אין גרויסען, שעהנעם, גאנגרייכען גארטען פון לעבען! —

איז עס ניט גליק גענוג צו זיין, צו געניסען, צו פיהלען אין זיך די פרייד פון טאָג, דאָס ליכט פון דער זון, די ווייכקייט פון די וואָלקען, דעם פארבען-רייכטהום פון דער נאטור? איז עס ניט גליק, איז עס ניט פרייד גענוג, צו זיין טהעטיג, צו פיהלען דעם לעבענס-גלוטה אין די אָדערן, דעם טעם, די גרויסע שרעק, ווען מען איז אין דער אנוועזענהייט פון דער, וואָס מען ליעבט? איז עס ניט גליק גענוג ארומצואוואנדלען אין דיזער גרויסער געהיימניס,

וואָס מען רופט דאָס לעבען און די נאטור? איז עס ניט פרייד גענוג זיך צו ערפרעהען מיט די טויזענדער, אונענדליכע פאָרמען, געשטאלטען, פארבען און קלאנגען פון דער וועלט? זיך צו פערטיעפען אין די נאטורען פון די אלע עקזעסטירענדע וועזען און צו טרינקען, ליעבען און וויסען פון טויזענדער נאטור־קוואלען? איז עס ניט פרייד גענוג אויף אלע נאטור־בילדער צו קוקען און פיהלען די זאנפקייט פון דעם אידילישען, פראַכטישען, דונקעלען אָבער אימה'דיג־בעוועלטיגענדען גייסט פון פעלז און טהאָל, פון שטראָם און אָבגרונד? — וויפיעל סודות, וויפיעל ליעבע, וויפיעל כאראקטערציגע איין קליינעם וועזען ענטהאלט, א פליג, א מוראשקע, א מילב? און וויפיעל סודות, כאראקטערציגע דאָס גאנצע ענטהאלט? קען עס ווען עס איז דער מענש דורכשטודירען? קען ער עס אלעס בעגרייפען? האָט ער ווענינ ארבייט, ווענינ אינטערעסען אין זיך אליין און אין דער וועלט? —

אך, ווי אָרעם דער מענש זאָל ניט זיין, ווי אונאינטערעסאנט דאָס לעבען זאָל ניט שיינען, ווילט זיך דאָך ניט שטארבען!

אויס מיין טאגעבוך

איך בין אויפגעשטאנען מיט זונען־אויפגאנג, האָב זיך גיך אָנגעטהאָן און כאָטש איך האָב געזעהען, אז דער טאָג וועט זיין א הייסער, פון דעסטוועגען בין איך געגאנגען אין ווינטער־מאנטעל... אויף דער גאס האָב איך געקויפט א צייטונג, האָב דורכגעקוקט אלע „וואָנטס“, און האָב גענומען מארשירען צו איינעם פון די אָנגעגעבענע פלעצער, וואו מען פערלאנגט ארבייטער. געהענדיג האָב איך געטראכט, אז איך וועל געווים זיין דער ערשטער, וואָס וויל אזוי שטארק עסען און איילט זיך דערפאר צו קומען פריה, אָבער איך האָב געהאט א טעות. איך האָב דאָרט געטראָפען א פאָר מניינים פון מיין סאָרט, ד. ה., הונגעריגע, נאקעטע, פער׳חשב׳טע ארבייטער. איך האָב באלד געוואָלט געהן צו א צווייטען פלאץ, אָבער איך האָב איבערגעטראכט, אז דאָרט מוז אויך זיין דאָס זעלבע ווי דאָ, איך בין געבליבען שטעהן. איך האָב יעדען בעזונדער בעטראכט, זיך איינגעקוקט אין זייערע פערפינסטערטע פנים׳ער, אויף וועלכע די נויט האָט ארויפגעלעגט איהר שווארצען זיעגעל. איך האָב בעמערקט, ווי אייגער דעם צווייטען קוקט אָן בייז, גלייך ווי זיי וואָלטען זיין אלטע שונאים. אך, איהר אָרימע, פערנארטע ארבייטער, האָב איך געטראכט, איהר ווייסט ניט אויף וועמען צו זיין בייז; איהר ווייסט ניט ווער עס האָט אייך געבראכט צו אזא טרויעריגען צושטאנד...

דער ווארטען האָט מיך געערגערט און נאָך מעהר בין איך בייז געוואָרען, ווען איך האָב בעטראכט, ווי מענשען, וואָס ווילען ארבייטען און געניסען פון זייער ארבייט — אזעלכע מענשען מוזען נאָך שטעהן און ווארטען ביז מען וועט זיי ערלויבען צו ארבייטען.

ענדליך האבן מיר זיך דערוואַרט. עס האָט אַ פּייף געטהאָן זיע־בען און דער פאָרמאַן איז געקומען. דאָס איז געווען אַ רויטער, אָבגעפּרעסענער, פערטרעמפּעוועטער דבר אחר. ער האָט זיך אָני־דערגעשטעלט אויפ'ן בריקעל פון פאַבריק און האָט אונז גענומען בעקוקען מיט זיינע קליינע פער'שכור'טע אויגעלעך, אַקוראַט ווי אַן אָפּיציער בעקוקט זיין ראָטע סאָלדאַטען. די הענד האָט ער געהאַלטען אין די הויזען־קעשענעס און זיין גאָלדענע קייטעלע האָט זיך אַרויסגעזעהען. ער האָט געקוקט מיט גדלות, מיט צופריע־דענהייט, מיט פערגעניגען. אין יענעם אויגענבליק האָט ער זיך געפיהלט העכער, גרעסער פון די אַלע, אויף וועמען ער האָט גע־קוקט. מיך האָט געעקעלט אָנצוזעהן די חזיר'שע צורה פון אַזאַ נידעריגע בריאה. איך האָב מעהר געקוקט אויף די אַרבייטער. אַך, וויפיעל איך האָב געלעזען אין זייערע געזיכטער, אין זייערע מיענען! האָפנונג, ערוואַרטונג, שרעק און פערצווייפלונג.... יע־דער האָט געקוקט אויפ'ן פאָרמאַן און זייערע בליקען האָבען אויס־געדריקט אַ געבעט צו איהם. איך האָב געזעהן, ווי יעדער וויל איהם געפעלען ווערען, אום צו קריגען דעם לאַנג געזוכטען שטיקעל ברויט. ווען זיי וואָלטען געקענט אויף דעם אויגענבליק, דורך אַ כשוף, ווערען גרעבער, רויטער, שעהנער, וואָלטען זיי געוויס אָב־געגעבען אַ וואָך ווייבזשעס פאַר דער סגולה, אבי נאָר צו קריגען אַרבייט.

— איך האָב געלעזען די פינסטערע געדאַנקען פון זייערע קעפּ — טאָמער קריגט מען קיין אַרבייט ניט, אין דער־היים איז קראַנק די פרוי, אַ קינד, ניטאָ קיין ברויט, קיין דאָקטאָר, קיין מעדיצין, רענט קומט און דער לענדלאָרד סטראַשעט אַרויסצוּוואַרפען פון דירה, און פון אַנדערע אַזעלכע טרויעריגע צושטענדע, מיט וועלכע עס איז פול דעם אַרבייטער'ס לעבען.

ווען דער פאָרמאַן האָט יעדען בעזונדער בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, האָט ער ענדליך אַ וואונק געטהאָן צו דריי פון אונז. נאַטירליך האָט ער אויסגעקליבען די שטאַרקסטע; ער האָט געהאַט

רעכט, אז מען קויפט סחורה, דארף מען זעהן וואס ביליגער און וואס בעסער צו קויפען. מיט אראבגעלאזענע קעפ זייגען די איי־בעריגע אוועק אין פערשיעדענע זייטען. איך בין אויך אוועק, אויפגערעגט, אין כעס...

איך בין געקומען צוריק צו מיין וואוינונג. ארויפגעהן אין שטוב האט זיך עפעס ניט געוואלט. איך בין שולדיג פאר א מאָ־נאט רענט און די בעל־הבית'טע וועט מאכען א זויערע מיענע; איך קען זי ניט פערדענקען, די בלייבע, פערהארעוועטע, דאפעלט־פער־שקלאפטע פרוי. זי פלאגט זיך אויך, דער לענדלארד לאזט זי אויך ניט רוהען — —

מיר איז געווארען מאדנע צום מוטה. דער טאג איז היים און דער ווינטער־מאנטעל ליעגט מיר אויף די פלייצעס, דער הונגער וואויעט אין מאגען אזוי ווי א הונגעריגער וואלף, די שיך קוקען מיך אן אזוי אומעטיג מיט זייערע אפענע מיילער, אקוראט ווי א פאר זשאבעס פון אן אויסגעטריקענטען זומפ. וואס טהוט מען? וואוהין עטלויפט מען? וואוהין ענטלויפט מען פון זיך אליין? מיר איז געווארען ענג... רונד און ארום די הויכע, שווארצע היי־זער, מיט די פייער־עסקייפס, אזוי ווי די טורמעס, און אלע אזוי גלייך אין מאס, אקוראט ווי זיי וואלטען געווען אויסגעגאסען פון איין האנד... פאר יעדער הויז שטעהט א מיסט־פעסעל, אזוי ווי ביי די רייכע שטעהען די גרינע, פונאנדערגעוואקסענע בוימער אונטער די פענסטער. (ניט קיין שלעכטער פערגלייך, הא?...) מיר איז געווארען ענג און איך האב געפיהלט, אז אויב איך וועל שטעהן אזוי נאך א פאר מינוטען, וועל איך ווערען דערשטיקט....

אלץ, וואס איך האב געזעהן ארום זיך, האט מיר אויסגעקוקט ווי א לאנגע, דיקע, שטארק פערפלאכטענע שטריק, וואס האט זיך אנגעהויבען ארומצואוויקלען ארום מיין האלז, און... איך האב גע־נומען געהן....

איך האב גענומען געהן ניט בעטראכטענדיג וואוהין איך געה. ענדליך, אז איך האב מיך ארומגעקוקט, האב איך דערזעהן, אז איך

בין אפּ־טאַון. אין גאַס איז שטיל. ווען־ניט־ווען פאָהרט פערביי א מילך־מאַן און קלאַפּט מיט זיינע בלעכענע קאַנען. די שעהנע הייזער זיינען נאָך פערמאַכט. די שווערע, זיידענע גאַרדינען זיי־נען געוועזען ארונטערגעלאָזען, און אין די גרויסע, לופטיגע צימער, אין זייד־פערפּוצטע בעטען שלאָפען זיך גאַנץ רוהיג די רייכע בעלי־בתים....

ענדליך בין איך אָנגעקומען צום סענטראַל פּאַרק און איך בין אריין אין דעם גרויסען, פּרעכטיגען גאָרטען. די פויגעלעך האָבען מיך בעגריסט מיט א מאָרגען־ליעד, און דאַן האָב איך זיך איבער־צייגט, אַז די נאַטור איז מקבל פּנים דעם הונגעריגען אַזוי ווי דעם זאַטען, דעם רייכען ווי דעם בעטלער — אַלע זיינען ביי איהר גלייכע יחסנים.

איך בין געלאָפען אַלץ ווייטער און ווייטער אין גאָרטען אריין, און ווייסט איהר וואָרום? ווייל איך האָב געוואָלט געפינען א ווינ־קעלע, וואו די אייזערנע האַנד פון ציוויליזאַציאָן רוהט ניט. איך האָב געוואָלט א ווייל פערגעסען אויף דער גאַנצער וועלט און אויף איהרע גוטע, פרומע, געבילדעטע, קלוגע, וויכהערציגע מענשען. יא, איך זאָג דעם אמת, איך האָב געוואָלט פערגעסען אויף דער וועלט, זאָגאַר אויף מיינע ברידער, אויף די אָרעמע, עלענדע, גע־קוועלטע, אָבער הארטנעקיגע שקלאַפען...

דער שטן איז מיר אָבער געשטאַנען אין וועג. איך האָב אָנ־געטראָפען מענשען — אָבער ווייסט איהר וועלכע מענשען? אָבגע־פרעסענע, רויטע, גראָבע, רייכע מענשען. אין טהייערע עקיפּאַ־זשען זיינען זיי ארומגעפאָהרען — ניין, די פערד, די גוטע, שטילע, צופריעדענע פערד האָבען זיי געפיהרט.... און זיי זיינען זיך געזע־סען צושפּרייט און האָבען געגרויכערט האַוואַנאַ סיגאַרען. און זיי, די רייכע מענשען, האָבען מיך אָנגעקוקט פערבייפאָהרענדיג מיט א צופריעדענעם שמייכעלע, אין וועלכען איך האָב געלעזען די ווערטער: „דו קבצן, שלעפּער, שקלאַף, ווי קומסטו אהער! דאָ איז אונזער אָרט, מיר מעגען דאָ שעפּען די פרישע גן־עדן־לופט,

אבער ניט דו!" זיי זיינען אוועקגעפאָהרען ווייטער, און איך האָב גענומען געהן...

אבער אלץ זעה איך נאָך ניט די פרייע נאַטור! איבעראל אזא הייליגע אָרדנונג: גרינע בייַנק צום זיצען, אויסגעפלאַסטערטע וועגען פאר בייסיקלעך און עקיפּאַזשען, אויסגעמויערטע טויערען און טרעפּען, סטאטועס, פאָנטאַנען, אויסגעזעצטע בלומען, די לאַנ־קעס פערצאַמט מיט דראַט און דאָס שמעקט דאָך אלץ מיט מענש־ליכע אַרבייט... איך האָב גענומען ווייטער געהן. איך האָב דער־זעהן אַ באַרג, בין אויף איהם ארויפגעגאַנגען און אראָבגעהענדיג צום צווייטען זייט, האָב איך ענדליך געפונען מיין געזוכטען פּלאַץ. איך האָב זיך ארומגעקוקט אין אלע זייטען צו זעהן, אויב איך בין אליין, דען איך האָב געצוויפעלט, אויב מען קען געפינען אַ ווינ־קעל וואו מען זאָל קענען זיין אליין און פערגעסען אויף אלץ.... אבער רונד און ארום האָב איך געזעהן די פרייע, אונבעצוואונגענע נאַטור. איך האָב פריי אויפגעאַטהעמט.

אָך, ווי שעהן, ווי פּרעכטיג, ווי בעצויבערענד אלץ ארום מיר האָט אויסגעזעהן! גרינע בערגלעך בעקרוינט מיט יונגע ביימלעך, וואָס האָבען נאָך געטראָגען אויף זיך זייערע דופטענדע בליהונגען; דינע צווייגלעך, דורך וועלכע די שטראַהלען פון דער זון האָבען זיך דורכגעפלאָכטען. די פויגעלעך זיינען ארומגעשפּרונגען פון איין אָרט צום צווייטען און האָבען געפּיפּטשעט, געזונגען אזוי שעהן, אזוי זיס, אזוי פרעהליך, דאָס ווען צו מיר וואָלט אין יענער מינוט געקומען אַן אָרקעסטער מוזיק פון אַ קייזערליכען טהעאַטער און וואָלט מיר אָנגעבאָטען צו הערען אַ סימפאָניע פון איינעם פון די וועלט־בעריהמטע מוזיקער, וואָלט איך איהם גאַנץ געוויס געהייסען צוריקגעהן אין זיין רוה.

יעדע מוראשקעלע, יעדע פליגעלע, יעדע בלעטעלע, יעדער זעמדעלע, יעדער וואָרצעלע האָט מיר פערשאַפט פערגעניגען, און ווער רעדט שוין די בלומען! די פאַרבענרייכע, פונאַנדערגעבליהטע, זאַנפטע, גוטע, שטילע בלומען. זיי האָבען מיך אַנגעקוקט אזוי

מילד, אַזוי ליעבליך, נאָך ליעבליכער ווי די שטערען פון הימעל; מיט זייער בשמים'דיגען דופט האָבען זיי געגלעט, געלאַסצעט מיין אָרעמע, דורשטיגע, פערשמאַכטע, דערהיצטע זעעלע; זיי האָבען פון איהר אַראָבגעגלעט דעם שטויב, וואָס די וועלט מיט איהרע מענשען, מיט זייערע מעשים־טובים האָבען אויף איהר ארויפגעשאָטען. זיי האָבען אין איהר אריינגעבלאָזען אַ טהייל פון זייער לעבען און פון דעם האָט זיך מיין זעעלע אָנגעצונדען, אָבער מיט אַזאַ הייליגען, עדעלען, ליכטיגען פייערל, וואָס האָט זיך געהויבען אַלץ העכער און העכער, ביז צום הימעל. צווישען די בערג און די בלומען און צווישען דעם גרינעם גראָז איז רוהיג געפלאָסען אַ זילבער־קלאָהרער טייכעל און דער שטילער ווינטעלע האָט געקושט דעם זילבער־קלאָהרען וואסער; און דער טייכעל האָט אַ ציטער געטהאָן פון דעם ווינטעלע'ס זיסען קוש און האָט זיך גענומען קרייזלען. ווי מחיה'דיג עס איז געווען צו שעפּען די פרישע לופט, וואָס דער טייכעל האָט פערשפּרייט!

איך האָב זיך פערגעסען אויף דער וועלט. יאָ, פערגעסען אויף אַלעס, אַפילו אויף זיך אַליין, אויף מיינע צוריסענע שיך. איך האָב זיך אַנידערגעלעגט אויפ'ן גראָז, אַליין אין דער געטליכער שטילקייט. מיינע אויגען האָבען ניט געקענט זאַט ווערען אָנקוקענדיג דעם פּרעכטיגען, דעם האַרמאָנישען בילד פון דער נאַטור. וואָס מעהר איך האָב געקוקט, אַלץ מעהר בעגייסטערט, בעצויבערט און ענטציקט בין איך געוואָרען. איך האָב געוואָלט אַלעס אומאַרמען, צודריקען צום ברוסט און עס קושען און קושען אַזוי לאַנג, ביז איך וואָלט עס פערשלונגען! האָ וואָלט איך זיך אַליין געקושט און פערשלונגען, ביז פון מיר וואָלט געוואָרען אַ וואָלקענדעל, אַ ווינטעלע, אַ רויך, אַ חלום און איך וואָלט אַוועקגעפלויגען ווייט, ווייט, ווייט דורך דעם ריינעם עטהער....

ווי לאַנג איך בין אַזוי געזעסען פער'חלום'ט, ווייס איך ניט. נאָר פּלוצלונג האָב איך דערפיהלט, ווי עטוואָס האָט מיר בעריהרט. איך האָב זיך געשווינד אומגעקוקט און אַ.... וואונדער! איך

האָב דערזעהן פאַר זיך אַ געשטאַלט פון אַ פרוי. ניין, ניט קיין פרויען־געשטאַלט, נאָר אַ מלאך, אַ הימלישעס וועזען, נאָך עטוואָס העכערעס, ווי אַ הימלישעס וועזען איז דאָס געווען. זי האָט אַרויפ־געלעגט איהר צאַרטע, ליליען־האַנד אויף מיין שולטער און האָט מיך אָנגעקוקט ליעבליך מיט איהרע ליכטיגע, גאָלדענע בליקען. זי האָט מיך בעצויבערט. אויך איך האָב זי אָנגעקוקט, אָבער רע־דען האָב איך ניט געקענט.

אַך, ווי גליקליך זי האָט אויסגעזעהן, אין איהר שנעע־ווייסען קלייד מיט דער רויטער בלום אויפ׳ן ברוסט! איך בין געוואָרען בערוישט, איך האָב זיך פערלוירען — מיין חומר איז פערשוואונדען און איך בין געבליבען אַ נשמה אַליין, און די נשמה האָט זיך טובל געווען אין איהר אָטהעם און איהר אָטהעם איז געווען זיסער, ווי דער דופט פון אַלע בלומען אינאיינעם. איך האָב ניט געקענט אויסרעדען קיין איינציגעס וואָרט, האָב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל רעדען. נאָר זי האָט זיך באַלד אָבגערופען מיט אַ הימלישען שמייכעלע: „דערקענסטו מיך ניט, פריינד?“ איך האָב זי אָנגע־קוקט נאָך שאַרפער און מיין הערץ האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו שלאָגען: „איך האָב דיך אין מיין לעבען ניט געזעהען, אָבער.... אָבער....“

דאָס האָב איך אויסגעשטאַמעלט און בין געבליבען שטיל. זי האָט מיך אָבער שטאַרק צוגעדריקט צו איהר ברוסט און איהרע ראָזע ליפּען האָבען געמורמעלט: „פריינד, דאָס בין איך, דיין גע־ליעבטע, וועלכע דו האָסט קיינמאָל ניט געזעהן, און דאָך ליעבסטו זי מיט דעם גאַנצען פייער פון דיין זעעלע!“... און ווי זי האָט די ווערטער געענדיגט, האָט זי מיר נאָך שטאַרקער צוגעדריקט צו איהר ברוסט. און איך האָב זי אומאַרעמט. אונזערע ליפּען האָ־בען זיך צוזאַמענגעשלאָסען און פון אונזערע אויגען האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן אַ שטראָם טרערען. אָבער פריידען־טרערען, גרינגע טרערען. וואָס מעהר זיי האָבען זיך געגאָסען, איז אַלץ גרינגער און גרינגער געוואָרען....

זי איז אויפגעשטאַנען פון דר'ערד, האָט מיך ארומגענומען מיט איין האַנד און מיט דער צווייטער האָט זי זיך אָנגעכאַפּט אָן די שטראַהלען פון דער זון. אין איין אויגענבליק זיינען מיר געװען ניט ווייט פון דער זון אליין. זי האָט מיר געהייסען אַראָבקוקען אויף דר'ערד. איך האָב זי געפאָלגט, און אַך! ווי שוידערהאַפט דער אַנבליק איז געווען! איך האָב דערזעהן דעם גאַנצען פערשקלאַפּטען פאָלק. אין יעדער שטאָדט, אין יעדען האָרף, אין יעדע הייזעל האָב איך זיי געזעהען, מיינע עלענדע ברידער, און איך האָב אָנגעהויבען צו וויינען. זי אָבער האָט מיר געהייסען עטוואָס אַנדערש טהאָן און איך האָב זי געפאָלגט. איך האָב ארויסגעריסען מיין הערץ פון דער ברוסט און איך האָב זי א וואָרף געטהאָן אויף א ראָזיג־גאָלדענעם וואָלקען, וואָס איז ארומגעשוואומען אין דער לופט.

פון מיין הערץ האָבען זיך ארויסגעגאָסען די ווארימע געפיהלען, גלייך ווי זונען־שטראַהלען, און האָבען דערוואַרעמט די פון צרות דערפראָרענע הערצער פון מיינע ליידענדע ברידער אויף דער ערד. אין זייערע הערצער האָט ערוואַכט די נאַטירליכע לוסט צום לעבען, צום גענוס, צום פערגעניגען. דאָס האָט זיי געבראַכט צום נאָכדענקען איבער זייערע ליידען און דורך וועמען זיי ליידען. זיי האָבען מעהר ניט געשפּיגען אין די פּנים'ער פון זייערע וואהרע פריינד, פון זייערע לעהרער, וועלכע האָבען זיי געהייסען אראָבוואַרפען פון זיך דעם טויזענדיעהריגען יאָך פון שקלאַפעריי. זיי האָבען צוגעהערט די הייליגע לעהרע פון פרייהייט און מענשענרעכט. באַלד האָבען זיי זיך פעראייניגט — אַלע ליידענדע זיינען געוואָרען איין נאַציאָן, אונטער דעם נאָמען „מענשען“.

זיי האָבען זיך ערהויבען געגען זייערע אונטערדריקער, און באַלד האָב איך געזעהן ווי קירכען, פּאַלאַצען, געריכט־הייזער, טורמעס זיינען צוזאַמענגעפאַלען מיט א געוואַלדיגען קראַך און אונטער זייערע חורבות זיינען בעגראָבען געוואָרען די, וואָס האָבען אַזוי לאַנג און אַזוי באַרבאַריש געמאַטערט דאָס אָרעמע פאָלק. די אין

שקלאפעריי זייט טויזענדער יאָהרען פערזונקענע מענשהייט האָט זיך בעפרייט. באלד האָט זיך די ערד פערוואנדעלט אין א גן־עדן מיט שעהנע הייזלעך, גערטנער, לאָנקעס, טייכלעך, און אין דיע־זען גרויסען וועלט גן־עדן האָבען ארומגעשפאציערט מיינע ברידער.

„סעי, געד'אאוט!" האָב איך פּלוצלונג דערהערט א גראָבע שטימע. איך האָב א ציטער געטהאָן און אז איך האָב זיך ארומ־געקוקט צו זעהן ווער עס רעדט צו מיר, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב דערזעהן, אז איך ליעג אויפ'ן גראָז און נעבען מיר שטעהט א פּעסעל בראנפען אין א בלויען ראָק און הייסט מיר נעהמען דעם דרך. (מען טאָר אויפ'ן גראָז ניט ליעגען און איהם צוקוועטשען, ידען עס געהערט צום שטאאט...) איך האָב זיך ערשט ארומגעזעהען, אז איך האָב געשלאָפען און אלעס איז געווען א חלום, א זיסער חלום, אָבער דאָך פּאָרלויפיג ניט מעהר ווי א חלום.... איך האָב פערשטאנען, וואָס דער נפש מיינט און זיך רייבענדיג די פערשלאָפענע אויגען, האָב איך גענומען געהן.

בררר! ווי מיר איז צום מוטה! די שלייפען פון קאָפּ האָבען געקלאפּט, ווי א האַמער פון א שמיד. דער ווינטער־מאנטעל איז געוואָרען נאָך שווערער, דער הונגער נאָך מעהר אין כעס און די שיך נאָך מעהר צוטריקענט פון דער זון. די פיס האָבען זיך קוים גע־שלעפּט אויף די אויסגעפּלאסטערטע שטעגלעך פון'ם גאָרטען. אך, ווי ביטער עס איז פון אזא זיסען חלום צו ערוואכען און זעהן פאר זיך די ביטערע ווירקליכקייט פון אונזער וועלט!...

מיט די לעצטע כחות האָב איך זיך דערשלעפּט אהיים. עס איז געווען פארנאכט, די זון האָט געהאלטען ביים אונטערגעהן. ביים כטופ פון מיין וואָוינונג בין איך געבליבען שטעהן און האָב בע־טראכט די אהיימגעהענדע ארבייטער, וואָס האָבען אָנגעפילט די טראָטוארען. אלע געזיכטער שווארץ און פערשוויצט. די היט און די רעק האָבען די מעהרסטע פון זיי געטראָגען אין די הענד און די העמדער זיינען געווען אויבען פון אָבגעשפּיעלעט, אָבער אין גאנצען דורכגענעצט מיט שווייס. צו טרויעריג איז געווען צו קור־

קען אויף זיי. א ווילדער פיין האָט אָנגעפילט מיין האַרץ. איך בין אַרויף די פיער קרומע טרעפּ, האָב דערגרייכט דעם הייליגען טאָפּ־פלאָר, געעפענט מיין צימער און זיך אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן זאָפע, אָהן קרעפטען, אָהן לעבען, אָהן מוטה, צובראָכען, פערחמאַרט און פערדריסליך...

איך בין געלעגן אַ רעכטע צייט און האָב געטראַכט, ניט ווי־סענדיג וואָס איך טראַכט. אונטערדעסען איז געוואָרען נאַכט. עס איז געווען אַ קלאָהרע, אַ ליכטיגע, וואַרעמע נאַכט. די לבנה האָט אַריינגעקוקט אין מיין צימער מיט איהר אייביג־קאַלטער מינע. מיר האָט זיך געדוכט, אַז איך זעה פאַר זיך אַ קאַלטען פילאָזאָף, וואָס שטעהט און שמייכעלט איבער מיין אונגעדולדיגקייט. מיר האָט זיך געדוכט, אַז די לבנה הייסט מיר זיין קאַלט און, אַזוי ווי זי, זאָל איך אַריינבליקען אין דער פינסטערער נאַכט רוהיג, פילאָ־זאָפיש. איך האָב זיך דערמאָנט אָן מיין פריהערדיגען חלום און איך האָב מקנא געווען די לבנה, וואָס זי איז אַזוי קאַלט און לייכט דאָך... אין די אויערען האָט מיר געקלונגען פאָלגענדעם ליעד:

טרוימער, טרוימער, דו נאַאיווער,
ווילסט אומזאָנסט אין הימעל פליהען,
און דיין האַרץ זאָל ווי די זאָנע
אויף דעם גאַנצען ערד־באַל גליהען.

טרוימער, טרוימער, דו נאַאיווער,
האָסט אַ האַרץ אַ זעהר הייסע,
אָבער אין די ברידערס הערצער
איז די קעלט אַ זעהר גרויסע...

ווילסט אומזאָנסט, די גאַנצע מענשהייט
זאָל דיין טיעפען שמערץ דערפיהלען —

וואָס דו טראָגסט דורך זייער לײדען,
און וואו דו ווילסט זאָל זי ציעלען...

ווילסט אומזאָנסט אויפ'ן גאַנצען ערד־באַל
זאָל דיין שטימע זיך דערהערען;
און די מענשהייט זאָל ערוואַכען
און די הערשער־מאַכט צושטערען.

פיעלע, פיעלע מוזען קעמפפען,
פיעלע קעמפפער מוזען פאַלען,
ביז די פרייהייט וועט פערשפרייטען
אויף דער מענשהייט איהרע שטראַהלען —

דאָך פערצווייפלען דארפסטו ניעמאַלס,
דארפסט פאַר שמערצען ניט פערשטומען;
שטאָלץ און מוטהיג זאָלסטו קעמפפען
און דער פרייהייטס־טאָג וועט קומען...

איך בין אויפגעשפּרונגען פון מיין געלעגער און מיינע ליפּען האָבען אין דער נאַכט געמורמעלט: „איך קען ניט, איך קען ניט קאַלט בלייבען!“....

אוים דעם טאַגעבוך פון אַ שטילען מענשען

1.

ווי עס קוועלט פון מיר דער שטראָם פון געפיהלען און געדאַנ־קען! ווי עס שטראָמט מיר פון די הענד א קוואל פון שאפונגס־לוסט, ווי עס ציהט און לאָזט מיך ניט רוהען!

דרויסען זינגען די פויגעל אָהן אויפהער; זאנפט וויעגען זיך די צווייגען; שטיל רוישען די גרינע בלעטער, און דאָס ליכט פון דער זון גנב'עט זיך דורך דורך זיי און מאָהלט אלערליי פיגורען אויפ'ן שאָטענדיגען גראָז, וואָס בעזוימט דעם געלבען וועג. די איינציגע הייזער ארום זיינען ווי איינגעשלאָפען, די לאָדענס פער־מאכט, נור וואו ניט וואו איז א פענסטער אָפען. די קליינע גער־טעלעך ארום זיינען ווי בעגאָסען פון דער גאָלדיגער ליכטיגקייט פון דער זון; די הויכע שטענגלעך און בלעטער, וועלכע רינגלען ארום די געלבע, ברוינהערציגע זונבלומען וויעגען זיך שטיל אין זייערע בלעטער, וועלכע הענגען ארונטער ווי פער'חלום'ט.

איבעראל זשוזשעט עס שטיל; אן אנגענעהמעס רוישען פון דעם טאָג, פון די בעוועגונגען און האנדלונגען פונ'ם מענשען; דער קלאַפּ און דאָס רוישען פון א וואָגען, דער אָבקלאַנג פון א פוס־טריט — דאָס איז גאָר.

וואָס לאָזט מיך ניט רוהען אין דיזער איינזאמקייט? וואָס לויפט עס מיר ארום אין די גליעדער, לאָזט מיך ניט איינזיצען און נעהמט דעם מח אוועק פון אירגענד וועלכער אנשטרענגונג?

אַך, ווען קיין זאַך וואָלט אונזער גליק ניט צושטערט! ווען קיין שווערע און אונאנגענעהמע געפיהלען וואָלטען אונז ניט בע־

לאַסטעט! ווען דער אינערליכער לעבען, — אונזער דענקען און פיהלען וואָלט זיין נור האַרמאָניע, נור גלייכקייט, פריש, רייצענד און ליכטיג, — ווי זיס דאָס לעבען וואָלט דאַן געווען, ווי אנגענעהם עס וואָלט זיך לאָזען לעבען! —

אַט דאכט זיך איז אַלעס אין מיר אזוי קלאָר, אזוי דייטליך, אזוי איינגעשטעלט: די געדאַנקען זיינען צונויפגעלעגט, יעדער אין זיין פּלאַץ; די אידעען שטעהען קלאָר און דייטליך פאַר דער גייסטיגער אויג; די געפיהלען זייגען אזוי פריש, אזוי שעהן און בליהענד; דער גאַנצער „איך" איז אין האַרמאָניע, און איך האַלט אין מיין גייסט דעם שליסעל פון מיינע געפיהלען און געדאַנקען, מיט וועלכע איך קען דעם זייגער איבערדרעהען ווי איך וויל. פּלוצלונג קומט ארויף א שווערקייט, א געפיהל פון איך וויים ניט וואָס; איך פּרוביר צונויפהאַלטען די געדאַנקען, זיי לויפען אוועק; איך שטרענג מיך אָן אויפצוהאַלטען אין זיך די האַרמאָניע, עס געהט ניט. איך ווער אביסעל ערגערליך, מיין ערגערנים רעגט מיך אויף נאָך מעהר. אייגס פערפּלאָנטערט זיך מיט דאָס צווייטע; א צומישונג טרעט איין; די האַרמאָניע פערשווינדט, די פאַרבען פערמעקען זיך, די קלאַנגען ווערען איינגעשטילט. וואו בלייבט עס אַלעס? וואָס בעוועגט אונז פּלוצלינג און מאַכט אונז אונרוהיג? ווי עדעל, ווי פערענדערליך, ווי צאַרט אונזערע געפיהלען זיינען! א ווינטעלע קען אונז אמאָל אומעדיג מאַכען; א בלעטעל וועלכע פאַלט אראָב פון א בוים קען צושטערען אונזער רוה אויף א גאַנצען טאָג; דער פּיפּס פון א פויגעל קען אונז צוריקברענגען אונזער קינדהייט, און דער שאָרך פון א בלאַט אונז אריינברענגען אין א שלעכטער לוינע. נור איין געפיהל ערוועקט, נור איין געדאַנק, נור איין קייטעלע פערטשעפּעט און עס ציהט זיך איינס צו דאָס צווייטע, איינס נאָך דאָס צווייטע, און ווערט א גאַנצע קייט: אַלטע בילדער, סצענען און געדאַנקען ערוואַכען, און מיר בייטען זיך, ניט-וויסענדיג ווי אזוי!

„נאַריש איז דאָס אַלעס!" רוף איך אויס. עס פערגעסט זיך

אָבער. די שמערצען ווי די פריידען, די זאָרגען ווי די צרות געהען אוועק; וואונדען פערהיילען זיך, ראנעס פערמאכען זיך, און הערצען אויף צו זיין רויה; דאָס בענקענדע הערץ עררייכט זיין ציעל, אָדער שטילט זיך איין; די זעהנזוכט געהט אוועק, דער אומעט פער־שווינדט און דאָס לעבען רופט אונז ווידער מיט זיינע צויבער־קלאנגען, נארט אונז אריין אין זיין מיטע, לאָקט אונז, האלובעט אונז, צייגט אונז הונדערטע פריידען און פערגניגענס; צייגט אונז פריינדשאפט, ליעבע, האָפנונג, ראָזעווע פארבען און ליעבליכע געזיכטער רופען אונז און ציהען אונז צו, דאָס פערגניגען פון לעבען שמייכעלט און גלעט אונז אריין אינ'ם קאמפף. גערן בויגען מיר איין דעם קאָפּ אין זאנפטען שלומער אינ'ם קרייז פון אונזערע קינדער; גערן גיבען מיר זיך איבער דער געליעבטער; גערן שמייכלען מיר צו אונזער פריינד; גערן זיינען מיר אינ'ם קרייז פון די געליעבטע. און די אלטע צרות, פערגעסען און פערהיילט, בייטען זיך איבער אין מוטה און לעבענסקראפט. מיר פערגעסען און נעהמען ווידער אָן דאָס גליק פאר'ן האנד און לאָזען זיך פון איהם פיהרען. ניי ווערט דער קאמפף, ניי דאָס לעבען. דאָס איבערגעקומענע ווערט ווי פערמעקט, די געגענווארט ווערט אנגענעהמער, די צוקונפט שיינט ליכטיגער. מיר שטרעבען, לעבען און קעמפפען ווייטער. אזוי געהט דאָס לעבען אוועק, בארג ארויף און בארג אראָב, אין פרייד און שמערץ, אין זאָרג און לייד, אין עלענד און דחקות, אין פערגניגען און אין לוסט.

2.

שטימונגס־בילד פון לעבען, זאנפט־הארמאָנירענדע גאסען און געביידען, זיס־פערוויעגענדע, איינשטילענדע און בערוהיגענדע סצענען, ווי ווארעם, ווי אנגענעהם איהר זייט פיר דאָס הערץ, ווי אנגענעהם און קלאָר איהר שפּיעגעלט זיך אָב אינ'ם מענשליכען גייסט! ווי פערטרויענד איהר רוהט אין אונזער געמיטה און

אונזער געמיטה אין אייך! ווי זיכער מען פיהלט זיך אין אייער געגענוואַרט!

הארמאָניע, איינקלאַנג פון לעבען, ווי שעהן און ערהאַבען דו ביזט! ווי רייך און ענטציקענד, ווי אַנגענעהם! ביזטו דאָך אַליין, אייביגע האַרמאָניע פון דענקען און פיהלען, דאָס העכסטע און שעהנסטע וואָס דער מענש פערמאָגט!

שטיל פערזינקט די זון הינטער די בוימער און הייזער, און די קליינע בערג וואָס רינקלען אַרום די שעהנע געביידען פון דער שטאַדט. בורדאָ־פאַרביג, דונקעל־רויט און ברוין־גאָלדיג ווייזען זיך אויס די שפּיצען פון די מויער־טהורעמלעך אין די רייכע, אַנגענעהמע, מעלאָדישע פאַרבען פון הימעל. גאָלדיג־גרין זיינען די שפּיצען פון די בוימער; אַנגענעהם־דונקעל די שטאַרק־בעשאָטענ־טע גאַסען און די הייזער וועלכע זיינען כמעט אין גאַנצען בעדעקט און בעהאַלטען פון די בוימער, — אָריענטאַלישע שטילקייט! פּאַלמען הויבען זיך אַרויס, טויכען אַרויף אין מיין פאַנטאַזיע, עגיפּטער אָדער אַראַבער אין זייערע טורבאַנען מיט זייערע ברייטע, גרויע בערד און שטאַרקע, ברייט־געבויטע קערפּער, אָנגעטהאָן אין זיידענע אָדער אַטלעסענע העלע, לאַנגע קליידער, אַרומגעגאַרטעלט מיט ברייטע גאַרטלען. אונטער די פּאַלמען, דוכט מיר, זיצען זיי רוהענד, פּאַטריאַרכען־עהנליך, וועהרענד זייערע קעמלען שטעהען צוגעבונדען צו די פּאַלמען.

דאָס בילד פערשווינדט. איך בליק אַרויס פון פענסטער. דער פּיער־עקיגער, דונקעל־ברוינער טהורעמעל פון'ם קלויסטער, גע־קרוינט מיט'ן צלם, הויבט זיך אַרויס פון די גרינע, שעהן פער־פלאָכטענע צווייגען, ווי אַ מאָשעע אָדער אַ פּאַגאָדע (אַ טערקישער אָדער אינדישען קלויסטער), זעהט מיר דער טהורעמעל אויס, אַנ־גענעהם און מעלאָדיש, זאַנפט און דאָך פעסט־איינקלינגענד שפּיעג־לען זיך אָב די יעצט דונקעלע פאַרבען פון הימעל, די ברוינקייט פון'ם טהורעמעל, זיין גאָלדיג־פינקעלדיגער צלם. פרום, ווי אויף דעם קבר פון אונזערע אור־עלטערן, פון די פּאַטריאַרכען, פיהלט זיך

מיין געמיטה! אַ זיסע אומעטיגקייט צונעהמט מיין האַרץ און מיין גייסט. עפּעס וואָלט זיך מיר וועלען וויינען, קניען, אויסגיסען מיין האַרץ אין דעם שטילען פריעדען פון דעם פאַרנאַכט, און אין גאַנצען פערזינקען אין די פאַרבען און קלאַנגען פון דער ענדע פון׳ם טאָג. פרום נייגט זיך מיין געמיטה צו דער וועלט, צו דער נאַטור, ריין און אונשולדיג, ווי דאָס געמיטה פון אַ קינד. און פּלוצלינג, אין זיין ווייסען מאַנטעל, מיט׳ן גאַרטעל, מיט זיין אדעליגעס געזיכט, זיינע העל־בלויע אויגען, גאָלדענע לאָקען און זיסער, אונ־שולדיגער מיענע שטעהט פאַר מיינע אויגען דער נביא צאַרט און ריין און זיס, און דאָך אַזוי שטאַרק אין זיין איינפאַכקייט, זיין ריינקייט, און זיין עהרליכעס בעוואוסטזיין.

אייביגע ריינקייט פון דער מענשליכער האַרץ! אייביגעס בענקען נאָך אונשולד, ליעבע און פערגעבליכקייט! אייביגעס שמאַכטען נאָך ערלייכטערונג פון שמוץ, פערברעכען און זינד; אייביגעס גאַרען נאָך צאַרטקייט, זאָרגלאָזיגקייט און קינדישער איינפאַכקייט, — ווי שעהן איהר זייט אין דעם מענשען׳ס האַרץ! אייביגע ליליען וועלכע בליהען אין די פעלדער פון אונשולד פון דעם מענשליכען גייסט, — ווי פּרעכטיג, ווי זיס און ווי שעהן איהר זייט!

זאַנפט לעגט זיך די קיהלקייט איבער די בוימער; דונקעלער, טיעפער ווערען די פאַרבען אין הימעל; אנגענעהמער, רוהיגער, רייכער שיינט מיר דער קלויסטער־טהורעם מיט די בוימער אַרום. וויעדער טויכען אויף די פּאַלמען, די אַראַבער, די קעמלען און די קברים פון די פּאַטריאַרכען. שטילקייט פערוויעגט דעם טאָג; אַ זיסע רוהיגע שטילקייט פערוויעגט מיין האַרץ.

זיסע בלומען־דופטען שטייגען אַרויף פון מיין האַרץ און ריכען אַזוי אַנגענעהם זיס און וואוילטהוענד, און גערן לאָז איך מיין האַרץ הינדופטען צו די בוימער און די בלומען, צו די וואָלקען און דער אַנקומענדער זומער־נאַכט.

גערדאַנקען און בעטראַכטונגען

1.

בעטראַכטונגען איבער'ן לעבען, — ווי פיעל זיי מיינען, און ווי ווענינ זיי מיינען!

וואָס בין איך? פון וואו קום איך? וואוהין געה איך? שמערצ־ליך קלינגט מיר די לעצטע פראַגע. ווייס איך דען ווירקליך דאָס איך פערוואַנדעל מיך ווידער אין די שטאָפען פון וועלכע איך בין גע־שאַפען? דאָס איך ווער אויפגעלייזט, איך מיש מיך אויס מיט די שטאָפען פון דער נאַטור? איך? דער „איך“ וועלכער רעדט, געהט, האַנדעלט, וואַנדעלט און לעבט, לעבט א גייסטיגען לעבען, — א לעבען אין דענקען, אין פיהלען, — איך ווער ווי די אנדערע נאַטור־שטאָפען און לעב ווייטער אינ'ם גראָז, אין די פליגעלעך, אין די ביימער? ווי זאָנדערבאַר! —

וואָס בין איך? וואָס איז א מענש? א מאַשינע, א זייגער! א קערפער, גליעדער, נערוועז, בלוט־צירקולאַציאָן, געפיהלען און גע־דאַנקען, — אלעס וואָס קען נאָכגעפאָרשט ווערען צו א געוויסער קוועלע, אויסער די געדאַנקען, דער „שכל“, אויסער דער „איך“, וועלכער פיהלט און דענקט. —

ווי פיעלזייטיג איך בין, ווי רייך דער מענש איז אין געפיהלען! ליעבע און האַס, גאַל און צוקער, בלומען און דערנער, גרויסקייט, קליינקייט, אבערגלויבען, גלייכער פערשטאַנד, משוגעת, קלאָהר־קייט, מרה־שחורה, צומישטקייט, ביטערקייט, אומעט, אונגעדולד, שעהנקייט, זונענשיין, פרייד, לייד, שמערץ, עלענד, איינזאַמקייט, פער'חלומט'קייט, שכל, נאַרישקייט און נאָך פיעלע הונדערטע

קליינע און גרויסע, שוואכע און שטארקע, ליכטיגע און דונקעלע געפיהלען און געדאנקען בעזיצט דער מענש! וועלכע טהיילען פון מארך, וועלכע נערוועז זיינען ליעבע? וועלכע זיינען האס? וועלכע דענקען? וועלכע פיהלען? — מען קען עס אלעס וויסען, מען וויים עס כמעט גרינדליך. א מאשינע; שטעל זי צונויף, נעהם זי פונאנ־דער אין הונדערטע שטיקלעך און ברעקלעך, — דאס איז דער מענש. א פיעדעל פאר די ווינטען און איינדריקע פון דער אויסער־ליכער וועלט; א מין וואקס וועלכעס נעהמט אויף אין זיך די פאר־מען און איינדריקע פון דער אויסערליכער וועלט; דאס ריינע ווי דאס שמוציגע קלעפט זיך אן, אויב מען היט זיך ניט אב, און דער מענש מוז זיך אנשטרענגען צו האלטען זיין גלייכגעוויכט. די אויג זעהט און קאפירט, דער מארך נעהמט אויף איינדריקע, און די נערוועז ווערען עררעגט אדער ערשיטערט פון דעם צו־שטארקען רויש און שטורם פון לעבען. דאס איז גאר!

איך בין א פיעדעל פאר דער אויסערליכער וועלט! דורך מיינע נערוועז ציהען דורך די ווינטען פון דער וועלט, — די זאנפטע, בשמים׳דיגע ווינטעלעך פונ׳ם פריהלינג און זומער, די פייכטע ווינטען פונ׳ם הערבסט, די קאלטע, פראסטיגע ווינטען פונ׳ם ווינ־טער, און די שטורעמווינטען וועלכע רייסען אוים בוימער און שליידערען אוועק גאנצע הייזער אויף הונדערטער מיילען ווייט. די בלום בליהט אין מיר און דורך מיר, דער בוים שפרייט פונאנדער זיינע צווייגען אין מיר, דער ים שלאגט זיינע כוואליעס אין מיר, די ווילדע וועלען פון ווייטען אקעאן רוישען און שיסען ארויף דורך מיר ביי די ווענט פון די הויכע פעלזען, לענדער און שטעדט, מענ־שען און טהיערען ציהען דורך און בעוועגען זיך אין מיר, ווי אין א ים.

צום אנפאנג פון דער שעפפונג גרייכען מיינע געדאנקען, אין די דונקעלע גענענדען פונ׳ם כאאס וואנדעלט ארום מיין פאנטאזיע, אויף א גלאטען ים פון גארנישט שוועבט ער ארום, ווי די טויב פון נח׳ס תבה, און זוכט די שפיצען און די טויערען פון דער וועלט.

איבעראל זיינען מיינע געדאַנקען, אַרום דער וועלט קרייזען זיי אַרום, שטייגען אַרונטער אין די טיעפעניסען פון דער ערד, שוועבען אַרויף צו די וואָלקען, גראַבען זיך איין אונטער די בוימער אין די וועלדער, פערהאַרטעווען זיך ווי דער פעלז, ווערען זאַנפט ווי דאָס גראָז, צאַרט ווי די ליליע! —

די נאַטורען פון אַלע חיות לעבען אין מיר — די נאַטור פון דער קוה, פון דעם פויגעל, פון דעם פערד, פון דעם וואַלד, פון דעם טייך. איך בין פערפלאָכטען מיט אַלעם וואָס איז אין דער וועלט, מיט אַלעם וואָס איך זעה, איך בין אַ טהייל פון אַלעם, אַלעם איז אַ טהייל פון מיר.

וואו הויבט זיך מיין „איך" אָן? וואו לאָזט ער זיך אויס? איז אַלעם וואָס איך זעה דאָס בילד, די פאָרשטעלונג פון מיין פאַנ־טאַזיע, אָדער שפּיגעלט מיין פאַנטאַזיע אָב, דאָס וואָס עקזיסטירט? — וואָס איז טויט? וואָס איז לעבען? — ווער ווייס די געהיימנים פון לעבען, פון דער וועלט? ווער פערשטעהט עס אַלעם?

טויזענדער געדאַנקען ציהען דורך מיין מוח, צינדען זיך אָן, ווי עלעקטרישע פונקען, פערטשעפּען זיך איינע אָן די אַנדערע ווי די פעדים אין דער נאָדעל פון דעם וועב־שטוהל, איך קען קוים אַלע פעדים צונויפהאַלטען און וויסען אַלעם וואָס איך דענק און פיהל דורך אין אַ טאָג!

אָט האָב איך עס! איך גרייף עס אָן! וואָס האָב איך? וואָס גרייף איך אָן? איך געה נאָך, איך פאָלג נאָך מיינע געדאַנקען, לעג זיי צוזאַמען, סאָרטיר זיי ווי שטיינדלעך, אָדער פּערעלעך; איך וויל וויסען, איך וויל געדענקען וואָס איך פיהל, וואָס איך בין; איך וויל ציהען שליסע פון מיין איך, איך וויל וויסען ווי אַ מענש דענקט, ווי ער פיהלט, ווי זיין מוח אַרבייט אונטער געוויסע אומ־שטענדען, אין געוויסע מאָמענטען, אין געוויסע מינוטען. איך וויל דעם מענשען קענען, וויסען ווי ער פיהלט און דענקט, האַנדעלט און לעבט, פון זיין וויגעלע ביז צו זיין קבר, — איך וויל איהם קענען אין אַלע אבטהיילונגען פון זיין איך, פון זיין לעבען, ווי אַ

זייגער־מאַכער קען די פערשיעדענע שרייפלעך און רעדלעך פון דעם זייגער וועלכען ער שטעלט צונויף. וואָס קומט דערפון ארויס? דאָס וויסען צוליעב דאָס וויסען, און צוליעב דער שאַפונג פון דער קונסט; פיליכט עטוואָס פאר דער פערשטענדליכקייט פון דעם מענשען'ס האנדלונגען.

וואָס איז דאָס אַלעס? גאָרנישט. וואָס בלייבט פון אַלעס? אימער וואַנדעלט עס, אימער ציהט עס, אימער בייט עס זיך, געהט פאָרווערטס, געהט צוריק, שטעלט זיך און לויפט ווייטער, ווערט געבאָרען, ווערט פערפוילט, פערוויאַנעט און שטארבט, כדי ווייטער פאָרטצוזעצען דאָס לעבען אין אנדערע פאָרמען, אין אנדערע גע־שטאַלטען, אונטער אַנדערע אומשטענדען, — דאָס איז גאָר! פאָרמען — די ענטוויקלונג און פאָרטענטוויקלונג פון געוויסע גע־גענשטענדע, כעמישע מאַטעריאַלען, געפיהלען און געדאַנקען, — דאָס איז אַלעס! איינס דורך דאָס צווייטע פלעכט עס זיך דורך, איינס אין דאָס אַנדערע און דורך דאָס אנדערע, איינס פיר און מיט דאָס אַנדערע, איינס נעבען דאָס אַנדערע, איינס אין קאַמפף מיט דאָס אַנדערע, — דאָס איז לעבען, דאָס איז די נאַטור!

וואָס איז דאָס אַלעס? — גאָרנישט!

ווי איך לויף, סמייע, האַווע, אַקער די ערד מיט'ן נאָז! ווי מיין קאָפּ פלעכט אוים איין פּלאַן נאָכ'ן צווייטען, ווי איך שרעק זיך, אַרבייט אָהן רוה! — וואָס האָב איך דערפון? דעם פערגעני־גען פון א מינוט, א בעפריעדיגונג וואָס ענדיגט זיך אין א פערלאַנג, אָדער א פערלאַנג וואָס ענדיגט זיך אין א שוואַכע בעפריעדיגונג, — דאָס איז גאָר. געפיהל, איין געפיהל נאָך דעם צווייטען, — אנגע־נעהמע געפיהלען, אָפּטמאָל שמערצליכע, — דאָס איז אַלעס וואָס איך האָב דערפון. איך מוז נאָך ווייטער געהן, ווייטער שטרעבען, נאָך ניט דורכגעגאַנגען אַלע שטופען פון מיין ענטוויקלונג, ניט דער־גרייכט דעם און דעם ציעל, ניט געוועזען נאָך דאָס און דאָס, ניט געשפּיעלט נאָך דיעזע אָדער יענע ראָלע, ניט בעקענט זיך נאָך מיט יענע און יענע מענשען, ניט פערדיענט נאָך דיעזע סומע געלד, ניט

געהאַט נאָך דעם אָדער יענעם פערגעניגען, ניט געוועזען נאָך דאָ אָדער דאָרטען, ניט געשאַפען נאָך דיעזע און דיעזע ווערקע! —
וואו ווערט זיך דאָס אַלעס ענדיגען? די טייכען ציהען זיך צום ים, די שטאַרקע כוואַליעס שוימען אויף אַזוי הויך ווי מעגליך, שלאָגען זיך אָב אָן די פעלזען און פאַלען אַריין צוריק אין ים, ווידער צו רוישען און צו שוימען, ווידער זיך אַרומצואוואַיגען, ווידער אַרויפּ־צושוימען, ווידער אַרונטערצופאַלען. דאָס איז דאָס לעבען; דאָס איז די ענדע פון מענשליכען שטרעבען. אַלעס ענדיגט זיך אין קבר!

— נאַריש איז דאָס לעבען פון מענשען! — רוף איך אויס. און אַ ווײַלע שפּעטער קלינגט מיר זיס דער לאַך פון דער מיידעל. איך זוך זי, געפין זי, ווער ווידער יונג, לאַך, שמייכעל, שטיף, ווער אַ אינגעל, חלום פון שטרויענע היטעלעך, פון גערטנער און פרישען גראָז, און דענק פון אַ שטיבעלע אין וועלכער איך וואָלט מיט איהר קענען וואוינען. איך שמייכעל ווי ניי־בעלעבט אין דעם רויש פון דער ליעבע, אין דער ערוואַרטונג, אין דעם איבערפלוס פון מיין לעבען און מיין יוגענד, און דאַן יאָווען זיך נייע קרעפטען צום אַרבייטען, נייער מוטה פאַרטצוזעצען מיין לעבענס־ווערק, צו שאַ־פען! אַ הויז, פערגעניגען, פריינד, געשעפטען, — עס איז ווידער ניי; דאָס לעבען, און די ליעבע צו׳ם לעבען, און דער קאַמפּף!

.2

— הלואי וואָלט שוין נעהמען אַן ענדע דערצו! — רוף איך אויס מיעדערהייד, פיליכט פון לעבען, פיליכט פונ׳ם קאַמפּף פיר׳ס דאַ־זיין, פיליכט ווייל מיר עקעלט אָב זיך רעכטצופערטיגען, אָדער צו האָבען צו טהאָן מיט די מענשען־קינדער. איך וויל זיין פריי, איך וויל אַרויס פון דיעזע אומשטענדען, איך וויל ווערען גאָר אַ נייער מענש, אַ מענש מיט אַלעמען גלייך! זיין אַזוי ווי זיי אַלע זיינען! — איז עס גוט אַזוי? זיין ווי אַלע? לויפען, שרייען, האַווען, זיך ברעכען האַלז און גניק לויפענדיג? ווארום? ווארום

ניט זיין אזוי ווי איך וויל, ווי איך פערשטעה? לעבען לויט מיינע אנזיכטען, געהן שטיל, זאנפט, מיט געמאָסטענע טריט, זיך פיהרען ריין, טאקטמעסיג, הארמאָניש, איינגעאָרדענט? זיין ווי אלע זיי־נען? — ווי ווער זאָל איך פריהער זיין?, ווי דער טרעמפּ, דער שופט, דער שכור, דער ארבייטער, אָדער ווי דער רייכער לעדיג־געהער, אָדער ווי דער שנאָרער? — איך וועל זיין ווי איך וויל, אָבער זיין עפּעס מוז איך דאָך! נו, איך האָב מיין פאך, דאָס בין איך, דאָס בלייב איך.

וואָס ציה איך מיך אזוי צוריק פון לעבען? וואָס האָב איך מורא? — איך וויל אריין אין לעבען.

אריין אין לעבען! די וועלט האָט צרות, שמערצען, פּיין, זאָרג, נויט און עלענד. וואָצו זיך שטויסען אין דער וועלט, אין דער מאסע? ווארום לעבען אין טומעל, אין רויש? ווארום זיין צוטראָגען ווי אויף א יאריד? ווארום האָבען צו טהאָן מיט אלערליי ברואים? טאָמער נעהם איך מיך אָן פון יענע עטוואָס אונריינעס! ווארום זיך לאָזען אָנריהרען פון אנדערע, אָטהעמען די לופט וועלכע אנדערע, פיליייכט ניט־ריינע און ניט־געזונדע מענשען אטהעמען אריין און ארוים? ווארום איבערנעהמען ניט־ווילענדיג, אלערליי זיטען, מינעס און הויות? ווארום אָנגעשטעקט ווערען פון דעם פיבער פון דער מאסע? איך וויל בעסער זיין ריין, ציכטיג, שעהן, אנ־שטענדיג און זויבער געקליידעט און לעבען סאָליד, קיהל, איבער־לעגט און רוהיג.

איך קען ארויפשטייגען, איך קען ארונטערזינקען. איך קען ווערען בעסער, קליגער, געבילדעטער, ערעלער, רייכער, מענשליכער, פריינדליכער, הילפרייכער. איך קען מאכען פון זיך א ניצליכען, פיליייכט א גרויסען מאָן, איך דארף מיר נור אָנשטרענגען, איך דארף נור וועלען. דער מאטעריאל איז דאָ אין מיר; איך בין א מענש, איך דארף בלויז ענטוויקלען דאָס, וואָס עס איז אונענטוויי־קעלט אין מיר, ארויסרופען אין לעבען דאָס וואָס שלומערט אין מיר, אָבוואשען, אויסטאָקען, ארויסשלייפען די פּערעל און די

בריליאַנטען וועלכע ליגען בעהאַלטען אין דעם שטויב פון'ם לעבען.
וואָצו זאָל איך עס טהאָן?

איך קען אַרונטערזינקען. אַבלאָזען זיך, אויפהערען צו קאָנטראָלירען מיין מוח אויף איין זאַך, אויפהערען צוזאַמענצוהאַלטען די געדאַנקען, אויפהערען שטרעבען צו אַ ציעל, אויפהערען זיין אַ מאַן מיט ווילענס־קראַפט, מיט ענערגיע, מענשליכקייט, שעהנע זיטען, עדעלע שטרעבונגען און ריינע פערלאַנגען. אַלעס וואָס איך בין געוועזען ביז יעצט, דאָס גוטע אין מיר קען פערלאָרען געהן. — וואָצו אַרונטערזינקען? דער דאַנק, דער כבוד, און די עהרע פיר גרויסקייט בעדייטעט ניט פיעל, אָבער דאָך אַרונטערזינקען טויג ניט.

מיעד פון לעבען און פון לעבענס־קאַמפף שפּאַר איך אָן דעם קאָפּ אויפ'ן טיש, ווי אַן אַלטער מאַן, און מאַך אַ זויערע מינע. וואָצו קעמפּפען, וואָצו שטרעבען?

אין צימער הערט זיך דער ריח פון אַלטע, אין לעדער געבונדענע ביכער, טוכלע און דומפּף, פערדושעט און פערשטיקט. איך מוז אַרויס אין לעבען, אין דער וועלט.

איך געה אַוועק צו דער נאַטור. — אין שטילען וואַלד, צווישען די דונקעלע, גרינ־צווייגיגע בוימער ווער איך ווי ניי־בעלעבט. עס ווערט מיר קיהל, שטיל און רוהיג צום מוטה. מיין אויג פאַלט אויף די אָבגעבראָכענע צווייגלעך אויף דער ערד; איך בליק אַריין אין די דונקעלע וועלבונגען פון די בוימער, איך זוך אַ געהיימניס.

אייביגע געהיימניס פון דער וועלט, פון דער נאַטור! ווי לאַנג וועט דיך מיין גייסט זוכען צו פערשטעהן? ווי לאַנג וועט עס שטרעבען צו דיר?

וואָס הוייבט זיך מיין פאַנטאַזיע אויף צו די שטערען? וואָס טראָגט זי זיך אַרום דורך די הימלען? וואָס זוכט זי דאָרט ווייט וואו דער הימעל וועלבט זיך אַרונטער? וואָס וויל זי אין דער טיעפענים פון ים?

איך וויל ניט געהן מיט מענשען. איך וועל מיך בעסער פערטיעפען אין די סודות פון דער שעפּפונג פון דער וועלט, וועל

זוכען צו געפינען דעם אנפאנג פון אלע אנפאנגען; איך וועל אוועק צוריק צו דער ערשטער קוועלע פון דער נאטור און פון לעבען, איך וועל ארויפשטייגען צו די העכסטע הימלען, ארונטערשטייגען צו די טיעפסטע טיבען פון דער וועלט, איך וועל אנריהרען די זיילען פון דער שעפפונג און וויסען וואס איך בין.

איז גאט געווען אין אנפאנג? איז דער געדאנק, דער ווילען געווען איידער אלעס איז געשאפפען געווארען? האט דער געדאנק, דער גייסט פון א שעפפער געלעבט אויסער דער מאטעריע? אדער האט די מאטעריע ענטהאלטען אין זיך דעם שאפונגס־גייסט?

איידער איך ערפינד און מאך פארטיג א מאשין האב איך אין קאפ די אידעע, דעם בעגריף פון דאס גאנצע און פון יעדער טהיילכעלע. די אידעע ווערט געבארען פון דער זאך אליין. אבער די אידעע ווערט געבארען און לעבט ביי מיר אין מארך! האט דער שאפונגס־גייסט פון א גאט געקענט לעבען אויסער דער נאטור, אויסער די אלע שטאפען פון וועלכע די נאטור בעשטעהט? דאס קען ניט זיין! און פיליכט יא. —

ס'איז נאריש צו דענקען וועגען דעם. אומזיסטע צייט־פער־שווענדונג. איך וועל בעסער געהן אין דער וועלט, אין לעבען אריין!

ווי אנדערס איז עס אין דער וועלט! ווי עס לעבט, זידט, קאכט, רוישט, לייכט און פינקעלט! זומער, פריהלינג, לוסט, לעבען, ליעבע! שעהנע, נייע, העל־קאלירטע און געבלימטע קליי־דער; שעהנע, ליעבליכע, ראזעווע, פרעהליכע געזיכטער; ליעבליכע מינעס, שטראהלענדע אויגען, שעהנע לאקען, הארמאנישע טריט.

פון די טריט פון די שפאציערגעהער, פון דעם קלאנג אין דעם טאקט און דעם אנגענעהמען רויש פון גאס, ערוואכט אין מיר די הארמאניע פון לעבען, פון מוזיק. הין און צוריק, ווי רוהיגע וועלען אין א קלארען טייך, הויבט עס זיך אן צו וויעגען אין מיר: די טריט, די מוזיקאלישע בעוועגונג פון קערפער, דער בויג פון קאפ, דער אננעהמען פון א דאמעס ארעם, דער שמייכעל, דער ווייטער וואנדלען פון די מאסען אין די שטילע, ריינע, העל־שטראהלענדע

גאסען קלינגען אָב אין מיר אין טענער; מעלאָדיען וואַכען אויף, ציהען צום טאַקט פונ'ם געהן פון די שפּאַציערענדע, דער איינ־קלאַנג פון דער וועלט, די אינערליכע האַרמאָניע פון דער נאַטור ערוואַכט אין מיר, בערג שטייגען אַרויס פון די טיעפעניסען פון מיין פאַנטאַזיע; רוהיג־ראָזיג און ליכטיג רינגעלט זיי אַרום דער טאָג, דער פריהמאָרגען. טראָמפּייטען שאַלען פון דער ווייטען, זילבערנע, קלאָר־מעטאַלענע טענער. רייטער, ריטער און העראָלדען בעוועגען זיך, שטייגען אַרויס צווישען די בערג. א מאַרק־פּלאַץ וויקעלט זיך אַרויס פון דער בילדער־פּאַנאָראַמאַ, און די האַנדלענדע פּערזאָנען ערשיינען ווי אויף א ביהנע, אין אַלערליי שעהנע קאָסטיו־מען. — אָט איז דאָס לעבען.

איך ציה מיך צוריק פונ'ם העלען גלאַנץ פון טאָג, און פון דער וועלט צוריק צו דער נאַטור. נאָך קלינגען פון ווייטען די טענער פון די פריהער־ערוועקטע מעלאָדיען; נאָך רוישט פון ווייטען שטיל דער טומעל פון די גאַסען; זשוזשעט און שטאַרבט אָב אום ווידער צו זשוזשען, נאָך קרייזען פון ווייטען, ווי אויף א דונקעל־בלויען האָריזאָנט, די מחנות געליעבטע, ווי גייסטער שוועבען זיי אַרום אין א האַלב־קרייז אין די וועלבונגען פון די וואָלקענס, אין זייערע זיידענע, דונקעלע, העל־פאַרביגע און לייכט־פלאַטערנדע קליידער, ליעבע צייגענדיג, זאַנפט שמייכלענדיג, אונשולדיג בלי־קענדיג, מיט שוואַרצע אויגען, וועלכע לייכטען ווי די שטערען. רוימישע און גריעכישע געזיכטער, מיט גריעכישע און רוימישע פאָרמען, מיט פולע קערפּער און פולע בוזימס אונטערשיידען זיך אין דער פאַרביגער דונקעלהייט. אונטען ליעגען די וויינגערטנער און די סעדער; דער פריעדען און רייכטהום פון איעבערפלוס שפּראָצט פון אַלעס. פעט זיינען די פעלדער, פעט די בוימער, פעט די לאָנקעס, ווייך און זאַנפט די גראָז, און די פרוכטען פון די גערט־נער וואַקסען אַרויס אין אַלערליי שעהנע קאָלירען.

פריעדען און שטילקייט הערשט אין מיר. אין די העלע חלומות פון לעבען שלומער איך איין.

פאַנטאַזיעס

בילדער וויקלען זיך ארויס פון די טיעפע היילען פון פאַנטאַזיע: גליהענדע, שטראַהלענדע, גאָלדענע, צאַרט־ווייסע, ראָזיגע, בלויע, זיידענע, קריסטאַל־קלאָהרע, רובינען־עהנליכע, רייך־גלענצענדע פאַנטאַזיען און פאָרשטעלונגען וואַכען אויף אין קאָפּ, גליהען זיך פונאַנדער, און מיין האַרץ ציהט זיך אַזש צוזאַמען מיט פרייד, טרערען רייסען זיך פון די אויגען, און איך האַלט זיי אָב. —

אָט איז דאָס גאָלד פון די טיעפענישען פון דער פאַנטאַזיע! ווי אַ גאָלדענער באַרג שטעהט עס מיר פאַר די אויגען, איך פיהל עס אין זיך, איך קען עס אַזש אָנטאַפּען. פון דעם באַרג אָדער פון דער מאַסע פליסענדע גאָלד הויבען זיך ארויס פערשיעדענע העלדען־געשטאַלטען. —

אויף ווייטע ימים, אין ליכט בעלאָדענע שיפען, ציהען העלדען פון דונקעלע, ווייטע לענדער, וואַפען און פאַנצערען טראָגען זיי צו זייער שוץ; מיט פריידיגע, פאָכענדע הערצער קוקען זיי ארויס פון די שיפען צו די ברעגעס פון זייערע האַפענס. אייביג־געפונענע, אייביג־געליעבטע, אייביג־שעהנע, אייביג געטליכע העלדען געשטאַלטען!

יונגע העלדען, מיט וואונדער־שעהנע וואַפען, פיהלען אין זייערע הערצער דעם מוטה, און די גלוטה פיר העלדען־טהאַטען; נאָך ווייטע לענדער ציהען זייערע הערצער און שלאָגען מיט פריידע, ערוואַרטענדיג די צוקינפטיגע מלחמות פיר רעכט און פאָרטשריט. פריידיג געהען זיי, ניט דענקענדיג זאָגאַר פון זייערע געליעבטע, און גריסען מיט פריידע די ווייטע, אַזורנע, זילבער־קלאָרע, ליכט־און וויס־שוימענדע וועלען פון'ם ווייטען, גלאַטען ים; מיט טיעף־

ערנסטע, טיעף־היילינע געפיהלען, נעהמט דער גאָט־געוועהלטער, דער אויסגעקליבענער, דער העכסטער, גרעסטער און אונווידער־שטעהליכסטער העלד אָבשיעד פון זיינע פריינד, פון דעם שטילען, פריעדליך לעבענדען קרייז פון זיינע פריינד, אום אוועקצוזעגלען אין דעם לאַנד פון וועלכען ער וועט שוין פיליכט קיינמאָל ניט צו־ריק קומען. מיט א שטארק־קלאַפּענדעם הערץ און מיט טרערען, וועלכע ער לאָזט ניט ארויספליסען, שיידעט ער זיך פון אלעמען און געהט אוועק, לאָזענדיג זיי אין אויפרעגונג. א גרויסער, מעכטיגער, היילינער געפיהל געהט אין איהם אויף; זיינע דיענסטע, זיינע פפליכטען רופען איהם; ער איז געבוירען געוואָרען צו שאפען א גרויסעס ווערק, צו לעבען פיר א גרויסען, היילינען אידעאל, און זיין שטארקע ברוסט שליסט זיך צו פאר די זאנפטע בליקען און קלעמענים פון זיין געליעבטער; פאָטער און מוטער עקזיסטירען ניט פאר איהם; נור זיין פפליכט, נור זיין לעבענס־אויפגאבע גליהט אין זיינע אָדערען, און אויפהויבענדיג זיין אויג אויף דעם לאַנד דער צוקונפט, וועלכע ער אליין זעהט נור, רייסען זיך פון זיינע ליפען ארויס די ווערטער:

„אויף ווייטע לענדער רוהען מיינע בליקען!
דאָרט קעמפף איך איינזאם געגען אייער שרעק!
מיר קען די ליעבעס־לוסט ניט מעהר פערשטיקען!
אויף פליגעל פון בעגייסטערונג מוז איך אוועק.
דאָרט שטעהט מיין היילינטהום פון אייך פערשלאָסען,
דאָרט רוהט מיין גייסט, פון הימעלס־ליכט בעגאָסען,
זאנפט רוהט מיין גוף דאָרט —
דאָך מיין הערץ איז שטיין!"

* * *

פערזילבערט איז דער שיין פון דער זילבערנער, פלעקענלאָזער לבנה, ווי מיט אַ דינעם זילבער־שטויב בעשאָטען, ערהויבט זיך אַ צויבער־וואַלד פאַר מיינע אויגען. שטאַרק פערפלאָכטען און ווייס פונ׳ם שיין פון דער לבנה, זעהען זיך די דיקע צווייגען פון די ריעזען־הויכע בוימער. איך וויים ניט וואו דער וואַלד הויבט זיך אָן, איך וויים ניט וואו ער לאָזט זיך אויס. איך זעה נאָר די דיקע שטאַמען פון די בוימער, איך זעה נאָר די געלבע, זאַמדיגע סטיעזשקעס, די שאָטענס, די היילענאַרטיגע ווערבונגען אין די דונקעלע געגענדען פון דיעזען געהיימניספאָלען וואַלד; איך פיהל נור אַ ווייטע נאַכט אין איהם, אַ דונקעלהייט, איך פיהל דעם שיין פון דער לבנה, און די שטימען פון געליעבטע, און אַ זאַנפטע, דינע, זיסע צויבער־מוזיק, אין לאַנג־געצויגענע, דינע, זיידענע טענער.

אָט, דאַכט זיך, הויבען זיך אַרויס די פיעדלען אויף די העכסטע, דינסטע טענער, און שטאַרבען אָב אויסציהענדיג אַ לאַנגען, לאַנגען פינאַל; און אָט שפּיעלען די קלאַרנעטען מיט די פלייטען, און די בלעטער רוישען זאַנפט, אַנגענעהם. און אָט צוגעהט זיך אַ קלאַרנעט, און די בלומען און די בליהונגען מאַכען זיך זאַנפט צו, און וויקלען זיך איין אין זייערע שעהנע קאָלירען. ווי עס דופטעט! — זינגען עס די נאַכטיגאַלם? וועלכע זיסע, ווייכע, פלייטען־עהנליכע טענער, וועלכע ווייכע קלאַנגען, וועלכע ווינטעלעך פון צימבעל און פלייט! — וועלכע שאָטענס ציהען זיך דאָרטען אין די הייהלען? וועלכע דונקעלע געשטאַלטען בעוועגען זיך דאָרט? —

עס איז גאָרניט. איך בין אין צויבער־וואַלד! — ווי אַ דינער שלייער, בעדעקט פון אַ דינעם טול פון מאָנד־שטראַהלען, בעוועגען זיך אָדער רוהען די געשטאַלטען פון געטער. שטאַרק זיינען זייערע קערפּער; די גליעדער, ווי אויסגעגאָסען פון געלביג־ראָזיגען מאַר־מאָר; איינצעלנע פרויען־געשטאַלטען, עדעל און זאַנפטמוטהיג, — יונג און רייצענד, אין די קליידער דער נאַטור, וואַנדלען אַרום און בעוועגען זיך זעלטזאַם, אין טענץ, אין די שטראַהלען פון דער לבנה. קליינע, מענשען־עהנליכע ווזען, מיט אויערען לאַנגע, לאַנגע דינע

פינגער, מיט צאַרטע, קלאָהרע פּיס, וועלכע האָבען עבענפאַלס לאַנגע דינע פינגער; וועזען, וועלכע שיינען צו זיין געמאַכט פון בלוט און מילך — יונגינקע, געהען אַרום, זיך שפּיעלענדיג מיט גרויס לוסט. אַנדערע שפּיעלען אויף פייפלעך וואונדער־זיסע וואַלד־ליעדלעך, פון וועלכע ס'דופטעט די גאַנצע פרישקייט פון פריהלינג.

דער אַלטער נאַטור־גאָט פּאַן ליגט אויסגעצויגען אויפ'ן ווייכען גראָז, זיין קאָפּ בעדעקט מיט גרינע בלעטער. קליינע ליעבעס־געטער, מיט פייל־און־בויגען, לויפען אַרום זיך שפּיעלענדיג מיט יונגע פרויען און ווילען זיי פערוואונדען. קליינע צויבער־וועזען בעהאַלטען זיך אין די טיעפע בעכער־אַרטיגע פלאַנצען, און שטעקען אָפּט אַרויס די קעפּלעך צו זעהן וואָס עס געהט פאָר. האָזען און אַנדערע אונשול־דיגע חיה'לעך לויפען אַרום. איבער אַלעס הערט זיך דער געזאַנג פון טויזענדער נאַכטיגאַלען, קלאָהר, זיס, זאַנפט, זילבערדיג, ווי די שטראַהלען פון דער לבנה, ווי די אַזורנע, זיידענע בלויקייט פון הימעל — בעגלייט פון די צויבער־פלייטען אין די געהיימע געגענדען פון וואַלד.

און ווען די זון געהט אויף, בלייבט דער וואַלד נאָך קיהל און דונקעל. נור איהרע גאָלדענע שטראַהלען ברעכען זיך דורך דורך די גרינע, פערפלאָנטערטע צווייגען, גנב'ענען זיך אַריין ווי אין אַ הייליגטהום, און בעלייכטען די סצענען. בונט, העל און רייצענד־שעהן זעהען זיך יעצט די געטער־געשטאַלטען, און די וואַלד־פרויען, און די בלומען, שטאַרק ערפרישט פונ'ם טהוי, וועלכער הענגט יעצט אין בריליאַנטענע טראָפּען אויף די בלעטער, עפּענען אויף זייערע בעכער און דופטען צו'ם פער'שכור'ען. שטאַרק און מעכטיג ערשאַלט די צויבער־מוזיק ביי'ם טריאומף־צוג פון דער זון: לויט זינגען די פויגעל, שטיל ווערען די פלייטען, און אין דער שטילקייט און קיהלקייט פון וואַלד שפּאַצירען אַוועק און פערשווינדען די געליעבטע. —

געזאַנג

(אַ געמיטהס־בילד)

ווי אַ שטערען וועלכער געהט אויף אין די טיעפעניסען פונ'ם ווייטען, הויך־געוועלבטען הימעל, איז דער זינגער ערשיענען פאַר דאָס פּובליקום. פאַר זיי איז געלעגען די ווייטע, ווייטע וועג פון לעבען, איבער זיי האָט זיך געוועלבט דער הימעל.

זיינע צוויי גרויסע שווארצע אויגען האָבען געלויכט און גע־גלענצט, און אויף זיין געזיכט איז געווען אויסגעגאָסען דער סוד, די וואונדערליכקייט, די טיעפקייט פון דער שעפּפונג.

און ער האָט געזונגען.

לאַנגע, טיעפע, וואונדערליך־רייכע, בעהערצטע, העל־קלינגענדע טענער האָבען זיך געגאָסען פון זיין שטאַרקער ברוסט, — טענער פון ליעבע, טענער פון האָפנונג, טענער פון גרויסע טרוימען און גרויסע געדאַנקען, פון דעם אייביגען שמערץ, און דער אייביגער פרייד פונ'ם לעבען, — טענער פון די ליידען און די שטילע, זיסע, אייביג־שעהנע געדאַנקען וועלכע וואַכען אויף אין דער מענשליכער ברוסט, אָפט אונבעוואוסט און אונערוואַרטעט. און די טענער האָ־בען זיך צוגאָסען איבער'ן גרויסען טהעאַטער, האָבען זיך אַרויפ־געוועלבט ביז צום שעהן־בעמאָהלטען, שעהן־אויסגעשניצטען סופיט, און זיך צושפּרייט אין אַלע ווינקעלעך. צו די שעהנע רייך־פאַרביגע טיעפעניסען פון די וואָלקענס האָט אַוועקגעשוועבט די פאַנטאַזיע פון דער יונגער מיידעל; מאַכטלאָז איז זי געבליבען אין זיין אַנווע־זענהייט, און איהר פולע, צאַרטע ברוסט האָט זיך לאַנג בעוועגט.

איהר גאנצעס וועזען, איהר „איך“ איז גענצליך ארייננעדרונגען אין דעם זינגער. רייך אין גייסט האָט זיך געפיהלט דער גייסטיג־אָרעמער, פלאכער געשעפטס־מאַן, און זיין טרוקענע ברוסט האָט פלוצלינג געפיהלט א ווארעמקייט, א רייכטהום, אַן איבערפלוס פון לעבען, און די דונקעלע חדרים׳לעך פון זיין מוח זיינען בעלויכטען געוואָרען. דער אַלטער מאַן האָט זיך געפיהלט ווי בעוועלטיגט פון אַן אַל־מאכט; דער יונגער מאַן האָט פלוצלינג געשפּירט דאָס ער־וואכען פון זיינע קרעפטען; נייעס לעבען, נייער מוטה, נייער גייסט האָט זיך אין איהם בעוויזען. די אַלטע פרוי, די מוטער, האָט שטיל געדענקט פון איהרע יונגע טעכטער, וועמעס געזיכטער עס האָבען געשטראַהלט, און זי האָט זיך שטיל געפרעהט וואָס זי האָט אַזוינס דערלעבט.

אויפגעגאַנגען זיינען זילבערנע לבנות פון געהיימע וואונדער־ליך־רייכע טיעפעניסען פון דער נאַטור. געוויגט האָבען זיך שטילע מירטען און איילבערט־בוימער; ארויפגעשאָסען האָבען קריסטאַל־קלאָרע וואסער־זיילען פון פּרעכטיגע פאָנטאַנען; אראָבגעזונקען איז די זון אין טיעפען אָקעאַן, און ארויפגעשטיגען ביז צום הימעל איז די זעלע פון דעם געפיהלפאָלען מענשען. פרייד און גענוגטהו־אונג, רייכטהום און גלאַנץ, גרויסקייט, שעהנקייט און פּראַכט, פּאָעזיע און געדאַנקען האָבען זיך צושפּרייט איבער׳ן זאַל, ווען ער האָט געזונגען. ניט דער גלאַנץ פון בעלער און פּרעכטיגע זאַלען, ניט די ליעבע פון א הערשער, ניט דער רייכטהום פון קעניגע האָט זיך צו דעם געקענט גלייכען.

— וואָס פאַר א רייכעס הערץ ער האָט! — האָבען אייניגע בעמערקט.

— וואָס אַזוינס זינגט עס פון איהם? — האָט איינער גע־פרעגט זיין פריינד.

— די וואָלקען און דער הימעל, די בערג און די וועלדער, די ימים און די טייכען, די פאַרבען פון די פלאַנצען, פון די פעלזען און פון דער ערד; דער טיעפער טהאָל, דאָס ווייטע פעלד, די

װעלבונג פון דער לופט, די שעהנקייט פון די שטעדט, די פּראַכט פון די הייזער, דער אייביגער שװאונג פונ׳ם לעבען, דער אייביגער פּילגער־צוג פון די דורות, דער קרייז פון די פערביילויפענדע יאָה־רען — דאָס געהיימע שרעק און גרויסקייט פון דער װעלט, דער אָבגרונד און דער הימעל פונ׳ם מענשענ׳ס הערץ און גייסט, דער סוד פון ליעבע, שמערץ, פּיין, פרייד, האָפנונג און לעבען — אַלעס, אַלעס װאָס לעבט, שװעבט און אָטהעמט אין דער גרויסער נאַטור, — דאָס זינגט פון דעם זינגער׳ס ברוסט.

אַזוי האָט ער איהם געענטפערט.

ליעבע

דער לאָמפּ אין זיין צימער ווערט דונקעל, פאַר די אויגען שווינדעלט און ארום איהם טראָגט זיך ווי א מוטנער שטראָם וואסער, אָדער ווי א געדיכטע פּארע. די פארבען אויף דעם בילד וועלכען ער האלט אין מאָהלען ווערען אונדייטליך, מישען זיך אויס איינע מיט די אנדערע; דער קאָפּ איז איהם שטומפּף, די האנד ווי א שטיק ליים. פּאָזיציאָן, פיגורען אונטערשיעד, די דייט־ליכקייט פון פערשיעדענע קערפּער־טהיילען ווערען ווי פערמעקט. ער ווערט אונגעדולדיג, נערוועז, ער וויל ניט און קען ניט מעהר ארבייטען. דער קערפּער איז גייסטלאָז.

פון ליעבע טראכט ער. עס וויל זיך הינגעבען, פּריילאָזען אין דעם צארטען, פאסט מילך־ווייסען שטראָם פון דער יוגענד־לוסט און דער ליעבע; עפּעס פיהלט זיך איהם, ווי מילך־ווייסע, ליליען־ווייסע פרויען־גליעדער שוועבען פאַר זיינע אויגען. ווי גלאַט! ווי פריש! ווי געזונד! ווי צארט! ווי עדעל!

אין זיינע באקען לויפען ארום די פרישע רויטקייט, די ראָזעווע ווייסקייט פון דער יוגענד; זיין קערפּער איז געזונד, דורך און דורך, ראָזיג צארט, די מוסקולען פעסט, דאָס בלוט ריין, פריש, קרעפטיג, די ליעבעס־זאפט רייך, רייך אזש צום איבערפלוס.

ער קען ניט רוהען; זיין הערץ ציהט, זיינע אויגען לייכטען מיט לעבען, זיינע סאמע גליעדער ציהען — צו וועמען?

אין דער צווייטער גאס וואוינט ראָזא, זיינע א בעקאנטע. ער האָט זי שוין ניט געזעהן פון א לאנגער צייט, — ער מוז זי זעהן. אָבער געהן צו איהר? — ער איז יונג אין ליעבעס־און שאפונגס־מוטה, אָבער אַלט אין דער פילאָזאָפיע. געהן צו איהר שפּיעלען אין

ליעבע? זיך נאריש מאכען, ווי מען זאגט? פערברענגען די צייט אויף גארנישט, אין פלאפלעריי? און דאך, ווי מאכטלאז, ווי שוואך ער איז! ווי עס ווילט זיך איהם זיין יונג, א אינגעל זיין, און ליעבען, און לאכען!

ווייסע ראזען־בלעטלעך פאלען ארונטער אין דעם גערטעלע נעבען זיין פענסטער. די האניג־בלומען שמעקען אזוי זיס, אזוי רייך. פון איהם דופטעט עס אויך אזוי. האניג און פערפום, געווירצען און באלזאם, ווי עס דופטעט!

די נאכט איז קיהל, שטיל און אנגענעהם.

די לבנה שווימט ארום אין דעם רוהיג־דונקעלען הימעל, קלאהר און זילבערדיג, בעלייכטענדיג די שפיצען בוימער און די דעכער פון די קליינע שעהנע הייזער, די טהורעמלעך און די געבלומטע באלקאנען.

די לופט איז ווייך, פוכקע, גלאט און זאנפט, ווי די ליליען־ווייסע פרויען־ברוסטען.

ער קען מעהר אין צימער ניט איינזיצען. עס לאזט ניט רוהען. עס עגבערט און עגבערט, נאגט און פלאגט איהם.

פון צווייטען צימער הערט זיך פלוצלינג א העלער, זילבערדי־גער, עכט יוגענדליכער לאכען. דאס איז ראזא, איהר פרייער, ניט איינגעהאלטענער, אונשולדיגער יוגענד־געלעכטער.

אוועקגעלעגט דאס פענזעל, דעם קורצען פארטוך אוועקגע־ווארפען, פערקעמט די האר, אנגעטהאן דעם ראק, אריין אין עס־צימער.

— גוטען אבענד!

— גוטען אבענד!

אויפ'ן גרויסען טיש ברענט דער גרויסער לאמפ מיט דעם רויטען שירעם, ווארפענדיג א ליעבליך אנגענעהמעם ליכט איבער'ן צימער. אלעס איז ריין, ציכטיג. די פענסטער צום גערטעל פער־האנגען מיט ווייסע גארדינען, די טהיר איז אפען, דער דופט פון די האניג־בלומען דרינגט אריין. — ביי איין זייט טיש זיצט זיין

שוועסטער, אַ יונגע פרוי; ביין צווייטען זיצט ראָזאַ, אַריינקוקענדיג אין אַ צייטונג. איהרע שעהן־פּערקעמטע גאָלדיגע האָר, איהרע קלאָהרע בלויע אויגען און די צאַרט־רויטע באַקען גליהען און גלאַנ־צען אין דער ליכטיגקייט פון לאָמפּ. אויפ׳ן צייטונג ליעגט איהר לינקע האנד, פּוכקע, צאַרט, ווי ווייסער מאַרמאָר דורכגעגאָסען מיט אַ ראָזיג־געלבליכען קאָליר, שעהן געפאָרמט, די פינגער אַזוי שעהן אויסגעבויגען אויפ׳ן בלאַט, פּונקט ווי אויסגעשניצט. אַ וואָהרעס בילד.

דער יונגער מאַהלער בויגט זיך איין איבער איהר, האַלטענדיג איין האַנד אויף דעם לעהן פון איהר שטוהל, די צווייטע אָנגע־שפּאַרט אויפ׳ן טיש.

— שעהנע נייעס? — פרעגט ער, קוקענדיג אויף די גרויסע, קלאָהרע, עטוואָס אַראָבגעלאָזענע אויגען.

— אָה, גאָר נישט! — ענטפערט זי האַלב פערשעהמט און הויבט אויף די עטוואָס קינדיש־פערשעהמטע, נאָך עטוואָס אַראָב־געלאָזענע אויגען.

— ווי רייצענד דער בליק! די מינע, ווי שעהן! — טראַכט ער. ער בויגט זיך אַריבער איבער איהר, נעהמט איהרעביידע הענד, לעגט זיי צונויף, און בעריהרט מיט זיי לייכט זיינע רויטע ליפּען.

— ווי געפעלט עס אייך! — שרייט זי אויס, רייסט אַרויס איין האַנד און גיט איהם אַ לייכטען פּאַטש אין באַק.

די שוועסטער זיינע לאַכט, זיי שפּיעלען זיך. ווי ראָזיג ביידע זיינען! צוויי קינדער פון דעם שאַפענדען גייסט פון אַ מייערבעער, אָדער אַ מאָצאַרט!

ליעבע — ראָזיגע, לאַכענדע, טרעלענדע ליעבע, בעגינסטיגט און געצייטיגט פון דער נאַטור, איינגעהאַרמאָנירט פון דער זומער־נאַכט!

ער גלעט איהר צאַרטע האַנד, האַלט יעדען פינגער בעזונדער, צערטליך, ווי אַ ליעבהאַבער און אַ קינסטלער, בעטראַכט ער זייערע

פיין־געטאָקטע שפּיצען, זייער ברוסטען־גלאַטקייט, און די שעהנע בויגונגען פון די פּאָרמען! — אנגענעהם!

— זאָל איך אייך בעגלייטען? — פרעגט ער ענדליך.

— יא, איך געה באלד אהיים. בעגלייט מיך, אויב איהר ווילט.

זיי זיינען פערטיג צום געהן.

— גוטע נאכט!

— גוטע נאכט!

די גאסען זיינען שטיל. די פרישע, גרינע צווייגען פון די גרויסע בוימער הענגען ארונטער איבער די טראָטואַרען און פערדעקען די דעכער פון די הייזער. דאָס ליכט פון'ם הימעל גנב'עט זיך דורך, עס וועהט א שטילער, קיהלער באלזאמיגער ווינטעלע, עס דופטעט מיט פיאלקעס און פרישע קרייטיכער.

— אייער ארעם — בעט ער און וויל זי נעהמען געארעמט.

— ניין, זאָל זיין אזוי — ענטפערט זי.

— זאָל זיין אזוי — ווידערהאָלט ער. — דער הערר געארעמט מיט דער דאמע.

— אָה, מיין אָרעם איז צו צאַהרט בעריהרט צו ווערען — ענטפערט זי שמייכלענדיג.

— זאָל זיין אזוי!

זיי געהען ווייטער. ער נייגט זיך זאנפט צו איהר, רעדט שטיל, און בעריהרט דעם פלאך פון איהר האנד בגנבה. זי גיט זיך א כאַפּ, קוקט זיך אַרום טאָמער זעהט מען, און געהט ווייטער. פון איהר ווייסען זיידענעם יאַקעל זעהט זיך ארויס דער אויבערשטער טהייל פון איהר ברוסט און דער ווייסער נאַקען. ווי צאַרט, ווי שעהן אין דעם שיין פון דער לבנה!

ענדליך זיינען זיי ניט ווייט פון איהרע עלטערען'ס הויז. דער באלקאָן זעהט זיך פון ווייטען, דער גאַניק, די פּאַרענצע.

ער בויגט זיך צו צו איהר, און וויל ארומנעהמען איהר טאַליע.

זי האָט מורא: זעהט זי קיינער? ניין, דער מאַנטעל פון זיין ליעבע רעקט זי צו, זיין צערטליכקייט וויקעלט זי איין.

ענדליך זיינען זיי צו צום הויז. אין די צימערען איז פינסטער. די עלטערען זיינען ניטאָ. זי געהט ארויף אַ פּאָר טרעפּלעך אויפ'ן גאַניק און זעצט זיך אויף דער פאַרענצע פון באַלקאָן מיט'ן געזיכט צו דער זייט פון וואַנען זיי זיינען געקומען. ער בלייבט שטעהן אונטען.

זילבערדיג, ווי דאָס זילבער־גערויש פון אַ קליינעם קלאָהרען שטראָם, ווען די קליינע כוואַליעס טראָגען זיך איבער קליינע שטיינדלעך, בערגלעך, קלינגט זיין לאַכען. אַ אינגעל! ווי זיין גע־זיכט איז בערעקט מיט אַ גרויסען שמייכעל, ווי עס שיינט און לאַכט, ווי נאַאיוו ער איז! ווי רוהיג איז זיין הערץ! ווי איינגעוויעגט די נערוועז! ווי געשטילט און געהיילט אַלע גליעדער! אַ קינד! אָהן ליידענשאַפטען; דאָס אַלעס וואָס ער פיהלט, דענקט און טראַכט איז אין איהר.

— איז עס ניט שעהן? — פרעגט זי שמייכלענדיג.

— ס'איז שעהן! ענטפערט ער, זיך עטוואָס וואונדערענדיג צו וואָס מען דאַרף די רייד. און דאָך ווילט זיך איהם ווידערהאָלען איהר פראַגע: — איז עס ניט שעהן?

ער שווייגט אַ קורצע צייט, און דאַן, ווי אויס שפּאַס אָדער פרייד, פרעגט ער:

— איז עס ניט שעהן?

— וואָס? — פרעגט זי.

— אָה, דו, מיין גוטע, מיין ליעבע, מיין זיסע! — רופט ער אויס, און שמייכעלט מיט'ן גאַנצען געזיכט, בעשטראַהלט פון ליעבע, פון אמת'ער, עכטער, צערטליכער, הייליגער ליעבע!

לאַנג שפּיעלען זיי ביידע, לאַכען, טרוימען און פיהרען אַ שפּיעלהאַפטען ליעבעס־געשפּרעך. זאַנפט ווי די פוכקע זומער־לופט איז זייער שפּראַך, דופטענד ווי האָניג און פיילכען זייער ליעבע,

צאַרט ווי ליליען זייער אונשולד, און ראָזען־רויט זייער פער־שעהמטקייט.

פון דער וויטען פון אונטער די צווייגען זעהען זיך אַרויס די לאַדענס און די קליינע גאַניקעס פון די שעהנע שטיבלעך. דאָס ליכט פון דער גאַס־לאַמטערן ברענט גאַנץ העל, אָבער דער שיין פון דער לבנה וועלכער ברעכט זיך דורך דורך די צווייגען, פערדונקעלט עס. זעלטען ווען געהען דורך אַ פּאָר געליעבטע; זעלטען ווען זעהט זיך אַ ווייסע זומער־הוט מיט פרוכט־עהנליכע בעפּוצונגען פערציערט; זעלטען ווען הערט זיך אַ לאַך אָדער אַ וואָרט. אויך די געליעבטע בלייבען ענדליך שטיל.

אָבער גרויס און מעכטיג וועלבט זיך איבער דעם ליעבהאָבער'ס קאָפּ דער הימעל, דאָס גרויסע געהיימניס פון דער אייביגקייט, וועלכע האָט איהם אַרויסגעטריבען פון זיין צימער צו זוכען די ליעבע פון אַ פרוי, ווי אַמאָל דעם אַלטען דאָקטאָר פאַוסט. וועט ניט פּלוצלינג דער האָהן אַ קרעה טהאָן און אַלעס וועט פערשווינדען, ווי אַ גייסטער־ערשיינונג? אָבער ניין; ער קוקט אויף זיין געליעב־טער. איהרע אויגען זיינען מילד, איהר געזיכט איז אונשולדיג, די ליעבע האָט אויך זי פערוואַנדעלט אין אַ קינד. ער איז זיכער, קיין שלעכטס קען איהם ניט געשעהן. די ליעבע, איהר ליעבע שיצט און בערוהיגט איהם. — פריעדען הערשט אויף דער ערד!

אוים דעם טאַגעבוך פון אַ פרוי

צו וואָס זאָל איך שרייבען אַ טאַגע־בוך? מיין לעבען איז אַ גאַנץ געוועהנליכעס און דאָך שיינט עס מיר, אַז איך וואָלט קענען שרייבען און שרייבען, כאָטש איך ווייס נאָך ניט אַקוראַט וועגען וואָס. איך בין ניט געבילדעט, און האָב געלעזען נור איינינע ביכער. וואָס עס טהוט זיך אין דער וועלט, ווייס איך ווענינ, כאָטש איך ווייס מעהר, ווי אַנדערע פרויען אין מיין שטאַנד. וועגען פרעכטיגע „דינער־פּאַרטיעס“, וועגען גרענד אָפּעראַס, וועגען באַהע־פּלעצער אָדער וועגען דער מאָדע־וועלט אין אַלגעמיין, קען איך זעהר ווענינ רעדען. איך פערברענג מיינע טעג און וואָכען אין דער געזעלשאַפט פון מיין מאַן און מיין קינד. מאַנכעסמאָל בעזוך איך אַ פריינד, מאַנכעסמאָל בעזוכט מיך אַ פריינד; דאָס איז אַלעס. איך האָב ליעב געזעלשאַפט, איבערהויפּט די געזעלשאַפט פון יונגע לייט; אָבער ניט שטענדיג געפין איך די געזעלשאַפט, וועלכע מיר געפעלט אַם בעסטען. מיין מאַן האָט ניט זעהר ליעב געזעלשאַפט, פון דעסטוועגען ליעב איך איהם זעהר, דען ער ליעבט מיך.

איך הויב אָן צייטענווייז צו בענקען און ווייס ניט נאָך וואָס. עטוואָס אין מיין הארץ הויבט אָן צו גליהען און אין מיין מוח ברענט עס מיר — עס איז, דוכט מיר, שמערצפאָל, און דאָך זעהר אַנגענעהם. אימער ווען איך בליק אַרוים דורכ׳ן פענסטער אויף די פערהפורפורטע בערג און די גרינע פעלדער, וועלכע שלאָפען אינ׳ם זונשיין, ווילט זיך מיר אַוועקפליהען ווייט, ווייט צו די גאָלדענע וואָלקען, און דאָרט זיך אויפבויען אַ געהיימען שלאָס, ווי עס ווערט דערצעהלט אין קינדער־געשיכטען פון פרינצעסינס.

איך בין שוין א מוטער און האָב נאָך אַלץ אזעלכע נארישע פאנ־
טאזיעס. מיין מאן וואָלט פון מיר געלאַכט, ווען איך וואָלט
איהם דערצעהלט אַלעס וואָס איך דענק אין די איינזאַמע שטונדען
פון זיין אבוועזענהייט. ער קימערט זיך זעהר ווייניג פאר אזעלכע
פאנטאזיעס.

ווארום עראינער איך מיך יעצט אָן דעם יונגען ארטיסט,
וועלכער בעזוכט אונז אמאָל? ער איז זעהר ליעבענסווירדיג און
דאָס איז, דאכט זיך, די אורזאכע, וואָס איך דענק פון איהם אזוי
אָפט.ווירקליך, אַלע מיינע פריינד האָבען איהם גערן, ער איז
אזוי צערטליך, אזוי עדעל, אזוי שעהן, אזוי ליעבענסווירדיג, אזוי
אנציהענד. איך ליעב איהם הויפטזעכטליך, ווען ער רעדט וועגען
קונסט און נאטור, וועגען גריכישער סקולפּטור און גאָטהישער
ארכיטעקטור. ער שיינט דאַן צו זעהן אַלע די געטער לעבעדיג
און אטהעמענדיג פאר זיך, ער ווערט אזוי ענטהוזיאסטיש, אזוי
בעגייסטערט, און דער שטראָם פון זיינע שעהן־געטאָקטע זעצע
איז אזוי מוזיקאליש, אזוי האַרמאָניש, דאָס מען וואָלט זיך געקענט
צו איהם צוהערען טעג און נעכט ניט צו ווערען מיעד אָדער צו
הייסען איהם זיך אָבשטעלען. און דאַן זיינע בעוועגונגען, זיינען
אזוי חנ'עוודיג און האַרמאָניש, פונקט ווי ער וואָלט געהאַט אין
קאָפּ עטליכע גרענד־אָפּעראס. אָפטמאָל איז ער אזוי צערטליך,
ווי א קינד און דאַן וויל זיך מיר האַלטען און האַלזען איהם, גלע־
טען זיינע שווארצע געקרויזטע האָר, און איהם דערצעהלען געשיכ־
טען פון ליעבע און פריינדשאַפט. איך דענק פון איהם זעהר אָפט,
פילייכט צו אָפט. אָפט ווילט זיך מיר אפילו איהם האָבען שטענ־
דיג אין מיין הויז — עס וואָלט זיין אזא פערגניגען צו וואוינען
מיט איהם אונטער איין דאַך!

איך גלויב, עס איז זעהר נאריש פון מיר, וואָס איך טראַכט
אַלץ און טראַכט וועגען טויזענד פערשיעדענע געגענשטענדע, וועל־
כע האָבען גאָר קיין שייכות ניט מיט מיין טעגליכען לעבען. איך
בין נאָר אַן אָרעמע, אונוויסענדע פרוי און האָב זיך געדראפט בע־

שעפטיגען הויפטזעכטליך מיט מיין ווירטשאפט, אנשטאט צו דענ־
קען וועגען דער גרויסער וועלט, וועלכע איך קען ניט זעהן און אין
וועלכער איך קען ניט לעבען און געניסען. און דאך, ווארום זאל
איך ניט דענקען וועגען דער וועלט? אין וועלכער הינזיכט בין
איך ערגער פאר אנדערע פרויען? בין איך ניט פונקט אזוי גוט,
ווי זיי זיינען?

אפטמאל פאלט אויף מיר אן א מין משוגעת און מיר ווילט
זיך דאן צוברעכען מיינע מעבעל, פונאנדערשטויסען די ווענט פון
מיין וואוינונג, אויסרייסען די פענסטער און אוועקפליהען ווי א
פויגעל, וועלכער איז געוועזען א לאנגע צייט פערשפארט אין א
שטייג. עס איז א נארישע פאנטאזיע, דיזער פערלאנג ארויסצו־
געהן אין דער גרויסער, שעהנער, ברייטער, ליכטיגער וועלט. איך
וויים, דאס די וועלט איז פול מיט צרות, כאטש זי זעהט אוים
אזוי שעהן. פון דעסטוועגען דוכט זיך מיר, דאס איך וואלט אין
איהר זיין גליקליכער אליין, ווי דא אין מיין שטילער היים צוזא־
מען מיט מיין מאן.

וואס איז מיר מיין היים נאך אלעם דעם? ווארום זאלען
די טעפלאך מיט די ווינדלעך אוועקרויבען מיין גאנצע צייט?
ווארום זאל איך דא זיין בעגראבען, ווי אן ארעסטאנט?

אפטמאל, ווען איך הער זיך צו פארנאכט צו די טענער פון
מיין שכנ'ס פיאנא, פיהל איך מיך אזוי אונאויסשפרעכליך זעלט־
זאם. א שטראם נייע געפיהלען לויפט דורך דורך מיין הארץ,
א זיסער פיבער טרייסעלט מיינע גלידער, און טרערען ווייזען זיך
אין מיינע אויגען. א טיעפעס אונוויעדערשטעהליכעס בענקען
נעהמט מיך אן און טראגט מיך אוועק ווייט, ווייט, צו לענדער פון
אונבעשרייבליכער שעהנקייט. איך זיץ א לאנגע צייט פערזונקען
אין מיינע רעיונות, ביז די זון געהט אונטער הינטער די בערג און
די לענגליכע שאטענס אויף די ווענט הערמאנען מיך, דאס מיין
מאן וועט באלד קומען אהיים צום סאפער. איך ווער אין כעס

אויף אַלץ — אויף איהם, אויפ'ן קינד, אויף זיך און קריץ די ציינער פאַר ווערטאָג. וואָס פאַר א ווילדע בריאה איך בין!

מיין מאַן, איז אַ מאָדנער מענש. עס וואונדערט מיך, וואָס פאַר אַ מין מוח ער האָט, וואָס איהם וויל זיך קיינמאָל ניט לעזען קיין גוטע פּאָעזיע, אָדער רעדען פון קונסט־זאַכען. ער לעזט אַמאָל דיקענסעס אַ נאָוועלע און ער לעזט איהר אַזוי לאַנג, ביז ער ווערט איבער איהר איינגעשלאָפען; אַמאָל לעזט ער אַ ציימונג און רעדט וועגען די עלעקשאָנס: דאָס איז אַלץ. נאַטור, קונסט, מאַלעריי, מוזיק, א. ז. וו. דאָס אַרט איהם זעהר ווייניג. איך אַליין ווייס אויך ניט פיעל וועגען דעם, אָבער איך האָב עס ליעב מיט דער גאַנצער קראַפט פון מיין זעעלע און איך בין גליקליך, וואָס דער אַרטיסט בעזוכט מיך אַמאָל; ווען ניט ער, וואָלט איך דאָ אין גאַנצען פער'חושכ'ט געוואָרען. עס וואונדערט מיך אפילו, וואָס איך האָב — וואָס איך האָב — געהייראַטה? עה, דאָס איז נאַרישקייט! האָב איך שוין ווירקליך חרטה, וואָס איך האָב זיך פערבונדען? איך האָב עס דאָך געוואָלט, אַבי מיט ווערמען... אי, מיט ווערמען...

עס איז אין גאַנצען אַ יאָהר און אַ האַלב זינט איך האָב געהייראַטה, און דאָך שיינט עס אַזוי לאַנג; טויזענד יאָהר, וואָלטען קוים געקענט שיינען לענגער. איך בין האַן אַלט געווען קוים זיבעצעהן יאָהר; יעצט בין איך עטוואָס מעהר ווי אַכטצעהן. איך בין שוין אַ מוטער! ווי דאָס רעדעל פון דער וועלט דרעהט זיך אַזוי גיך.

איך האָב אַמאָל געזעהן מעלבאַ אין „קאַרמען“, און זייט יענער נאַכט קען איך זי ניט פערגעסען. זי איז געווען אַזוי לעבענספול, אַזוי מונטער, אַזוי שעהן, טאַנצענדיג אַרום איהר געליעבטען, — אַזוי וואונדערליך לעבהאַפט און אַנציהענד, דאָס מיר ווילט זיך אָפט זיין אַזוי, ווי זי איז. איך האָב ווירקליך נאָכגעאַהמט איהר טאַנץ אין דר'היים. איך האָב אַוועקגעשטעלט אַ טשעהר אין מיטען פראָנט־רום און האָב אַרום איהם געטאַנצט אַזוי חנ'עוו־

דיג און לעבהאפט, ווי מעגליך. נאָך דעם האָב איך געלאַכט פון זיך אליין און האָב זיך געהאַלטען פאַר חסר דעה. דאָך וואָלט איך מאַנכעסמאָל וועלען זיך הינגעבען צו ליעבע און ליידענשאַפט, ווי זי. עס מוז זיין עטוואָס בעצויבערענדעס און בעגייסטערענדעס אין אַזאַ לעבען. צו זיין בעטרונקען פון ליעבע, צו פיהלען, ווי דאָס יונגע בלוט זידט אין די אָדערען — ווירקליך איך פיהל עבען יעצט, דענקענדיג דערפון, דאָס מיין האַרץ הויבט אָן צו שפּרינגען פאַר פרייד. דאָס עראינערט מיך וויעדער אין קליין-רוסלאַנד, וואו איך בין געבאָרען און ערצויגען געוואָרען. דאָרט פלעג איך זעהן די שקצים מיט די שיקסעס, ווי זיי טאַנצען אין די דערפער, אָדער אין די וויינשענקען. ווי לעבעדיג זיי האָבען אויס-געזעהן אין זייערע קאָלירטע קליידער, בעקראַנצט מיט פרישע בלומען! ווי זייערע בעקלעך און אויגען פלעגען דאָס שיינען פאַר שמחה! ווי היים זייער אָטהעם פלעגט זיין; און ווי שעהן און גריננג פלעגען זייערע פיס בעריהרען דעם זאַמד-בעשאָטענעם באָדען! דאָס איז געווען אַ לעבעדיגע וועלט.

ער האָט מיך היינט בעזוכט. אויף דאָס קינד האָבען אויפגעפאַסט דעם שכן'ס קינדער; קיינער האָט מיך ניט געשטערט. דער טאָג איז געווען שטיל; די הימלען בלוי און וואָלקענלאָז. אַ זאַנפטע בלענדענדע ליכטיגקייט האָט זיך אָבגעשלאָגען פון די קליינע סקאַלעס; די קוסטעס האָבען רוהיג געשלאָפען אין דער זון און אָפּט ווי אין חלום געשעפּטשעט. דאָס זשימען פון אַ פליגעלע אָדער אַ בין האָט זיך אָפטמאָל געטראָגען צום אויער, דאַן איז אַלעס געוואָרען זעהר שטיל און אַנגענעהם. איך האָב צוגעמאַכט די לאָדענס, אום צו האַלטען דאָס צימער אַביסעל קיהלער, און זיך געזעצט נעבען איהם. אַ קורצע צייט האָבען מיר גערעדט, דאַן האָט ער ארויסגענומען פון טאַש אַ קליינע אויסגאַבע פון גהעטאָ'ס „פּויסט" און האָט מיר פאָרגעלעזען אַ סצענע — די גאַרטען-סצענע! ווי שעהן עס איז! ער איז דאַן געזעסען נאָהענט צו מיר, אַזוי נאָהענט, דאָס איך האָב געקענט פיהלען זיין אָטהעם. איין

מאָל האָט זיין האַנד בעריהרט מיינע און איך האָב אַ ציטער געטהאָן.

עס איז זעלטזאַם! ווען נאָר איך דענק וועגען איהם, דוכט זיך מיר, דאָס עטוואָס פון מיינע נערווען פליעסט אַרויס צו איהם אַזאַ מין היץ, אָדער איך וויים וואָס און ווען ער איז נעבען מיר, ווער איך אָפטמאָל צומישט וועגען דעם. אָפטמאָל ווער איך אַזוי שוואַך און צערטליך, דאָס מיר ווילט זיך אָנשפאַרען דעם קאָפּ אויף זיין ברוסט און וויינען ווי אַ קינד.

וואָס פאַרט וואָלטען די אַנשטענדיגע פרויען פון מיר גע־דענקט, ווען זיי וואָלטען געוואוסט, וואָס איך טראַכט? זיי וואָל־טען גאַנץ בעשטימט געזאָגט: „אָט איז אַן אַראָבגעזונקענע בריאה, אַן אונטרייע פרוי, אַ פרויענצימער, וואָס האָט אין זיך אַ דיבוק, אַ פערבלאָנדזעטע נשמה, אַ געמיינע נאַטור, אַ פרוי, וואָס פער־דיענט פעראַכטעט צו ווערען פון אַלע אַנשטענדיגע פרויען.“ זיכער־ליך, זיי וואָלטען עס געזאָגט, און דאָך פיהל איך מיך אַזוי אונ־שולדיג, אַזוי גוט און ריין; וואָס קען איך טהאָן, ווען מיין האַרץ ליעבט אַ צווייטען? איך קען עס ניט צווינגען ניט צו ליעבען. די ליעבע אַליין איז אַזוי גרויס און ערהאַבען און אין מיר איז זי גאָר אַ זינד! אַ ווערטעל. מעג זי אייננעזונקען ווערען, ווי זי שטעהט און געהט.

די שטראָף פון דער נאַטור

איך האָב זי געזעהן אין האָספּיטאַל, זי איז געזעסען אין קראַנקען־גאַרטען און געהענדיג האָב איך זי בעמערקט, איך האָב אויף איהר געוואָרפען אַ בליק און בין געגאַנגען ווייטער אויף דער זאמדיגער סטיעזשקע צווישען די בוימער. זי האָט מיך פעראינ־טערעסירט, איך האָב זי געוואָלט לעגגער בעטראַכטען! איך האָב מיך אָנגעשפּארט אָן אַ בוים און האָב אויף איהר געקוקט, אָהנע זי זאָל עס בעמערקען. אך! יענע מינוטען וועל איך מיין גאַנצען לעבען ניט פערגעסען, דען איך האָב אין זיי געזעהן אַ לעבען, וואָס האָט געהאַלטען ביים פערוועלקען אין מיטען זומער. איהר געזיכט איז געוועזען צאַרט־ווייס, נאָר מאָגער און עטוואָס געל פון דער קראַנקהייט, אויף איהרע באַקען האָבען געשפּיעלט צוויי ראָזען־רויטע קראַסקעס, צוויי פייערלעך, די לעצטע כחות איהרע. זי האָט געטראָגען אַ ווייס קלייד און אַ ווייסען גרינגען יאַקעל, וואָס איז געוועזען ארומגעזוימט מיט רויטע שפּיצען ארום די ארבעל און ארום האַלז, די רויטע שפּיצען ארום האָבען איהר צוגעגעבען אַ וואונדערבאַרען חן: אַ חן, וואָס האָט מיך ערשראָקען, ווייל איך האָב געזעהן, אז ער וועט ניט לאַנג גלענצען... איהרע מיענען האָ־בען אויסגעדריקט אַן אונבעשרייבליכע גוטמוטהיגקייט, אַ מיעד־קייט, ווי מען טרעפט עס אימער ביי די שווינדזיכטיגע. יאָ, זי האָט געהאַט די שווינדזוכט וואָס זויגט אויס דעם כח מיט׳ן לעבען צוזאַמען. די זון האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן און האָט פערגאָלדעט די בוימער־שפּיצען מיט די לעצטע שטראַהלען, זי האָט אויפגעהויבען די אויגען און האָט געקוקט אויף דער זון. מיר האָט זיך געהאַכט, אז זי, די זון, וויינט און איהרע שטראַהלען זיינען די טרערען; פיליכט האָט זי געוויינט איבער דעם וואָס זי האָט

איהר אונטערגאַנג פערגליכען מיט דעם אונטערגאַנג פון איהר אייגענעם לעבען, ווער ווייס?...

א ווײלע שפּעטער האָט זי זיך אויפגעהויבען אריינצו־געהן אין איהר אבטהיילונג. איך האָב זי נאָכגעקוקט ביז זי איז אַרויף דעם קליינעם טרעפּעל, וואָס האָט געפיהרט אין האָספּיטאַל, ביז זי האָט געעפענט די טהיר און איז פערשוואונדען. . . . .

. . . .

. . . .

מיט צוויי יאָהר צוריק איז זי אלט געווען זיבעצעהן יאָהר. זי איז דאַן געווען קערפּערליך פאָלקאָם ענטוויקעלט, שעהן פון אויסזעהען, שעהן געוואַקסען און געזונד. זי האָט געארבייט ביי דער מאשין, זי האָט ניט געליעבט דעם „קיהלען", דעם „אנגענעה־מען" שאַפּ און דאָך פלעגט זי זיך פרעהען מיט איהם, ווייל זי און א איינגערע שוועסטער האָבען געדאַרפט ערנעהרען די גאַנצע פאַ־מיליע, דער פאָטער איז געשטאָרבען און די מוטער איז געווען אין די עלטערע יאָהרען און האָט ניט געקענט פערדיענען.

זייט א קורצע צייט איז זי אָבער געוואָרען מאגערער, בלייכער און ערנסטער. די מוטער פלעגט זיך עפּטערס איינקוקען אין איהר געזיכט, פלעגט זיך אָבזיפצען און בעדויערען, וואָס איהר קינד דאַרף אַזוי שווער אַרבייטען; זי האָט אָבער ניט געוואוסט וואָס איהר קינד פעהלט, פון וואָס זי לײדעט. אויך איהרע חבר'טעס, וועלכע האָבען זי געקענט אלס א מונטערע און א וויציגע, האָבען זיך פערוואונדערט איבער איהר שלעכטען אויסזעהען, איבער איהר ערנסטקייט.

זיצענדיג ביי דער אַרבייט, פלעגט זי זיך פערטראַכטען און זיצען א רעכטע צייט פער'חלום'ט. די מיידלאַך פלעגען אויף איהר אין אָנפאַנג קוקען און שווייגען, אָבער פּלוצלינג פלעגען זיי אויסשיסען א געלעכטער. זי פלעגט דאַן ווערען דערשראָקען, צומישט, און זיך אומקוקען אין אלע זייטען, ניט ריידענדיג קיין וואָרט, פלעגט זי אָנהויבען טרייבען די מאשין מיט אלע כחות,

אזוי ווי זי וואָלט געוועז בייז. זי פלעגט אָבער ניט זיין בייז, אין א ווײַלע אַרום פלעגט זי אויפהויבען דעם קאָפּ, ווארפען א בליק אויף די מיידלעך און ווייטער דרעהען דעם ראָד. פון וואָס האָט זי דאן געטראַכט? פיליייכט פון ליעבע, פיליייכט פון הייראַטען, ווער קען דאָס וויסען? אָבער ניין! זי האָט ניט געדענקט, ניט געטאָרט טראַכטען פון אַזעלכע זאַכען — זי איז געוועז אָרים.

ווען זי פלעגט קומען אין א געזעלשאַפט און א בעקאנטער יונגערמאַן האָט איהר געגעבען די האַנד, פלעגט זי אויפציטערן, זי פלעגט פיהלען זיין אָטהעם און די ברוסט פלעגט זיך שטאַרק בעוועגען און זי פלעגט אויסמיידען מיט איהם צו רעדען. זי פלעגט אפילו יאָ וועלען מיט איהם פערברענגען, זיך אונטערהאַלטען מיט איהם, זיין נאָהענט מיט איהם און פלעגט עס דאָך ניט טהאָן. זי האָט עס ניט געטהאָן — אָבער די ברוסט פלעגט זיך שטאַרק בעוועגען, די גערוועז פלעגען ציטערן און איהר אָטהעם איז געוועזען הייס, ברענענד הייס. וואָרום האָט זי זיך ניט אונטערהאַלטען? זי איז געוועזען אָרים...

אין דער לעצטער צייט האָט זי ליעב געקראָגען די איינזאַמקייט. קומענדיג פון דער אַרבייט, פלעגט זי נאָר אָבעסען סאַפּער און באַלד אַריינגעהן אין שלאָף־צימער, וואָס האָט זיך גערופען איהר צימער. זי פלעגט צומאַכען די טהיר, זיך זעצען לעבען פענסטער און לעזען א בוך. מאַנכע נעכט פלעגט זי קוקען אויף'ן הימעל, ניט וויסענדיג וואָרום, זי האָט ניט פערשטאַנען קיין אַסטראָנאָמיע און האָט ניט געזוכט קיין נייע פּלאַנעטען; זי האָט אָבער געליעבט דעם ווייטען, קלאָרען הימעל, די בלאַסע שטערן און די לבנה. קוקענדיג אויף זיי, פלעגט זי פיהלען אין איין און דערזעלבער צייט א בעפרידיגונג און א פערלאַנגען, א לוסט און א שמערץ. אזוי פלעגט זי אָבזיצען מאַנכעס מאָל שטונדענלאַנג, האַלטענדיג דעם קאָפּ אויף די ווייכע צאַרטע הענד און די עלענבויגענס אויפ'ן פענסטער. אוועקגעהענדיג פון פענסטער איז זי אימער געוועזען מיעד, שוואַך און אָפּגעמאַטערט. איין אָבענד איז זי געזעסען

ביים פענסטער, ווי געוועהנליך, און האָט געקוקט, אָבער ניט אויף'ן הימעל; זי האָט געקוקט אין א צווייטען פענסטער, פון וועלכען עס האָט זיך געזעהן א גרינער שיין פון א לאָמפּ. דאָס איז געווען א פענסטער פון א שלאָפצימער, און פאר דעם שיין פונ'ם לאָמפּ האָט מען געקענט זעהן, אז ער איז אויסגעפוצט מיט א סך בלומען און פעדערן פון פערשיעדענע גרויסע פויגעל. דער שלאָפצימער האָט אויסגעזעהן ווי א קליינער גן־עדן, א גן־עדן פאר זיין רייכען בעזיצער. ביי א טישעל, אויף וועלכען עס זיינען געשטאַנען פריי־שע ראָזען, איז געזעסען א יונגע פרוי און האָט געשיינט צו שריי־בען. באלד איז אריין א יונגערמאַן, האָט זיך צוגעבויגען צו איהר און האָט זי געקוסט. די יונגע פרוי האָט א זיסען, גליקליכען שמייכעל געטהאָן, האָט זיך גלייך אויפגעהויבען און איהם ארומ־גענומען, זייערע ליפּען האָבען זיך ווידער צוזאַמענגעשלאָסען...

—דו שלאָפסט נאָך ניט מיין קינד? — האָט זי ליגענדיג אין פענסטער, פלוצלינג דערהערט די מוטער'ס שטימע. זי איז גע־וואָרען ערשראָקען און איבערראשט, און ציטערנדיג האָט זי אראָב־געלאָזען דעם פאָרהאַנג. הערענדיג די מוטערס שטימע, אָבער ניט איהרע ווערטער, האָט זי איהר דאָך געענטפערט, „איך לעג מיך שלאָפען". זי האָט זיך ווירקליך געלעגט, דען א קאַלטער שוויים האָט זי בעגאָסען. זי איז געווען צומיישט און האָט ניט געהאַט קיין כח אויף די פיס צו שטעהן. זי האָט אָבער ניט געקענט איינשלאָפען און ניט געקענט איינליגען, דען זי איז געווען צו שטאַרק אויפגערעגט. שטיל איז זי ארונטער פון בעט, איז צוגע־גאַנגען צום פענסטער און אויפגעהויבען דעם פאָרהאַנג, אָבער אין יענעם צימער איז שוין געווען פינסטער...

די גאַנצע נאַכט האָט זי זיך געוואָרפען און געפיבערט: פון ליידענשאַפט און אויפרעגונג האָט זיך איהר יוגענד־פאַנטאַזיע צושפּיעלט, זי האָט געזעהן בילדער, וועלכע זי האָט זיך שוין לאַנג צוריק פאָרגעשטעלט, זיצענדיג אין שאַפּ ביי דער מאַשין, אָדער ביין פענסטער אין „איהר צימער". אַט האָט זי געטרוימט, איז

זי אין פארק... פון ווייטען הערען זיך זיסע טענער פון אן ארקעס־טער.... פויגעל זינגען... בלומען דופטען... דער טייכעל מורמעלט... א ווינטעלע בעוועגט דעם גראז... אויף א באנק אונטער א בוים זיצט זי און רעדט פון ליעבע... איהרע ליפען בעוועגען זיך... אנדע־רע ליפען בעוועגען די איהריגע, אין דער לופט פערקלינגט עפעס... טעלער, גאפעל און מעסער קלינגען... מען רעדט, מען לאכט, מען אונטערהאלט זיך... באלד טאנצט מען ווידער... אלע קוקען אויף איהר, אויף איהר ווייסע קלייד, אויף דעם מירטען־קרענצעל, וועל־כען זי טראגט אויף'ן קאפ... זי אבער קוקט אויף איינעם...

ווייעדער ענדערט זיך דאס בילד:

זי איז אין א קליינעם, ווארעמען צימער... זי ליגט אין א ווייכער, זויבערער בעט... איהרע שעהן געפארמטע און צארטע גליעדער ציטערן... די פולע ברוסט בעוועגט זיך... עס קלאפט פאר ערוואר־טונג... זי הערט טריט... די אונשולד פערשעהמט זיך... א ראזען־רויטקייט בעדעקט איהר געזיכט... איינע סעקונדען פערגעהען... א האנד הויבט לאנגזאם אויף די דעקע... „שוין צייט אויפצושטעהן צו דער ארבייט, מיין קינד“! הערט זי פלוצלינג א שטימע, די מוטער'ס שטימע, זי עפענט די אויגען און קוקט זיך ארום וואו זי איז אין הער וועלט, וואו די שעהנע בילדער זיינען...

„שוין זעקס אוהר, מיין קינד“.

„וואו איז ער?...

ווער מיין קינד?...

„ער... דו גאר?... גאר דו?...

„איך מוז לויפען צום דאקטאר, זי רעדט פון היץ, זי איז קראנק“, זאגט די ערשראקענע מוטער און געהט בעטען א שכנה צו בלייבען אויף א ווייל אין שטוב...

אין א וואך ארום האט מען זי גענומען אין האספיטאל.

די דאקטוירים האבען עפעס גערעדט פון געזונדע מענשען... פון נאטור... פון בעפרידיגונג... אבער וואס קען וויסען א אונווי־סענדע און אלטע מוטער?

א ליעבעס־געשיכטע

איך האָב געעפענט דעם ראָמאַן און האָב פאָלגענדעס געלעזען:

„זיי האָבען זיך בעגעגענט צום ערשטען מאָל אויף א באָל. די מוזיק האָט געשוויגען, דען מען האָט ערשט געהאַט אָבגעטאַנצט א וואַלצער. ער, וועלכער האָט ניט געטאַנצט, איז ארומגעגאַנגען און האָט געשיינט צו זיין פערטראַכט. זי, וועלכע האָט יא געטאַנצט, איז געגאַנגען זוכען א פלאַץ צו זיצען און איז איהם געקומען ענטקעגען. זי איז געגאַנגען געאַרעמט מיט איינעם, וואָס האָט געשיינט צו זיין איהר מאַן. איבריגענס, ווען מען וואָלט זיך נאָכפרעגען ביי די מיטגליעדער פון איהר געזעלשאַפט און ביי דעם בעריהמטען „מסדר קדושין“, וואָלטען זיי ערקלעהרט, אַז דער, מיט וועמען זי געהט געאַרעמט, איז ווירקליך איהר מאַן — כדת משה וישראל.

זי איז געוועזען שעהן, רייצענד שעהן. איהר קערפּער איז געוועזען אָבגעטאָקט; אין איהרע בעוועגונגען, אין איהר געהן, איז געלעגען א טאַקט, א קלאַנג, אַן אַרט שטומע מוזיק. איהרע שעהנע, גרויסע אויגען האָבען באַלד איבערצייגט, אַז זי איז א מונטערע, א וויציגע און א פיהלענדע; איהר שעהן געפאָרמטעס געזיכט האָט געצייגט, אַז זי איז אייניגער מאַסען אינטעליגענט. ער וואָלט זי פיליי‍כט ניט בעמערקט, דען ער האָט געהאַלטען די אויגען אַראָבגעלאָזען צום באָדען. אין דעם זעלבען אויגענבליק האָט זי אָבער פערלאָרען א זיידענע טיכעלע. קוקענדיג אויף דער ערד, האָט ער עס בעמערקט, און אויפהויבענדיג די טיכעלע, איז ער צו־געגאַנגען און האָט עס איהר אָבגעגעבען. זי האָט איהם העפליך

בעהאנקט, איהם פריינדליך אנגעקוקט מיט איהרע שעהנע, גרויסע אויגען און האט די טיכעלע צוגענומען. זייערע פינגער האבען זיך בעריהרט און עפּעס א געהיימער געפיהל, א פונק, איז אין דעם זעלבען מאמענט דורכגעלאפען דורך זייערע הערצער. וואס איז דאס געווען? עטוואס, וואס האט נית קיין נאמען; א געפיהל, וואס איז עטוואס מעהר ווי גלייכגילטיגקייט. ער איז געגאנגען ווייטער מיט זיין געוועהנליכען שטאלץ. אבגעהענדיג אייניגע טריט, האט ער עפּעס ניט ווילענדיג א קעהר געטהאן דעם קאפּ צו דער זייט, וואו זי איז אוועק. ער האט בעמערקט, אז אויך זי האט געקוקט אויף הינטען און האט זיך ערשט געווענדעט אין איהר פריהערדיגער ריכטונג. זאל זי האבען איהם נאכגעקוקט? ער האט עס ניט געקענט דענקען. געבענדיג איהר די טיכעלע, האט ער בעמערקט אויף איהר פינגער דעם טרויאונגס-רינג; וואס פאר אן אינטערעס קען זי האבען פאר איהם, פאר אן אונבעקאנטען יונגען מאן, ווען זי איז פערהייראטהע? איבעריגענס, האט ער גע־שיינט זיך וועניג צו קימערען וועגען דעם און איז גלייכגילטיג גע־גאנגען זיין וועג. —

* * *

עס זיינען אוועק צוויי מאנאט זייט יענעם אבענד, אין וועל־כען דער באל האט שטאטגעפונען. דאס איז געווען א זונטאג נאכ־מיטאג. אין א שעהן מעבלירטען צימער איז זי געזעסען און האט געבלעטערט אן אלבאם. דער, וואס זי האט געזעהן יענעם אבענד אויפ'ן באל, האט געקענט בעמערקען אין איהר א פערענדערונג — דער שמייכעל, וואס איז פריהער געלעגען אין די ווינקלען פון איהרע ליפּען, האט יעצט אויסגעדריקט א גרינגען שמערץ; די לוסטיגע, לעבעדיגע אויגען זיינען עטוואס דונקעלער געווארען; אין איהר בליק איז געלעגען דער זעלבער רייץ פון פריהער, מעהר נייעט א גרינגע שארפקייט, עפּעס אזוי ווי א גרינגע מעלאנכאליע האט זיך

אין איהם אריינגע'גנב'עט. מען האט עס אבער קוים געקענט בע־מערקען — און ווירקליך האט עס קיינער ניט בעמערקט...

זי האט איבערגעמישט איינציגע בילדער און האט זיך פער־קוקט אויף איינעם פון זיי. עס האט געשיינט, אז זי האט גע־קוקט גלייכגילטיג אויף דעם בילד, אבער זיך בעסער צוקוקענדיג, האט מען געקענט זעהן, אז איהרע געזיכטסציגע דריקען אויס א זעלטזאמען, אינערליכען געפיהל.

אין א ווײַלע ארום האט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר פלאץ און איז אריין אין צווייטען צימער; אין שלאפצימער, אויף א זויי־בער, ריין־בעדעקטער בעט איז געלעגען איהר מאן און האט געשלא־פען. זי איז געבליבען שטעהן אין טהיר, האלטענדיג איין האנד אנגעשפארט אין דער הויך אן וואנד, די צווייטע ארומגעלאזען. זי האט געקוקט אויף איהר מאן און האט זיך פערטראכט. פון וואס האט זי געטראכט? עפעס פרעמדע רעיונות, פערשיעדענע עראינערונגען האבען זיך געמישט אין איהר קאפ. זי האט זיך עראינערט אן דעם טאג פון איהר חתונה; איהר האט זיך געדאכט, אז זי איז איהר מאן ניט אזוי איבערגעבען ווי דאן, אז זי ליעבט איהם ניט מעהר אזוי אויפריכטיג, ווי מיט איינציגע מאנאט צוריק. צו גלייכער צייט האט זיך אין איהרע געדאנקען אריינגע'גנב'עט א גרינגער צווייפעל: אויב זי האט איהם ווען־עס־איז ווירקליך געליעבט? עס האט איהר יעצט געשיינט, אז זי האט זיך מיט איהם פערבונדען מעהר צוליעב זייטיגע אינטערעסען, ווי אויס ריינער ליעבע. עפעס האט זי דאן יא געהאט א סימפאטהיע צו איהם, א פריינדשאפט, אן ארט ליעבע; אבער יעצט האט זי אליין ניט געוואוסט וואס פאר א נאמען זי זאל געבען דעם פריהערדיגען געפיהל. אויך יעצט איז זי איהם געווען טריי, האט זיך געצייגט צו איהם פריינדליך; איהר איז אבער, זא צו זאגען, געווען שווער דיעזע פריינדשאפט, דיעזע טרייהייט, איהם צו צייגען.

זי האט עס פון דעסטוועגען יא געטהאן און זי פלעגט זיך פיהלען צופריעדען מיט דיעזער האנדלונג, וועלכע זי האט אנער־

קענט אלס איהר פליכט. זי פלעגט זיין שטאלץ דערויף; פלעגט זיך בעטראכטען אלס זיעגערין; ווען פלעגט זי בעזיעגען? איהרע אייגענע געפיהלען...

אט דאס האט זי געטראכט און שווער איז איהר געווארען אויפ׳ן הארצען. זי האט געבענקט נאך עטוואס, זי האט געפיהלט א זעהנזוכט, איהר הארץ האט געשמאכטעט נאך עטוואס אונבע־קאנטעס. וואס איז דאס געווען? זי האט עס אליין ניט גע־וואוסט און פיליכט האט זי עס ניט געוואלט וויסען...

* * *

נאך א פאר מאנאטען זיינען פערלאפען. אין זיין איינזאמען צימער אויפ׳ן בעט איז „ער“ געזעסען, דעם קאפ אנגעשפארט אויף די הענד און האט געטראכט.

איז ער דאס דער געזונדער, בעדאכטער מענש פון פריהער? וואו איז אהינגעקומען זיין פעסטער כאראקטער, זיין קאלטע אי־בערלעגונג? פערשוואונדען, אלעס פערשוואונדען! אויפ׳ן הי־מעל ציהען די שווארצע וואלקענס, גלייך ווי הונגעריגע רויב־פויגעל, און גלייך ווי די וואלקען ציהען זיך אין זיין מח די שווארצע געדאנקען; און יעדער געדאנק, וואס ציהט זיך אוועק, נעהמט מיט א טהייל פון זיין הערץ, א טהייל פון זיין לעבען. ער קוקט ארויס אויף דער גאס: דער שנעע צושמעלצט, דער ווינטער געהט אוועק און דער פריהלינג קומט באלד אן. די זון וועט אנווארעמען די ערד און טויזענדער פרישע בלומען וועלען ארויסבליהען פון איהר שויס. אויך אין זיין הערץ וויל עס ווערען פריהלינג, טוי־זענדער נייע געפיהלען ליגען אן איהר בעהאלטען. אבער אויך זיין הערץ דארף האבען א זון, וואס זאל דיעזע געפיהלען ארויסקושען פון איהר, און דיעזע זון קען נאר זיין — זי...

ביי דעם געדאנק איז ער אויפגעשפרונגען: — זי.... וואס פאר א רעכט האט ער געהאט פון איהר צו דענקען? זי איז פערחיי־

ראטה און וואס פערלאנגט ער? מיט וועלכע פערשטאַכענע אוי־
גען קען ער קוקען איהר מאן גלייך אין געזיכט, איהם זאָגענדיג, אז
ער איז זיין בעסטער גוטער פריינד? ווי קען ער עס איהם זאָגען,
ווערהענד ער קוקט אויף זיין פרוי מיט אזעלכע שמאכטענדע בלי־
קען? אָבער וואס פאר א פערברעכען איז דאס? ער ליעבט זי
דאך ניט אום איהם צו זיין א שונא; ער ליעבט זי איינפאך דער־
פאר, וויל ער ליעבט זי. די ליעבע, אָדער די נאטור, ווייס ניט
פון קיין פאָרגעשריבענע געזעצע. דאן, ווען ער פלעגט צו זיי קו־
מען און פלעגט זי וועלען אומארמען, איז ער דען ניט געווען צו
איהר מאן דער זעלבער גוטער פריינד ווי בעפאָר? פלעגט ער זיך
אליין ניט מאכען קיין פאָרווירפע פאר זיינע געדאנקען, וואס האָבען
געוואָלט אריבערטרעטען דעם גרענעץ פון דעם טבעת־קדושין? יע!
און דאך האט ער געליעבט, געליעבט ביז צום וואהנזין. זי האט
איהם געזאָגט, אז זי וויל בלייבען שטארק, זי וויל „זיעגען". ער
האט גוט פערשטאנען, אז דאס מיינט: נאָכקומען די פאראור־
טהיילע פון דער וועלט, פאָלגען די פריינד און בלייבען טריי דעם
מאן, וועלכען זי ליעבט ניט מעהר. איהם האט זי געהייסען זיך
ארויסשלאָגען פון קאפ אלע נארישקייטען און האט איהם פערבאָטען
זאָגאר צו איהר אין הויז צו קומען.... האט זי עס געטהאָן דערפאר,
וויל זי האט איהם ניט געליעבט? ניין! ער האט געהערט די צו־
בראָכענע שטימע, מיט וועלכער זי אט ארויסגערעדט דיעזע ווער־
טער און ער האט זי פערגעטערט. ער האט זי פערגעטערט און גע־
שעצט נאָך העכער דערפאר, וויל זי האט איהם פערבאָטען זי צו
זעהן; ער האט זיך בעשלאָסען ניט מעהר צו געהן אין דער גאס,
וואו זיי וואוינען. אָבער ווי גערן וואָלט ער כאָטש נאָך איין מאָל
אויף איהר א קוק טהאָן און דאן.... דאן אויסגעהן פאר ליעבע!....

* * *

אין איינע פון די שעהנע פריהלינגס־נעכט האָט מען געקענט זעהן א יונגען מאַן ארומגעהענדיג צומישט אין גאַס. זיינע האָר זיינען געווען ניט פערקאַמט, דאָס געזיכט בלייך און די בליקען מע־לאַנכאָליש. ער האָט געשיינט זיך פאַר יעמאַנדען צו היטען און האָט יעדען אויגענבליק געוואָרפען א בליק אויף די הייזער פון דער צווייטער זייט גאַס. פּלוצלינג האָט ער אויסגעשאָסען אין א גע־לעכטער, האָט זיך פערקייכט און איז געפאַלען; מענשען זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען אויף דעם בייז וואונדער! מען האָט איהם א רעכטע צייט געמינטערט און ענדליך אוועקגעפיהרט אין האָס־פּיטאָל.

צו דערזעלבער צייט איז אין איינע פון די הייזער, אויף וועל־כע דער יונגער מאַן האָט געקוקט, געפאַלען אין אָהנמאַכט א יונגע פרוי, א שוואַנגערע, שטעהענדיג ביי א פענסטער, גאָר פּלוצלינג. זי האָט דעם זעלבען אבענד מפּיל געווען א טוידטעס קינד און איז געבליבען קראַנק — ״

דאָס איז דער טרויעריגער סוף פון דער ליעבעס־געשיכטע. טרויעריג, זעהר טרויעריג! אָבער ווי אונגעהייער נאַריש! ווער האָט זיי דען געשטערט?.....

די יתומה

ערשט נעכטען האָט מען איהר טרייען, גוטען פאָטער ארונטערגעלאָזען אין דער קאַלטער גרוב, און מיט איהם צוזאמען האָט מען פערשאָטען און בעגראָבען איהר פרייד, איהר לוסט, איהר גליק און האָפנונג... מיט דריי טעג צוריק האָט זי זיך נאָך גליקליך געשעצט און אויף איהרע געדאַנקען איז גאָר ניט ארויפגעקומען, אז אין א פאָר טעג ארום וועט זי זיין אזוי אונגליקליך. זי איז שטענדיג פרעהליך געווען, כאָטש זיי זיינען אָרים געווען, — ער איז איהר אַלעס געווען, אי אַ פאָטער, אי אַ מוטער, אי אַ ברודער, אי אַ פריינד. איהר מוטער איז געשטאָרבען, ווען זי איז אַלט געווען אַ האַלב יאָהר, פון דאַן אָן האָט זי דער פאָטער אויפגעהאָדעוועט אויף זיינע אָרעמס, אַלס איינציג קינד און אַלס פאָרבילד פון זיין געטרייער פערשטאָרבענער פרוי.

יעצט האָט זי אויך איהם פערלאָרען און איז געבליבען אַ דאָפעלטע יתומה, אָרים, עלענד, יונג און אונערפאהרען אין דער גרויסער ברייטער, פערדאָרבענער וועלט; אָהן פריינד, אָהן בעקאַנטע און אָהן בעשיצער. דאָך ניט פון זיך האָט זי געטראַכט, נור פון איהם, איהר געטרייען פאָטער, פון וועלכען זי איז אויף אייביג אָבגעשיידט געוואָרען, און וועלכען זי האָט ניט געקענט פערגעסען. ווי אַ פערבלאָנדזשעט שעפסעלע איז זי ארומגעגאַנגען דעם גאַנצען טאָג און די גאַנצע נאַכט, זייט מען האָט איהם בעגראָבען, אזוי ווי זי וואָלט איהם געזוכט אין אלע ווינקעלעך פון דעם גרויסען, ברייטען פלאַץ, וואו די פאַבריקען זיינען געשטאַנען... זי פלעגט עפּענען די טהיר פון דעם קליינעם הייזעל, אין וועלכען זיי האָבען געוואָוינט און פלעגט זיך איינקוקען אין ביידע צימערען. און דער־

זעהענדיג, ווי אלץ איז דאָרטען פוסט און וויסט, פלעגט אויף איהר אָנפאַלען אַן אימה, אַ טויט־שרעק, און זי פלעגט די טהיר וויעדער צומאַכען און בלייבען אויפ'ן גאַס, נאָר ווען זי פלעגט יאָ אריינ־געהן אין שטוב און אַ קוק טהאָן אין פענסטער און זעהן דאָרטען ווייט, ביי יענעם זייט וואלד, די שטאַרק פערשנעעטע שפּיצען פון די מצבות, ערשט דאַן פלעגט זי פערשטעהן, אַז איהר זוכען איז אומזיסט, און טרויעריג פלעגט זי לאָזען דעם קאָפּ זינקען אויפ'ן ברוסט, קלערענדיג וועגען דעם אָרט, וואו איהר פאָטער ליעגט...

ווי זי האָט זיך דאָס פערענדערט אין דער קורצער צייט! ס'איז אונמעגליך צו דערקענען, אַז דאָס איז דיזעלבע שעהנע, בלי־הענדע, לוסטיגע קינד, וואָס זי איז געווען מיט אַ פּאָר טעג צוריק; איהרע שעהנע פורפור־ראָזע באַקען זיינען געוואָרען איינגעפאַלען און זיינען געל, ווי וואַקס; איהרע רויטע ליפּען זיינען בלאַס גע־וואָרען; די שעהנע בליצענדע אויגען איהרע זיינען געוואָרען מיעד און רויט פון פיעל וויינען און האָבען פערלאָרען די צויבערקראַפט, מיט וועלכע זיי פלעגען צוציהען יעדע מענשליכע האַרץ, ווען מען פלעגט אין זיי אַ בליק טהאָן; איהרע שעהנע גאָלדענע לאָקען זייי־נען אַזוי ווי דונקעלער געוואָרען און אָהן אַן אָרדנונג זיינען זיי גע־ווען צואוואָרפען איבער איהרע אַקסלען; פאַר קיין זאַך האָט איהר גיט געאַרט, דען וואָס קען פיהלען דער מענש פאַר שעהנקייט, ווען די זעעלע פעהלט אין איהם? און איהר האָט עס געפעהלט; איהר פאָטער איז ניט געווען...

* * *

דער קורצער ווינטער־טאָג האָט זיך געגייגט צו זיין ענדע; די זון האָט אָנגעהויבען אַראָפּצוזינקען, מאַכענדיג פלאַץ פאַר דער אָנקומענדער נאַכט.

אויף אַ ביינקעל ביים פענסטער זיצט די יתומה, דעם קאָפּ אָנגעשפאַרט אויף די הענד און די בליקען געווענדעט אַהין, צו יע־נעם אָרט, וואו די מצבות שטעהען...

אין צימער איז אלעס צואווארפען אהן ארדנונג, אויף די דונ־קעלע ווענט וועבען זיך די אבענד־שאטענס און שפרייטען אויס א טיעפען טרויער אויף דעם צימער און איהר איינגוואויגערין. זי זיצט שטיל פערטראכט, ניט וויסענדיג וואס זי טראכט; קיין ריהר, קיין קעהר, קיין בעוועגונג, ווי א מארמארנע סטאטוע. אין צי־מער ווערט דונקעלער, די נאכט גנב'עט זיך אריין און מאכט די הערשענדע טוידטען־שטילקייט נאך מורא'דיגער, אפילו דער וואנד־זייגער שטעהט שטיל, אזוי ווי ער וואלט געטרויערט נאך זיין גוטען בעל־הבית, וועלכער פלעגט אבהיטען איהם פינקטליך אנצוציהען, אום ער זאל קענען ווייטער געהן. — פלוצלונג הערט זיך א קלאפ אין טהיר און באלד געפינט זיך אין דעם טרויעריגען צימער א צווייטע פערזאן. „ווי קאלט דא איז“, האט ער פאר זיך געמורמעלט שטילערהייט. ער איז אייניגע סעקונדען געשטאנען און האט זיך ענדליך אבגערופען: „מים שטיין!“ — זי האט זיך א טרייסעל געטהאן, דערהערענדיג איהר נאמען. און א בליק טהוענדיג אויף דעם גאסט, האט זי אין איהם דערקאנט דעם פא־בריקאנט, אויף וועמעס פעקטארי איהר פאטער איז געווען א וועב־טער זייט יאהרען לאנג.

— איך האב מיט אייך וואס צו רעדען, ליעבעס קינד! איהר ווייסט דאך, אז איך דארף איצט האבען אן אנדער וועבטער, און דער נייער וועבטער מוז אויך וואוינען אויף דעמזעלבען פלאץ, וואו די פאבריקען שטעהן, אזוי ווי אייער פאטער האט געוואוינט.

— נו, און וואס פערלאנגט איהר פון מיר? — האט זי ער־שראקען געפרעגט, און איהר הארץ האט אנגעפאנגען מעכטיג צו קלאפען.

— ליעבעס קינד — האט ער געענטפערט — דער וועבטער דארף דא האבען זיין וואוינונג און קיין אנדער וואוינונג האב איך ניט פאר איהם, אויסער....

— אויסער וועלכע? — האט זי איהם איבערגעשלאגען.

— אויסער די, וואו אייער פאָטער האָט געוואוינט — האָט ער געענטפערט מיט א קאַלטען טאָן.

ווי א דונער־שלאַק האָבען איהר געטראָפען דיעזע ווערטער; איהר קערפּער האָט אָנגעהויבען צו ציטערען, ווי אין א פיבער, די פיס האָבען זיך געבויגען אונטער איהר און מאכטלאָז איז זי אני־דערגעזונקען אויפ'ן שטוהל, וואָס איז געשטאַנען הינטער איהר. דער פאַבריקאַנט האָט זיך דערשראָקען, נאָר באלד איז זיין שרעק אריבער: פון די אויגען פון דער יתומה האָט זיך א גאָס געטהאָן א קוואל טרערען, און א וואָרף טהוענדיג זיך איהם צו די פיס, האָט זי געבליפּעט.

— האָט מיטלייד מיט מיר! האָט מיטלייד מיט אן עלענדע, אונגליקליכע יתומה און פערטרייבט מיך ניט פון האנען. זאָלען מיינע ווארעמע טרערען ווייך מאכען אייער הארץ, אזוי ווי דער טהוי מאכט ווייך די בלום; זאָלען זיי אין אייער הארץ אויפוועקען די געפיהלען פון מיטלייד, וועלכע זיינען געווים דאָ ביי יעדען מענשען... איך בעט אייך, גוטער מענש, ערבארעמט אייך איבער מיר און לאָזט מיך דאָ ווייטער וואוינען, אין דער קליינער אָרעמער שטיבעל. דאָ אין די דונקעלע צימערען האָב איך צום ערשטען מאָל די זון ערבליקט אין מיין מוטער'ס ארעמס, און דאָ האָב איך מיין גוטע מוטער פערלאָרען, דאָ בין איך אויפגעצויגען געוואָרען פון מיין טרייען פאָטער און דאן האָב איך איהם פערלאָרען.... דאָ האָב איך מיינע גאָלדענע קינדער־יאָהרען פערבראכט, געשפּיעלט, געזונגען, געטאנצט, געלאכט און געלערענט, דאָ האָט מיך מיין צערטליכער פאָטער געהאלטען אין זיינע ארעמס און האָט מיך געקושט מיט זיינע זיסע ליפּען — די קליינע דונקעלע רומס זיינען פאַר מיר טהייערער ווי אַלץ אין דער וועלט... ווען איך האָב זיך אויסגעלערענט נעהען און שטריקען, האָב איך פלייסיג געארבייט און פערפערטיגט גארדינען צו בעפּוצען די פענסטער, טישטוכער האָב איך אויסגעשטריקט אום די טישען צו בעדעקען, איך האָב קיין מיה ניט געשפּאָרט און האָב אונזער קליינע וואוינונג פער־

וואַנדעלט אין אַ גן־עדן. איך האָב עס געטהאָן אום מיין פּאַטער'ס הארץ צו ערפרעהען, ער זאָל נאַכדעם ווי ער פריהרט זיך אָן די גאַנצע נאַכט, געפינען אַ ריינע שטוב, וואו זיינע מידע גליעדער אויסצורוהען. איך האָב זיך געפרעהט, ווען ער האָט זיך געפרעהט, און געוויינט, ווען ער האָט געוויינט....

— אָבער ווארום זאָלסטו, ליעבעס קינד, יעצט דערמאָנען די פערגאַנגענהייט? — האָט זי דער פאַבריקאַנט איבערגעשלאָגען — וואָס געוועזן איז געוועזן, וואָס דאַרפסטו עס דערמאָנען און זיך אָבעסען די הארץ אומזיסט?...

— אומזיסט? אָה, ניין, גוטער הערר! איך קען עס ניט פערגעסען, מעהר וועל איך אזעלכע צייטען ניט האָבען, איך בעט אייך נאָך אַמאָל, לאָזט מיר דאָ זיין, וואו מיין פאָטער האָט געלעבט און איז געשטאָרבען, וואו יעדער ווינקעלע וועט מיך עראינערען אָן איהם: זיינע קליידער, וואָס ער האָט לעבעדיגערהייט געטראָגען, וועט מיר הייליג זיין אָנצוזעהען דאָ, אויף דעם זעלבינען פלאַץ וואו פריהער; דאָ אין די צימערען, אין דער לופט, איז נאָך ניט פערקיהלט געוואָרען זיין אָטהעם, דאָ בלאָנדזשעט נאָך ארום זיין גייסט ביי זיין טאָכטער, דאָ זיינען נאָך ניט פערשטומט געוואָרען די טענער פון די גיטארע, אויף וועלכע ער פלעגט שפּיעלען זונטאָג־צייט.

— מיין ליעבעס קינד — האָט זיך דער פאַבריקאַנט אָבגערופען מיט אַ קאַלטען טאָן — דיינע רעד זיינען אומזיסט, מיין הארץ טהוט מיר אפילו וועה, נאָר איך קען דיר ניט העלפען, דער וועכטער דארף מאָרגען אריינציהען דאָ און די שטיבעל מוז לעדיג ווערען, מיינע צימערען קען איך איהם ניט אָבגעבען...

— אָבער איך גלויב ניט, אז איהר וועט אזוי גרויזאם זיין און וועט פון מיר אוועקרויבען מיין לעצטען טרויסט. מיין פאָטער האָט מיר דערצעהלט, אז ווען ער האָט געהייראַטה מיט מיין זעליגע מוטער און האָט ביי אייך געקראָגען די שטעלע אלס וועכטער, האָט ער האָן די שטיבעל אליין אויסגעבויט מיט די אייגענע

הענד, און יעצט איז שוין זיינצעהן יאהר, ווי ער האט ביי אייך אב־געדיענט און געוויס האט ער האס רעכט, אז די שטיבעל זאל איהם געהערען, ווען ניט — זיין קינד נאך זיין טויט, איך וויל דאס אבער נים, איך וויל דא בלויז וואוינען.

—עס קען גישט העלפען!

— עס קען גישט העלפען? — האט זי איבערגעשריען זיינע ווערטער — מיין הערר! איהר דארפט ניט פערגעסען צוליעב וועמען מיין פאטער איז געשטארבען!

— צוליעב די מערדער, וועלכע האבען איהם געשאסען.

— יא, דאס איז אמת! אבער היטענדיג אייער פאבריק, אייער גוטס, אייער האב! ווען ער האט בעמערקט, אז מען וויל גנב'ענען, האט ער, אלס עהרליכער, געטרייער מענש, אנגעפאנגען צו שרייען — און זיי, די רויבער, דערזעהענדיג אז ער האט זיי גע־שטערט, האבען פון איהם ראכע גענומען און האבען איהם געשא־סען; צאפלענדיג זיך אין זיין בלוט האט איהר איהם געטראפען, ווען איהר זייט צוגעקומען צו דעם ארט, וואו מיין פאטער איז שוין געלעגען האלב־טויט, און איידער ער האט זיין ריינע זעעלע אויס־געהויכט, האט ער אייך געבעטען איהר זאלט זיין דער בעשיצער פון זיין קינד, וועלכע בלייבט א יתומה צוליעב אייך... און יעצט, אך, יעצט ווילט איהר מיך פון דאנען פעריאגען... — זי האט מעהר ניט גערעדט, א שטראם טרערען האט איהר די שטימע פערשטיקט.

— אלעס אומזיסט, מיין ליעבעס קינד — האט דער פאברי־קאנט געענטפערט קאלט. — איך דארף מארגען האבען די הויז א לעדיגע. נאר וויים, אז איך בין אויך ניט קיין וואלד־גזלן! איך האב אויך א מענשליכעס הערץ, וואס פיהלט דעם צוווייטענס וועה... איך וועל דיר ניט שיקען אין דער גרויסער ברייטער וועלט, נאר איך וועל דיר געבען א פלאץ אין איינעם פון מיינע שפייכ־לערס, דו זאלסט דארטען קענען דיינע זאכען אנידערלעגען, און קיינער וועט זיי דארט ניט ריהרען, און דיך וועל איך צונעהמען

צו זיך אין שטוב, דו וועסט דאַרטען העלפען עפּעס אין די שטוב־אַרבּייט, און מעגסט זיכער זיין, אז דיר וועט גיט פעהלען !...

— אַלעס, אַלעס וועל איך טהאָן, איך וועל געהן ביי אייך דיע־נען, זיין א דיענסט, יא, אלעס, אָבער דאָס ניט, איך קען פון דאַ־נען ניט געהן. סיידען מען וועט מיך אַרויסטראָגען א טויטע פון דאַנען, צוזאמען מיט די ז אַ כ ע ן.....

— אויב אזוי, האָב איך מיט דיר גיט וואָס צו רעדען — האָט זיך אָבגערופען דער פאַבריקאנט, און אַרויסגעהענדיג פון שטוב, האָט ער פאַר זיך געמורמעלט :

— זי וועט שוין געהן פון דאַנען א לעבעדיגע...

* * *

אין צימער איז דערוויייל גאַנץ פינסטער געוואָרען, נאָר די האַלבע לבנה, וואָס פלעגט זיך עפּטערס בעהאַלטען הינטער די וואָלקענס, האָט פערשפּרייט א שוואַכע ליכטיגקייט. דער פראָסט האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו ווערען און א שניידענדער ווינד האָט געטרייסעלט די לאָדענס פון הויז. די אונגליקליכע, נאָך דעם ווי זי האָט איהרע לעצטע ווערטער געענדיגט רעדען, האָט זי זיך אַני־דערגעזעצט אויף איהר פריהערדיגען אָרט און איינגראָבענדיג דאָס געזיכט אין די הענד, האָט זי שטיל געוויינט. ווען זי האָט איהר קאָפּ אויפגעהויבען, איז דער פאַבריקאנט שוין געווען אַרויסגע־גאַנגען. זי איז געבליבען שטעהן אין מיטען צימער פערטראַכט... איהרע געדאַנקען האָבען זיך גענומען מישען. ווילדע, משוגע'נע רעיונות האָבען זיך גענומען טומלען אין איהר קאָפּ... א געהיימער טוידט־שרעק האָט זי ערגריפען און זי האָט גענומען וואַרפען ווייל־דע בליקען אין די ווינקלען פון צימער, איהר האָט זיך געדוכט, אז שוואַרצע גייסטער קריכען אַרויס פון דער ערד און ווינקען צו איהר מיט זייערע דאַרע, ביינערדיגע פינגער.... אין דעם גערויש פון דעם ווינד האָט זי געהערט פערבאָרגענע דומפּפע גייסטער־שטימען, און

זי האָט אָנגעפאַנגען צו ציטערען פאר איהר אייגענעם שיין און איז ארויסגעלאָפען פון שטוב, ניט נעהמענדיג אויף זיך קיין טוך און קיין מאַנטעל. זי איז געבליבען שטעהן אויפ'ן הויף און האָט מיט ווילדע בליקען בעטראַכט די שוואַרצע, פערראויכערטע געביי־דעס, אין וועלכע עס האָט זיך מעהר קיין ניט געזעהען, ווייל די ארבייטער זיינען אוועק אהיים. נאָר האָרטען וויט, ביין צוויי־טען בּרעג, האָט זיך יא געזעהן פייער, און פרעהליכע זיסע קלאַוויר טענער האָבען זיך געטראָגען צו איהר אויער, — דאָרט האָט גע־וואוינט דער פאבריקאנט.... זי האָט גענומען לאַנגזאַם ארומשפּאַ־צירען איבער'ן הויף. באלד איז זי שטעהן געבליבען און האָט א ווילדען געשריי געטהאָן. זי איז צוגעקומען צו דעם פּלאַץ, וואו מען האָט איהר פאָטער ערמאָרדעט, און איהר האָט זיך אָבגעג־רוכט, אז זי זעהט איהם קייקלענדיג זיך אין זיין בּלוט. „ניין, ניין, ניין!" האָט זי אויסגעשריען, „עס קען ניט זיין, מיין פאָטער לעבט און וועט לעבען!..."

און באלד האָט זי זיך געלאָזט לויפען צום טויער און מיט ווילדער האסט האָט זי די פאָרטקע געעפענט און איז ארויסגעלאָפען אויפ'ן פעלד, און פון דאָרט גלייך אויף יענעם זייט, ביין וואלד, וואו די מצבות זיינען געשטאנען. דער שטורם־ווינד האָט ארומ־געוואָרפען איהר פונאנדערגעלאָזטע האָר, נאָר איהר האָט עס ניט געקימערט; ווען זי האָט דערזעהן איהר פאָטער'ס קבר, איז זי גלייך אויף איהם אנידערגעפאלען, און נאָם איז געוואָרען די פער־פרוירענע ערד פון איהרע הייסע טרערען. — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אויף מאָרגען פריה זיינען צוגעפאָהרען אין א שליטען צום וועבטער'ס הויז דער אויפזעהער פון פאבריק און א פאָר ארביי־טער, וועלכע האָבען געקראָגען דעם בעפעהל ליידיג צו מאַכען די שטוב. דערזעהענדיג, אז אין שטוב איז קיינער ניטאָ, האָט מען עס גלייך געשיקט מעלדען דעם פאבריקאנט, וועלכער איז גלייך

געקומען און האָט געהייסען זי זוכען. מען האָט זי געפונען ביי'ם פאָטער אויפ'ן קבר, פערפרוירען ווי א שטיק אייז...

„זי האָט געמוזט משוגע ווערען", האָט דער פאַבריקאַנט פאַר זיך געמורמעלט, און ווענדענדיג זיך צו די דערביישטעהענדע פער־זאָנען, האָט ער זיך מיט א יראת שמים פּנים אָבגערופען:

„גאָט איז מיין עדות, אז איך בין ניט שולדיג..."

צוויי דורות

(בעאַרבייטעט נאָך דעם דייטשען)

מען האָט איהם געבראַכט צו זיינע עלטערען אין הויז, ער זאָל דאָרטען שטאַרבען. די מוטער האָט איהם געוואָלט האָבען ביי זיך. איהם האָט עס ניט געאַרט: שטאַרבען אין דער־היים אָדער אין האָספּיטאַל איז קיין חילוק ניט.

ער איז געלעגען שטיל אויף זיין אייזערנער בעטעל, בעטראַכטענדיג די דונקעלע, געלב־געקאַלכטע ווענד, וואָס האָבען אויסגעשפּרייט אַ מעלאַנכאָליע אויפ׳ן צימער.

לעבען זיין בעט איז געשטאַנען די מוטער און האָט אָבגעשאַרט די האָר פון זיין שטערען.

ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צו איהר און האָט געזאָגט מיט אַ שוואַכע שטימע:

— ווי שעהן עס איז היינט אין דרויסען! מאַמינקע, דו וועסט האָבען אַ שעהנעם פריהלינג.

— איך, מיין קינד? ניין, מיר! מיר ביידע!

— ניין, מאַמינקע, ניין, איך וועל דאָס ניט דערלעבען.

די מוטער האָט זיך דערשראָקען פון זיינע רייד און האָט איהם געטרייסט:

— זאָג עס ניט, מיין קינד, זאָג עס ניט, דו וועסט נאָך לעבען!

— אַך, מאַמינקע, איך פיהל, אז איך וועל ניט לאַנג ציהען!

זי האָט אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל און האָט איהם ווידער געטרייסט:

— גאָט, דער גוטער, דער באַרמהערציגער גאָט, וועט דיר העלפען, מיין קינד!

דער קראַנקער האָט אַ שמייכעל געטהאָן און האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ:

— ווי, גאָט?

די מוטער האָט האַלב־דערשראָקען אָנגענומען זיין האַנד:

— ווי, מיין קינד, דו גלויבסט גאַר ניט אין גאָט?

דער קראַנקער האָט איהר ניט געענטפערט. זי האָט איהם אַ וויילע בעטראַכט מיט טרויעריגע בליקען, דאַן האָט זי מיט אַ שטימע פון געבעט איהם ווידער געפרעגט:

— גלויבסט ניט אין גאָט?

דער קראַנקער האָט אויך דעם מאָל ניט געענטפערט. די מוטער האָט איהם שאַרפער אָנגעקוקט און האָט געזאָגט מיט אַ שטאַרקערען, האַלב בעפעהלענדען טאָן:

— דאָס קען ניט זיין, דו מוזט גלויבען!

דער קראַנקער האָט איהר שטיל געענטפערט:

— איך וויים וואָס איך טהו, מאַמע, איך וויים...

— זוהן מיינער, איך בעט דיך, זאָג מיר אז דו גלויבסט!

— און וואָס וועט עס העלפען?...

— גאָט איז באַרמהערציג, ער וועט דיך היילען פון דיין קראַנקהייט.

דער קראַנקער האָט ווידער אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, און די מוטער האָט איהם ווידער געבעטען:

— זאָג מיר, מיין קינד, זאָג מיר, אז דו גלויבסט!

— זאָל איך זאָגען ליגען פאַר'ן טויט?

— פאַר'ן טויט? ניין, ניין, מיין קינד! דו דאַרפסט ניט, דו טאָרסט ניט שטאַרבען!

די טרערען האָבען פערשטיקט איהרע ווערטער. זי האָט זיך אַריבערגעבויגען איבער איהם און האָט איהם גענומען האַלזען. הייסע טרערען האָבען געקאַפּעט אויף דעם קראַנקען'ס אויסגעדאַר־

טען פנים. דער קראַנקער האָט זי געטרייסט און בערוהיגט. די אָפענע פענסטער, לעבען וועלכע דער קראַנקער איז געלעגען, זיינען אויסגעקומען צו אַ גאָרטען, ווי עס איז געוועהנליך אין די קליינע לאַנד־הייזער. הינטער'ן גאָרטען האָבען זיך געצויגען גרינע לאָנקעס, וואָס האָבען געדרעמעלט אין דעם הייסען שיין פון דער זון. עס איז געווען מיטאָג־צייט. פון וויטען האָט זיך געהערט דער געזאַנג פון פויגעל. אַ קרעפטיגער בשמים־דופט האָט זיך געטראָגען פונ'ם נאָהענטען וואַלד צום פענסטער. מיט גרויס צופריעדענהייט האָט ער איינגעזויגען די פרישע לופט און מיט אַ צופריעדענער מיענע האָט ער בעטראַכט די וואונדערשעהנע נאַטור, פון וועלכער ער האָט זיך באַלד געדאַרפט שיידען. ער איז געווען שטאַרק אין מוטה, ער האָט שוין געשלאָסען דעם חשבון מיט זיך אליין און אונטערגעצויגען די אונטערשטע שורה... דאָך די שמערצען, וואָס ער האָט געדאַרפט פערשאַפען די מוטער דורך זיין איבערציי־גונג, האָט איהם געדריקט דאָס האַרץ.

— לאָז מיך רוהיג שטאַרבען, מאַמינקע! עס מיר ניט אָב מיין צופוילטעס הערץ.

די מוטער האָט איהם אָנגעקוקט מיט סטאַרע בליקען. קיין טרער האָט זיך אין איהר אויג ניט בעוויזען. דאָך אז ער האָט זי וויטער געטרייסט, האָט זי געזאָגט:

— גאָט וועט צוהערען מיין געבעט און וועט דיך ניט אוועק־רויבען פון מיר. און ווען... ווען ער וועט דיך יא צונעהמען... וועלען מיר זיך טרעפען דאָרטען... דאָרטען...

איהרע רייד האָבען דעם קראַנקען אביסעל בעוועגט. ער האָט זיך אויפגעהויבען אין קישען אביסעל העכער. עס איז איהם שווער געווען צו זאָגען, וואָס ער דענקט. ער איז געווען מיעד פון רעדען. ער האָט געקעמפפט מיט זיך, צי זאָל ער זאָגען וואָס ער מיינט אָדער ניט. אָבער באַלד איז איהם בעפאַלען דער הוסט און ער האָט נאָר געקענט בעוועגען דעם קאָפּ אלס צייכען, אז ער איז ניט איינשטימיג מיט איהרע רייד. דאַן איז ער צוריקגעפאַלען

אין קישען, מיעד פון אנשטרענגען זיך. די מוטער האט ניט אָב־געלאָזען זיין האנד און האָט איהם געמוטשעט:

— זוהן מייגער, זאָג עס מיר, דו גלויבסט ניט אין יענער וועלט? גלויבסטו ניט אין א לעבען נאָכ'ן טויט? ניין, ניין, דאָס איז אונמעגליך, זאָג מיר, גלויבסטו ניט אין עולם הבא?

דער קראנקער איז געווען רוהיג. זיינע גרויסע אויגען, וואָס האָבען זיך ארויסגעשפארט פון קאָפּ און האָבען געגעבען זיין בלייכען פּנים נאָך א שרעקליכערען אויסזעהן, האָבען געדוהט מילד, מיט מיטלייד אויף דעם געזיכט פון זיין מוטער. פּאמעלעך, מיט א זאנפטען טאָן האָט ער אָנגעהויבען צו ריידען:

— וואָס ווייסט איהר פון יענער וועלט? צו וואָס?... איך נעהם פון דיר אבשיעד דאָ אויף דער ערד. מיר זעהען זיך קיינמאָל ניט וויעדער. נאָכ'ן טויט בין איך ניט מעהר ווי א הייפעל שטויב.

און דאן האָט ער איהר געזאָגט, ווי זעהר ער וויל רוהען; ער האָט קיין מורא ניט פאר'ן טויט. און ער האָט זי געבעטען, זי זאָל זיין אזוי שטארק אין מוטה ווי ער, זי זאָל איהם ניט פערביטערען זיינע לעצטע לעבענס־שטונדען. די מוטער איז אָבער פון איהם ניט אָבגעטראָטען און האָט געבעטען ער זאָל ניט ריידען אזעלכע רייד, עס איז חילול השם.

פון איהרע רייד איז ער מיעד געוואָרען. ער האָט זיך אומגע־קעהרט צום וואנד און איז אנטשלאָפען געוואָרען. די מוטער האָט פון זיין בעט ניט אָבגעטראָטען און האָט שטילערהייד גאָט געבעטען, ער זאָל ראטעווען איהר קינד.

* * *

דערווייל איז געוואָרען פינסטער. דער דאָקטאָר איז געקומען און אוועקגעגאנגען, אונבעמערקט פון דעם קראנקען, דען ער האָט נאָך געשלאָפען.

די מוטער איז נאָך אַלץ געזעסען ביי זיין בעט און האָט געקוקט אויף זיין געזיכט, וואָס איז געווען געל ווי וואַקס.

דאָס ליכט, וואָס האָט געברענט אויפ'ן טיש, האָט פערשפּרייט אַ שוואַכען שיין. די שטראַהלען האָבען אַרומגעטאַנצט אויף דער דעקע, מיט וועלכע דער קראַנקער איז געווען צוגעדעקט, אַזוי ווי געשפּענסטער. אַ טיעפע שטילקייט האָט געהערשט אין צימער. פּלוצלינג האָט דער קראַנקער געעפענט די אויגען און די מוטער האָט אָנגענומען זיין האַנד:

— ווי פיהלסטו זיך מיין קינד, איז דיר אַביסעל בעסער?

ער האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, דען די שמערצען האָבען איהם אַביסעל אָבגעלאָזען פאַר'ן טויט. ער האָט געפיהלט, אַז באַלד, באַלד וועט ער אויסגעהן, אַז באַלד וועט דער טויט אוועק־טראָגען זיין לעבען אין זיינע שוואַרצע פליגלען. ער האָט עס געזאָגט דער מוטער, זי איז פערציטערט געוואָרען. מיט שרעק האָט זי אַרויפגעלעגט איהר האַנד אויף זיין האַרץ צו פיהלען, ווי עס שלאָגט, האָט האָט זי אַ טאָפּ געטהאָן דעם שטערען. טרעהרען האָבען זיך בעוויזען אין איהרע אויגען. זי האָט איהם ווידער געבעטען און בעשוואָרען ער זאָל איהר זאָגען, אַז ער גלויבט אין יענער־וועלט און זאָל זאָגען וידוי פאַר'ן טויט. זי האָט איהם געקוועלט, געפּיי־ניגט מיט איהרע רייד אַזוי לאַנג, ביז פון דעם קראַנקען'ס ברוסט האָט זיך אַרויסגעריסען אַ הייזעריגער געשריי פאַר שמערץ:

— מאַמע, מאַמע, אויב איך וואָלט ניט געשטאָרבען פון מיין קראַנקהייט, וואָלט איך געקענט שטאַרבען פון דיינע רייד.

דאָך די מוטער איז פון איהם ניט אָבגעטראָטען:

— זוהן מיינער, איך קען ניט אַנדערס, איך וועל ניט קענען רוהען אין קבר נאָך מיין טויט, ניין, מיין קינד, איך מוז זעהן אַז מיין קינד זאָל שטאַרבען ווי אַ איד, מיט וידוי.

דער קראַנקער האָט שווער געקרעכצט. אָבער די מוטער האָט ניט געשוויגען:

— מיט וואָסערע אויגען וועל איך קענען אַריינגעהן אין אַ

שול גאָט בעטען! זוהן מיינער, האָב רחמנות, זאָג מיר, אַז דו גלויבסט!

דעם קראַנקענ'ס ברוסט האָט זיך שווער געהויבען. די מוטער האָט ווידער געבעטען:

— גלויבסטו אין גאָט? זאָג יא, מיין קינד, זאָג יאָ!

דער קראַנקער האָט געשוויגען.

— גלויבסטו אין יענער וועלט? גאָט וועט דיר פאַר אלץ מוחל זיין, ווען דו וועסט אין איהם גלויבען, זוהן מיינער! גלויבסטו?

ער האָט מעהר ניט געקענט פערטראָגען איהרע רייד און מיט די לעצטע כחות האָט ער זי געבעטען:

— מאַמינקע, האָב רחמנות, לאָז מיך, לאָז מיך!...

— איך קען דאָס ניט, איך טאָר דאָס ניט, איך וועל ניט האָבען קיין מנוחה אין קבר.

און ווידער האָט זי זיך אריבערגעבויגען איבער איהם, האָט איהם ארומגענומען און געמאַטערט מיט איהרע פראַגען און ביטען, גלייך ווי זי וואָלט געוואָלט ארויסרייסען די נשמה פון זיין גוף.

— מאַמע, האָב רחמנות אויף מיר, לאָז מיך... לאָז מיך... פערביטער מיר ניט די לעצטע מינוטען!...

האָך די מוטער האָט איהם ניט געהערט און מיט א בעפעלענדען טאָן האָט זי געזאָגט:

— דו מוזט גלויבען, הערסט, דו מוזט גלויבען!

דעם קראַנקענ'ס געזיכט האָט זיך אָנגעצונדען מיט דעם גלוט פון איבערצייגונג און ער האָט ארויסגעקרעכצט:

— לאָז מיך שטאַרבען, מאַמע, פערשטעל ניט דעם טויט די וועג.

די מוטער איז געוואָרען בלייך ווי קאַלך פון זיינע רייד:

— ניין, דו דאַרפסט ניט שטאַרבען איידער דו טהוסט תשובה!

ער האָט איהר ניט געענטפערט. זי האָט ווייטער גערעדט:

— זוהן מיינער, מיין איינציגער זוהן, זאָג מיר אז דו גלויבסט אין יענער וועלט!

ער האָט דאָס שוין מעהר ניט געקענט אריבערטראָגען. ער האָט צונויפגענומען די לעצטע קרעפטען, האָט זיך א הויב געטהאָן אין קישען און האָט איהר אָבגעשטויסען פון זיך מיט די ווערטער:

— מאַמע, מאַמע, לאָז מיך שטארבען!

די מוטער איז אָבגעטראָטען הינטערווייליגעך און איז געבלי־בען שטעהן ניט ווייט פון בעט, זי האָט פערבראָכען די הענד און האָט געשעפטשעט:

— רבונו של עולם, גוטער גאָט, האָב רחמנות, העלף מיר... לאָז מיר מיין קינד... העלף איהם... העלף מיר...

איהר געבעט איז פערשטומט געוואָרען אויף איהרע ליפען. זי איז ווידער צוגעגאנגען צו איהם און האָט געפרעגט מיט א הויכער פייערדיגער שטימע:

— מיין קינד, זאָג מיר: גלויבסטו אין גאָט? — איהר שטימע האָט געקלונגען וויסט דורך דער נאכט. דער קראנקער האָט זיך געוואָלט האסטיג אויפהויבען, אָבער זיינע קרעפטען האָבען איהם ניט געלאָזען.

נאָך אמאָל האָט זי איהם געפרעגט, און אין איהר שטימע האָט געציטערט א ווילדער שמערץ:

— גלויבסטו אין גאָט?

זיין טויט־מיעדע זעעלע האָט געקעמפפט מיט דעם ליגען, ער האָט געוואָלט שטארק בלייבען. ער האָט געפיהלט א ברענענדיגען פערלאנג צו זיין אליין. נאָר אליין... אליין... און ער האָט א מאַך געטהאָן מיט'ן האנד, זי זאָל איהם לאָזען אליין... דאן איז ער געבלי־בען ליגען רוהיג און איז ענטשלאָפען געוואָרען. די מוטער איז געזע־סען א רעכטע צייט און האָט געוויינט קוקענדיג אויף איהם. עס האָט איהר אָנגעהויבען צו שלעפערען און זי איז שטיל אויף די שפיץ־פינגער ארויסגעגאנגען אין קיך, זיך צולעגען... דער קראנקער האָט זיך אויפגעכאפט. זיינע לעצטע מינוטען זיינען געקומען. דער קאמפף צווישען לעבען און טויט איז געוועזן שווער, אָבער ער האָט געקעמפפט עהרליך און מוטהיג, אליין אין דער פינסטערער נאכט,

אָהן דעם גלויבען אין אַ בעסערער וועלט, אָהן וידוי... אַליין איז ער אויסגעגאַנגען... אין דער פינסטער, דען די ליכט האָט אויסגע־ברענט...

אַז עס איז געוואָרען טאָג און די זון האָט ארייגעשיינט דורך די פענסטער, איז די מוטער געזעסען אויף דער ערד, נעבען איהר טויטען זוהן און האָט ביטער געוויינט...

צו וואָס די גרויסע שטעדט?

ווייט פון טומעל פון דער גרויסער שטאדט, ווייט פון איהרע דונקעלע שאטענדיגע הייזער, עלענדע געשטאלטען, ברוטאלע און פערבעכערישע געזיכטער; פון איהרע טויזענדער, טויזענדער טרויעריגע סצענען פון עלענד און פערברעכען, זיץ איך אליין און בעטראכט די גאסען פון דיזער רוהיגער, שעהנער, קליינער, דאָך לעבהאפטער שטאדט. מיעד פון דעם טומעל און דעם גיכען, זורדיגען, שטראָמיגען לעבען פון דער גרויסער וועלט־שטאדט, פרעה איך מיך אליין מיט דער שטילקייט ארום מיר, ערלויב מיין גייסט זיך איינצושטילען, צו ערהאָלען זיך, און איינצופערטיגען זיך אין דער איינזאמקייט און שטילקייט פון דער נאטור. גערן לאָז איך דעם ווינטעל וועהען אין מיין צימער, גלעטען מיינע האָר און מיין נאקען; גערן לאָז איך מיך איינשלעפערן פון דער זיסער לופט, און גערן דענק איך פון די פיעלע סצענען, שעהנע גאסען, געביידען, גערטנער, גרינסען, פאָנטאנען, סטאטוען און לעבהאפטע, געזונדע, פרישע, פרעהליכע מענשען און געשעפטען.

אָט שטעהט מיר א. גאס פאר די אויגען. דער מיטען גאס איז געפלאסטערט מיט קליינע שטיינדלעך, שאָרסטקע אָבער בעקוועם פאר דער פאָדקאָווע פונ׳ם פערד׳ס פוס, און גלאט גענוג פאר דעם וועלאָסיפעד־פאָהרער, וועלכער קומט שוועבענדיג פון ווייט אוועק, אונטער די גרינע צווייגען, אין ווייסען אנצוג און ווייסען הוט. פוןביידע זייטען גאס זיינען געפלאנצט הויכע, דיקע, געזונדע, רייך־צווייגיגע אולמען־בוימער, וועלכע מאכען א מין גרינעם דאך איבער דער גאס און בעשאָטענען די הייזער פון ביידע זייטען, רייך זיך אָבשלאָגענדיג מיט די לעבהאפטע קאָלירען פון די געביידען. די

הייזער שיינען צו רוהען אין אנגענעהמער געמיטהליכקייט אויף זייערע גרינע, ווייכע גראָז־פלעצער, אָפט אַרומגעריגעלט מיט אַ קליינעם, שעהן־געבוימטען און געפּאַרבטען צוים, און, — צום הויף־צו — מיט קלענערע אָדער גרעסערע גערטעלעך, און בעסעדקעס איינגעדעקט און אַרומגעפלאָכטען מיט וויינטרויבען־צווייגען. די הייזער זיינען צוויי אָדער, העכסטענס, דריי שטאָק הויך, ברייט, גערוים, ליכטיג, אנגענעהם, פעסט, שטאַרק, בכבוד׳יג, בעל־הבתיש רייך און פערפּוצט מיט ברייטע גאַנקעס, שעהנע וועראַנדעס, דאך־שטיבלעך און דאך־טהורעמלעך. די צימער איגוועניג זיינען שעהן מעבלירט, ריין, זויבער, ציכטיג, אנגענעהם; וואַרעם אין ווינטער און לופטיג אין זומער; קיהל און בעשאָטעט פון די בוימער פון גאַס און פון די גערטנער, וועלכע זיינען רייך אין אַלערליי פרוכטען, ווייכעם גראָז, און אָפט אין די רייכסטע, שעהנסטע גרינסען צום עסען.

צום גאַס־צו, צווישען די הייזער, אויף די גרינע גראָז־פלעצער, אָדער אויף די פאַרענצעס פון די גאַנקעס, שטעהען אָדער ליעגען שעהנע, ווייסע סטאַטוען פון גריעכישע פיגורען; אָדער הירשען מיט אָפענע נאָז־לעכער, פּונקט ווי זיי וואָלטען געשמעקט דעם דופט פון פרישען וואַלד; אָדער נאַכגעמאַכטע הינד ליעגענדיג מיט די פאָדערסטע לאַפּעס אויסגעשטרעקט, אַנקוקענדיג יעדען מיט רוהיג־קייט און ליעבע.

אָפט זעהט מען די איינוואוינער אויף די גאַניקעס, אָדער אין די גערטנער, — עלטערע פרויען מיט גרויע האָר, — שעהן און רייך אין אויסזעהן, גוטמוטהיג און עדעל, רוהיג און זיכער אין זייער תענוג פון לעבען, און פריינדליך, ווי עס שיינט, צו אַלעמען; מענער מיט שעהן־ענטוויקעלטע מוסקולען, מיט אַ געזונדער פאַרב אין די פּנים׳ער, מיט שעהנע, עדלע מאַנערען, הויכע שטערענס און קלאָרע אויגען; געוועהנליך בעלי־בתים וועלכע פערדיענען זייער לעבען אין געשעפט, אָדער דורך אַרבייט וועלכע בעצאָהלט זיך גוט. אָפט זעהט מען אַלטע, גאַנץ אַלטע פרויען, אָן וועמעס שעהנע קער־

פערס, ראַזעווע באַקען, גריעכיש־ערדלע געזיכטסטיגע און זילבער־גרויע געקרייזעלטע האָר עס איז לייכט צו דערקענען, אַז זיי זיינען געווען גרויסע שעהנהייטען אין דער יוגענד, אַז זיי האָבען געלעבט אַ שטילען, רוהיגען, געזונדען, האַרמאָנישען לעבען אָהן לאַסטער, זינד און פערברעכען; זיי האָבען זיך געעלטערט אין דער ליעבע פון זייערע מענער, זיהן און טעכטער, און דערלעבט אייניקלעך ניט פערדרונקעלט ווערענדיג פון די שאָטענס פון אַלטקייט און זאָרג. קינדער זעהט מען, שעהן געקליידעט, לעבהאַפט, געזונד און פריש, ווי די בלומען אין קיהלען, זוניגען וואַלד; פרעהליך און לעבהאַפט, ווי יונגע זוננענשטראַהלען, בליהענדיג ווי די בליהענדע נאַטור אַליין, — קינדער אין וועמעס אָדערען עס פליעסט דאָס ריינע און געזונדע בלוט פון געזונדע עלטערן, און פון וועמעס אויגען עס שטראַהלט די לעבענס־לוסט, די פרייד פון דער יוגענד, פון דעם יונגען בליהענדען פערשטאַנד, אין דער פאַרבענרייכער געזונדער קינדער־פאַנטאַזיע, — קינדער, ווי מען טרעפט אָפט אין די שילדע־רונגען פון די גרויסע ראָמאַנטישע דיכטער. שעהן זיינען די סצענען וועלכע די איינוואוינער שטעלען מיט זיך פאָר, — עס איז שעהן צו זעהן דאָס אַלטער געקרוינט פון לוסט און ליעבע, די מענליכקייט שטאַרק אין דעם געפיהל פון אַרבייט און פערטרויען, די פרויען צופריעדען מיט זייער מזל, מיט זייער הויזליכען און דענ־נאָך גייסטיג־פרייען לעבען, און די קינדער אַרומטאַנצענדיג און אַרומשפּרינגענדיג, מיט גליהענדע געזיכטער און גאָלדענע, פלאַטערנדע האָר, אין דער פריידיגער זון פון לעבען!

רוה, פריעדען, הרחבה, געזונד, קערפּערליכע און גייסטיגע לעבענס־פרייד, די געזונדע רויטקייט פון לעבען און געניס, די איינערליכע פרייד פון דאָס הערץ, די קלאָרקייט פון גייסט, די זאָרג־לאָזיגקייט און זיכערקייט פון לעבען איז קענטיג איבעראַל.

איך געה דורך די גאַסען. הונדערטע שעהנע, קליינע, ליעב־ליכע הייזער גריסען מיך פון אונטער די בוימער; קינדער שמייכ־לען צו מיר, לוסטיגע אינגלעך גריסען מיך און קוקען מיך אָן אַזוי

פערשטענדיג און קלוג; זאָגאר די פּאָליצייליט זעהען אויס אזוי אנשטענדיג, אזוי מענשליך, אזוי אויסגעפּיינט; דאָ און דאָרט בויגט זיך אן אלטע פרוי אין איהר גערטעלע אָבצורייסען א פּאָר פערוועלקטע בלומען, אָדער אָנצוקלייבען א בוקעט פאר איהר בלומענוואזע; דאָ און דאָרט זיצט אן אלטער מאן לעזענדיג זיין צייטונג, רויכערנדיג א פּיפּקע, קענטיג צופריעדען און בעקוועם, פיהלענדיג דעם פערגניגען פון דעם וועטער און פון די נייעס; דער פרעהליכער געלעכטער פון קינדער, דער גלאַנץ פון שווארצע, שטראהלענדע אויגען, די פרישקייט פון דער לופט, דער דופט פון די גערטנער, די שעהנקייט פון די הויכע ביימער און די לאַנגע, גלאַטע, מיט בלומען־פערפּוצטע גאסען, — די הארמאָניע, די אַנ־געגעהמליכקייט און פרעהליכקייט פון די שטילע, שאטענדיגע ווינקעל און גאסענווענדונגען, די שעהנקייט פון די הענגענדע בלומענטעפּ, פון די גירלאַנדען און האָפּענפלאַנצען, וועלכע פער־ציערען די רייכע באַלקאָנען און פלעכטען זיך אַרום די זיילען, וואָס האלטען זיי אויף; די גרויסע, אָפּט בערגיגע גראָז־פּלעצער, מיט די איינציגע, טעמפּעל־ארטיגע געביידען וועלכע שטעהען אויף זיי און עראינערן איינעם אָן די אַמאָליגע גריעכישע טעמפּעל, — די גרויסע, יאָהרהונדערט אַלטע ביימער, סטיעזקעס און גרינע ביינק, די פיעלע, פיעלע ליעבליכע סצענען — הייזער, פארבען און מענ־שען עראינערן אונז אזוי שטארק אָן א צייט פון א רוהיגען, שטילען, פריעדליכען, געזונדען און פרישען לעבען און מאכען אונז האסען אזוי שטארק די גרויסע שטאדט מיט איהר פינסטערניס, מיט איהרע שאָטענס, לאַסטער און פערברעכען, מיט איהר רויש און נערוועז־רייסעריי, מיט איהר איילעניש און כאפּעניש און ברענעניש, — וואו די הענד הויבען אָן טרייסלען אין אויפרעגונג איידער מען טהוט אָן דעם נעקטאי צו לויפען צום באַל צו דער הונדערטער אָדער אכטציגסטער שטראסע, אָדער דער גייסט גיסט זיך אויס אויף די לאַנגע, גליטשיגע טראָטוארען אזוי ווי טינט, און דער קערפּער

ווערט דין און דאַר, און דאָס געזיכט אָבגעבלאַקירט פון די פיעלע אנשטרענגונגען.

ווי גערן וואָלט איך די מענשען געזעהן אזוי לעבענדיג, רוהיג און פריעדליך אין קליינע, שעהנע שטעדט, פעראייניגט אין זייער דענקען און פיהלען, גליקליך אין פרייהייט, אין ארבייט, אין וויסען, אין בילדונג, אין דעם גענוס פון דער קונסט, פון דער פרייער, אונגעצוואונגענער, ניט געקויפטער ליעבע פון פרויען, ניט פערקריפעלטען, געזונדען דאזיין.

קאַפּיטאַל'ס קרבנות

מאָלבערי סטריט. א קליינער שמוציגער צימערל אויף א טאפּ פלאָר. דער סילינג איז שווארץ, פון די ווענד איז דער קאלך ערטערווייז ארונטערגעפאלען און ערטערווייז פערשימעלט. דער קליינער פענסטערל איז פערשטעקט מיט שמאטעס און אָנגעפראָרען מיט אייז. אין איין ווינקעל שטעהט צוגעשפּארט צום וואנד אן אלט טישעל אויף דריי פיסלעך, נעבען איהם אויף דער ערד ליעגט א שווארצע שיך־פּוצערס קעסטעל, און א פּאָר צו־בראָכענע פלעשלעך וואלגערען זיך ארום. איבער'ן טישעל, אויפ'ן וואנד, הענגט א קליינער לעמפּעל, וועלכער ברענט מט א קליין פייערל און לאָזט פון זיך א שטיקענדען רויך. אין א צווייטען ווינקעל שטעהט א צובראָכען בעטעל, אין וועלכער עס ליעגט א קראנקע פרוי. איהר געזיכט איז געל און אויסגעדארט; די ביינער שטארטשען ארוים פון די באקען; איהרע צוגעמאכטע אויגען זעהען אוים ווי א פּאָר שווארצע צוגעמאכטע גריבער. לאנגזאם, לאנגזאם בעוועגט זיך איהר ברוסט, קוים צו מערקען אז זי לעבט. נעבען בעט אויף א ביינקעל זיצט א אינגעל פון א יאָהר צעהן, האל־טענדיג א האנד אין א האנד, און דרעמעלט. זיינע קליידער זיינען פערשמוצט און צופליקט אין ברעקלעך, זיין געזיכט איז מאָגער און אויסגעשמירט אין שוה־שווארץ. יעדען אויגענבליק גיט ער זיך א טרייסעל פון שלאָף און קאָרטשעט זיך מעהר צונויף, ציטערנדיג פאר קעלט. א טויטענשטילקייט הערשט אין צימערל, נאָר צייטענ־ווייז הערט זיך א שווערער קרעכץ, וועלכער רייסט זיך ארוים פון דער קראנקער'ס ברוסט, און באלד ווערט ווידער שטיל.

עס איז זעקס א זייגער פאַרטאָג. די אָרעמע איטאליענער,

וואָס וואוינען אין דעם הויז, זיינען אויפגעשטאַנען און האָבען גענומען צורעכטמאכען די קעסטלעך פינאָטס און איבערוויקלען די האלב־פערפראָרענע ציטראָנען, אום זיי ארויסצושטעלען אויף דער גאס צום פערקויפען.

פון דעם גערויש האָט זיך די קראנקע אויפגעכאפּט. לאנגזאָם האָט זי די האלב־פערלאָשענע אויגען געעפענט און האָט זיך טרויעריג ארומגעקוקט אין אלע ווינקלען פון צימער, און א שניידענדער, וועהמוטספאָלער זיפץ האָט זיך פון איהר הארץ ארויסגעריסען... נאָכדעם האָט זי איהרע בליקען געווענדעט צום אינגעל, און איהם א ווײַלע בעטראכטענדיג, האָבען זיך א פּאָר גרויסע טרערען אויף איהרע געלע באקען אראָבגעקייקעלט... דערווייל האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, און דורך דעם קליינעם פערפראָרענעם פענסטערל האָט זיך דורכגעשלאָגען א בלאסע ליכטיגקייט.

די קראנקע האָט אויסגעשטרעקט איהר דארע האנד, און זי ארויפלעגענדיג אויף דעם אינגעל'ס קאָפּ, האָט זי איהם אָנגעהויבען צו וועקען. דער אינגעל האָט זיך א כאפּ געטהאָן פון ביינקעל, זיין גאנצער קערפּער האָט געציטערט פאר קעלט. ער האָט אָנגענומען דער מוטער'ס האנד און האָט געפרעגט:

— ווי פיהלסטו, ליעבע מוטער?

— בעסער, — האָט איהם די קראנקע געענטפערט.

— פערלאנגסטו וואָס, ליעבע מוטער? — האָט ער ווידער געפרעגט.

— אך, מיין ליעב קינד! — האָט זי געענטפערט מיט א זיפץ — איך דארף פיעלעס האָבען, נאָר וואָס קען איך פון דיר פערלאנ־גען? געה, מיין קינד, טראָג מיר ארויף א ביסעל קאלט וואסער אָבצונעצען מיינע פערברענטע ליפּען.

דער אינגעל האָט געשווינד געכאפּט א טהעע־קענדעל און איז אראָבגעלאָפען אין הויף, אין אַן אויגענבליק איז ער געוועזן צוריק מיט וואסער. ער האָט געהאָלפען דער מוטער זיך אנידערזעצען,

און צוהאַלטענדיג די קענדעל פאַר איהר, האָט זי א פּאָר שלוק געטהאָן, און האָט זיך אָבגערופען:

— נעהם, מיין קינד, דיין פוס־קעסטעל און געה אין סטריט, אפשר וועסטו וואָס פערדיענען און קענען וואָס קויפען, מיין פער־שמאכטעם הארץ צו דערקוויקען.

— מיט וועמען, ליעבע מוטער, זאָל איך דיך לאָזען?

— מיט קיינעם ניט, מיין קינד, גאָט וועט מיך היטען...

— איך וועל בעטען אימיצען פון די שכנים, זיי זאָלען אויף דיר אכטונג געבען.

— מען דארף ניט, מיין קינד. זיי זיינען א גאנצען טאָג אין גאס, אום זייער שטיקעל ברויט צו פערדיענען.

— מוטער, — האָט זיך דער באָי נאָך א קורצען שווייגען אָב־גערופען — פיליכט זאָל איך מעלדען אין סטיישאן, און מען וועט דיך צונעהמען אין האָספּיטאַל.

— ניין, ניין! — האָט די מוטער געענטפערט — מען דארף ניט! ווען מיר וועט בעשערט זיין צו לעבען, וועל איך לעבען, און ווען ניט — וועל איך בעסער שטאַרבען אויף מיין אייגען בעט. זייט דיין פאָטער איז געשטאָרבען האָב איך זיך אַליין ערנעהרט און ניט אָנגעקומען צו מענשליכע טובות, און פאַר מיין טויט וועל איך דאָס אויך ניט טהאָן. נעהם, מיין קינד, דיין קעסטעל און געה. גאָט וועט זיין מיט מיר...

דער איינגעל האָט, אָהנע צו ענטפערן, גענומען דעם פוס־קעסטעל אויף די פּלייצעס, און א קוש־געבענדיג דער מוטער, האָט ער מיט טרערען אין די אויגען פערלאָזען דאָס צימער...

* * *

פּארנאכט. די ווינטער־זון האַלט שוין ביים אונטערגעהן. נאָר דאָרטען ווייט, ווייט ביי די ברעגעס פון הימעל, שטעהט זי נאָך ווי א פייערדיגע קוגעל. דער פראָסט, וואָס איז בייטאָג שוואכער

געוועז, האָט זיך אָנגעהויבען צו שטאַרקען. א שניידענ־ער ווינד בלאָזט און שטעכט ווי מיט נאָדלען די געזיכטער פון די אומגעהער.

קלאַפּענדיג א פוס אָן א פוס, מיט דעם פוץ־קעסטעל אויף די פּלייצעס, לויפט אַרום דער אינגעל אין דער בויערי, און שרייט: „שיין, שיין, שיין, שיין!" — נאָר קיינער קוקט זיך אויף איהם ניט אום, יעדער לויפט וואָס גיכער, אזוי ווי ער וואָלט ענטלויפען פון דער שטאַרקער קעלט.

דער אינגעל בלייבט שטעהן ביי גרענד סטריט, בעטראַכט א ווײַלע די זינקענדע זון, און דערמאָנט זיך, אז עס איז שוין צייט אהיים צו געהן צו דער מוטער, וועלכע ער האָט איבערגעלאָזט אין אזא געפעהרליכע לאַגע און אָהן א ברעקעל שפּייז. נאָר מיט וואָס געהן? די טרויריגע פראַגע שטעלט זיך אין זיין קאָפּ, און לאַנגזאַם שטעקט ער אַריין זיין בלוי־פערפראָרענע האַנד אין קעשענע, און נעהמט אַרויס עטליכע פעניס. „אַך, זעקס סענט!" זיפצט ער, „וואָס קען איך דערמיט טהאָן? וואָס קען איך דערפאַר קויפען?"...

ער פערטראַכט זיך ווידער אַן אויגענבליק און הויבט אָן צו לויפען אהיים. קומענדיג צו קאַנעל סטריט, קויפט ער פאַר א פעני א זאַלץ־בייגעל, און כאָטש ער איז פערפראָרען, דאָך עסט ער איהם מיט אַפּעטיט, ווייל ער האָט דעם גאַנצען טאָג ניט געגעסען. קומענדיג צו מאַלבערי סטריט, קויפט ער פאַר דריי סענט ווײַנטרויבען און א פּאָר צוקער־קיכלעך פאַר דער מוטער, און אָט איז ער שוין נעבען שטוב. דאָס הארץ הויבט איהם אָן מעכטיג צו קלאַפּען, און מיט לאַנגזאַמע טריט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט אין שטוב אַריינצוגעהן, געהט ער אַרויף די פינף פינסטערע, קרומע טרעפּ. מיט ציטערנ־דיגע הענד עפענט ער אויף די טהיר, און בלייבט שטעהן ביים שוועל, צומאַכענדיג די טהיר הינטער זיך.

די מוטער ליעגט אויסגעצויגען אויפ'ן בעט, די הענד זיינען בלוי, איהר ברוסט בעוועגט זיך קוים, קוים. פון די אויגען שפּריצט אַן אונהיימליכער פייער, און די לעצטע בלוט־רויטע שטראַהלען

פון דער זון שפּיעגלען זיך אָב אויף איהר געזיכט, און מאַכען איהר אויסזעהן נאָך שרעקליכער...

אייניגע מינוטען שטעהט ער ביים טהיר, יעדעס גליעד ציטערט איהם פאַר שרעק, קוקענדיג אויף דער מוטער. ענדליך געהט ער צו צו איהר, און אָננעהמענדיג איהר האַלב־פערשטאַרבענע האַנד, פרעגט ער זי:

— וואָס מאַכסטו, ליעבע מוטער?

די קראַנקע ווענדעט צו איהם איהרע בליקען, און איהם א ווײַלע בעוואוסטלאָז בעטראַכטענדיג, שטאַמעלט זי גאַנץ שטיל די ווערטער ארויס:

— ביזטו דאָס, מיין קינד?

— יא, מוטער!

— האָסטו וואָס פערדיענט?

א שטראָם טרערען גיבען זיך א גאָס פון זיינע אויגען. ער נעהמט באַלד ארויס פון קעשענע די וויינטרויבען מיט די קיכלעך, און דאָס אוועקלעגענדיג נעבען איהר, ענטפערט ער:

— אָט דאָס, ליעבע מוטער, האָב איך דיר געבראַכט. איך האָב מעהר ניט פערדיענט. געהם דאָס, מוטער, און ערקוויק דיין האַרץ, דו האָסט דאָך שוין באַלד פון צוויי טעג גאָר ניט אין מויל געהאַט.

די אַלטע גיט א שאָקעל מיט'ן קאָפּ, אַלס צייכען אַז זי וויל ניט...

מיט טרויעריגע בליקען קוקט ער אויף דער מוטער; די האַרץ זאָגט איהם אַז באַלד, באַלד בלייבט ער א דאָפּעלטער יתום... ער זעצט זיך נעבען בעט און בעדעקט איהר האַנד מיט וואַרעמע טרערען...

די זון פערגעהט אונטערדעסען, אין צימערל ווערט פינסטער, און עפּעס ווי א געהיימע טויט־שרעק ליעגט אין יעדען ווינקעל פערבאָרגען. די אַלטע ליעגט שטיל, נאָר פּלוצלינג גיט זי א

ציטער... ער שפּרינגט אויף אַ דערשראָקענער און פרעגט מיט אַ ציטערנדע שטימע:

— מוטער, וואָס איז דיר?

די אַלטע כאַפּט אָן זיין האַנד און דריקט זי צו צו זיך:

— ווער איז דאָס דאָרטען ביים וואַנד?... — שטאַמעלט זי אַרויס.

— קיינער ניט. — ענטפערט ער, און אַ צאָהן אָן אַ צאָהן קלאַפּט איהם פאַר שרעק.

די אַלטע זעצט זיך אויף מיט ווילדער געשווינדיגקייט און קוקט מיט שרעקליכע אויגען אהין צום וואַנד... „כאַ־כאַ־כאַ!... דאָס ביזטו, מיין מאַן?... ביזט געקומען מיר נעהמען צו זיך, האַ? יאַ, גוט, איך געה, איך געה!... נאָר ווער האָט דיין אָרעם אָראָבגעשני־טען? אַ! איך וויים שוין! דאָרטען, דאָרטען אין פאַבריק, די מאַשין“... זי פאַלט צוריק אויף איהר פּלאַץ און בלייבט ליעגען שטיל... אַ שוידער געהט דעם אינגעל דורך אַלע גליעדער הערענ־דיג איהרע רייד, און ער בלייבט שטעהן ווי פערשטיינערט אויף זיין פּלאַץ. אין אַ ווייל'ע אַרום שטרעקט אויס די קראַנקע איהר האַנד, און מיט אַ קוים־הערבאַרער שטימע זאָגט זי: „נעהם, מיין קינד, אַראָב פון וואַנד די גיטאַרע און זינג מיר דאָס ליעד פון „יתום“...

— מוטערל, גאָט איז מיט דיר, וואָס איז דיר? וואָס דאַרפסטו יעצט דאָס ליעד?

— נעהם, נעהם מיין קינד, זינג מיר!

ער לופט צו צום וואַנד, נעהמט אַראָב די אַלטע גיטאַרע און זעצט זיך נעבען בעט.

אין צימער איז שוין פינסטער, נאָר דער בלאַסער שיין פון דער לבנה שפּרייט אויס אַ שוואַכע ליכטיגקייט, דער ווינד רוישט און וואָיעט מיט אַ שרעקליכען נגון.

די קראַנקע שטאַמעלט ווידער אַרויס: „שפּיעל, שפּיעל“... און אָט הויבט ער אָן מיט זיינע ציטערנדע פינגער די סטרונעס צו

בעריהרען, און מיט א טרויער־קלינגענדער מעלאָדיע זינגט ער די פאָלגענדע ליעד:

„אויף דעם ווייטען אָקעאן
טראָגט אַ שיפעל זיך אַליין.
מ'זעהט ביין רודער קיינעם דאָרט
קיין מאַטראָז ביי'ן זעגעל שטעהן.
ס'בלאָזט אַ שטאַרקער שטורעם ווינד,
וואַרפט און שלייידערט איהם ארום,
און די כוואַליעס רוישען ווילד —
שרעקליך איז עס רונד און רום.

צו דעם שיפעל ביזטו גלייך,
אָרימער יתום, אויף דער וועלט;
קיינעם קימערט ניט פאר דיר,
פאָטער, מוטער ווען דיר פעהלט.
יעדער מענש שטויסט דיך אוועק,
האָסט קיין רוה ביי־טאָג, ביי־נאַכט,
בלאָנזשעסט אין דער וועלט ארום
נאַקעט, באָרפוס און פערשמאַכט."

ער איז פלוצלינג שטיל געוואָרען, — א סטרונע האָט גע־פלאַצט, און באלד האָט זיך געהערט א שרעקליכער קרעכץ, וועלכער האָט זיין הארץ אין שטיקער צושניטען.. ער איז אויפגעשפרונגען פון ביינקעל און האָט זיך איינגעקוקט דער מוטער אין געזיכט. זי איז געלעגען שטיל... די אויגען פערמאכט, איהר ברוסט האָט זיך מעהר ניט בעוועגט... ער האָט אָנגעכאפט איהר שטייפע האנד און האָט ניט מיט זיין קול אויסגעשריען: „מוטער, מוטער! וואָס איז דיר?" די אלטע איז געבליעבען ליעגען ווי פריהער...

— מוטער, מוטער! — האָט ער געיאָמערט, און האָט זי אָנ־געהויבען טרייסלען, ווי מען וועקט איינעם פון שלאָף, נאָר אומ־

זיסט!... די אַלטע האָט זיך ניט גערירט... אין די אויגען איז איהם פינסטער געוואָרען, די פיס האָבען זיך איהם אונטערגעהאַקט פאַר שרעק, זיין הארץ האָט אָנגעהויבען מעכטיג צו קלאַפּען, אַן אייז־קאַלטער שוויים האָט זיין קערפּער בעגאָסען, און אויסשטאַמ־לענדיג צום דריטען מאָל דאָס וואָרט „מוטער", איז ער געפאַלען צו דר'ערד ווי אַ שטיין...

* * *

— ווען זי בעצאָהלט מיר ניט קיין רענט, זאָל זי געהן צו אַלע טייפעל! —האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ גראָבע שטימע פון האָל— און באַלד דאַרויף האָט זיך די טהיר געעפענט, און דער לענדלאָרד, אַ גראָבער חזיר, בעגלייט פון אַ שעריף, איז אריין אין צימער. זיי זיינען אָבגעשפּרונגען מיט שרעק, בעמערקענדיג פאַר דער שיין פון דער לבנה אַ מענשען אין בעט און אַ מענשען אויף דר'ערד ליגענ־דיג. דער שעריף האָט אָנגעצונדען אַ שוועבעלע, און זיי אַ ווײַלע בעטראַכטענדיג, האָט ער זיך געווענדעט צום לענדלאָרד:

— איך מוז גלייך געהן אין סטיישאָן־הויז מעלדען; די צוויי פּערזאָנען זיינען טוידט.

— מיין רענט... — האָט דער לענדלאָרד געמורמעלט פאַר זיך, געהענדיג פון די טרעפּ. . . . .

. . . .

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט מען געקענט בעמערקען אַ פּאָר פרישע אויפגעשאָטענע בערגלעך דאָרטען ווייט, ווייט אויסען שטאָדט, אונטער וועלכע עס זיינען געוועזען בעגראָבען צוויי נייע קאַפּיטאַל'ס קרבנות...

געדיכטע אין פּראָזאַ

1.

די שטימע פון דעם אַל־מענש.

(נאָך געטהע'ס „פּראָמעטהעאוס")

איך האָב ניט ליעב די געטער, די בלוט־דורשטיגע, די ראַכע־בעגעהרענדע, די אָפּפער־פערלאַנגענדע, פעראַכטעטע געטער. זיי לעבען פון קרבנות, און נעהרען זיך מיט מענשען־בלוט; מען וואַרפט זיי צו אַ ביינדעל, און זיי פרעהען זיך דערמיט.

וואָס קענען זיי דען טהאָן, דאָס איך זאָל זיי פערעהרען? וואָס זיינען זיי, דאָס איך זאָל זיי געהאָרכען? העלפען זיי ווען דעם אָרעמאַן? שיצען זיי ווען דעם בערויבטען? זיינען זיי דען צו די מענשען גוט?

איך דאַרף קיין געטער ניט, איך וויל ניט קיינעם דיענען. איך דאַרף ניט געמייסטערט ווערען, איך בין ניט קיין ליים, וועלכעס מען מוז קנעטען; איך בין קיין שאַרבען ניט, וועלכען מען קען צוברעכען. איך שאַף מיך אַליין, און בילד נאָך אַנדערע דערצו. איך שאַף די צייט, און די צייט שאַפט מיך.

איך וועל זיי צושטערען די פאַלשע געטער אַלע, פערניכטען וועל איך זיי, די בלוט־דורשטיגע, די אָפּפער־פערלאַנגענדע, די ראַכע־בעגעהרענדע.

ליעגען מעג איך אויף דער ערד אין וועהטאָג און יסורים, ראַנגלען מעג איך מיך מיט מיינע שמערצען, צוקען מעג עס מיר אין אַלע גליעדער, ציטערען מעג איך פאַר שוואַכקייט, קלאַפּען מעג עס מיר אין די שלייפען, שווינדלען מעג עס מיר פאַר די אויגען,

צוגעשמידט מעג איך זיין צו א פעלז, ווי פּראָמעטהעאוס, און א ווילדער אָדלער מעג מיינע געדערים רייסען — זיי אָבער וועל איך בעקעמפּפען, די פאלשע געטער אלע. —

איך ענטהאלט אין זיך די זריעה פון אלע געטער און אלע מענשען. איך בין דער אל־מענש, בין אליין דער גאָט, איך בין דער הימעל און די ערד, דעם בליץ בעהערש איך און דעם דונער, די ימים און די טייכען.

אויפהויבען וועל איך מיך פון דער טיעפענים דער צייט, און א גאַנצע וועלט וועל איך מיט זיך ערהויבען. שאפען וועל איך זי אליין, ווי איך וויל, ווי איך פערשטעה. מענשען וועל איך בילדען נאָך מיין גייסט, נאָך מיין געשטאלט, די וועלט וועל איך זיי געבען, די לענדער און די ימים וועל איך זיי צוטהיילען. זיי זאָלען לעבען און געניסען, און געהאָרכען זיך אליין.

זיי זיינען נאָך קיין מענשען ניט, די גאָט־געשאפענע מענשען. זיי האָבען קעפּ און דענקען ניט; זיי האָבען אויגען און זעהען ניט; זיי האָבען מיילער און ריידען קוים; זיי האָבען הענד און שאפען קוים דאָס וואָס מען דאַרף, און ניט פאר זיך אליין; זיי האָבען הערצער און פיהלען ניט, זיי האָבען פיס און געהען קוים. —

אויפהויבען וועל איך זיי אויפ׳ס ניי, ווי שטיקער ליים, און ש א פ ע ן וועל איך זיי אויפ׳ס ניי, זיי זאָלען לעבען, זעהן און פיהלען, שאפען וואָס זיי דאַרפען, און געהאָרכען זיך אליין.

.2

די קלאַגע פון דעם פאַטריאַרך.

(צו זיינע קינדער)

וואו זיינען מיינע קינדער, וואו זיינען מיינע לענדער, ווער האָט זיי פון מיר געראַובט?

א ווילדער צאָרן ברענט אין מיין געמיטה, פערניכטען וואָלט

איך זיי, די פאַלשע הערשער אַלע, און ווידער אייך קינדער געבען דעם הימעל און די ערד.

איך הער אייערע ליעדער קלינגען, און וויין מיט ביטערע טרערען. אין אייערע לענדער וואָלט איך אייך וועלען זעהן, אונטער פייגענ־בוימער, צווישען גרינע לאַנקעס, פאַסטוכער, ארבייטער. דאָך איהר זייט דאר און אויסגעמאָגערט, אויסגעטריקענט זייט איהר ווי די שאָף, וואָס הונגערט אין א צייט פון טריקענים און נויט.

אויסגעזויגען האָבען אייך די פאַלשע הערשער אַלע; פון אייער בלוט און פלייש האָבען זיי קליידער זיך געמאַכט, און ציערונג און בריליאַנטען, מיט אייערע עלטערנ׳ס גליעדער האָבען זיי די גאַסען אויסברוקירט.

וואו זיינען יעצט די כלות, וואו זיינען די חתנים? וואו איז דאָס לעבען, וואו איז די פרייד? וואו זיינען די פייגענבוימער אייערע, וואו דאָס שאָף?

פרעמד איז מיר די וועלט, און פרעמד דאָס לעבען; פערטריקענט בין איך, דאר און אויסגעמאַטערט, אזוי ווי איהר. וואו זאָל איך איצטער געהן, וואו זאָל איך מיך יעצט לאָזען, זאָגט? וואוהין וועט א י ה ר יעצט געהן, וואו וועט איהר בלייבען, זאָגט?

איהר וואָלט אליין די בעסטע פריינד געטויט, און איינער פון צווייטען דאָס שטיקעל ברויט געראַבט. פערווילדעט זייט איהר ווי די בעסטיעס, ווי די חיות פון וואלד; געטראָטען זייט איהר פון די הערשער׳ס פיס.

איך וואָלט מיט צאָרן די פאַלשע וועלט פערניכטען, און פון מיין גייסט א נייע וועלט עררייכטען. פערניכטען וואָלט איך די פאַלשע ערד, וואָס איז ניט אייערע; די פינסטערע הייזער וואָלט איך צוועקגעשטויסען, איך וואָלט אין אייך מיין גייסט אריינגעהויכט, אום איהר זאָלט בליהען, לעבען און וואַקסען.

און איך וועל זי זעהן די נייע וועלט אמאָל. די גאַנצע ערד זאָל מיין גייסט געהערען, פאר אייך, מיינע קינדער.

פּאָעזיע און גרויסע מענער

ווענען פּאָעזיע

איהרע פאָרמען און איהר נוצען.

אויף דער פראגע: וואָס איז פּאָעזיע? קען מען ענטפערן גאנץ לייכט. דער מענש, ד. ה. יעדער מענש האָט געפיהלען און געדאנקען, און ריעזע געפיהלען און געדאנקען, ווען זיי זיינען אויס־געדריקט אין א שעהנער פאָרמע, ד. ה., אין שעהנע פראזען, און אין א שעהנער שפּראַך — דאָס איז פּאָעזיע. גוטע פּאָעזיע איז די, וועלכע דריקט אויס די טיעפסטע, שעהנסטע, ערהאבענסטע געדאנקען, און די רייכסטע, שעהנסטע און טיעפסטע געפיהלען אין דער שעהנסטער און פאסנעדסטער פאָרמע.

מיר האָבען אָפטמאָל יום־טוב'דיגע געפיהלען. אָפט ענטדעקען זיך פאר אונזער גייסטיגען אויג וועלטען פון שעהנהייט, אויסזיכ־טען פון בעצויבערונג, געגענדען פון געטליכער ערהאבענהייט, אינזלען פון האָפנונג, שאָסעען פון פערטרויען, הייהלען פון פרייד און גן־עדן'ס פון גליק. מאנכעסמאָל גרייפען אונז אָן די שעהנהיי־טען פון דער נאטור, די ליעבליכקייט פון לעבען, די קראפט, די גרויסקייט און דער גלאנץ פון דער וועלט. די קרעפטען פון דעם וועלט־אל נעהמען אונז ארום, די גרויסקייט פון דער אייביגקייט רעדט צו אונז ארויס פון די וואָלקען; ווי רוישענדע, מעכטיגע שטראָמען לויפען פערביי די יאָהרען, און די צייט שוועבט איבער אונזערע קעפּ מיט ריעזיגע ווייט פאָכענדע פליגעל. אונזער זעעלע ערוואכט פּלוצלינג, הויבט זיך אויף, ברויזט אויף ווי א שטראָם און מיר ווערען גרויס, מעכטיג, פּראָפעטיש. מיר בעטראכטען די געגענוואַרט אין איהר גאנצער גרויסקייט, מיר קוקען צוריק אין דער

פערגאנגענהייט, מיר בליקען אריין אין דער צוקונפט. געפיהלען וואס קלינגען ווי רייכע מוזיק, ערוואכען אין אונז, ווען מיר בע־טראכטען די שעהנהייטען דער נאטור; טיעפע הארמאניען, מעלא־דיען פון לעבען, שטימען פון האפנונג, וואס קלינגען פון ווייטען ארויס פון הינטער גרינע, פורפור־פארביגע, העל־בעשטראהלטע און טומאן־פערשלייערטע וואלקען־בערג. — מעלאדיען פון ליעבע, פרייד, טרויער, געלעכטער, פאעזיע און נבואה.

מאנכעסמאל ווערט אונזער זעלע אויפגערייצט מיט אן אימה; די וועלט און די נאטור ווערען עפעס ווי איבערגעביטען; אלעס זעהט אויס בייז, פינסטער, שווארץ, אימה׳דיג, דראהענד, וויסט, קלעגליך, צושטערט, שטיל, אויסגעשטארבען. מיר שרעקען זיך עפעס פאר דיעזען לעבען, פאר דיעזער גרויסער וועלט מיט דעם אונבעשטימטען מזל; מיר פיהלען, ווי שווער עס איז אפט צו לעבען, מיר פיהלען די ליידען דער וועלט; די אומעדיגקייט פון דער מענשהייט׳ס ענדע: די דונקעלהייט פון דעם קבר, די אונ־בעשטימטהייט פון שיקזאל, די פלאגען פון קראנקהייט, זארג, ארמוטה, נויט, עלענד, פערברעכען, געמיינהייט, אונגערעכטיגקייט, שלעכטיגקייט און פערדארבענהייט. מיר ביינקען נאך אונזער יוגענד, נאך די רויט־גליהענדע חלומות און ליידענשאפטען פון פריהערע צייטען; מיר ביינקען אמאל נאך אלטע פריינד, נאך די אלטע, זיסע, ווארעמע טעג פון ציעמליכער זארגלאזיגקייט און פריינדשאפט, פון טרוימען און האפען; מיר זעהען אפט די לויה פון אונזערע אייגענע יאהרען זיך ציהענדיג שטיל צום קבר, מיט שווארצען בעקליידעט, און אין טרויער פערשלייערט, בעגלייט פון א טרויעריגער טוידטען־ליעד. מיר בליקען אריין אין די צייטען, וואס קומען מיט אונגעוויסהייט; מיר זיינען ניט זיכער אויב מיר וועלען לעבען נעכסטען יאהר, אויב מיר וועלען האבען פון וואס צו לעבען, צי אונזערע קינדער וועלען זיין דאס וואס מיר ווילען זיי זאלען זיין, און אויב מיר וועלען זיי קענען ערציהען ווי אונז ווילט זיך.

מאַנכעסמאָל רעגען זיך אין אונז געפיהלען פון האַס, פון אַמביציאָן, פון הערשער־לוסט: מיר ווערען ווילדע, מיר ווילען אריינשפּרינגען אין דעם ים פון לעבען, אין דער רווישיגער וועלט און זי צווינגען אונז צו געבען וואָס מיר ווילען און דאַרפען. מאַנכעס מאָל ווילען מיר יענעם אונטערדריקען, מאַנכעסמאָל ווילען מיר יענעם דיענען, יענעם צייגען געפעליגקייטען אוים פריינדליכקייט און ליעבע; מאַנכעס מאָל ערגרייפט אונז פּלוצלינג די ליידענשאַפט, מיר שמאַכטען נאָך אַ געוויסער זאַך, און די גאַנצע געביידע פון אונזערע פעסטע אידעען און איבערצייגונגען ווערט ערשיטערט און צוטרייסעלט.

אַלע דיעזע געדאַנקען־שאַטענס, ניגונגען און געדאַנקען; אַלע דיעזע ליידענשאַפטען, פערלאַנגען, חלומות, האָפנונגען, שרעקען, פאַנטאַזיען, ציעלען, שטרעבונגען, בענקונגען, זאָרגען, פריידען, ליידען, בעצויבערונגען, פּרעכטיגקייטען, קעמפּפע און שטרייטיגקייטען פון לעבען; אַלע דיעזע קאָנוואולסיאָנען, שעהנהייטען, ליעבליכקייטען, שרעקען, אומעטיגקייטען, זאָרגען און אהנונגען פון דער זעעלע; אַלע דיעזע שעהנהייטען, גרויסקייטען, פּרעכטיגקייטען און ליכטיגקייטען פון לאַנדשאַפטען, פון לעבען און טויט, קריעג און פריעדען, ליעבע און האַס; פון ימים און בערג, מענשען און טהיערע, — ווען אַלעם דאָס ווערט אויסגעדריקט, געצייכענט, געשילדערט און בעזונגען אין אַ שעהנער, ריכטיגער פאָרמע — דאָס איז פּאָעזיע.

מיט אַ ריכטיגער פאָרמע מיין איך, דאָס אַ געפיהל אָדער אַ געדאַנק, וועלכער זינגט זיך ביים פּאָעט אין קאָפּ, זאָל איבערגעגעבען ווערען אין אַ פערז וועלכער זאָל זינגען און ניט שלעפּען זיך; יעדער פערז מוז זיין ריכטיג צוגעפּאַסט צו דעם געפיהל אָדער דעם געדאַנק, וועלכען דער פּאָעט וויל אויסדריקען, אָדער צו דעם בילד, וועלכען ער וויל צייכנען. יעדער פערז מוז זיך אָנפאַנגען פּיאַנאָ אָדער פאָרטאָ, שטירמיש אָדער געמעסיגט, לויט די שטאַרקייט, שטורעמדיגקייט, שוואַכקייט אָדער זאַנפטקייט פון דעם

געדאנק, לויט די עכטקייט און ווארעמקייט פון דעם געפיהל. דער דיכטער מוז זיין א מוזיקער, א מאהלער; ער מוז קענען כאפען דעם ריכטיגען קלאנג פון זיין געדאנק, אדער די ריכטיגע פארב, דאס ליכט אדער דעם שאטען פון זיין לוינע; ער מוז קענען בענוצען זיין שפראך און זיינע פערזען, ווי דער מוזיקער בענוצט זיינע טענער און אינסטרומענטען, אדער ווי דער מאהלער בענוצט זיינע פארבען. דען עס זיינען דא פערזענארטען, וועלכע זיינען עהנליך אין קלאנג, זאנפטקייט אדער שטארקייט צו דעם קלאנג פון דער פלייט, דער פיעדעל, דער צעלא אדער דעם טראמפעט. פאעזיע פעראייניגט אין זיך די קונסט פון מוזיק און מאהלעריי. דען דער פאעט קען זיין מוזיקאליש ווי דער מוזיקער, און קען מאהלען בילדער ווי דער מאהלער, — ווערטער און פערזען זיינען ווי טענער, ווי אקארדען, ווי פארבען. א גרויסער געדאנק, ד. ה. א געדאנק וועגען דער אייביגקייט, וועגען די קראפט פון דער נאטור, וועגען גרויסע קעמפפע, וועגען לעבען און טוידט א. ז. וו. מוז אויסגעדריקט ווערען אין א פערזענמאס, וועלכע זאל דיעזע גרויסקייט אונז מאכען פיהלען אין דעם פערז, אין דער שפראכע, אין די ווענדונגען, אין דעם אנפאנג און אין די ענדע פון דאס געדיכט.

ווען דער פאעט איז מונטער אויפגעלעגט און זינגט אין פריה־לינג פון ליעבע, האפנונגען און לעבען, מוז ער עס ווירקליך פיהלען, זיין זעעלע מוז לאכען האפען; ליעבע און לעבען מוזען ארויסשמייכלען, ארויסשיינען צו אונז פון דעם פערז. ווען דער פאעט זינגט פון א טייך, וועלכער פליעסט רוהיג דורך א שעהנעם, רייכען וואלד און דורך רייכע, פעטע לאנקעס, וואו סטאדעס פאשען זיך, מוז די רוהיגקייט, וועלכע ווערט ערוועקט ביים פאעט אין קאפ, די געדאנ־קען פון וואהלשטאנד, וועלכע ערוואכען אין איהם דאן, דאס רוהיגע פליסען פון דעם טייך, די שטאלצע שעהנקייט פון דעם וואלד און די פעטקייט און הרחבה פון די לאנקעס, ארויסשמייכלען, ארויס־פליסען מיט שטאלץ, רוהיגקייט און הרחבה אין דער שפראכע. דער פיין־פיהלענדער לעזער מוז באלד פעהיג זיין אויסצוגעפינען אויב

דער געפיהל איז עכט אָדער פאלש, אויב די פאָרמע איז גאָלד אָדער פסולת, אויב דער פּאָעט האָט ווירקליך געזונגען, אָדער זיך געמאַטערט צו זינגען. און אַ פיין־פיהלענדער לעזער קען גלייך אויסגעפינען און ענטדעקען די עכטקייט, טיעפקייט אָדער פלאַכקייט פון אַ געפיהל, די פאַסיגקייט אָדער אונריכטיגקייט פון דעם פערז.

דער פּאָעט דאַרף ניט און זאָל ניט פערוואַנדלען קיין איינפאַכע, פלאַכע, אָבגעריסענע געפיהלען אין פּאָעזיע. ער מעג זיך זינגען פון פרייד אָדער לייד, פון רייכטהום אָדער ארמוטה, פון גליק אָדער ליידען, (דען ארמוטה האָט אין זיך אויך אַ גרויסקייט, די גרויסקייט פון עלענד, פון זאָרגען: ליידען האָבען וועלטען פון בעזאָנדערער שעהנקייט און דונקעלע געגענדען פון פּאָעזיע, וואו די מענשליכע געדאַנקען זיינען ווי אַלטע ווערבעס מיט אראָבהענגענדע צווייגען, ביי די טייכען פון אונזערע טרערען). אבער פון וואָס דער פּאָעט זאָל ניט זינגען, זאָל ער עס, מוז ער עס ווירקליך פ י ה ל ע ן. ווען ער זינגט פון ליידען, זאָל ער ווירקליך ליידען, — אָדער אין ווירקליכען לעבען אָדער אין דער פאַנטאַזיע. ער זאָל ניט שרייען אָה! און אַה! ווען ער איז ניט אויפגעלעגט דערצו, ווען דער „אָה“ און דער „אַה“ רייסען זיך ניט אַרוים פון זיין הערץ. ער זאָל אָנטהאָן זיינע פערזען אין די רייכסטע קליידער, אָדער פון עלענד און טרויער, אָדער פון פרייד און גליק. ער זאָל זיין ווי אַ האַנדעלסמאַן, וועלכער שטעלט אויס זיינע בעסטע סחורות צום פערקויף, און ריזיקירט זיינע רייך־בעלאָדענע שיפען מיט די פלאַטערנדיגע זעגעל אויף דעם וייטען ים פון לעבען. ער זאָל זיין ווי דער דרייסטער מאַטראָז, וועלכער קריכט אַרויף אונערשראָקען אויף דעם הויכען זעגעל־שטאַנג, און קימערט זיך ניט וואָס אונטען רוישט און קאָכט דער ים.

דער פּאָעט מוז אָבשיידען, גלייך ווי פיינע זיידען־פעדים, איין געפיהל פון דעם צווייטען, איין געדאַנק פון דעם צווייטען; ער מוז דייטליך אנאַליזירען זיין יעדען געפיהל און געדאַנק; אָבשיידען איין ארט געפיהלען פון דער צווייטער ארט, איין רייהע

גערדאַנקען פון דער צווייטער, אום ריכטיג צו קענען איבערגעבען וואָס ער פיהלט און דענקט אין דער ריכטיגער שפּראַכע און פאָרמע.

א דיכטער מוז שטודירען פאָרמען און פּאָזיציאָנען, בעוועגונגען און העויות, געזיכטסציגע און געזיכטס־אויסדריקע, נאַטור־סצענען און גאַסען־בילדער, פארבען און קלאַנגען, געביידען און גאַסען; ער מוז עס אַלעס שטודירען לויט ווי דאָס אַלעס שפּיעגעלט זיך אָב ביי איהם אין קאָפּ, אין זיין פאַנטאַזיע, און עס צונויפקלייבען אין זיין מח; ער מוז זיך פערטיעפען אין שעהנקייט, זיך אָנזויגען מיט דאָס לעבען, אום עס צו קענען איבערגעבען אין זיין דיכטונג. ער מוז שטודירען דעם מענשען — דעם מענשען ווי ער האַנדעלט און רעדט אין פרייד און שמערץ, האָפנונגען און פערצווייפלונג, אין רוהיגע שטונדען און אין איבעררעשונג. ער מוז לעזען די גרויסע שרייבער, די קלאַסיקער און גרינדליך וויסען ווי זיי האָבען בעזונגען און געשילדערט דאָס אייביג־לעבענדע, דאָס אונשטערבליכע אין מענשען און געפיהלען. ער מוז קענען זיין צייט, אום צו קענען זיין די שטימע פון זיינע מיטמענשען; ער מוז זיין ווי א גרויסער שטראָם, צו וועלכען אַלע קליינע טייכעלעך פון דענקען און פיהלען זאָלען זיך ציהען; ער מוז זיין ווי א האַרפע מיט פייערדיגע סטרונעס, אויף וועלכע אַלע ווינטען, זאַנפטע און שטורעמדיג זאָלען שפּיעלען; ווי א שפּיעגעל פאַר דער וועלט, פאַר דעם אוניווערזום; ער מוז זיך ווידמען זיין קונסט מיט לייב און לעבען, און אימער, אימער לערנען, דענקען פון זיין קונסט, זי האָבען אין זינען וואו ער געהט און שטעהט. ער מוז זיין בערייט צו אָפּפערען דערפאַר זיין צייט, זיין געזונד, זיין געדולד און זאַגאַר זיין לעבען. ער מוז זאָגען צו זיך אַליין: „אזוי פיעל טאַלאַנט האָב איך, עס מוז זעהן די ליכטיגע זון, די בלומען פון מיין הערץ מוזען אויפבליהען, די קינדער פון מיין פאַנטאַזיע מוזען געבאָרען ווערען, ווי שווער עס זאָלען ניט זיין די געבורטס־וועהען!“

א פּאָעט מוז זיך לערנען צו דענקען גרויס און לאָגיש, גרויס אויפצופאַסען געגענשטענדע און עראייגניסע. ער מוז בעטראַכטען

געגענשטענדע און אומשטענדען פון פיעלע זייטען; ער מוז קענען אראבבליקען אויף דער וועלט, מוז קענען אויסגעפינען פעהלער, קריטיקירען, אויסגעפינען וואו עס איז צופויילט, לעבערדיג און פערלאטעט; ער מוז דעם מענשען, זא צו זאגען, קענען האלטען אויפ'ן האנד, ווי א ריעז האלט א צווערג, און איהם בעטראכטען פון אלע זייטען; ער מוז זאגען פיעלעס אין ווניג ווערטער, ארומנעהמען א וועלט מיט איין בליק.

דאך ניט אלע פאעטען, ווי ניט אלע מענשען, פיהלען גלייך. מאנכע זעהען זאכען מיט א גרויסען בליק, אנדערע זעהען זאכען קליין; מאנכען בליקען אראב אויף דער וועלט זיצענדיג הויך אין די וואלקענס, און אנדערע בליקען ארויף צו די קלויסטער־שפיצען, צו די דעכער און ניט העכער. מאנכע נעהמען ארום פיעלע שעהנהייטען, געפיהלען, מענשען, געגענשטענדע און נאטור־סצענעס, וועהרענד אנדערע זיינען בעגרענעצט, זעהען ווניג, פיהלען ניט טיעף, ניט שטארק, ניט מעכטיג. ניט אלע פאנטאזיען זעהען זאכען אין דער זעלבער ארט, ניט אלע פאנטאזיען זעהען די אלע שעהנהייטען. מאנכע פאנטאזיען קענען זיין פערגלייכבאר אין גרויסקייט, אין רייכקייט, אין דערזעלבער צייט קענען זיי זעהען פערשיעדענע שעהנהייטען, אדער אויסדריקען די שעהנהייטען וועלכע זיי זעהען, אין פערשיעדענע פארמען און ארטען. איינער קען זינגען פון געגענשטענדע פון אויבען אראב, ווי א גאט, דער צווייטער קען זינגען פון אונטען ארויף, אבער ביידע קענען זיין גרויס, טיעף, מעכטיג, און זאגאר פערגלייכבאר אין זייער גרויסקייט. איינעמם געדאנקען און געפיהלען וועלען זיך בעסער צופאסען צו דער ליריר שער, קורצער פערזענמאס; דעם צווייטענס, צו דער לאנגער, עפּי־שער, ערצעהלענדער פערזענמאס. ביי איינעם וועט דער פערז זיין רוהיג און גראד, פליסענד ווי א ברייטער רוהיגער שטראם; ביים צווייטען וועט עס שיסען מיט קראפט, ווי אן איינגעהאלטענער שטראם, וואס שפארט זיך דורך ענגע פעלזענשפאלטען און שיסט אריבער איבער די בערג; ביי איינעם וועט דער פערז זיין

קלאַפּענד, פּעסט, האַרמאָטעג־עהנליך, אָדער ווי אַ קלאַנג פון לויטע פעלד־טראָמפּעטען; ביי אַ צווייטען וועט עס אַרויסשיסען ווי די לאַווא פון אַ וואולקאַן, שוואַרץ, רויכערדיג, דורכגעמישט מיט פייער, אַש און שוועבעל.

מאַנכע פּאָעטען זיינען ווי גרינע בערגלעך אין ווייטע פעלדער, אויף וועלכע, ווען איהר שטעלט זיך, קענט איהר ניט זעהן ווייט אַרום זיך, און וועלכע, ווען אַ שטורעם רוישט, ווען דונערען און בליצען שלאָגען אין דער לופט, און פינסטערע וואָלקענס ציהען דורך די הימלען, פערגרעסערען זיי ניט די שרעקליכקייט פון דער נאַטור־אויפרעגונג און ווערען אַליין ניט שרעקליך. אבער אַנדערע פּאָעטען זיינען ווי הויכע פעלזען, וועלכע הויבען אויף זייערע קעפּ אין די וואָלקענס און הימלען אַריין, זעהען געטליך, ערהאַבען, טויזענד־פאַרביג און זעלען־ענטציקענד אין צייט פון פריעדען אין דער נאַטור, און שרעקליך, ווען בליצען און דונדערען פליהען און שווע־בען איבער זיי, און די שטורם־ווינטען דרעהען זיך אַרום צווישען זיי, וואָיען, סוויסטשען און צושמעטערען. פון די שפּיצען פון אַזעלכע בערג זעהט איהר מיט אַ מאָל פיעלע שטעדט, שטעדטלעך און דער־פער, טויזענדער הייזער און טויזענדער מענשען, טויזענדער ביימער, טהאָלען און טייכען.

אָט ווי עס פיהלט אַ גרויסער פּאָעט. ער זעהט אַלעס, ווי אַ גאָט; נעהמט אַלעס אַרום, דריקט אַלעס אויס; זיין מח, זיין פאַנטאַזיע איז ווי אַן אַלגעמיינעס לאַגער־הויז וואו אַלעס איז צונויפ־געקליעבען, דאָס גרויסע און דאָס קליינע, דאָס גוטע און דאָס שלעכטע, דאָס שעהנע און דאָס העסליכע, דאָס געטליכע און דאָס געמיינע. ער איז ווי אַן אַרט גרויסער טהורעם, אין וועלכען עס בעוועגט זיך אַ גאַנצע פון מענשען און חיות; און ווען ער עפענט אויף די טהירען פון זיין מח, אָדער געדאַנקען־אַרסענאַל, דאַן לאָזען זיי זיך אַרוים — זיינע געדאַנקען און בילדער אין גאַנצע מחנות, שטויסענדיג איינע די אַנדערע, — דאַן לאָזען זיי זיך אַרוים די פער־שיעדענע ליעדער און פערזען, וועלכע זיינען עהנליך צו מחנות

פויגעל מיט וואונדער־שעהנע פעדערען פון די ווארימע לענדער; אָדער ווייסע טויבען מיט ליעבעס־בריעף אָנגעטהאָן מיט זיידענע שנירלעך אויף זייערע ווייסע, פוכקע העלזער; אָדער קליינע געטער פון דער ליעבעס־לוסט, מיט פייל און בויגען אויף זייערע אקסעל; אָדער העסליכע, ברומענדע אפען, וועלכע שפּרינגען ארום אויף שנירלעך, קלינגען מיט די גלעקלעך און געהמען ארונטער די היטע־לעך ווען מען גיט זיי א פעני; אָדער ליעבליכע דאמען אין ווייסע, רוישענדע זיידענע קליידער, מיט לאנגע בלאָנדע האָר און שעהנע, געזונד־פארביגע געזיכטער; אָדער אלטע מכשפות, וועלכע בליקען אריין פינסטער אין דאָס לעבען; אָדער שפּרינגענדע רייטער מיט פלינקע פערד וועלכע גאלאָפּירען אוועק איבער די פעלדער, קנאקענ־דיג מיט זייערע בייטשען; אָדער דענקער מיט טיעף־קלוגע אויגען, ערדעלע געזיכטסציגע; אָדער בלייכע פערליעבטע, וועלכע עסען ניט, שלאָפען ניט, טהוען גאָר נישט, און וואנדערען ארום מעלאנכאָ־ליש צווישען די בערג; אָדער משוגעים וואָס רייסען זיך און בייסען זיך און יאָגען זיך ארום אין ווילדער מהומה; אָדער קעמפּפער, ערפינדער, לאנד־פאָרשער, רייזענדע, — אלערליי וועזען, ברואים און געגענשטענדע, וועלכע מיר זעהען אין דער וועלט און אין לעבען. א פּאָעט, א גרויסער פּאָעט, איז ווי א וועלטעל אין וועלכער אלעס בעוועגט זיך, ווי אין א צויבער־לאנד.

פאָרמען פון פּאָעזיע.

מיר וועלען איצט בעטראַכטען די פערשיעדענע פערזען־פאָרמען אָדער ארטען פּאָעזיע, וועלכע די דיכטער פון אלע לענדער האָבען געשאפען און ערפונדען דורך א צייט פון יאהרהונדערטע.

עס זיינען דאָ ליְרישע, דראמאטישע, עפּישע און דידאקטישע דיכטונגען; עס איז דאָ אַן ארט געדיכט וועלכעס רופט זיך סאָנעטע, א צווייטעס, וועלכעס רופט זיך

אָ ד ע, אַ דריטעס, וועלכעס רופט זיך ב אַ ל אַ ד ע. דאַן זיינען ווידער דאָ דיכטונגס־אַרטען, וועלכע רופען זיך ע ל ע ג י ע, ל ע ג ע נ ד ע, פ אַ ב ע ל, ע פּ י ג ר אַ ם. עס זיינען דאָ נאָך פערשיעדענע דיכטונגס־אַרטען, אָבער די וועלכע איך האָב דאָ דערמאָנט זיינען די וויכטיגסטע.

אַ לירישעס געדיכט, איז אַזעלכעס וואָס דריקט אויס, אָדער דאַרף אויסדריקען, אַ טיעפען געפיהל, אַ נאָבעלען, טיעפען געדאַנק, אָדער עס מוז צייכענען, מאָהלען מיט געפיהל און אין שעהן־קלינגענדע פערזען אַ שעהנע געגענד, אַ נאַטור־בילד א. ז. וו. דער געפיהל און דער געדאַנק קען זיך זיין פון ליעבע, טרויער, שמערץ, פרייד און פערדרוס. די סצענע אָדער דאָס נאַטור־בילד מעג זיך זיין אַ פרעהליכע אָדער אַ טרויעריגע, אָבער דאָס געדיכט מוז זיך זינגען, עס מוז ציטערען, אָדער ווי די פריידיגע שטראַהלען פון דער זון, אָדער ווי אַ טרער. לירישע געדיכטע ווערען מעהרסטענטהיילס געשריעבען אין אַלערליי קורצע, שעהן־קלינגענדע פערזען. אבער לירישע געפיהלען און געדאַנקען קענען אויך אויסגעדריקט ווערען אין לענגערע פערזען, אָדער זאָגאַר אויך אין פּראָזאַ, ד. ה. ניט אין פערזען, ווי מען געפינט עס אָפט אין די שריפטען פון דעם גרויסען ענגלישען דיכטער יאָהאַן מילטאָן.

איך ברענג דאָ אַ לירישעס געדיכט פון דעם ערשטען סאָרט, אין וועלכען דער דיכטער ג ע ט ה ע זינגט פונ'ם מאַי פון ליעבע און לוסט:

„ווי הערליך לייכטעט
מיר די וועלט!
ווי גלענצענד די זון,
ווי לאַכט דער פעלד!

עס דרינגען בליטהען
פון יעדען צווייג,

און טויזענד שטימען
פון וואלד און שטייג,

און פרייד און לעבען
פון יעדער ברוסט.
אָ ערד, אָ זאָנע!
אָ גליק, אָ לוסט!

אָ ליעבע, אָ ליעבע,
ווי שעהן ביזטו,
ווי מאָרגען־וואָלקען
אין הימעלס־רוה!

דו בענשט מיט פראַכט
דעם פרישען פעלד,
אין בליטהען־דאַמפף
די פולע וועלט.

אָ מיידעל, מיידעל,
ווי ליעב איך דיך!
ווי בליקט דיין אויג,
ווי ליעבסטו מיך!

ווי ליעבט דער פויגעל
געזאַנג און לופט,
און מאָרגען־בלומען
דעם הימעלס־דופט,

ווי איך ליעב דיך
מיט וואַר'מער בלוט,

דיך, וואָס דו גיבסט מיר
יוגענד און מוטה.

צו נייע טענצע,
און נייעם געזאַנג:
זיי עוויג גליקליך,
דיין לעבענס לאַנג."

איהר וועט דאָ מערקען ווי טיעף און ווי שעהן דעם דיכטער'ס געפיהלען זיינען, און ווי ריכטיג, ווי עכט ער פיהלט דאָס, וואָס ער זינגט. איהר וועט אויך מערקען, ווי די פערזען זינגען זיך אליין, לייכט, ווי די פרייד פונ'ם דיכטער'ס הערץ. און דאָ איז אַ צוויי־טעס, זעהר בעריהמטעס געדיכט פונ'ם זעלבען דיכטער, אין וועלכען ער מאָהלט אַ סצענע מיט געפיהל און ענדיגט דאָס געדיכט מיט אַ טיעפען שעהנעם געדאַנק:

„איבער אַלע בערג הערשט רוה;
אין אַלע צווייגען שפּירסטו
קוים נאָך אַ הויך;
די פויגעלעך שלאָפען אין וואַלד,
וואַרט נאָר, באַלד
רוהסטו אויך!"

איהר זעהט, ער מאָהלט דאָ אַ בילד און אין די לעצטע צוויי שורות „וואַרט נאָר, באַלד רוהסטו אויך" דריקט ער אויס אַ טיעפען, נאָבעלען געדאַנק. איהר מערקט אויך ווי דער אָנפאַנג, דער טאָן, דער קלאַנג, די ווענדונג פון דאָס געדיכט פּאַסט זיך צו דעם געדאַנק און גיט אויך איבער די רוהיגע גרויסקייט פונ'ם דיכטער'ס געפיהל און געדאַנק.

דאָ איז נאָך א געדיכט פון היינריך היינע, זיין בעריהמטעם לירישעם געדיכט „די לאָרעליי“. אין דיעזען געדיכט שילדערט ער דעם מענשענ׳ס תאוה, זיצענדיג אויף א הויכען פעלז ביים ברעג פון דעם שעהנעם רוהיג־פליסענדען רהיין, אין דער געשטאלט פון א וואונדער־שעהנע מיידעל, וועלכע קעמט זיך איהרע גאָלדענע האָר מיט א גאָלדענעם קאַם, און זינגט א וואונדערליכע, געוואלדיגע מעלאָדיע, ווערהענד די לעצטע זונענשטראהלען בעשיינען פורפור־פארביג און גאָלדיג די שפיצען בערג, איהרע ציערונגען, און דעם רוהיגען שטראָם; און דעם מענשען פערגלייכט ער צו א שיפעל צווישען די ענגע פעלזען פון לעבען, און שטעלט זיך אָב הערען איהר וואונדערבארע ליעד, ארויפקוקענדיג צום פעלז, און זיך ניט קימערנ־דיג פאר דעם שטראָם און די פעלזען, וועלכע קענען דורך איהר ליעד צוברעכען דעם קליינעם שיפעל און דערטרינקען דעם שוואכען שיפער.

„די לאָרעליי.

איך וויים ניט וואָס עס קען בעדייטען,
וואָס כ׳זעה אַזוי טרויעריג אוים;
אַ געשיכטעלע פון אַלטע צייטען,
געהט מיר פון קאָפּ ניט ארוים.

די לופט איז קיהל, און עס דונקעלט,
און רוהיג פליעסט דער רהיין;
דער הויכער באַרג־שפּיץ פונקעלט
אינ׳ם אבענד־זאָנענשיין.

די שעהנסטע מיידעל זיצט
דאָרט אויבען וואונדערבאַר:

איהר גאָלדענע ציערונג בליצט,
זי קעמט איהרע גאָלדענע האָר.

מיט אַ גאָלדענעם קעמעל קעמט זי,
און בעגלייטעט אַ ליעדעל איהר מיה;
די גאַנצע האַריץ צונעהמט זי
מיט איהר גוואַלדיגער מעלאָדיע.

דער שיפער בלייבט אונטען זיצען,
ערגריפען פון ווילדען פיין;
ער זעהט ניט די פעלזען־שפּיצען,
ער קוקט זיך אין איהר נור איין....

איך גלויב, דאָס די וועללען פערשלינגען
די שיפעל און דעם שיפער דערביי;
און דאָס האָט געטהאָן מיט איהר זינגען
די שעהנע לאָרעליי." —

איהר וועט מערקען ווי וואונדערשעהן דאָס בילד איז וועלכעס דער דיכטער צייכענט, ווי געפיהלפאָל ער צייכענט עס, און ווי רייך דער געדאַנק איז אויסגעדריקט.

די דראַמאַטישע דיכטונגס־אַרט איז אַזאַ, אין וועלכע דער דיכטער רעדט ניט דירעקט צו אייך אין דער ערשטער פּערזאָן, אין וועלכער ער שילדערט ניט קיין לאַנדשאַפטען, פערזאָנען און בעגעבענהייטען רעדענדיג דירעקט צו אייך, נאָר ער בעשאַפט מענשען, ער לאָזט פערזאָנען רעדען, ווי זיי וואָלטען גערעדט, אָדער ווי זיי רעדען אין ווירקליכען לעבען, אונטער געוויסע אומשטענדען, און לאָזט זיי האַנדלען אויף דער ביהנע, ווי זיי וואָלטען געהאַנדעלט אָדער האַנדלען אין ווירקליכען לעבען. ער בעאָבאַכטעט מענשען, זיטען, עראייגניסע, צופעלע, און צייגט דיעזע צופעלע, דיעזע מענ־

שען אויף דער ביהנע פונקט אזוי, ווי ער האָט זיי געזעהן אין לעבען; אָדער ער שילדערט פערזאָנען פון דער געשיכטע, ד. ה., ער שטעלט פאָר אַ געוויסען צופאַל, אַ געוויסע בעגעבענהייט, וועלכע האָט זיך געטראָפען מיט יאָהרען צוריק, און צייגט אונז פערזאָנען, וועלכע זיינען שוין לאַנג טויט, אָבער וועלכע מיר, ד. ה., די וואָס זיינען בעקאַנט מיט זייער לעבענס-געשיכטע, געדענקען אָדער צום גוטען, אָדער צום שלעכטען אין דער דראַמאַ צייגט דער דיכטער אויף פערשיעדענע פעהלער פון דער געזעלשאַפט, ער צייגט ווי גרויסע מענער האָבען געלעבט, געשטריטען, געליטען און זיך פערטהיידיגט; ער צייגט ווי מענשען ליעבען זיך, בעטריגען זיך, מאַכען איינער דעם צווייטען אונגליקליך, אום צו ווארנען אנדערע, ד. ה. די צושויער, אָדער זיי צו לערנען. אויסציגע פון דראַמען וואָלט געווען נוצלאָז צו געבען, און צו רעדען פון דער דראַמאַ און איהר געבוי איז דאָ אייגענטליך ניט דער פּלאַץ.

אַן עפּישעס געדיכט איז אַ געדיכט אין וועלכען דער דיכטער דערצעהלט אונז אַ העלדענטהאַט אָדער אַ העלדישע ליעבעס-געשיכטע אין שעהנע, געוועהנליך לאַנגע, פערזען אָדער אין אַ שעהנער פערזענמאָס אָהן גראַמען. אזא געדיכט איז געוועהנליך זעהר לאַנג און פילט אָן געוועהנליך אַ דיקען בוך. אין אזאַ געדיכט שילדערט דער דיכטער פיעלע פערזאָנען: העלדען, קריעגסלייט, ליעבהאבער א. ז. וו.; פיעלע האַנדלונגען, אינטריגען, סיטואַציאָנען, שטעדט, לענדער, ימים, בערג, וועלדער, טייכען א. ז. וו. ער שילדערט די העלדען יעדען מיט זיין ליידענשאַפט, אויסזעהען, בעשעפטיגונג, ליעבעס-געשיכטע א. ז. וו. ער שילדערט די געבורטס- און וואוינ-ערטער פון זיינע העלדען, און דאַן ברענגט ער זיי צונויף און לאָזט זיי רעדען, קעמפּפען, ליעבען זיך, ליידען, גליקליך זיין, לויט ווי זיין ערצעהלונג, אָדער ווי די היסטאָרישע פאַקטען, אויף וועלכע ער גרינדעט זיין געדיכט, פערלאַנגען. געוועהנליך זינגט אַן עפּישער דיכטער פון העלדען, פון געטער, פון גרויסע קעמפּפער, פון בעריהמטע, זעהר שעהנע אָדער שוידערליכע ליעבעס-געשיכטען,

אָדער פון קעניגע, הערשער, קריעגסלייט און גרויסע שטרייטען. אין זיין גרויסעם עפּישעם געדיכט „דער פערלאָרענער גן־עדן“ זינגט דער גרויסער ענגלישער דיכטער מ י ל ט אָ ן פון דעם פאַל פון אדם און חוה אין גן־עדן, פון דעם שטן, וועלכער האָט זיי אָנגערעדט צו עסען פונ׳ם עץ־הדעת, פון דעם פאַל פונ׳ם שטן, וועלכער האָט רעבעלירט געגען גאָט און איז ארויסגעטריעבען געוואָרען פון הימעל אין גיהנם אריין מיט זיינע אנהעננגער. ער שילדערט אין דיעזען געדיכט די בעשאַפונג פון דער וועלט, לויט דער ערצעהלונג אין דער ביבעל, און מאָהלט אין פּראַכטפאָלע פארבען און וואונדערליכע פערזען אַהן גראַמען די פערשיעדענע לאַנדשאַפטען פון גן־עדן, די שהענהייטען פון דער יונגער, ערשט־בעשאַפענער נאַטור, די פעהיגקייטען פון די הימלען מיט די מחנות פלאַמענדע, אומשוועבענדע מלאכים און שרפים, און דעם גיהנם מיט זיין פייערדיגען טייך פון שוועבעל און פעך, מיט זיין פינסטערנים, אימה׳דיגקייט, גרויסקייט און דונקעל־הייט, און מיט די ארויסגעטריעבענע, רעבעלירענדע מלאכים, וועלכע קייקלען זיך אויפ׳ן פלאַמענדען שטראָם ארום זייער פיהרער, דעם ש ט ן.

אין זיין עפּישעם געדיכט די „איליאַדע“ און די „אָדיססע“, זינגט דער אונשטערבליכער ה אָ מ ע ר, דער פאָטער פון די פּאָעטען, און דער גרעסטער עפּישער דיכטער פון דער וועלט, „פון דער איינ־נעהמונג און דעם פאַל פון דער שטאדט טראָי“, פון די קעמפּפע און ליעבעס פון די אמאָליגע גריעכען; פון די אַלטע, וואונדערשעהנע גריעכישע געטער מיט זייערע געטינען, בעטראַטהונגען, פעסטען, שטרייטיגקייטען, אינטריגען און אריינמישונגען אין די קעמפּפע פון די גריעכען מיט די טראָי׳ער. ער שילדערט דעם אמאָליגען לעבען פון די גריעכען אין וואונדערליכע לעבענדע פארבען און צייגט אונז אַ וועלט, וועלכע איז לאַנג ניטאָ אין דער ווירקליכקייט, אָבער וועלכע לעבט און בליהט אין זיין דיכטונג און איז אונשטערבליך און זאָנדערבאַר שעהן.

אין זיין גרויסעם עפּישעם געדיכט „די געטליכע קאָמעדיע“,

זינגט אונז דער אונשטערבליכער ד א נ ט ע, — דער גרעסטער דיכ־טער פון איטאליען — פון די קוואלען, פייניגונגען, שרעקען און געוואלדיגע אימה'דיגע יסורים און שטראפען פון גיהנם; פון דער מיטעל־געגענד צווישען גיהנם און דעם הימעל, וואו די זינדיגע נשמות, וועלכע וועלען און מוזען אמאל אריין אין גן־עדן, לייטערן זיך און ווערען אבגערייניגט פון זייערע זינד, און פון דעם הימעל, דעם פאראדיז אליין, וואו די הייליגע, אבגעקומענע און אויסגערייניגטע נשמות האבען די זכיה צו זעהן דעם אבגלאנץ פון דער געט־ליכקייט אליין, און הערען די וואונדער־זיסע געזאנגען און לויב־געשרייען פון די מלאכים, כרובים, שרפים און די דארט לעבענדע זעלען. דאס געדיכט איז וואונדערליך גרויס אין זיינע שילדערונ־גען פון די קוואלען פון גיהנם, פון די פערשידענע אבטהיילונגען פון יסורים און אונבעשרייבליכע ליידען, וואו פייער און וואסער, פעך און שוועבעל, שנעע און אייז, געוואלדיגע היץ און אייביגער פראסט, — וואו אלערליי קוואלען און שרעקליכע שטראפען ווערען געברויכט פאר די זינדיגע און אונריינע נשמות פון דיזער ערד; עס איז גרויס אין דער דייטליכקייט, מיט וועלכע דער דיכטער האט געשיל־דערט אלע זיעבען אבטהיילונגען נאך א געוויסע ארדנונג, און געצייכענט די פערדאמטע און זייערע פייניגער, די מעכטיגע, שרעק־ליכע און דאך גרויסע שדים; — עס איז גרויס אין די שעהנהייטען און אייביגע קרעפטען, וועלכע דער דיכטער שילדערט און בעשרייבט אין דער דריטער אבטהיילונג פון דעם געדיכט, וועלכעס רופט זיך „דער גן־עדן“.

אלסביישפיעל וועל איך דא געבען אן אויסצוג פון גרויסען ענג־לישען דיכטער מילטאן'ס עפישעם געדיכט „דער פערלארענער גן־עדן“. מיט דיעזען אויסצוג וויל איך צייגען, ווי א גרויסער דיכטער שילדערט א לאנדשאפט, ווי פיעל שעהנהייטען און גרויסקייטען ער נעהמט ארום מיט א מאל, און ווי רייך ער שילדערט און בעשרייבט עס. אין דיעזען טהייל פון דעם געדיכט שילדערט ער דעם גן־עדן, ווי דער שטן האט איהם צום ערשטען מאל דערזעהן אראבשטייגענ־

דיג אויף אַ צווייג אין דער געשטאַלט פון אַ רויב־פויגעל, וועלכער
רופט זיך „קאָרמאָבאַנט“.

„אַ גליקליכער לאַנד־אָרט רייך אין אויסזיכטען.
וועלדלעך וואָס זייערע ביימער האָבען געוויינט
מיט גומיען דופטעדע און באַלזאַם; און
מאַנכע וואָס זייערע פריכטע, אָנגעטהאָן
אין גאָלד'נע שאָלעכץ, זייגען אנגענעהם
און זעהר געשמאַק געהאַנגען אויף די צווייגען.
און צווישען זיי זייגען געוועזען לאָנקעס,
אָדער גלייכע גריגע פלעצער גראָז,
וואו סטאַדעס האָבען זיך געפּאַשעט אויף
די ווייכע גרינסען; אָדער פּאַלמען־בערגלאַך,
אָדער דער בלומענשוים פון מאַנכען טהאָל
וואָס קען בעוואסערט ווערען, האָט פערשפּרייט
זיין רייכטהום, — אַלערליי קאָלירטע בלומען,
און אויך די ראָזע אָהנע דערנער. אין
אַ צווייטער געגענד זייגען דאָרט געוועזען
שאָטענדיגע היילען אויסגעטיעפט אין פעלז,
שטיל, קיהל און איינזאם, איבער וועלכע דער
מיט זאַפט ערפילטער ווייגשטאָק לאָזט ארויס
זיין פורפור־רויטע ווייגטרויב, וואקסענדיג
אין רייכטהום זאַנפט און שטיל, און אונטערדעסען
פאַלען מורמלענדיגע וואַסערן, באַרג אראָפּ,
אין שטראָמען זיך צושפּרייטענדיג, אָדער
זיך אין אַ טייכעל זאַמלענדיג, וואָס איז
אַ שפּיגעל פאַר'ן ארומגעזוימטען ברעג,
וואָס איז געקרוינט מיט מירטען. ס'זינגען דאָרט
די פויגעל, ליעדער, פריהלינגס־ליעדער, וועלכע
אטהמען ארוים דעם דופט פון וואַלד און גאָרטען,
זינגען די בלעטער; אונטערדעסען האָט
די עוויגע נאַטור, פערפלאָכטען מיט
די שטונדען און די גראציען אין אַ טאַנץ,
געפיהרט דעם עוויגען פריהלינג.“

(„דער פערלאָרענער גן עדן“, 4טעס בוך, שורות 268-241).

א דידאקטישעס געדיכט איז א געדיכט, אין וועלכעם דער דיכטער לערנט אונז עטוואָס דירעקט, אין אזא געדיכט קען מען פרעדיגען מאָראל, ערקלערען א וויסענשאפטליכע טהעאָריע, ווי מען פלאנצט בלומען, צום ביישפיעל, אָדער ווי מען זאָל האלטען א ביהנסטאָק. עס איז א געדאנקען־געדיכט און ווערט געשריבען ניט מיט טיעפען געפיהל; אָבער אין אזא געדיכט קענען אויך אויסגעדריקט ווערען שעהנע, פּאָעטישע געדאנקען. ווען דער דידאקטישער דיכטער רעדט צו די פעלקער, אָדער צו זיין אייגענעם פאָלק, אָדער ווען ער לערענט אונז, דאן קען ער זיין ווירקליך פּאָעטיש.

די „סאָננעטע" האָט אין זיך שטענדיג פערצעהן שורות, וועלכע גראמען זיך זעהר שעהן. אין א סאָנעטע מוז דער דיכטער אויסדריקען א שטארקען, טיעפען, רייכען, אויסגערונדעטען געדאנק אָדער געפיהל, אָדער ער מוז מאָהלען א בילד, שילדערען א סצענע, אָבער זעהר שעהן און הארמאָניש. ער מעג זיך ריידען פון ליעבע, פון העלדישקייט, פון פרייהייט, פון א גרויסען אידעאל, פון שמערץ און זאָ ווייטער, אָבער דער געדאנק מוז זיין טיעף, שטארק, קורץ געפאסט און וויכטיג. איך ברענג דאָ א סאָננעטע, וועלכע איז איינע פון די בענאהע דריי הונדערט סאָנעטען, אין וועלכע דער פּאָעטער פון דער סאָננעטע און בענאהע איהר גרעסטער מייסטער, דער גרויסער איטאליענישער דיכטער פּעטראַרך (געלעבט אין 14טען יאָהרהונדערט) האָט בעזונגען זיין ליעבע פיר א געוויסער, זעהר שעהנער און גייסטרייכער דאמע מיט דעם נאָמען „לאָרא". אין דיעזער סאָננעטע בעקלאָגט ער דאָס פערוועלקען פון זיין געליעבטער לאָרא'ס שעהנהייט. איהר וועט מערקען, ווי שעהן דער געדאנק קלינגט דאָ און ווי רייך דאָס געדיכט איז אין פערזען־מאָס און קלאנג; איהר וועט אויך מערקען ווי די שורות גראמען זיך שעהן:

די סאָננעטע.

„פערוועהט צום וויגד זייבען די גאָלדענע האָר,
וואָס האָבען אין טויזענד לאָקען זיך צושפרייט,

און יענע זיסע אויגען־ליכט איז פערוועהט,
וועלכע איך זעה ניט מעהר זאָ שעהן און קלאָהר.
און אויך ניט איהר געזיכט, וואָס האָט מיר נאָר,
(ס'האָט ווירקליך זאָ געשיינט) מיט גוטעס ערפרעהט.
אויך איך, וואָס מוז לעבען ביז צום טויט,
האָב עס פערצעהרט — וואָס פאַר אַ וואונדער גאָר?
איהר שריט איז ניט געווען קיין מענשליכער,
נור ווי אַ מלאך'ס, און איהר זיסע שפּראַך
האָט ניט געקלונגען ווי אַ מענשענ'ס רייד,
אַ לעבענדע זאָנע, ווי אַ גאַסט פיעל מעהר,
כ'האָב זי געזעהן, — ניט שעהן ווי יונגערהייד,
דאָך שמערצט די וואונד, אָבוואָהל דער בויגען איז שוואַך".

אויב איך האָב אין דער איבערזעצונג געמאַכט וועלכע ענדע־רונגען, האָב איך עס געטהאָן, אָדער געמוזט טהאָן צוליעב דעם זשאַרגאָן. דער לעזער אָבער קען זיך פון דעם מאַכען אַ בעגריף וועגען דער סאָננעטע, און ווי די שורות גראַמען זיך. די ערשטע און די פיערטע, די פינפטע און די אַכטע שורה גראַמען זיך; דאַן גראַמען זיך די צווייטע און די דריטע, די זעקסטע און די זיעבעטע; דאַן גראַמען זיך ווידער די נייַנטע און די צוועלפטע, די צעהנטע מיט דער פערצעהנטער, און די עלפטע מיט דער דרייצעהנטער.

די אָ ד ע איז אַ געדיכט, וועלכעס ווערט געשריבען, ווען דער דיכטער וויל לויבען אַז ערהאַבענעם געגענשטאַנד, אַ גרויסער מאַן, אַ גרויסע אידעע, אַ גרויסע בעוועגונג; אָדער ווען ער וויל אויפ־וועקען אַ פאָלק, אָדער פעלקער צו אַ גרויסען קאַמפף. אַזוי ווי די גרויסע דיכטער האָבען געשריעבען די אָדע, איז זי אַן אַרט כרובים־געזאַנג, אין וועלכען דער דיכטער דריקט אויס זיין העכ־סטע בעגייסטערונג אין אינהאַלטסרייכע, קלינגענדע און העכסט־מעלאָדישע פערזען. מיר מוזען ווערען בעגייסטערט זי לעזענדיג; מיר מוזען זיך פאָרשטעלען די ערהאַבענהייט פונ'ם דיכטער ווען

ער דיכטעט עס, ווען ער פערטיעפט זיך אין זיין גרויסען געדאנק, און שוועבט ארויף אין די הימלען אויף די פליגעל פון זיין פאנטאזיע. איך ברענג דא א טהייל פון א געדיכט, וועלכעס איז אם עהנליכסטען צו דער אדע, ווי די גרויסע דיכטער האבען זי א מאל געשריבען, און וועלכעס דער גרויסער ליטעראטור־היסטאריקער סיסמאנדי בעטראכטעט אלס איינע פון די רייכסטע און ערהאבענסטע געדיכטע, וואס דער איטאליענישער דיכטער פעטראך האט ווען געשריבען. אין דיעזער אדע, עס איז וואהר, מונטערט דער דיכטער אויף די פעלקער צו א קרייץ־צוג. אונז קימערט אבער דא ניט דער אינהאלט פון דאס געדיכט, נור די פארמע, די ארט, אין וועלכער דאס געדיכט איז געשריבען געווארען. איהר וועט מערקען ווי גרויס די אויפפאסונג איז דא, ווי הויך דעם דיכטער'ס פאנטאזיע פליהט דא, ווי רייך די שפראכע איז, און ווי ער פערשטעהט און ערהויבט דעם געדאנק און די אידעע דורך די מעלאדיע פון די פערזען, וועלכע גיסט זיך אהן אן אבשטעל, שטייגט ארויף און ווערט רייכער און ברייטער, ווי די טענער פון אן ארגאן אדער ווי א פעראייניגונג פון פיעלע הארפען־שטימען:

„און אלע וועלכע וואוינען צווישען די
זאלציגע הויפט־ימים, און רהיין און רהאן,
צווישען דעם שטראמען־טייך גאראן,
און אין די הויכע בערג, זאלען פריה
זיך מיט דעם קריסטען־צוג פעראייניגען.
און אויב עס לעבען מענשען, — צווישען
דעם קרייז וואס רינגעלט זיך ארום ארום
די פירענייען, וועלכע שעצען מוטה,
זאל ארראגאן און שפאניען אומעדום
פערלאזען ווערען. ענגלאנד, וועלכע רוהט
מיט איהרע אינזלען, איינגעגארטעלט פון
דעם ים, צווישען די וויטע בער־שטערן און

דעם גרויסען זוולען־דורכגאַנג, — יא, איטליבע
לאַנד וואו די היילִיגע חכמה פון העליקאָן *)
בעזיצט נאָך וועלכען צוויבער, פערשיעדענהייט
אין שפּראַכע, קלייד און וואַפּע זאָל טהאָן,
פון זיסער וואָהלטהאַט וועגען, דיזע טהאַט. —
דען וועלכע טרייע ליעבע, צערטליכקייט,
פון קינדהייט, אָדער מעדכען־פּרעכטיגקייט,
קען זיך פערגלייכען מיט די זיטליכע,
און שטרענגע פליכט פון דיזען הייליגען שטרייט?

„ס'איז דאָ אַ ווייטע געגענד פון דער וועלט,
בעדעקט מיט שנעע, און איינגעדריקט אין קעלט,
דערוויייטערט שטאַרק פון דער זון'ס ליכטיגקייט,
וואו אין טומאַן פערלויפט די טאָגעס־צייט.
דאָרט וואָהנט אַ ראַסע, וועלכע איז פון דער
נאַטור געוואוינט צו קריעג, וועלכע פעראַכט
די שרעק, זאָגאַר אין טויט, — זאָלען זיי, פריער
נאָך ווי זיי האָבען וועןן געשיינט צו זיין,
איינשליסען זיך מיט זייער שטאַרקע מאַכט
אינ'ם דייטשען בונד. און דאַן, דענק איך,
וועלען די טערקען און אַראַבען זיך,
און די באַלדעער ביים ברעג פון רויטען מעער,
ניט לאַנג בעריהמען מיט זייער פוסטער קראַפט,
אָדער מיט זייער פאַלשער געטערשאַפט.
אַ פאָלק פון נאַק'טע טרוסען, ניט געשווינד
אין קאַמפּף צו געהן, און אויך ניט קלוג,
און אויך ניט שטאַרק גענוג,
נאָר וועלכער שלאָגט זיך מיט דעם פוסטען ווינד".

*) אַ באַרג אין גריכענלאַנד. די אַלטע גריכען האָבען געגלויבט, אַז דאָרט וואוינען די מוזען, אַזוי ווי אויף דעם באַרג פאַרנאַס.

די באלאדע איז א געדיכט, אין וועלכער דער דיכטער דערצעהלט א שעהנע געשיכטעלע פון די זאגען פון פאלק, אדער אן אייגענע ערפונדענע. ער מעג דערצעהלען פון ליעבע, ריטער, פאסטוכער, רויבער א. ז. וו. אבער עס מוז אימער קלינגען פער־חלום׳ט, קינדיש, פאלקס־מעסיג. עס איז א געדיכט, וועלכע פאסט זיך געלעזען צו ווערען אין ווינטער, ווען דער שנעע וועהט און בורעט אין דרויסען, ווען די בערג און די בוימער זיינען אנגעטהאן אין ווייסען, די פענסטער בעדעקט מיט אלערליי אייז און פראסט־בלומען, אין שטוב איז ווארעם, לוסטיג, ציכטיג, ליעבליך און דאס אויוועלע ברענט העל און ווארפט זיין שיין אויף די דילען און די ווענט. דא איז א באלאדע פון דעם גרויסען דייטשען דיכטער געטהע:

פאר׳ן געריכט.

„פון וועמען איך האב עס, דאס זאג איך אייך ניט;
דאס קינד איז מיין פלייש און בלוט.
פוי! שפייט איהר אויס! די געמיינע פרוי!
כ׳בין דאך אבער עהרליך און גוט.

„ווער ס׳איז מיין געליעבטער, דאס זאג איך אייך ניט.
מיין געליעבטער איז ליעב און גוט,
אויב ער טראגט א גאלדענע קייט אויפ׳ן האלז,
אדער א שטרויענע הוט.

„און מוזען מיר ווערען פערשפאט און פעראכטעט,
דאך טראג איך אליין דעם שפאט;
דען איך קען איהם גוט און ער קען מיך,
עס וויים דערפון אויך גאט.

„איהר גלח און איהר הערר בעאמטער איהר,
איך בעט אייך לאזט מיך צורוה;

עס איז מיין קינד, עס בלייבט מיין קינד,
איהר לעגט דאָך דערצו ניט צו!"

די פאַבעל איז אַ דיכטונגס־אַרט, אין וועלכער דער דיכטער דערצעהלט אונז אַ געוויסע געשיכטעלע פון חיות און זאַכען, דערצעהלט אונז וואָס זיי האָבען, צ. ב. ש. געטהאָן (אויב עס איז נאַטירליך צי ניט, אַרט אונז ניט) און לערנט אונז דאדורך, אינדירעקט, אַ מוסר השכל, אָדער צייגט אונז אויף אַ געוויסען פעהלער.

די עלעגיע איז אַ טרויער־געדיכט, אין וועלכער דער דיכטער בעוויינט דעם טויט, אָדער דעם פערלוסט פון אַ פריינד, אָדער אירגענד וועלכען טהייערען געגענשטאַנד.

דאָס עפּיגראַם איז אַ קורצעס געדיכט, געוועהנליך פון צוויי אָדער דריי שורות, אין וועלכעס דער דיכטער דריקט אויס אַ גרויסען, טיעפען, פיעלעס־אַרומנעהמענדען אַלגעמיינעם געדאַנק, וועלכער קען אָנגעווענדעט ווערען אַלס אַ בעלעהרענדער תוך־גע־דאַנק. דאָ איז אַ ביישפּיעל פון דאָס עפּיגראַם:

„ביזטו אַזוי ווי אַ בוים, וועלכער גיט אונז ערקוויקענדע פרוכט,
ווערסטו געליעבט און געאַכטעט, ווערסטו געשעצט און געזוכט".

דער דיכטער דריקט דאָ אויס אַ טיעפען געדאַנק אין צוויי שורות, וועלכער איז אימער וואַהר, — דעם געדאַנק, נעמליך, דאָס אַלע האָבען ליעב אַ מענשען מיט אַ רייכען גייסט, מיט אַ שעהנער, בליהענדער נאַטור; אַ מענשען, וועלכער קען אונז געבען ערקוויקענדע פרוכט, ווי אַ בליהענדער בלום!

* * *

אַ געפיהל אָדער געדאַנק, אין וועלכער פאָרמע דער דיכטער זאָל איהם ניט אויסדריקען, מוז אימער זיין טיעף, שאַרף, נאַטור־

טריי. ווען דער דיכטער שילדערט א לאנדשאפט, זאָל ער ניט צוזאַמענקלייבן ווערטער, מיט וועלכע מען קען אָפּמאָהלען א נאטור־בילד און זיי צונויפפלעכטען אין א געדיכט, אָהן עס צו פיהלען, נור ער זאָל פריהער זיין בעאיינפלוסט פון דער שעהנהייט פון דער נאטור, פון דער סצענע, וועלכע ער מאָהלט, ער זאָל פ י ה־ ל ע ן, וואָס ער צייכענט; — דאָס בילד, דער געדאַנק, דאָס גע־ פיהל זאָל זיך ארויסזינגען!

ווען איהר לעזט פּאָעזיע, זוכט אין איהר אמת'ע געפיהלען, וואהרע מוזיק, שעהנע געדאנקען, רייכטהום פון שפּראכע און בע־ גריפע; זוכט דעם רייכטהום פון דער אויסערליכער וועלט און פון דער אינערליכער וועלט, פון דער זעעלע.

די נוצען פון פּאָעזיע.

לעזענדיג גוטע פּאָעזיע, פילען מיר אָן די מוחות מיט אנ־ גענעהמע, שעהנע בילדער, אָדער מיט רייכע, שעהנע, בעגייסטערנ־ דע געדאנקען. מיר נעהמען אריין אין זיך דאָס, וואָס דער וואה־ רער פּאָעט דענקט אימער פון שעהנעס און ערהאבענעס. „א בוך, — זאָגט דער גרויסער ענגלישער דיכטער מילטאָן, — איז א מענש, די נשמה, דאָס בעסטע, דאָס רייכסטע פון א מענשען". (נאטירליך, ער מיינט א גוטען בוך). און געוויס קען מען זיך אָפּלערנען עטוואָס גוטעס, ווען מען מאכט די בעקאנטשאפט פון מענשען, ווי מילטאָן, שעקספּיער א. ז. וו. פּאָעזיע, גוטע פּאָעזיע, הויבט אונז אויף, נעהמט אונז ארויס פון אונזערע טעגליכע זאָרגען און ענגע געדאנקען־קעמערלעך און פיהרט אונז אריין אין פּאלאַס־ טען פון שעהנהייט און ערהאבענהייט. זי פערשפרייט א צויבער ארום אונזער לעבען, ווארעמט אָן די וועלט פאר אונז און פילט אָן די לופט ארום אונז מיט מוזיק און שעהנהייט. פּאָעזיע, אין איה־ רע פערשיעדענע פאָרמען, צייגט אונז, וואו מיר בעגעהען פעהלער אין פריוואטען אָדער געזעלשאפטליכען לעבען; זי האלט פאר אונז

א שפּיגעל און צייגט אונז, ווי מיר זעהען אוים און ווי די גאַנצע וועלט זעהט אוים.

פּאָעזיע האָט געהאַט, האָט ביז צום היינטיגען טאָג, און וועט אימער האָבען אַ גרויסע ווירקונג אויף דער מענשהייט. זי בעגייסטערט מיליאָנען, טרייסט און שטאַרקט טויזענדער, רעדט פיר אַלעמען, דריקט אוים אַלעמענס ליידען, אַלעמענס זאָרגען, אַלעמענס פרייד און טרויער; עס איז די שפּראַכע פון דער זעעלע, פון יענע געפיהלען און געדאַנקען, וועלכע קענען ניט אויסגעדריקט און איינגעראַהמט ווערען אין אַ קאַלטער פּראָזא, וויייל זיי זיינען הייס, גליהענד, פליסענד, שטראָמענדיג. פּאָעזיע איז אַ צויבער־לאַנד פון שעהנהייט, פּראַכט, לוסט, ליעבע, ענטציקען, אַן אונבעשרייבליכע לאַנד פון וואונדער און בעגייסטערונג.

מיט פּאָעזיע קען מען ענטציקען, אויפמונטערען און בעגייסטערען גרויסע מאַסען מענשען פאַר אַ גרויסען קאַמפּף. איין ליעדעל קען ערוועקען טויזענדער און ווערען זייער קאַמפּס־געשריי אין פעלד.

דער פּאָעט פיהרט אונז אַרוים פון לעבען אין דער נאַטור; ער פיהרט אונז צוריק אין די אַלטע צייטען, צום אָנפאַנג פון דער וועלט, צו דער צייט, ווען אַלעס איז נאָך געווען יונג, פריש און בליהענד; ער פיהרט אונז צוריק אין די הייליגטהימער פון פעלקער, צוריק צו די אוראַלטע טעמפּלען פון געזאַנג און קונסט. ער וועקט אויף די טיעפע, גרויסע שטימע וועלכע קלינגט אַרוים פון די טיעפקייטען פון דער וועלט, די שטימע, וועלכע רופט אַרוים טרעהרען אין די אויגען, ווען מיר דערהערען זי. דער פּאָעט צייגט אונז די גרויסע טראַגעדיעס פון לעבען, ווי מענשליכע הערצער ווערען צובראָכען, ווי שיקזאַלען ענטשיידען זיך, ווי וועלטען און דורות געהען אַוועק. אויף דעם אייביגען מאַרשירען פון די דורות און די פעלקער רוהט זיין בליק. ער שטעהט אויף דעם הויכען שפּיץ פון די צייטען און זעהט די פּילגער פון לעבען ציהענדיג פון וויעגעל צום קבר; ער זעהט זייערע פלאַטערנדע לאַנגע קליי־

דער, זייערע פערשיעדענפארביגע קאָסטיומען און געוואַנדען, זייערע געזיכטס־ציגע, ער זעהט זיי שפּרייזענדיג דורך די בערג און טהאָלען, איבער דערנער און בלומען, באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ; און ווי א וועג־פיהרער אָדער ווי א פּאָטער גריסט ער זיי, צייגט זיי אָן מיט זיין ערהאבענער האַנד, וואוהין זיך בעסער צו ווענדען, צייגט זיי וואו עס ליעגען די זוניגע לענדער פון גליק און שעהנעס, עדעלעם און ערהאבענעם. — און בעטראַכטענדיג דיעזען אייביגען פּילגער־צוג, ציטערט זיין גייסט מיט דעם געפיהל פון א נביא, זיפצען רייסען זיך אַרוים פון זיין הערץ, און ער וויינט, — וויינט מיט טרעהרען פון ליעבע, טרעהרען פון איבערפליסענדע געפיהלען, טרעהרען פון האָפנונג און טרעהרען פון ענטציקונג.

די פּאָעזיע איז די זינגענדע געשיכטע פון די צייטען.

עס קלינגט איבעראַל: וועקענדיג, שטופּענדיג, לאַסטשענדיג, קושענדיג, לאַכענדיג, וויינענדיג, פּערוויעגענדיג, בעגייסטערנדיג, און ערצעהלענדיג די טהאַטען פון פריהערדיגע דורות; עס נעהמט אונז אַרויף אויף די שפּיצען פון׳ם אויביגען באַרג אָלימפּוס, וואו די גריכישע געטער רייִדען צוזאַמען אין בעראַטהונג, אין די גרויסע גאָלדיג־פינקלענדע זאַלען, טרינקענדיג וויין; זיי שפּיעלען זיך מיט דעם דונער און בליץ־שטראַהל, זיי שפּיעלען אין ליעבע, אין אייביגער געטליכער ליעבע, די ראָזיגע, זוניגע געטער, און לאַכען און שוועבען אַרום פון לאַנד צו לאַנד, וואו עס וואוינען די רעדענדע פעלקער.

איהר זעהט ווי די קעמפּפע פון אור־אַלטע פעלקער ערוואַכען פאַר אייערע אויגען; איהר זעהט די אַלטע אייראָפּעער קעמפּפענדיג ווי לייבען, און רייסענדיג זיך ווי טהיערע, טרינקענדיג פרעהליך אין זייערע זאַאַלען, צוהערענדיג זיך צו די ליעדער פון זייערע אַלטע פּאָעטען; איהר זעהט די טעמפּלען אין אַלטען עגיפּטען, די דונקעלע געטער מיט זייערע גזירות; דאָס שקלאַפענדע פאָלק און די הערשענדע הערען; די קעניגע מיט זייערע טעמפּלען און מעכטיגע פּיראַמידען, מיט זייערע אונטעראיהרישע היילען און ריעזיגע

ספינקסען, וואָס קוקען אריין אינ׳ם מדבר, געהיימניספאָל און דונקעל; איהר זעהט שטורם און רוהע, ליעבע און ראכע, האַס און פעראַכטונג, העלדען און געטער, אידען און היידען, אראבער, גריכען און רוימער, דייטשען און איטאַליענער, טיראָלער און שווייצער, רוסען און פּאָליאַקען, אַלעמען זעהט איהר אין זייערע נאַציאָנאַלע קאָסטיומען מיט זייערע זיטען און לעבענס־ארטען, געטער און פיהרער, געזעצע און רעגיערער; מיט פיגורען און בעװעגונגען; געהענדיג, וואַקלענדיג, שטרייטענדיג, קעמפּפענדיג, האַנדלענדיג, ליעבענדיג, האַסענדיג, האָפענדיג, לערנענדיג און לעבענדיג.

היינריך היינע

היינריך היינע, דער גרויסער דייטשער פּאָעט, וועמעס מאָנו־מענט מען האָט מיט יאָהרען צוריק אויפגעשטעלט אין ניו יאָרק, אין דער 166טער סט., איז געבאָרען געוואָרען אין דיסעלדאָרף, דייטש־לאַנד, אין דעם יאָהר 1799, אָדער 1800. זיין מוטער איז געווען אַן אויסגעצייכענטע, קלוגע און געבילדעטע פרוי, וועלכע האָט איהר זוהן שטאַרק געליעבט, און איז פון איהם שטאַרק געליעבט געווען. זיין פאָטער איז געווען אַ געשעפטסמאַן, וועלכער האָט זיך ווייניג־וואָס אָבגעגעבען מיט ליטעראַטור און בילדונג; ער איז אבער געווען אַ גוטער און ניט קיין נאַרישער מענש.

אַלס קינד האָט היינע געלערנט אין די שולען פון דיסעלדאָרף, און אין דעם יאָהר 1819 איז ער אוועק נאָך באָן צו שטודירען געזעץ (לאָא), אָבער דאָרט האָט ער זיך גענומען מיט מעהר חשק צו שטודי־רען די מאָדערנע און אַלטע דייטשע ליטעראַטור אונטער דער אויפ־זיכט פון זיין לעהרער און פריינד אויגוסט שלעגעל. ער האָט נאָכ־הער שטודירט אין בערלין און אין געטינגען, און האָט אין דער לעצטער שטאָדט געקראָגען דעם טיטעל פון אַ געזעץ־געלעהרטען. אין דער זעלבער צייט האָט ער זיך געטויפט. אין יאהר 1822 האָט ער געדרוקט זיין ערשטע זאַמלונג לירישע ליעדער (מעהרסטענ־טהיילס ליעבעס־ליעדער), וועלכע האָבען געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג. אין דעם יאָהר 1826 האָט ער געמאַכט אַ רייזע נאָך דער „האַרץ“ (אַ געגענד אין דייטשלאַנד) און נאָך איטאַליען. דיעזע רייזען האָבען איהם פערזאָרגט מיט מאַטעריאַל פאַר זיינע „רייזע־בילדער“, וועלכע ער האָט אָבגעדרוקט ביז דעם יאהר 1831. דיעזער בוך האָט געהאַט אַ זאָנדערבאַרען ערפאָלג אין דייטשלאַנד. דער יונגער דור איז בערוישט געוואָרען פון איהם. ניט ווייניגער ערפאָלגרייך

איז געוועזן זיין „בוך דער ליעדער“, געדרוקט אין 1827. דורך דער יוני־רעוואָלוציאָן איז היינע געוואָרען א זעהר הייסער דעמאָקראַט־רעוואָלוציאָנער. און אין דעם יאהר 1831 זיינען ערשיענען זיינע שריפטען מיט דעם טיטעל: „קאהלדאָרף'ס מיינונגען איבער דעם אדעל, אויסגעדריקט אין בריעף צו דעם גראַפען מ. פאָן־מאָלטקע“. ער האָט דאן געפונען פיר פאסענד צו פערלאָזען דייטשלאנד. פון זיכערהייטס־וועגען איז ער אוועק נאָך פאריז, וואו ער האָט פער־בראכט די איבריגע יאָהרען פון זיין לעבען אין שרייבען.

אין דעם יאָהר 1835 האָט ער געהייראַטה א געוויסע „מאטהילדע“, א פראָסטע אָבער ליעבליכע פרויענצימער, וועלכע ווערט אָפט דערמאָנט אין זיינע שריפטען.

אין דעם יאהר 44—1843 האָט ער וויעדער בעזוכט זיין געבורטס־לאנד, דייטשלאנד, צו זעהן זיין אלטע מוטער, וועלכע ער האָט שטארק געליעבט. ביי זיין צוריקקעהרען זיך אין פראנקרייך האָט ער געדרוקט זיין ווערק „דייטשלאנד, אווינטער־סקאזקע“, אין וועלכען ער דערצעהלט פאנטאסטישע געשיכטען און לעכערליך קאָמישע מעשה'לעך, אין וועלכען ער לאכט אָב און קריטיקירט זעהר שארף א גרויסע מאסע פון זיינע לאנדסלייט: קעניגע, שטאאטס־מענער, פראָפעסאָרען, שרייבער, קינסטלער א. ז. וו.

אין דעם יאָהר 1847 האָט ער געקראָגען די קרייץ־קראנקהייט, און איז פון דאן אָן ביז זיין טויט כמעט אימער געלעגען אין בעט. ער האָט שרעקליך געליטען, און איז בלינד געוואָרען אויף איין אויג. ער האָט אָבער געליטען ווי א מענש, ווי א העלד און איז מעהרסטענ־טהיילס געוועזן גוט־אויפגעלעגט ביז זיין טויט, וועלכער האָט שטאט־געפונען אין פאריז, דעם 17טען פעברואר 1856. אין זיין צוואה פערלאנגט ער, דאָס קיינע רעליגיעזע צערעמאָניעס זאָלען ניט געמאכט ווערען ביי זיין לויה. „דאָס —שרייבט היינע וועגען דעם— איז ניט די פוסטע פאנטאזיע פון א פריידענקער. אין די לעצטע פיער יאָהר האָב איך אוועקגעוואָרפען דעם גאנצען פילאָזאָ־

פּישען שטאָלץ, און האָב געפּיהלט די קראַפט פון רעליגיעזער װאַרהײט.״ װי פּיעל מען קען גלױבען אין דיזער בעהױפּטונג צײגט, װאָס ער האָט נאָכדעם גערופען גאָט „דער מעכטיגער אַרי־סטאָפאַנעס פון הימעל״, װעלכער לאַכט פון זײנע שמערצען. (אַריסטאָפאַנעס איז געװען אַ גריעכישער פּאָעט).

אױסער די װערקע װאָס איך האָב דאָ דערמאָנט האָט היינע געשריעבען און געדרוקט די פאָלגענדע שריפטען: „פראַנצױזישע צושטענדע״, „דער סאַלאָן״, „שעקספּיער׳ס מעדכען און פרױען״, „נײע געדיכטע״, „אַטטאַ טראָלל״, „ראָמאַנצעראָ״ א. ז. װ. זײנע געזאַמעלטע שריפטען זײנען שױן פיעלע מאָל איבערגעדרוקט געװאָרען, און װערען געדרוקט אין דער גאַנצער װעלט אין בײנאַה אַלע שפּראַכען פון דער ערד. ער איז בעריהמט געװען אין זײן צײט אַלס אײנער פון די גרעסטע לירישע דיכטער, אַלס אײנער פון די ערשטע און הײססטע פערטהײדיגער פון פרײהײט און רעכט, און אױך אַלס פילאָזאָף, און װעט בלײבען בעריהמט.

היינריך היינע, דער מענש, איז געװען ניט קײן גאַנץ געזונדער מענש, איך װאָלט זאָגאַר זאָגען דאָס ער איז געװען אַ קרענקליכער מענש. ער האָט געהאַט אַ שװאַכע, זעהר פײנע קאָנסטיטוציאָן און זעהר פײנע נערװען. בײ דער קלענסטער געלעגענהײט איז זײן סיסטעם ערשיטערט געװאָרען, און זײנע נערװען האָבען געציטערט צו װײך, זאָגאַר אָפט צוקראָכען. דאָס איז היינע געװען. זאַנפט־קײט שאַדעט ניט, איז אָפט זעהר שעהן אין מענער, אין העלדען, אין גײסטיג־שטאַרקע מענשען; קינסטלער, דיכטער, מוזיקער, א. ז. װ. האָבען אין זיך געװעהנליך אַ סך זאַנפטקײט, דאָס זעלבע האָבען די פרױענצימער אין זיך, אָבער היינע האָט געהאַט אַביסעל צופיעל פון דיעזער זאַנפטקײט. דער גײסט פון „געה איך ניט אַהין געה איך אַהער״, אָדער פון „בין איך צוקראָכען אָדער ניט, װאָס איז די נפקה מינא?״ איז ניט קײן געזונדער גײסט, און קען שאַדען אַנדערע אױך. היינע׳ס בילד, װען מען בעטראַכט איהם גוט, מאַכט דעם אײנדרוק דאָס ער איז געװען אַ גרױסער קינסטלער,

א טרוימער, געוואַלטיגער טרוימער, צו א געוויסען גראַד. אין זיין לעבען האָט זיך היינע ניט אָבגעהיט ווי ער האָט זיך געדאַרפט אָבהיטען, און געשטאָרבען איז ער נאָך א לאַנגער, לאַנגער, שווערער קראַנקהייט, וועלכע האָט איהם באַלד וואַהנזיניג געמאַכט. ער האָט געדאַרפט, און איך גלויב אויך געקענט, לעבען און ענדיגען זיין לעבען אַנדערס. איך מיין ניט, דאָס היינע האָט בעדאַרפט לעבען ווי א הייליגער, אָדער ניט פערזוכען קיין וויין, אָדער ניט הנאה האָבען פון פרויען. אבער צופיעל האָט ער זיך דערין גיט געדאַרפט פערטיעפען. געליטען האָט היינע אויך, אמאָל דורך מאַנגעל אין געלד, אָפט דורך די זינד, און די פערברעכען פון זיינע מיטמענשען. זיין הערץ האָט אָפט געפיהלט און געבלוטעט פאַר אַלעמען, פאַר זיין גאַנצער צייט. אבער עס זיינען געווען נאָך א סך אַזעלכע גרויסע, און נאָך גרעסערע קינסטלער און פרייהייטס־קעמפפער ווי היינע, וועלכע האָבען אויך געליטען און געקעמפפט, און מאַכען דאָך א סך א געזונדערען איינדרוק ווי היינע. פיליכט האָט זיין גרונד־שוואַכקייט געשטאַמט פון א שוואַכקייט אָדער קראַנקהייט אין דער פאַמיליע, אָבער דער פאַקט בלייבט א פאַקט. ווען מען לעזט איבער היינע'ס שריפטען זעהט מען, דאָס ער איז געווען א זעהר גרויסער דיכטער, מיט א פייערדיגען גייסט און א געוואַלטיג־לעבהאַפטע פאַנטאַזיע, ער איז געווען אַן אמת'ער פרייהייטס־קעמפפער, א גרויסער דענקער און א גוטער מענש. אָבער אין זיינע שריפטען וועלכע זיינען אַזוי אויסגעצייכענט אין פיעלע שטעלען, אין זיינע לירישע געדיכטע וועלכע האָבען אין זיך אַזוי פיעל העל־שטראַה־לענדע און רויט־גליהענדע שעהנהייטען פון ליעבע און וויין, געפינען זיך שטעלען פון קרענקליכער ערביטערונג און מעלאַנכאָליע, און אָפט עפּעס א מין מאָדנע לויזקייט און פונאַנדערגעשאָטענקייט וועלכע איז ניט זעהר געזונד. דער שוואַכער גייסט, די צוקראָכענקייט, דאָס איז א שלים־מזל אין דער וועלט. און וואָס פעסטער, וואָס גרינדליכער די קינסטלער און דיכטער זיינען דעסטאָ בעסער, דעסטאָ געזינטער פאַר אַלעמען. דער גייסט פון דיכטער געהט איבער צו

די לעזער דורך זיינע שריפטען, און וואס געזינטער דער גייסט, וואס קלערער, פעסטער און העלער, דעסטא בעסער. אויך געטהע האט געליעבט און געשריעבען ליעבעס־ליעדער, אויך געטהע האט געקניעט פאר זיינע געליעבטע, און זיך ערלויבט שוואך צו זיין, — אויך געטהע איז געוועזן זאנפט. אבער ווי אנדערש איז געטהע, ווי פערשיעדען פון היינע אין זיין פיהלען און דענקען! ווי פעסט, ווי געטאקט, ווי געשניצט, ווי קלאר, ווי געזונד! אין היינע פינק־לען פיעלע טהייערע שטיינער, — רובינען און קאראלען, אין היינע בליהען און דופטען פיעלע בלומען, שלאגען ארום פיעלע בליצען, און פיעלע געוויטערן ציהען פארביי און רוישען אוועק, — אבער ווען מען וויל זיך אן איהם אנהאלטען פיהלט מען באלד עפעס א שוואכקייט, עס לאזט זיך אב, גליטשט זיך אראב, און מען שווימט ארום צווישען חלומות און פאטערלאנדס־ליעבע; בלויע אויגען, מיידלעך און דייטשע וויין־קעלערן. אין געטהע זעהט מען שעהנע גערטנער, פרישע, אויסגעלעגטע בלומען־בייטען, מען פיהלט די שטיינדלעך פון די סטיעזשקעס אונטער די פיס אזוי אנגענעהם און פעסט, מען פיהלט, מען טאפט בענאהע אן די פעסטע, שעהן־געהאקטע מארמאר־פלאטען און באלקענס, און דאס גאנצע איז עפעס אזוי געזונד, פריש, צארט, דייטליך, קלאר און דויערהאפט.

איך מיין ניט צו פערקלענערן היינע'ס נאמען מיט מיין שרייבען; איך מיין ניט גלאט צוצוטשעפען זיך, נור איך בין איבער־צייגט אין דעם וואס איך זאג, און בין אויך איבערצייגט, דאס דער אלגעמיינער איינדרוק, וועלכען היינע מוז און וועט מאכען אויף דער יוגענד, איז ניט קיין גאנץ געזונדער. זיין ליעבע פאר'ן פאלק, זיין פרייהייטס־ליעבע, זיין מענשען־ליעבע, פיעלע פון זיינע שריפ־טען זיינען זעהר גוט; ער וועט אימער דאפיר געעהרט און בעוואונדערט ווערען פון אלע עהרליך־דענקענדע מענשען. אבער די שוואכע זייטע בלייבט די שוואכע זייטע.

דאס אידישע פאלק דארף עס אבער גאנץ בעשטימט האלטען פאר אן עהרע, דאס היינע איז געבארען געווארען פון אידישע

עלטערן. פיינד האָבען אידען א סך, און דארום וואָס מעהר גרויסע לייט און זשעניען זיי האָבען צווישען זיך, דאָס בעסער!

געדאנקען פון היינריך היינע.

ביי מיין וויעג האָבען זיך געשפיעלט די לעצטע שטראהלען פון דער לבנה פונ'ם אכצעהנטען, און די ערשטע מאָרגען־רויטקייט פונ'ם ניינצעהנטען יאהרהונדערט.

*

איך בין ניט ראכע־זיכטיג (נוקם ונוטר), איך וואָלט מיינע פיינד גערן געליעבט, אָבער איך קען זיי ניט ליעבען איידער איך האָב פון זיי גענומען נקמה; ערשט דאן עפענט זיך פאַר זיי מיין הארץ. אזוי לאנג ווי מען האָט קיין נקמה ניט גענומען, בלייבט אימער אין הארצען א ביטערקייט איבער.

*

די אידען זיינען געווען די איינציגע, וועלכע האָבען בעהויפּ־טעט זייער גלויבענס־פרייהייט אין דער צייט ווען איירא֑פּא האָט זיך בעקעהרט צום קריסטענטהום.

*

די אידישע געשיכטע איז שעהן; אבער די יונגע אידען שאדען די אַלטע, וועלכע מען וואָלט געשעצט פיעל מעהר ווי די אַלטע גריעכען און רוימער. איך גלויב, דאָס ווען עס וואָלטען מעהר קיין אידען געווען, און מען וואָלט וויסען דאָס עס לעבט נאָך אן עקזעמפּלאר פון דיזען פאָלק, וואָלט מען רייזען הונדערט שטונדען, אום איהם צו זעהן און איהם די האנד צו דריקען, — און יעצט וויַיכט מען אונז אויס!

*

זייט גאנץ טאָלעראנט, אָדער גאָר ניט; געהט אין דעם וועג פון גוטען אָדער בייזען; אום צו בלייבען שטעהן פערצאָגט צוויי־שען צוויי וועגען, דערצו זייט איהר צו שוואך — אויף הערקולעס

האָט עס ניט געקענט טהאָן און האָט געמוזט אויסוועהלען איינעם פון די צוויי וועגען.

*

די אידען, ווען זיי זיינען גוט, זיינען זיי בעסער, און ווען זיי זיינען שלעכט זיינען זיי ערגער ווי די קריסטען.

*

אין דונקעלע צייטען זיינען די פעלקער אַמ׳ בעסטען געפיהרט געוואָרען פון דער רעליגיאָן, ווי אַ בלינדער איז דער בעסטער וועג־ווייזער אין אַ שטאָק־פינסטערער נאַכט; ער קען די וועגען און די שטעגען בעסער ווי אַ זעהענדער. עס איז אָבער נאַריש, אַזוי באַלד ווי עס ווערט נאָר טאָג די אַלטע בלינדע ווייטער צו געברויכען אַלס וועגווייזער.

*

אַזוי ווי די וויסענשאַפטס־מענער האָבען וועהרענד דער מיטעל־אַלטערליכער פעריאָדע געזוכט צו ענטדעקען די וויסענשאַפטליכע וואַרהייטען פון דער ביבעל, אַזוי בעמיהען זיך יעצט די רעליגיאָנס־געלעהרטע די טעהאָלאָגישע (רעליגיאָנס־) וואַרהייטען אַרויסצוקריגען פון דער וויסענשאַפט, — אין דער געשיכטע, אין דער פילאָזאָפיע, אין דער פיזיק: די דריי־איינינגקייט אין דער אינדישער געטער־לעהרע; די לעהרע פון דער איינפערלאָבונג פונ׳ם הייליגען גייסט אין דער לאָגיק; דעם מבול אין דער געאָלאָגיע א. ז. וו.

*

ביי די פריהערע רעליגיאָנען איז דער גייסט פון דער צייט אויסגעשפּראָכען געוואָרען דורך איינציגע פּערזאָנען, און בעשטע־טיגט געוואָרען דורך וואונדער. ביי די יעצטיגע רעליגיאָנען ווערט דער גייסט פון דער צייט אויסגעשפּראָכען דורך פיעלע, און בעשטע־טיגט דורך דעם פערשטאַנד. יעצט טרעפען זיך ניט מעהר קיין ניסים, נאָכדעם ווי די פיזיק האָט זיך ענטוויקעלט.

*

וועגען דער פראַגע פון איינגעבאָרענע אידעען און געדאַנקען

אינ'ם מענשליכען מוח, וואָלט די פאָלגענדע אנטוואָרט ריכטיג זיין: עס זיינען דאָ מענשען צו וועלכע אלעס קומט פון דרויסען, — די זאָגענאַנטע טאלענטע, וועלכע דערמאָנען אונז אָן אפען וועלכע אהמען נאָך,— אין זייער גייסט איז ניטאָ קיין זאך אויסער דאָס וואָס זיי האָבען ארייגענומען אין זיך דורך זייערע חושים. עס זיינען אבער אויך דאָ מענשען, ביי וועלכע אלעס קומט פון זייער גייסט, אזעלכע זשעניען ווי ראפאעל, מאָצארט, שעקספיער — פיר אלע דיעזע איז דאָס שאפען פון קונסטווערקע שווערער ווי פאר דעם טאלענט. ביי די טאלענטע איז עס א שאפען אָהן לעבען, אָהן אינערליכען געפיהל, — מעכאניזמוס; ביי די זשעניען קומט אלעס ארויס פון זייער גייסט, פון זייער „איך".

*

א זשעניע טראָגט אין זיין גייסט אן אָבבילד פון דער נאטור און, ווערענדיג פון דער נאטור דערמאָנט, גיט ער דיעזען אָבבילד געבורט דורך דער קונסט; דאָס טאלענט אבער מאכט די נאטור נאָך, ער שאפט דורך אנאליזירונגען, ניט דורך אינערליכע עמפפינדונגען.

*

אין דער קונסט איז די פאָרמע אלעס, דער מאטעריאל גאָר נישט. דער שניידער שטויב פלעגט רעכנען פאר'ן פראק, צו וועלכען מען האָט איהם קיין טוך ניט געגעבען, פונקט אזוי פיעל ווי פאר א פראק מיט טוך. ער פלעגט זיך נאָר לאָזען בעצאָהלען פאר דער פאסונג, די מאטעריע פלעגט ער שענקען.

*

געטהע'ס אונוויליגקייט זיך הינצוגעבען צום ענטהוזיאזמוס איז גראד אזוי אבשטויסענד ווי קינדיש. אזא אָבהאלטען זיך איז מעהר אָדער ווייניגער זעלבסטמאָרד; זי איז עהנליך צו דעם פלאַם וועלכער וויל ניט ברענען, ווייל ער האָט מורא טאָמער וועט ער אויסברענגען. דער גרויסמוטהיגער פלאם, די זעעלע פון דעם דייטשען דיכטער שיללער האָט געפלאקערט מיט אויפאָפפערונג, —

יעדער פלאַם אָפּפערט זיך אַליין; וואָס שעהנער ער ברענט, דאָס נעהנטער קומט ער צו דער פערניכטונג, צום פערלעשען זיך. איך בין ניט מקנא די שטילע נאַכט-ליכטלעך וועלכע ברענען זיך אַזוי אָבגעהיט און שטיל.

*

אַזוי ווי יעדער מענש זעהט דורך זיינע חושים אַ בעשטימטען געגענשטאַנד אויף אַן אַנדער אופן, אַזוי זעהט אויך יעדער מענש אַ בעשטימטען בוך עטוואָס אַנדערש ווי דער אַנדערער, דאַרום מוז אַן איבערזעצער זיין אַ גייסטיג-בעגאַבטער מענש, דען ער מוז פעהיג זיין צו זעהען אין בוך דאָס בעדייטענדסטע און בעסטע, אום עס נאַכהער איבערצוגעבען. די בעדייטונג פון אַ וואָרט, די קער־פערליכע מיינונג, קען יעדער איבערזעצען וואָס האָט נור געלערנט גראַמאַטיק און זיך פערשאַפט אַ ווערטערבוך. אָבער דעם גייסט איבערגעבען דאָס קען ניט יעדער.

ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן

.1

אין די הויכע קלאָהרע הימלען ערשיינט אמאָל א גרויסער, ליכטיגער שטערען, וועלכער שיינט אריבער די איבעריגע שטערען מיט זיין ליכטיגקייט, און ציהט צו צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון פיעלע מענשען, און הויפטזעכליך פון דענקער און פּאָעטען. דיעזע איינציגע שטערען שיינען די גאַנצע נאַכט דורך, און ווען עס הויבט אָן שטאַרק טאָגען זעהען זיי זיך נאָך בלייכערהייד אויף דעם הימעל־געוועלב. אזא ליכטיגער, גרויסער שטערען פון זשעניע, איז געוועזען ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן, דער פילאָזאָף פון קאָנקאָרד, מאסס.

ראַלף וואַלדאָ עמערסאָן איז געבאָרען געוואָרען אין באָסטאָן, מאסס., אין דעם יאָהר 1803. זיין פּאָטער איז געוועזען א פּריעסטער אין דער ערשטער באָסטאָנער קירכע ביז זיין טויט, אין דעם יאָהר 1811. די עמערסאָנס זיינען כמעט אַלע געוועזען פּריעסטער, — די שטרענגע דעמאָקראַטישע אריסטאָקראַטען פון מאסאַטשוזעטס, — אריסטאָקראַטען פונ'ם גייסט, פון פערשטאַנד, פון בילדונג, וועלכע זיינען אימער רעספּעקטירט געוואָרען אַלס די גייסטליכע פיהרער פון זייערע געמיינדען. זיין פּאָטער, וויליאם עמערסאָן, איז אין זיין צייט בעטראַכט געוואָרען אַלס א טאָלעראַנטער „ראַדיקאַל“; אין אנדערע הינזיכטען איז ער געוועזען ניט קיין גאַנץ פעהיגער מענש. ער האָט אָבער געהאַט יענע רוהיגע, אנגענעהמע מאַנערען, און די זעלבע רוהיגע לייכטקייט אין ריידען, וועלכע האָבען נאָכדעם אויס־געצייכענט זיין זוהן ראַלף.

עמערסאָן האָט געוועהנליך געלעבט זעהר רוהיג, און מיט דער אויסנאַהמע פון א קורצער אַבוועזענהייט פון דיעזען לאַנד, האָט ער פערבראַכט זיין לעבען אין קאָנקאָרד, מאסס.

ווערענד ער איז נאָך געגאַנגען אין סקול, און שפּעטער אין קאָלעדזש, האָט די אַמעריקאַנער ליטעראַטור אָנגעפאַנגען צו בליהען אין באָסטאָן. נייע, טאַלאַנטפאָלע שרייבער און רעדנער האָבען אָנגעהויבען געהערט און בעריהמט צו ווערען; און די פּריעסטער, וועלכע האָבען פריהער געשריבען נור דרשות אין אַ שלעכטער שפּראַך, האָבען אָנגעפאַנגען זיך מעהר צו קימערען פאַר דער שעהנ־קייט פון זייער אַרט שרייבען און אויך פאַר דעם אינהאַלט. אַן אמת'ע בעוועגונג פאַר וואַהרע בילדונג האָט זיך דאַן אָנגעפאַנגען אין באָסטאָן און אין דער דערביישטייגער שטעדטעל קעמברידזש. עמערסאָנ'ס פאָטער האָט זיך דאַן גאַנץ שטאַרק בעשעפטיגט מיט דער ענטוויקלונג פון דער ליטעראַטור.

אַ קורצע צייט איז עמערסאָן געווען אַ לעהרער אין אַ סקול, ווייל די פאַמיליע איז געבליבען אין אָרעמע אומשטענדען נאָך זיין פאָטער'ס טויט. נאָכדעם האָט ער שטודירט אין דער קעמברידזשער טהעאָלאָגישער שולע, און איז געוואָרען אַ מיטגליעד פון דער יוני־טאַריאַנער פּריעסטער־שולע. אין דעם יאָהר 1826, זייענדיג אַלט 29 יאָהר, האָט ער געקראָגען אַ שטעלע אין דער צווייטער באָס־טאָנער קירכע אַלס געהילפס־פּריעסטער. דאָרט האָט ער פערבראַכט פיער יאָהר אַלס פּרעדיגער. זיין קאַריערע אין דיעזע פיער יאָהר איז געווען ערפאָלגרייך, אָבער ניט גלענצענד. ער איז געווען איינער פון די רעפאָרמער, וועלכע האָבען געקעמפּפט פיר דער בעפרייאונג פון די שקלאַפען; ער האָט זיך אויך אינטערעסירט מיט דעם פאָרט־שריט פון די סקולס, און איז אַ קורצע צייט געווען דער גלח אין דעם שטאַאַטס־סענאַט. אין דיעזע יאָהרען האָט ער געהייראַט, אָבער זיין פרוי האָט ניט לאַנג געלעבט.

אין סעפּטעמבער 9, אין דעם יאָהר 1832, האָט ער געפּרעדיגט געגען אַ געוויסע צערעמאָניע אין דער קירכע. דאָס האָט אויפגע־בורעט אַלע פּריעסטער און ער האָט דורך דעם פערלאָרען זיין שטעלע, אָדער בעסער צו זאָגען, דאָס האָט געמאַכט אַן ענדע צו

זיין קירכען־קאריערע. זייט דאן האָט ער זיך געגצליך געווידמעט דער ליטעראטור.

אין 1833 האָט ער געמאכט א פאָרבעררייטונגס־רייזע נאָך יוראָפּ, וואו ער האָט זיך בעקענט מיט פיעלע בעריהמטע מענער, צווישען וועלכע עס איז אויך געווען דער גרויסער ענגלישער שרייבער קארלייל.ביי זיין צוריקקעהר האָט ער נאָך געפּרעדיגט ביסלעכווייז אין מאנכע קירכען, אָבער קיין שטעלע האָט ער ניט געקענט קריגען צוליעב זיינע אידעען. אין 1834 האָט ער זיך בעזעצט אין קאָנקאָרד, מאסס., וואו ער האָט געוואוינט ביז זיין טויט. זייט דאן איז קאָנקאָרד געוואָרען דער צענטער פון ליטעראטור. עמערסאָן האָט צוגעצויגען צו זיך פיעלע יונגע טאלענטען, וועלכע האָבען געוואָלט וואוינען נאָהנט ביי דעם גרויסען דענקער און גערעכענט זיך צו צעהלען צווישען זיינע געדאנקען־קאמעראדען. עס האָט זיך דאן אויסגעבילדעט א שולע, די „קאָנקאָרד שולע“ פון שרייבען און דענקען, וועלכע איז ביסלעכווייז געוואָרען א קראפט אין אמעריקא.

אין דעם יאָהר 1836, האָט עמערסאָן געדרוקט א קליינעם ביכעלע מיט דעם טיטעל „נאטור“. דיעזער ביכעלע, לויט זיין אינהאלט און שפּראך, קען מיט רעכט בעטראכט ווערען אלס דער ווינקעל־שטיין פון עמערסאָן׳ס בעריהמטקייט. אין דעם יאָהר 1840 איז עמערסאָן געווען רעדאקטאָר פון דער באָסטאָנער צייטונג „דער ציפערבלאט“. דיעזער אָרגאן האָט פערטהיידיגט די אידעען און אנזיכטען, וועלכע עמערסאָן און זיינע אנהענגער האָבען געהאט, — נעמליך : דעם גלויבען אין א זעעלע, וועלכע עקזיסטירט אן און פיר זיך, און דעם גלויבען אין וויסען און בילדונג, וועלכע דער מענש ערווערבט זיך ניט דורך שטודירען, אָדער דורך בעטראכטען די וועלט, נאָר וועלכע קומען צו איהם אליין פון געטליכע קוועלען, דורך בעגייסטערונג. אין דעם יאָהר 1841 — אין דעם אלטער פון 36 יאָהר — האָט ער געדרוקט זיין ערשטען באנד פילאָזאָפישע שריפטען ; אין דעם יאָהר 1878 — אין דעם אלטער פון 35 יאָהר — האָט ער געדרוקט דעם לעצטען באנד פון זיינע שריפטען. די גאנצע

צייט צווישען דיעזע יאָהרען האָט ער פערבראַכט אין זיין היים, אויפ'ן פארם, שטודירענדיג, שרייבענדיג און לעקטשורענדיג. זיין לעבען איז געווען רוהיג און אנגענעהם, און האָט זיך ניט אויסגע־צייכענט מיט אירגענד וועלכע בעזאָנדערע צופעלע.

אין זיין לעבענס־צייט איז ער שוין בעריהמט געוואָרען אלס גרויסער דענקער אי דאָ, אי אין אויסלאַנד, און איז געעהרט און בעוואונדערט געוואָרען פון די גרעסטע מענער. וואָלט וויטמאַן איז געווען איינער פון זיינע פריינד, און עמערסאָן איז געווען איינער פון די ערשטע וואָס האָט געזאָגט א גוט וואָרט פאר דער ערשטער אויסגאַבע פון וואָלט וויטמאַן'ס „בלעטלעך גראָז".

זיינע געזאמעלטע ווערקע זיינען צוועלף בענדער, צוויי פון וועלכע ענטהאלטען זיינע געזאמעלטע געדיכטע. ער איז געשטאָרבען אין אלטער פון 76 יאָהר, קלאָהר, אָבער אביסעל אָבגעשוואכט אין גייסט.

.2

עמערסאָן אלס פילאָזאָף איז אין זיינע מעהרסטע שריפטען א פראַקטישער מענש. ער ציהט שליסע פון לעבען, ער בעטראַכט ווי די וועלט געהט, ער שטודירט מענשען, ער שטודירט זיך, און קומט צו דער איבערצייגונג, דאָס די און די זאַך איז אזוי און אזוי. אין אלע זיינע שריפטען לערענט ער אונז זיין מוטהיג, שטארק, קלוג, פריי, גייסטיג־פריי, און אונאבהענגיג, האָפנונגספאָל, פערטרויענד און גלויבענד. ער אליין איז א קלאָהרער גייסט, פול מיט לעבען, ליעבע און זונ־שיין, און דאָס וואָס ער פערמאָגט וויל ער, דאָס מיר זאָלען עס אויך פערמאָגען. ער איז זעלטען איבעראייַלט, זעלטען אונגעדולדיג. ער גלויבט אין דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט; ער גלויבט אין דעם ערפאָלגרייכען רעזולטאַט פון זיין שטרעבען און וואַרט געדולדיג, זיך ניט קימערענדיג פאר טעג אָדער וואָכען. די פרייד פון לעבען, די גאָטעס־רוהיגקייט, אונאבהענגיגקייט, פריי־הייט אין דענקען און האנדלען, א גלויבען אין א לעבען נאָכ'ן טויט, אין א גרויסען, אלעס ארומנעהמענדען גייסט, אָדער בעשע־

פער, — דאָס איז פאַר איהם דאָס וויכטיגסטע אין לעבען, אַלעס. ער גלויבט דאָס די נאַטור איז אַ קראַפט וועלכע איז בערייט צו דיענען דעם מענשען; דאָס זי קען בעהערשט ווערען און לאָזט זיך בעהערשען, און דאָס די גאַנצע וועלט מיט אַלעס וואָס זי פערמאָגט איז געמאַכט געוואָרען פאַר'ן מענשען. אָבער אויסער דעם וואָס ער בעטראַכט די נאַטור אַלס דענקער און פּראַקטישער מענש, בע־טראַכט ער זי אויך אַלס פּאָעט און וויים גוט, ווי הילפרייך, ווי היילענד, ווי גוט זי איז צום מענשען, און ווי איינפלוסרייך זי איז מיט איהר אויסערליכען אויסזעהן, מיט איהרע סצענען, וועלדער און טייכען.

אָט איז אַן אויסצוג פון אייניגעם פון זיינע בעסטע ווערק, פון „נאַטור". דיעזער אויסצוג קען דיענען אַלס ביישפּיעל פון זיין שפּראַך, פון זיין שעהנעם סטיל, און פון זיין טיעפעס פיהלען פאַר, און מיט, די שעהנהייטען פון דער נאַטור.

„עס זיינען דאָ טעג אין דיעזען קלימאַט, אין כמעט יעדען טהייל פון יאָהר, אין וועלכע די וועלט דערגרייכט איהר פאָלקאָ־מענהייט. די לופט, די שטערען און די ערד מאַכען דאַן אַ האַרמאָניע, פונקט ווי די נאַטור וואָלט וועלען נאָכגעבען איהרע קינדער. דיעזע טעג, אין דיעזען קאַלטען קלימאַט, זיינען אַזוי שעהן ווי די שעהנ־סטע טעג אין די רייכסטע, וואַרעמסטע קלימאַטען, און מיר וואַרע־מען זיך אין די ליכטיגע שטונדען פון פלאָרידאַ און קיובאַ. יעדע פּיצעלע וואָס האָט אין זיך לעבען צייגט דאַן צופריעדענהייט, און די סטאַדעס וואָס ליגען אויפ'ן גראָז שיינען צו האָבען גרויסע און רוהיגע געדאַנקען. אַזעלכע טעג קען מען מיט מעהר זיכערהייט ער־וואַרטען אין דעם ריינעם אָקטאָבער־וועטער, וועלכען מיר אונטער־שיידען מיט דעם נאָמען „דער אינדיאַנישער זומער". דער טאָג, וועלכער איז זעהר לאַנג, שלאָפט אויף די ברייטע בערג און וואַרעמע ברייטע פעלדער.

„צו האָבען דורכגעלעבט אַלע זוניגע שטונדען פון אַזעלכע טעג, הייסט עס שוין געלעבט לאַנג גענוג. די אָבגעלעגענע פלעצער זעהען ניט אויס גאַנץ איינזאַם. ביי די טויערען פון וואַלד איז דער איבער־

ראַשטער וועלט־מענש געצוואונגען אָוועקצוא־וואַרפען זיין שטאָדטישע אָבשאַצונג פון גרויס און קליין, פון קלוג און נאַריש. דער פּעקעל פון געוועהנהייט פאַלט אַרונטער פון זיינע פּלייצעס, אַזוי באַלד ווי ער שטעלט נור אַריין אַ פוס אין דיעזע געגענדען. דאָ הערשט אַ היילינקייט וועלכע פערשעהמט אונזער רעליגיאָן, און אַ ווירקליכקייט וועלכע פערקלענערט דעם ווערטה און די בעריהמטקייט פון אונזערע העלדען. דאָ געפינען מיר אויס, דאָס די נאַטור איז די קראַפט געגען וועלכע אַלע אַנדערע אומשטענדען זיינען ווי צווערגען, — דאָס זי אורטהיילט ווי אַ גאָט אַלע מענשען וועלכע קומען צו איהר. מיר זיינען אַרויסגעקראָכען פון אונזערע ענגע, אָנגעפילטע הייזער אין דער נאַטור און אין דעם פריהמאָרגען, און מיר זעהען וועלכע מאַיעסטעטישע שעהנקייטען עס וויקלען אונז טעגליך איין אין זייערע בוזעמס. ווי גערן מיר וואָלטען זיך אַרויסדרעהען פון אַלעם וואָס שוואַכט אָב דעם איינדרוק פון דיעזע שעהנהייטען, — פון אונזער לצנות'דיגען צושטאַנד און לאָזען די נאַטור אונז בעצויבערען. די געדעמפּפטע ליכט פון וואַלד איז ווי אַן אייביגער פריהמאָרגען; עס ערמונטערט אונז; עס איז העלדיש. די אַלטע צויבער־געשיכטען נעהמען אונז אַרום; די שטאַמען פון די דעמבעס און די אייכענבוימער בליצען כמעט ווי אייזען אויף דער אויפגערעגטער אויג. די שטומע בוימער הויבען אָן אונז איינצורייד‍ען צו לעבען מיט זיי, צו פערלאָזען אונזער לעבענס אַרט פון הייליגע קליינינקייטען. דאָ איז קיין געשיכטע, קיין קירכע, קיין שטאַאט ניט אַריינגעמישט אין דעם געטליכען הימעל, אין דעם אונשטערבליכען יאָהר. ווי לייכט מיר וואָלטען אַוועקגעשפּאַצירט ווייטער אין דער בעטראַכטונג פון נייע סצענען, פערטיעפט אין אונזערע האַסטיגע געדאַנקען ביז דאָס אַנדענקען אָן דער היים וואָלט אונז בּיסלעכווייז אַרויס פון קאָפּ, — ביז אַלעם וואָלט פערמעקט געוואָרען פון זכרון דורך דער טיראַניי פון דער געגענוואַרט, און מיר וואָלטען געפיהרט געוואָרען אין טריאומף פון דער נאַטור.”

אין אן אנדער פּלאַץ רעדט ער וועגען דעם דויערענדען איינדרוק וואָס די נאַטור מאַכט:

„די שטערען וועקען אויף אין אונז א געוויסע אַכטונג אָדער עהרווירדיגקייטס־געפיהל; ווייל כאָטש זיי זיינען אימער דאָ, קען מען זיי דאָך ניט דערגרייכען. אָבער אַלע געגענשטענדע אין דער נאַטור מאַכען אַן עהנליכען איינדרוק, ווען מען וויל זיך נאָר לאָזען בעאיינפלוסען פון זיי. די נאַטור זעהט קיינמאָל ניט אויס געמיין; און אַפילו דער קליגסטער מענש צווינגט פון איהר ניט ארויס איהר געהיימנים, און הערט ניט אויף זיין נייגיעריג ווען ער געפינט אויס איהר פאָלקאָמענהייט. פאַר קלוגע מענשען איז די נאַטור נאָך קיינמאָל ניט געוואָרען א שפּיעל־זאַך. די בלומען, די חיות און די בערג האָבען אָבגעשפּיגעלט דעם שכל פון זיינע רייפסטע יאָהרען, פונקט ווי זיי האָבען ענטציקט די אונגעקינסטעלטקייט פון זיין קינדהייט.“

אביסעל ווייטער זאָגט ער:

„גרויסע טהאַטען צייגען אונז, דאָס די וועלט איז דאָס אייגענטהום פון יעדער בריאה׳לע וואָס לעבט אין איהר. יעדע בעשעפעניס וואָס האָט שכל, האָט די גאַנצע נאַטור פאַר איהר נדן, פאַר איהר אייגענטהום. זי איז יעדענס, אויב מען שטרענגט נאָר אָן די ווילענסקראַפט זי צו קריגען.“

„דער מענש נעהמט אריין די וועלט אין זיך לויט דער ענערגיע פון זיינע געדאַנקען און פון זיין ווילען.“

„די בענוצונג פון דער ווילענסקראַפט, אָדער די לעקציאָן פון קראַפט, קען מען לאַכען פון אַלעם וואָס קומט פאָר אין לעבען. פון דער צייט אָן וואָס דער קינד הויבט אָן בענוצען זיינע חושים ביז דעם מאָמענט ווען ער זאָגט: „דיין ווילען זאָל געשעהן“, לערענט ער די געהיימנים, דאָס ער קען בעצווינגען און בעהערשען מיט זיין קראַפט ניט נאָר אַליין בעזאָנדערע עראייגניסע, אָדער אומשטענדען, נאָר אַפילו אַלע אומשטענדען, און קען אַזוי צופּאַסען אַלעם אין לעבען צו זיין כאַראַקטער.“

„די נאַטור איז דיסציפּלינע; — אַלעס איז איינגעטהיילט

אין איהר, יעדע זאַך פיר איהר געברויך — יעדע זאַך ענטהאַלט אין זיך די מעגליכקייט פון ענטוויקלונג.“

.3

אין זיין אָבהאַנדלונג איבער „פּאָליטיק“ זאָגט ער דאָס פאָלגענדע:

„די געזעלשאַפט איז א פערבלענדענים פאַר דעם יונגען בירגער. זי ליגט פאַר איהם אין א שטייפער רוה מיט געוויסע געמען, מענשען און אינסטיטוציאָנען, וועלכע זיינען איינגעוואָר־צעלט אין מיטען ווי אייכענבוימער, און ארום וועלכע אַלע שטעלען זיך איין אזוי גוט ווי זיי קענען. אָבער דער אַלטער שטאַאטס־מאַן וויים, דאָס די געזעלשאַפט איז א פליסיגע זאַך, דאָס עס זיינען ניטאָ אזעלכע מיטעלפונקטען און צענטערס, און דאָס יעדער טהיילכעלע קען פלוצלינג ווערען דער מיטעלפונקט פון דער בעוועגונג, און צווינגען דאָס איבעריגע זיך צו דרעהען ארום איהם.“

ער קומט דאַן צו פאָלגענדען שלוס:

„וואָס וועניגער רעגיערונג מיר האָבען, וואָס וועניגער געזעץ, און וואָס וועניגער קראַפט פערטרויט אין אנ־דערע, דעסטאָ בעסער. דער הייליגסטער מיטעל געגען דעם פעהלער פון אָפיציעלער רעגיע־רונג איז דער איינפלוס פון פריוואַט מענשען, דער וואוקס פון דעם איינציגען; דאָס ערשיינען פון דעם פרינציפּ אָנשטאָט דעם פערטרעטער; דאָס ערשיינען פון דעם קלוגען מענשען, נאָך וועמען די עקזיסטירענדע רעגיערונג איז נאָר א שלעכטע נאָכאהמונג.“

„אויסצובילדען קלוגע מענשען, דערצו עקזיסטירט דער שטאַאט; ווען דער קלוגער קומט, דאַן פערשווינדעט דער שטאַאט. אַן אמת׳ער כאַראַקטער דאַרף קיין שטאַאט ניט האָבען. דער קלוגער מענש איז דער שטאַאט.“

וועגען שעהנקייט און קונסט זאָגט ער דאָס פאָלגענדע:

„די בעשאַפונג פון א קונסט־ווערק בעלייכטעט די געהיימנים פון דער מענשהייט. א קונסט־ווערק איז אין אבסטראַקט די אונטער־שטע שורה פון דעם גאַנג פון דער וועלט.“

„דער פּאָעט, דער מאַהלער, דער סקולפּטאָר, דער מוזיקער, דער אַרכיטעקט, שטרעבט צו קאָנצענטרירען די ליכטיגקייט פון דער וועלט אויף איין פונקט; און יעדער שטרעבט אין זיין ווערק צו בעפריעדיגען זיין ליעבע פיר שעהנקייט וועלכע צווינגט איהם צו שאפען.“

„וואהרהייט, גוטסקייט, זיינען נור פערשיעדענע זייטען פון דאָס גאַנצע.“

עמערסאָן איז, אויסער וואָס ער איז א טיעפער דענקער און א פילאָזאָפישער פּאָעט, אויך א דיכטער. זיינע געדיכטע קלינגען זעהר שעהן. זיינען זעהר געזונד, פול מיט געדאנקען און שעהנע אויס־דריקע; זיינען קלאָהר און אמת קינסטלעריש געשריבען. זיי קלינגען שטאַרק מיט געטהע׳ס אַרט שרייבען, און מאַכען אויף אייך א זעהר געזונדען איינדרוק.

אום צו געבען דעם לעזער א בעגריף פון זיין אַרט שרייבען, וועל איך דאָ איבערגעבען צוויי קליינע געדיכטע פון זיינע צוויי בענדער שירים:

.1

יאַגדעם קלייבען.

„אפשר איז דאָס אמת, דאָס די ערד
איז א וויסטע פון יללות,
פול מיט פאַלשקייט, און מיט שרעק“,,,,
האָב איך מיר געדענקט ביי די לאַנקעס
וואַנדלענדיג, און ביי׳ן ברעג פון טייך.

צווישען די שוואַרצע יאגדעס
האָב איך מיך פערטשעפּעט באַלד
און, זיך פרעהענדיג מיט די בלומען,
האָב איך ליעבליך באַלד געטרויסט.
„וועלכער איינפלוס האָט עס מיך,

דעם אויסערוועהלטען, פאָרבערייט
פאַר אזעלכע שעהנע חלומות?“

האָב איך באַלד מיט פרייד געפרעגט.
„ווי האָסטו געמיינט, דאָס עס וואַקסט
קיין שכל ניט אויף אונז׳רע יאגדעס?“
האָב׳ן די וויינשטעק מיר געענטפערט. —

2.

קונסט.

בעפוצט די גלאָז, דעם טאָץ, די פאַן,
מיט די סצענען פון אַ ראָמאַן;
די לבנה׳ס זילבער־שיין
זאָל ביי־טאָג אויך ליכטיג זיין.
גערטנער פלאַנצט אין אייערע גאַסען,
אַרומגעזיימט מיט בלומען־פאַסען.
בויט פאַנטאַנען אויפ׳ן סקווער,
וואו די היץ איז גרויס און שווער,
זאָלען אויך פריידען־ליעדער שאַלען;
זאָלען סטאַטוען, בילדער, זאַאַלען,
די פערגאַנגענהייט בעשעהנען,
און די מענשהייט קריינען.
זאָל דער איינגעמיעדטער קלערק
זעהען אויפ׳ן שטאָדט־אוהר אַ מייסטערווערק
פון פולקען קעניגע בעגלייטען,
און ענגע, מיט פליעגעל אויסגעשפרייטע,
זאָל ער אין אַלטע פאַבלען זעהן,
וואָס זיינע עלטערן זיינען געוועהן.

זיינע קינדער זאָלען געניסען
זייער שפּייז אויף הימלישע טישען,
קונסט האָט דיזע שעהנע קראפט,
אונז פערגניגען זי פערשאַפט."

ווי געזאָגט, עמערסאָן איז א גרויסער דענקער. אין זיין פילאָזאָפיע האָט ער בעהאנדעלט די וויכטיגסטע פראגען פון לעבען, אָבוואָהל ניט סיסטעמאטיש. אלעס פון וואָס א מענש קען דענקען אין דער פילאָזאָפישער וועלט, האָט ער דורכגעדענקט. זיינע שריפטען זיינען פול מיט גלענצענדע פילאָזאָפיש־פּאָעטישע געדאנ־קען. זיין שפּראכע איז ריין; זיין גייסט, זיין פאנטאזיע זיינען קלאָר. אין מאנכע ערטער, עס איז וואהר, פערקריכט ער אביסעל וויים אין פאָרשונגען וועגען דער נשמה און דעם רוח הקודש, אָבער אין די מעהרסטע שטעלען איז ער קלאָר און דירעקט. עס איז א פערגניגען איהם צו לעזען, איהם צו שטודירען, אי צוליעב זיין פילאָזאָפיע, אי צוליעב זיין פּאָעזיע. מען קען זיך איהם אָנטרויען מיט ליב און זעעלע, און אָבוואָהל ער איז ניט קיין סאָציאליסט, איז ער דאָך, אין תוך גענומען, פיר דיזע אידעען און פרינציפּען, — פיר א וויימערער, ברייטערער פרייהייט ווי די יעצטיגע רעגיערונגס־בעאמטע און בלינדע ארבייטער בעגרייפען. ער איז, גלויב איך, ביז יעצט, דער גרעסטער אמעריקאנישער דענקער; אפשר איז וואָלט וואָהיטמאן עפּעס גרעסער פאר איהם.

וואלט וויטמאן

שעהן, טיעף און קלאָהר איז געווען זיין גייסט און פערשטאנד, ווי די וועלט און די נאטור. אין איהם האט אלעס געלעבט, אלעס האט זיך בעוועגט, פיעלייכט מיט דערזעלבער קראפט, געוויס מיט דער זעלבער טיעפקייט, ווי אין שעקספּיער. שוסטער און פילאָזאָף, שניידער און דענקער, וויסענשאפטס־מאַן און האָלץ־העקער, פּאָעט און קינסטלער, בעטלער און קעניג, רייכער און אָרימער, — אלע, אלע, פון קליין ביז גרויס, פון אָרעם ביז רייך, פון יונג ביז אלט, — געפינען אין איהם דעם אויסדרוק פון אלע זייערע פערלאנגען און געפיהלען, און די אונטערשטע שורה — פון זייערע געדאנקען.

וואָלט וויטמאַן איז געווען א פּאָעט פון זיין צייט. ער איז אָבער אויך געגאנגען פאראויס, פאר זיין צייט, מיט דעם וואָס ער האט אויסגעדריקט די פּאָרטשריטליכסטע אידעען פון די דענקער פון דער ענדע פון׳ם נייַנצעהנטען יאָהרהונדערט. — ער איז געווען א שטארקער פערטהיידיגער און פּרעדיגער פון וואהרער פרייהייט אין יעדער הינזיכט; פון גלייכהייט, גערעכטיגקייט, יושר און רחמנות; פון וויסענשאפט און פון וואהרער בילדונג. ער איז געווען אַן עפענטליכער פיינד פון היפּאָקריטסטוואָ, פון פּריסטערליכער פאלשקייט, און קאפּיטאליסטישער רויבעריי. ער זינגט פון פרייהייט מיט א גאנץ אנדער טאָן, ווי עס זינגען די געוועהנליכע היהנער־פּאָעטען און זעה־מיך־ניט־אָן דיכטער. זיין שפּראך איז קלאָר (אם וועניגסטענס אין דיעזער הינזיכט), דירעקט, ניט פערשטעלט, ניט געקינסטעלט און פריש, ווי די גרויסע בלעטער, וואָס וואקסען אַרוים ביי די וועלדער. ער זאָגט אריין גאָר פּראָסט,

ניט געשעהמטערהייד, און טרעפט גראדע דארטען, וואו עס טהוט וועה, אדער וואו עס איז פערלאטעט, אדער קיצעלדיג.

אום צו פערשטעהן וואלט וויטמאן'ס ווערקע, הויפטזעכליך זיין הויפט־ווערק „בלעטלאך גראז“, מוז מען איהם נאטירליך דורכשטודירען. איך זאג ד ו ר כ ש ט ו ד י ר ע ן, ווייל זיי ענטהאלטען די אונטערשטע שורה פון גאנצע יאהרען דענקען און פיעלע וויסענשאפטליכע ווארהייטען, וועלכע עס איז אין אנפאנג שווער צו פערשטעהן. אויך קענען פיעלע שעהנהייטען פון זיין פאעזיע ערשט האן פאלקאמען פערשטאנען ווערען, ווען מען לעזט איהם דורך א פאר מאל.

וואלט וויטמאן שרייבט זיין פאעזיע אין דעם סטיל, און זעהר אפט אין דעם טאן, פון דער ביבעל. ער זינגט, ווי די אמאליגע נביאים האבען געזונגען, — עבען אזוי בעגייסטערט, מיט עבען אזא טיעפען גלויבען אין דער וועלט, אדער אין דער גאטהייט, מיט עבען אזוי פיעל פרייער און פרישער נאטירליכקייט. די אלטע, געוועהנליכע פארמען פון פאעזיע, די פערזען מיט די גראמען, האט ער פערווארפען, און אויסגעקליבען זיין אייגענעם סטיל. אויב איך וואלט עטוואס טאדלען אין זיין סטיל, איז עס, נעמליך, זיין ברייטקייט; זיינע פערזען אהן גראמען קלינגען וואונדערליך־שעהן, אבער אין זיין ברייטקייט קען מען אפט דערטרונקען ווערען, ווי אין א ים.

וואלט וויטמאן איז געבארען געווארען אין וועסטהילס, לאנג איילענד, אין דעם שטאאט נויארק, דעם 31טען מאי, 1819. דער עלטסטער מיטגליעד פון דער פאמיליע וויטמאן, וועלכען דער שרייבער פון זיין ביאגראפיע האט געקענט ביז יעצט נאכפארשען, איז געוועזן אביה וויטמאן, געבארען אין ענגלאנד, אין דעם יאהר 1560. זיין זוהן, דער רעווערענד זכריה וויטמאן, — געבארען אין דעם יאהר 1595, — איז אריבערגעקומען פון ענגלאנד אויף דער שיף „טרו לאוו“ („אמת'ע ליעבע“) אין דעם יאהר 1635. פון

איהם שטאמען די אמעריקאנער מיטגליעדער פון דער פאמיליע וואלט וויטמאן, און אויך דער פּאעט.

ווען וואלט וויטמאן איז געווען א קינד, האבען זיינע על־טערען געמופט נאך ברוקלין. דא איז ער אויפגעוואקסען. אבער, אלס אינגעל און אלס יונגער־מאן, האט ער אפט בעזוכט זיין גע־בורטס־ארט, און האט אפט פערבראכט גאנץ לאנג אין די קווינס און סאפאלק קאונטיס. אין ברוקלין האט ער בעזוכט די געוועהנ־ליכע שולען, און האט זיך אנגעפאנגען צו לערנען שריפטזעצעריי, ווען ער איז אלט געווען דרייצעהן יאהר. אין דעם אלטער פון זעכצעהן אדער זיעבצעהן יאהר איז ער שוין געווען א לעהרער אין די קאונטרי־סקולס און האט שוין דאן געשריבען פיר די צייטונ־גען און זשורנאלען. ער האט אויך געארבייט אויף א פארם א קורצע צייט.

ווען ער איז אלט געווען נײנצעהן אדער צוואנציג יאהר, האט ער פון דעם יאהר 1839—48 ארויסגעגעבען א צייטונג אין האנ־טינגטאן, מיט דעם נאמען „דער לאנג־איילענדער". דאן איז ער געקומען וואוינען אין ניו יארק. די נעקסטע צוועלף יאהר איז ער געווען בעשעפטיגט אלס שריפטזעצער און מיטארבייטער אין צייט־טונגען און זשורנאלען. אין דעם פערלויף פון יענע צוועלף יאהר, און נאך א פאר פאלגענדע יאהרען, האט ער זיך ערווארבען דעם גרעסטען טהייל פון זיין בילדונג. ער האט דורכגעשטודירט ניו־יארק מיט אלע איהרע אומגעגענדען, און האט אריינגעדרונגען אין דער סאמע הארץ פון איהר לעבען און איהרע איינוואוינער. ער איז דאן פול געווען אומעדום, האט אלעס בעטראכט, אלעס דורכ־געשטודירט, אלעס אריינגעזויגען אין זיך. ער האט בעזוכט האס־פיטאלען, קירכען, שולען, קאזאהמעס, — וואס איהר ווילט; און האט געערדט אין דעבאטיר־קלובען, און גענומען א לעבהאפטען אנטהייל אין פאליטיק. אלעס, וואס ער האט געטהאן און געזעהן, האט איהם, ווי עס שיינט, פערשאפט פערגעניגען. אין דעם יאהר 1847—48 איז ער געווען בעשעפטיגט אין ברוקלין אלס רעדאק־

טאָר פון דער צייטונג „די איגל“ (דער אָדלער). אין דיעזער צייט, אין דעם יאָהר 1849, האָט ער געמאַכט אַ לאַנגע רייזע אין די מיטעלע, מערב־און דרום־זייטיגע שטאַאטען. ער האָט לאַנגזאַם דורכגערייזט פענסילווייניען, ווירדזשיניא; האָט אריבערגערייזט די אלעגהאַני־בערג און איז לאַנגזאַם אראָבגעפאָהרען די אָהייאָ און מיסיסיפּי טייכען ביז ניו אָרליאַנס, וואו ער האָט אַ קורצע צייט געוואוינט און איז געווען בעשעפטיגט אלס רעדאַקטאָר פון אַ צייטונג „די קרעססענט“.

נאָכדעם ווי ער האָט ארומגערייזט אין פיעלע שטאַאטען, האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק נאָך ברוקלין. אין דעם יאָהר 1851 האָט ער ארויסגעגעבען אַן אייגענע צייטונג מיט דעם נאָמען „די פרימען“. נאָכדעם האָט ער געבויט און פערקויפט קליינע הייזער; דערביי האָט ער גוט פערדיענט און וואָלט רייך געוואָרען, ווען ער וואָלט דיעזען געשעפט ניט אויפגעגעבען. אין דעם אָנפאַנג פון די פופציגער יאָהרען האָט זיך זיין בוך „בלעטלעך גראָז“ אָנגעהויבען צו ענטוויקלען אין זיין מוח. אין דעם יאָהר 1855 איז ערשיענען די ערשטע אויסגאַבע פון זיין הויפּט־ווערק „בלעטלאך גראָז“, און האָט ענטהאַלטען צוועלף געדיכטע.

געשריבען האָט ער איבעראל: — אין טהעאַטער, אויפ׳ן גאַס, אין דער פעררי, ביים ים, אין די פעלדער, און מאַנכעס מאָל האָט ער אוועקגעלייגט זיין ארבייט אום צו שרייבען.

אין דעם יאָהר 1862, באַלד נאָך דער ערשטער שלאַכט פון פריעדריכסבורג, איז ער אוועק אויפ׳ן שלאַכט־פעלד, און האָט דאָרט פערבראַכט אַ לאַנגע צייט אויפפּאַסענדיג און היילענדיג (ער האָט געהאַט אַ ידיעה אין מעדיצין) די קראַנקע און פערוואונדעטע סאָלדאַטען וואָס האָבען געקעמפּפט געגען די שקלאַפעריי פון די זיד־שטאַאטען. דיעזע ארבייט האָט אויף אימער אונטערגעגראָבען זיין געזונד, און שפּעטער איז ער דאָדורך געלעהמט געוואָרען. זיין פריינדשאַפט, ליעבע און צערטליכקייט צו די פערוואונדעטע סאָלדאַטען האָט דאַן אריבערגעשטיגען אלע ערוואַרטונגען.

א קורצע צייט פאר דעם שלום פון דער קריעג איז ער ער־וועהלט געוואָרען אלס קלערק ביי דער רעגיערונג אין וואשינגטאָן. אָבער באלד נאָכדעם האָט איהם דער נייער סעקרעטער, מר. דזשיימס הארלאַם, „דיסטשארדזשט", ווייל ער איז געווען דער פערפאסער פון אן „אונמאָראלישען" בוך, פון „בלעטלעך גראָז".

געלעגענטהייד האָט ער פערלאָזט וואשינגטאָן און האָט זיך בעזעצט אין קעמדען, ניו דזש., און דאָרט, דורך די יאָהרען 1873, 1874 און 1875, איז זיין לעבען געהאנגען אויף א האָר. אויף די עלטערע יאָהרען האָט ער געליטען אי פון אָרימקייט, אי פון אלטקייט, אי פון קראנקהייט. זיין קראנקהייט האָט אָבער גע־געבען געבורט צו איינעם פון די זיסעסטע און געזינדסטע ביכער, צו דעם „טאָגעבוך פון אן אינוואליד". ער האָט אויך געשריבען א רעכטע ביסעל אנדערע ווערקע אויסער זיין הויפּט־ווערק: — זיין אייגענע לעבענס־בעשרייבונג, רייזע־בילדער, קריטיקען, ער־צעהלונגען פון זיינע יונגע יאָהרען, א. ז. וו. אלע זיינע ווערקע זיינען זעהר געזונד; דורך אלע ציהט זיך דורך די זעלבע מענ־ליכקייט, דער זעלבער מוטה, שטאָלץ, די זעלבע פרייהייטס־ליעבע און בעגייסטערונג, ווי אין „בלעטלעך גראָז". אין דעם יאָהר 1882 איז ערשיענען די אכטע, און לעצטע, אויסגאבע פון „בלעטלעך גראָז", און האָט ענטהאלטען אלע געדיכטע אין זייער יעצטיגער פאָרמע.

וועהרענד זיין לעבען האָט ער געמאכט די פערזענליכע בע־קאנטשאפט פון פיעלע פון די גרעסטע מענער אין אמעריקא און אייראָפּא, און איז פון די מעהרסטע בעוואונדערט און געליעבט געוואָרען. געשטאָרבען איז ער ריין, פאָלקאָם קלאָר, אָבוואָהל ניט רייך, אין דעם פולען אלטער פון א יאָהר פינף אָדער זעקס־און זיבעציג. זיין פיגור, זיין אויסזעהן אויף דער עלטער ווערט גע־שילדערט פון זיינע פריינד ווי די פיגור פון א פּראָפעט, פון א פּאטריאַרך: — די האָאָר לאנג, זיידיג און גרוי; די אויגען עבען אזוי בלוי ווי אין דער יוגענד; דאָס געזיכט אָפען, פריי און

פריינדליך; די שטימע זיס; און זיין גאנצעס וועזען רייז און עהרענוווירדיג. ביז אין לעצטען טאָג איז ער פערבליבען דער זעל־בער קלאָרער, פרעהליכער, געזונטער, פריינדליכער מענש; און קיינע זאָרג, קיינע בעליידיגונגען און פעראכטונגען פון זיינע מיט־מענשען, קיינע יסורים האָבען ניט געקענט פערזויערען זיין נאטור, אָדער פערדונקלען זיין פערשטאנד. ער שטעהט פאר אונז אין א שטראָם ליכט — א גרויסע, ליכטיגע, אנגענעהמע, אָבער אויך פראַפעטישע פערזאָן, — א מין בודהא אָדער משה רבינו פון פרייען דענקען, פון אייביגען פאָרטשריט און אייביגער ליעבע. אויף די הויכקייטען פון די צייטען שטעהט דער גרויסער טעמפעל פון וואר־הייט און ליכט, וועלכען ער האָט געבויט, און די פעלקער וועלען אייביג פילגערען צו איהם, ווי צו א היילינגטהום.

די „בלעטלעך גראָז“ איז זיין הויפט־ווערק. — וועלכע גלענ־צענדע, פאָעטישע שטעלען געפינען זיך אין איהם! וואָס פאר א טיעפקייט! וואָס פאר א ברייטקייט! — ווי זיין זעלע, די זעלע פון דעם גרויסען דיכטער, לעהרער און נביא.

אָט אזוי הויבט ער אָן זיין הויפט־ווערק: „בלעטלעך גראָז“:

„פריי, פריש, ווילד, מיט א גרינגער שפראך און א ריינעם געמיטה, — איינער, וואָס איז צופריעדען מיט זיך אליין און האָט ליעב מענשען און ערטער;

„וואָס האָט ליעב דעם פיש־פערמעגען פון פאָמאנאָק־אינ־זעל, *) וואו איך בין געבאָרען געוואָרען;

„איינער, וואָס האָט ליעב דעם ים, וואָס איז געבאָרען גע־וואָרען אין דער הרחבה פון קערפער און גייסט, און איז א קענער אין פיעלע זאכען;

„א קינד פון דער שטאָדט ניו יאָרק, וועלכע איז מיין שטאָדט;

*) פאָמאַנאָק אין דער אלטער אינדיאנישער נאָמען פון לאָנג איילענד.

„אָדער אַ זוהן פון די הויכע, אינלענדישע געגענדען, אָדער פון די גרויסע גראָז־פּלעצער פון דרום־זייט;

„פול אָנגעזויגען מיט דער לופט פון קאַליפאָרניען, אָדער מיט טעקסאַסער, אָדער מיט קיובאַנער לופט;

„אַ טאָלמאַטש פאַר אַלעם, — אָפּהילכענדיג דעם ניאַגאַראַ־שטראָם אָדער דעם טייך מיזורי;

„אָדער לעבענדיג גראָב אין מיין היים אין די קענאַק'שע וועלדער;

„אָדער וואַנדערענדיג און געהענדיג אויף גײענג נאָך מיין טרינק־וואַסער און מיין עס־פּלייש;

„אָדער ליעגענדיג פערטיעפט אין מיינע גערעאַנקען ערגעץ־וואו אין אַ שטילען ווינקעל;

„ווייט אַוועק פון דעם רויש פון דער מאַסע, פערברענגענדיג אַ קורצע צייט, בעגייסטערט און גליקליך;

„שטערען, פּאָעזיע, שנעע, די בערג, פעלזען, די בלומען פון'ם פינפטען חודש, מיין איבערראַשונג, מיין ליעבע;

„וויסענדיג דאָס עס לעבט די חיה וועלכע רופט זיך באָפפאַלאָ, וויסענדיג פון די פריעדליכע סטאַדעס, און פון דעם בול־אָקס, מיט אַ שטאַרקער ברוסט און האָריג;

„וויסענדיג בעגינען־צייט פון דעם שפּאָט־פויגעל אין די וויל־דערניסע;

„איינזאַם, זינגענדיג אין דער וועסט, קום איך קעמפּפען פיר אַ נייער וועלט".

* * *

ער נעהמט אַלעם אריין אין זיינע ליעדער, דאָס גוטע ווי דאָס שלעכטע: —

„אַלעם אַלעם!

„זאָלען אַנדערע זיך ניט מאַכען וויסענדיג פון וואָס זיי ווילען, איך זינג די ליעד פון שלעכטס אויך.

„איך בין אַליין עבען אַזוי שלעכט ווי גוט.

„און איך זאָג דאָס עס גיבט אין פאַקט קיין שלעכטס ניט.
„אָדער, אויב עס איז דאָ שלעכטס, איז עס עבען אזוי וויכ־טיג פאַר איך, פאַר מיר און פאַר דער ערד, ווי אירגענד וואָס“.
אין אַן אנדער פּלאַץ זאָגט ער:
„איך וועל זינגען פונ'ם עגאָאיזמוס, און וועל צייגען, דאָס ער שטעקט הינטער אַלעס; איך וועל זיין דער זינגער פון פּער־זענליכקייט“.
אָט איז זיין לוסט פיר נאַטירליכקייט:
„מיר האַכט, איך וואָלט קענען געהן לעבען מיט חיות; זיי זיינען אזוי געלאַסען און איינגעהאַלטען;
„זיי שוויצען ניט און קלאָגען ניט אויף זייער לאַגע.
„זיי ליגען ניט וואַך אין דער פינסטער, קלאָגענדיג אויף זייערע זינד.
„זיי מאַכען מיך ניט קראַנק דיסקוטירענדיג וועגען זייער פּפליכט צו גאָט.
„איך בין אַ פרייער קאַמעראַד; איך ליעג ביי בעלאַגערענדע וואַך־פייער!
„איך פערשטעה די גרויסע האַרץ פון העלדען, דעם מוטה פון דער יעצטיגער און פון אַלע צייטען“.
וועגען גלויבען זאָגט ער פאָלגענדעס:
„איך פעראַכטע אייך ניט, פּריסטער. מיין גלויבען איז דער גרעסטער פון אַלע גלויבענס, — ער ענטהאַלט אַלע גלויבענס, פאַר־צייטיגע און הייגטיגע, און אַלע צווישען די פאַרצייטיגע און הייגטיגע“.
„און איך קען אויסרופען צו דער מענשהייט:
„זייט ניט נייגעריג וועגען גאָט, — רען איך, וואָס איך בין נייגעריג איבער אַלעס, בין ניט נייגעריג איבער גאָט; קיינע ווער־טער קענען ניט אויסדריקען ווי רוהיג איך בין וועגען גאָט און וועגען טויט“.
„איך הער און זעה גאָט אין יעדער זאַך, און הויב איהם ניט

אַן צו פערשטעהן, און איך קען ניט בעגרייפען וואָס עס קען זיין וואונדערליכער ווי איך אַליין".

לעזט ריעזען בעשלוס, וועלכע ער פאַסט. אזוי דענקט יעדער מענש:

„א סוף דערמיט! איך הער אויף טרייבען קאַטאָוועס;

„פון היינט אַן געוועהן איך מיך אין לויפען, שפּרינגען, שווימען, ראַנגלען און באָרען זיך;

„אריבערצוטראָגען קעלט אָדער היץ,

„צו לערנען זיך גוט שיסען — צו זעגלען אין א שיף.

„צו פיהרען פערד, — צו האָבען פּרעכטיגע קינדער,

„צו ריידען לויט און פערשטענדליך, — צו פיהלען זיך ווי אין דער היים צווישען געוועהנליכע מענשען.

„און צו בלייבען מוטהיג אין שרעקליכע צופעלע, אויפ'ן לאַנד אָדער אויפ'ן ים".

ווייטער זאָגט ער וועגען שעהן־שרייבער: —

„מיך אַרט ניט פאר בעפוצער...

„איך האָב ליעב גרינגליכע זאכען, אמת'ע מענער און פרויען.

„לאָז מיך געהן אין מיין אייגענעם וועג, — זאָלען אנדערע פערשפּרייטען די געזעצע, איך וויל פון זיי קיין חשבונות ניט פיהרען,

„זאָלען אנדערע לויבען בעריהמטע מענער און אויפהאַלטען דעם פריעדען, — איך האַלט אויף אויפשטאַנד און קריעג.

„איך לויב קיין גרויסען מאַן ניט, — איך טאַדעל אין געזיכט אריין דעם, וועלכען מען האָט געהאַלטען פאר דעם בעסטען".

אין די לעצטע בלעטער פון זיין ווערק זאָגט ער פאַלגענדעס:

„דאָס איז ניט קיין בוך, — ווער עס ריהרט איהם אַן, ריהרט אַן א מענשען.

„(איז יעצט נאַכט? זיינען מיר דאָ אַליין?)

„דאָס בין איך, וועמען איהר האַלט, און איך האַלט אייך.

„איך שפרינג אַרויס פון די בלעטער אין אייערע אָרעמס, —
דער טויט רופט מיך אַוועק".

„גענוג, אָה פערשווינדענדע געגענוואַרט!

„גענוג, אָה אונטערגעשטריכענע פערגאַנגענהייט!

„מיין טהייערער פריינד, וואו דו זאָלסט ניט זיין, עמפּפאַנג
דיעזען קוש.

„איך גיב איהם הויפּטזעכליך דיר, — פערגעס מיך ניט.

„איך פיהל ווי איינער וואָס האָט אָפּגעטהאָן זיין ארבייט, —
איך געה ווייטער.

„די אונבעקאַנטע געגענד, וועלכע איז אמת'ער ווי איך האָב
געטרוימט, איז מעהר דירעקט, וואַרפט ערוועקענדע שטראַהלען
אַרום מיר, — אַדיע!

„געדענק מיינע ווערטער, איך ליעב דיך;

„איך שייד מיך פון מאַטעריעלע געגענשטענדע,

„איך בין ווי איינער וואָס איז בעפרייט פון זיין קערפּער.

„איך בין טריאומפירענד, טויט".

וואָלט וואַהיטמאַן האָט, ווי געוועהנליך, געהאַט צו קעמפּפען
געגען די פּאַראָרטהייליפּאָלע, אַלטע און ניט עהרליך געזינטע
מענשען פון דיעזען לאַנד. ווען דער ערשטער טהייל בלעטלעך
גראַז איז ערשיענען, זיינען אַ באַנדע דומע צייטונגס־שרייבער
און פעראירטע, דין־פּיסיגע בעל־עבירה'ניקעס אַרויסגעשפּרונגען
געגען איהם. די ווילדעסטע, דומסטע, פערקעהרטסטע מיינונגען
זיינען אויסגעשפּראָכען געוואָרען וועגען זיין בוך; די משוגע'נסטע,
אונבעגרייפליכסטע אויסדריקען זיינען געברויכט געוואָרען צו פער־
וואַרפען מיט שמוץ אי דעם שרייבער, אי זיין ווערק. פיעלע
שטעלען אין זיין בוך האָבען „ערשיטערט" זייער מאָראַל, זייערע
געפיהלען פון „אנשטענדיגקייט". הויפּטזעכליך האָט זיי אויפ־
געבורעט אַ געוויסעס געדיכט, אין וועלכעס ער רעדט פון די בע־
ציהונגען און שייכות פון דיביידע, מענליכע און ווייבליכע, גע־
שלעכטער. פאַר דיעזעס געדיכט האָט מען איהם געוואָלט אַרעס־

טירען, איך גלויב אין באָסטאָן. עס איז, נאָך זייער מיינונג גענצ־ליך געגען דער מאָראַל, א פערברעכען, אזוי צו ריידען וועגען אזעלכע פערברעכערישע געגענשטענדע. וואָס זיי פערשטעהען אונטער דאָס וואָרט מאָראַל, איז שווער צו פערשטעהן. די ביבעל לעזען, אין קירכע געהן, די תפילות איבערזאָגען, מאַכען געשעפטען, בעשווינדלען און בערויבען, שטייערן צאָהלען, לאָזען אַנדערע אר־בייטען פאַר זיך, לעבען איינגעצויגען און איינגעשרומפען, שטילער־הייד זינדיגען און עפענטליך זיין א שונא פון יעדען פאָרטשריט, — דאָס איז, נאָך זייער מיינונג, מאָראַל; דאָס מעג מען!

די אויפרעגונג וועגען וואָלט וויטמאַן האָט זיך אָבער שוין לאַנג איינגעשטילט. מען רעדט שוין פון איהם ביינאַה איבעראַל מיט רעספּעקט, ליעבע און עהרפורכט, ווי ער פערדיענט; ניט צו ריידען פון די פרייע און געבילדעטע. פון זיי איז ער שוין לאַנג, לאַנג אַנערקענט, בעליעבט און בעוואונדערט. — ער איז איבער־זעצט אין איינינע שפּראַכען.

עדווין מארקהאַם

נאָך די פיעלע צוקער־וואסערדיגע פערזען, וועלכע מיר קריגען צו לעזען אין די אמעריקאנער זשורנאלען; נאָך די פיעל הערצענס־אויסגיסונגען פון מאַט־אויגיגע דאמען און האלב־פליישיגע, האלב־מילכיגע רעפאָרטערלעך און סתם ליעבעשפיעלענדע יונגע לייט, איז עס א פערגעניגען צו לעזען די פערזען פון א וואהרען בעגאבטען דיכטער. דיעזער דיכטער איז מר. טשארלס עדווין מארקהאם, א מיטגליעד פון דער סאָציאליסטישער ארבייטער פארטיי.

מר. מארקהאם איז געבאָרען געוואָרען אין אָרעגאָן, אם 23טען אפריל 1852. זיינע עלטערען שטאמען פון די ערשטע קאָלאָניסטען פון פענסילווייניען און ניו־ענגלאנד. צווישען זיינע פערוואנדטע און אורעלטערען זיינען געוועזען פיעלע בעאמטע פון שטאאט, וועלכע האבען זיך ערוואָרבען א הויכען ראנג דורך זייערע טרייע דיענסטע.

שטאמענדיג פון אזעלכע עלטערען און האָבענדיג פערבראכט זיין יוגענד אין די רייכע געגענדען, וועלכע האבען ארומגערינגעלט די פיאָנערען אין דער וועסט, האט מר. עדווין מארקהאם, — דען ביי דיעזען נאָמען קען מען איהם אם בעסטען צווישען די שרייבער — פריה געוויזען צייכענס פון קראפט און אָריגינאליטעט פון דענקען, וועלכע האָבען שפּעטער כאראקטעריזירט זיין גאנצע קאריערע. ער איז געוועזען דער יינגסטער זוהן פון פיאָניר־עלטערען, וועלכע האָבען קורץ פאר זיין געבורט איבערגעריזט די ווייטע לאנד־שטרעקען פון מישיגאן. האָבענדיג פערלאָרען זיין פאָטער איידער ער איז נאָך אלט געוואָרען פינף יאָהר, האט ער זיך בעזעצט, — אָדער בעסער צו זאָגען, זיין מוטער און זיינע ברידער האָבען זיך מיט איהם בעזעצט — אין א שעהנעם ווילדען טהאָל ניט ווייט פון

סואי סאן, אין צענטראל קאליפארניען. דארט איז ער אויפגעוואקסען געווארען און האט זיך איינגעוועהנט צו טהאן די נויטווענדיגע ארבייט, וועלכע מען מוז קענען אויף א פיה־פארם אין דער וועסט. געלערענט האט ער אין די ניט זעהר גוטע לאנד־שולען. קיינע חברים האט דער יונגער דיכטער ניט געהאט אויסער זיין עלטערען ברודער, וועלכער איז געווען טויב און שטום, און זיין מוטער, א שטרענגע, שווייגענדע פרויענצימער מיט א שטארקען כאראקטער און א זעהר אָריגינעלע נאטור. געלעזען האט ער מעהרסטענטהיילס פאעזיע. האמער און בייראן זיינען געווען זיינע ערשטע מייסטער, און זיינע געדאנקען האט ער פריה אנגעפאנגען אויסצודריקען אין פערזען. איינע פון זיינע ערשטע פראבען אין פאעזיע איז געווען א געדיכט מיט דעם נאמען „א טרוים פונ'ם כאאס“, געשריבען אין בייראן'ס סטיל, מיט א רעכט ביסעל געפיהל און איינבליק אינ'ם לעבען. נאך דיעזען אנפאנג האט ער נאכאנאנד בעקאנט געמאכט זיין נאמען דורך זיינע שריפטען, און יעצט איז ער אנערקענט אלס איינער פון די גרעסטע אמעריקאנער פאעטען.

אין 1871 איז מר. מארקהאם אריינגעטראטען אין דער נאר־מאל־שולע פון סאן רזשאזע אויף זיין אייגענעם חשבון, און האט דאן פארטגעזעצט זיינע קלאסישע שטודיען אין „קריסטשיען קאלעדזש“ פון סאנטא ראסא, קאליפארניא. נאכדעם ווי ער האט פערלאזט דעם קאלעדזש האט ער א קורצע צייט געלעזען איבער געזעץ; ער האט אבער קיין געזעץ פראקטיצירט. ער האט געלייס־טעט זעהר וויכטיגע דיענסטע אין קאליפארניען אלס סופעראינ־טענדאנט און פרינציפאל אין פיעלע שולען אין פערשיעדענע ערטער אין א רייהע פון פיעלע יאהרען. אין 1899 איז ער געווען דער העד־מייסטער פון דער טאמפקינ'ס אבסערוואציאנס־סקול אין אוקלאנד; איז פערבונדען געווען מיט דעם אוניווערסיטעט אין קאליפארניען, וואו ער איז געווען, בעשעפטיגט א לאנגע צייט ביי אן ארבייט, וועלכע איז זעהר וויכטיג פאר די אינטערעסען פון אקאדעמישער

פאָרטבילדונג. פּראָפעסאָר מארקהאַם׳ס ביבליאָטהעק איז בעריהמט אַלס איינע פון די בעסטע, און איז הויפּטזעכליך אויסגעצייכענט אין די אבטהיילונגען פון פילאָזאָפיע און ליטעראַטור־קריטיק. זיינע אייגענע בייטרעגע צו דער ליטעראַטור זיינען הויפּטזעכליך פּאָעטישע, און זיינע שריפטען זיינען בעשריבען געוואָרען אַלס די בעדייטענדסטע, וועלכע זיינען פּראָדוצירט געוואָרען אין דער וועסט. ער האָט בייגעטראָגען צו פיעלע פון די אמעריקאַנער זשורנאַלען, און איז זאָ־צו־זאָגען, א יחסן ביי די קריטיקער. מר. מאַרקהאַם האָט אויך געשריבען וועגען סאָציאַלע פראַגען.

ער האָט צונויפגעקליבען זיינע קלענערע געדיכטע אין צוויי בענדער, וועלכע רופען זיך: „דער מאַן מיט דער גראַבליע און אנדערע געדיכטע" און „אין שוים פון דער ערד". דאָס געדיכט „דער מאַן מיט דער גראַבליע" איז אינספּירירט געוואָרען דורך מילעט׳ס גרויסען בילד, וועלכער טראָגט דעם זעלבען נאָמען. דיעזעס געדיכט האָט אויפגערעגט פיעל אָנזעהן ביי די אמעריקאַנער קריטי־קער, און האָט געבראַכט דעם פּערפאסער פיעלע בריעף פון איירא־פּעאישע גרויסע מענער.

מר. מאַרקהאַם איז א גרויסער דיכטער, אַן עכטער פּאָעט, וועמעס שפּראַכע איז רייך, שטאַרק, בעגייסטערט, גליהענד, רייך אין בילדער און ארויסשיסענד ווי א לאַווא־שטראָם פון א וואולקאַן. מר. מאַרקהאַם רעדט און דענקט אין דער שפּראַכע פון די גרויסע פּאָעטען און נביאים, שטאַרק, רייך, לויט־שרייענדיג, פריי און דענ־נאָך איינגעהאַלטען אין די ראַהמען פון זיינע שעהנע, פעסטע, זאַפטיגע און קרעפטיגע פערזען. א וואַהרער ריטער פוג׳ם מענש־ליכען דענקען, פון אונאַבהענגיגקייט און פערטרויען אינ׳ם מענש־ליכען גייסט! מיט פּאַנצער און שפּיעז געהט מר. מאַרקהאַם אין קאַמפּף פיר פרייהייט און סאָציאַלער גערעכטיגקייט, און זיין שטימע קלינגט ווי דער שאַל פון א לויטען פעלד־טראָמפּעט!

איך גיב דאָ אייניגע אויסציגע פון דאָס געדיכט „דער מאַן מיט דער גראַבליע", און נאָך אַ פּאָר קלענערע געדיכטע.

ריידענדיג וועגען דעם אַרבייטער אין דאָס ערשטע געדיכט, זאָגט דער דיכטער:

„אַ הערערן, לאָרדען, הערשער פון דער וועלט,
ווי וועט די צוקונפט זיך אויסרעכענען
מיט דיזען מענשען? ווי וועט עס פערענטפערען
זיין טיעף־ברוטאַלע פראגע אין דער צייט,
ווען שטורעמווינטען פון דער רעבעליאָן
וועלען ערציטערן די וועלט? וואָס וועט
מיט קעניגרייכע און מיט קעניגע
געשעהען דאַן, מיט די וואָס האָבען איהם
געבראַכט דערצו, וואָס ער איז יעצט, — ווען דיזער
שטומער שרעקענס־מענש וועט ענטפערן
די גאָטהייט נאָך דעם שטילען לויף
פון די יאָהרהונדערטע?"

„וואָס פאר א תהומים ס'הערשען צווישען איהם
און די מלאכים! — וואָס איז דען פאר איהם,
וואָס איז אַן אַרבייטס־שקלאַף, די גרויסע ווערק
פון פּלאַטאָ, אָדער דער געדאַנקען־שוואונג
פון פּליאַדעס? וואָס בעדייטען דען פאַר איהם
די ווייטע שטרעקען פון די בערגע פון
געזאַנג, דאָס רויטליך ווערען פון דער ראָזע?"

אָט אזוי פאַסט א גרויסער דיכטער אויף די גרויסקייט פון דער אַרבייטער־פראַגע! מיט אזא היץ, אין אזא שטאַרקען טאָן, אזוי גליהענד הייס, מיט אזא שוואונג פון שפּראַכע און פערז רעדט א גרויסער דיכטער פון דעם אַרבייטער, פון דער צוקונפט, פון די

הערשער און קעניגע פון דער וועלט. ווי פערשיעדען, ווי ווייט עס איז פון די געוועהנליכע קרעכצענדיגע און יאָמערענדיגע ליעדלעך פון די זאָגענאַנטע ארביימער־פּאָעטען!

און דאָ האָט איהר נאָך אַ קליין געדיכט, וועלכעס ווערט זעהר שטארק בעוואונדערט פון די קריטיקער:

„אַ בליק אין אָבגרונד

„איך האָב ארויסגעבליקט איין נאַכט און האָב
געזעהן די קעניגין סעמיראַמיס,
שטיל זיצענדיג און וויגענדיג זיך ביי
אַן אַלטען וועג פון גיהנם, — בלינד, פערוועלקט,
מיט אַלע איהרע טרויער טויבען ׳רום
איהר קאָפּ, און זינגענדיג צו דער לבנה
שטיקלעך פון געזאַנגען, וואָס מען האָט
פאר איהר אַ מאָל געזונגען אויף די העל־
בעלייכטע דעכער פון דער אַלט־שטאָדט ננוה.
און נאָכדעם האָט איהר הייזעריגע שטים
ארויסגעקלונגען אין אַ רייסענדען
געלעכטער; די טראָמפּייטען, האָרך!...
זיי שאַללען ווידער; די טראָמפּייטען,
וואָס האָבען אויפגעוועקט די נעכט פון בבל,
און האָבען ווייטער דאַן געשאַלט דורך ננוה!
אַוועק, איהר ציטערנדע קוריערען פון
דאָס אונגליק! — לאָזט אַוועק מיין האָר
איהר פרויען! דען איך בין די קעניגין!
אַ שטורם־ווינד און אַ פלאַם פון שווערדען
צו אונטערדריקען רעבעליר׳נדע שטעדט.
און זאָל דער אייזען־שריט פון די ארמייען
ערציטערען די ערד! זעהט הויכע טהורעמס:

גאַנסירען געהט פערבײַ אויפ'ן זוינד,
זאָ שעפּטשעט זי דאָרט בײַ דעם אַלטען וועג,
ווערהענד די שטעדט, וואָס האָבען זיך שוין לאַנג
אין שטויב פערוואַנדעלט, שטעהען אויף אין איהר
צומישטען מוח אויף דאָס נײַ, — 'זוי רעדט
זי דאָרט די גאַנצע נאַכט; און ווען איהר שטים
שטאַרבט אָב, בעוועגען זיך איהרע ליפּען שטום."

מערקט ווי מייסטערהאַפט דאָס בילד איז געצייכענט. אַן אמת'ער פערגעניגען צו לעזען. עס איז אַזוי רייך, שעהן, דייטליך, גרויס, דאָס מען מוז עס בעוואונדערען.

די פּאָר שטיקלעך, וועלכע איך האָב דאָ איבערזעצט זיינען ענטנומען פון געדיכטע, וועלכע זיינען געשריבען אין פערזען אָהן גראַמען; דאָס הייסט, אין ענגליש, אין בליינק וואָירס. מר. מאַרק־האם קען אָבער אויך שרייבען זעהר שעהנע, עכט־פּאָעטישע, ווירק־ליך לירישע פּאָעזיען. איך ברענג דאָ צוויי פערזען אַלס ביישפּיעל. די פערזען זיינען ענטנומען פון א געדיכט, וועלכעס דער דיכטער רופט „די אנהענגער פון דעם נאַטור־גאָט פּאַן".

„פון שטאָדט צו שטאָדט, מיט פּיין און שמערץ,
הערט מען די פעלד־טראָמפּייטען שאַללען;
איך ברענג די ליעדער פון דאָס הערץ
פון לילימאַ'ס געהיימע קוואַללען.

איך זינג מיין ליעד בעגינען פריה,
די וואָרצעל זינג איך פון די קווייטען;
אַפּאָללאָ'ס שופרות שווייגען ביע,
און הערמעס שעפּטשעט אין די פלייטען!"

אַ צווייטעס, קורצעס לירישעס געדיכט איז געשריבען געוואָרען

אין אַ פיעל רוהיגערען טאָן. עס איז אַ געבעט, און פאַנגט זיך אָן ווי פאָלגט:

„פיהר מיך, פאָטער, דורך דער וועלט
זאַנפט ווי ס'גראָז, וואָס וואַקסט אין פעלד;
מאַך מיין זעעלע האַרט ווי שטיין,
כ'זאָל אין שטורם ניט אונטערגעהן;
דאָך מיין גייסט, געשטאַרקט און פרום,
מאַך זי איינפאַך ווי אַ בלום."

ווי געזאָגט, צייכענט זיך מר. מארקהאַם'ס פּאָעזיע אויס דורך איהר שטאַרקייט און פרישקייט פון פרישען פיהלען און וואַרעמען דענקען. זיין פּאָעזיע איז דורך און דורך געזונד, אַזוי ווי זיין גייסט איז פריש, און זאַפטיג ווי די גרינע פלאַנצען אין פעלד, ווי דער בוים ביים וואַלד, ווי די פרישע פירות פון געזונדע בוימער. ער איז אַ רענייסאַנס־פּאָעט, אַ פּאָעט פון אונזער צייט, אין וועלכער ליטעראַטור — קלאַסישע ליטעראַטור, אָנגעזויגען מיט דעם פרייען גייסט פון דער רענייסאַנס־פּעריאָדע אין שעקספּיער'ס צייט, פאַנגט ווידער אָן אויפצובליהען און שיסט ארויס אין שטאַרקע שטאַמען, וועלכע וועלען אויפוואַקסען צו זיין מעכטיגע בוימער, — אַ פּאָעט פון דער נייער צייט, וועלכער קוקט ארויף צו די ראָזעווע בערג פונ'ם פריהמאָרגען, האָרכט זיך צו צו די זילבערנע טראָמפּעטען קלאַנגען פון די יונגע גייסטער, און פרעהט זיך אינערליך מיט דאָס גאָלדענע ליכט פונ'ם טאָג, מיט דער תבואה פון פעלד, מיט דער שטילקייט פונ'ם לענדליכען לעבען, מיט די פרישקייט פון יוגענד, פרויענליעבע, פון מענליכער קראַפט און גייסטיגער געזונדהייט!

מר. מארקהאַם'ס ליעד איז דער טראָמפּעט פון פעלד, די שטימע פער דער פרייער הערץ, די האָפנונג פון דער צוקונפט, די פרישקייט פון די פעלדער, די זאַפטיגקייט פון גראָז, די קיהלקייט פון דעם וואַלד. מעגען אַ סך אַזעלכע פּאָעטען זינגען! ווי וועניג

די וועלט זאָל זיך ניט בענויטיגען אין פּאָעזיע, מוז מען דאָך האָבען פּאָעטען אין יעדען דור צו זינגען די ליעדער און צו ריידען די שפּראַכע פון די הערצער און די גייסטער. און אזעלכע פּאָעטען ווי מר. מארקהאם קענען נור גוטעס טהאָן, קענען איינפלאַנצען געזונדהייט און ערפרישען די פערוועלקטע און פעראָרעמטע הערצער פון די אָרעמע, און אפשר פון די רייכע אויך.

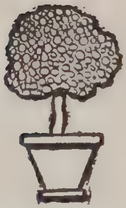

ALLIED PRINTING 19
TRADES UNION LABEL COUNCIL
NEW YORK CITY

.6 v∫ r2

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it. A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

JUN 2 '64
DEC 24 '64
AUG 5 '83

JEWISH ... ספריה עממית בטורונטו

[illegible] [illegible]

[illegible]

2557

[illegible]

2657